

T.C.

HİTİT ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

SİVİL TOPLUM BAĞLAMINDA SOSYAL MEDYA

Yüksek Lisans Tezi

Batuhan KOCA

Çorum-2022

SİVİL TOPLUM BAĞLAMINDA SOSYAL MEDYA

Batuhan KOCA

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Fatih DUMAN

Çorum 2022

Batuhan KOCA tarafından hazırlanan “Sivil Toplum Bağlamında Sosyal Medya” adlı tez çalışması, 05/07/2022 tarihinde aşağıdaki jüri üyeleri tarafından oy birliği ile Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Fatih Duman

.....

Prof. Dr. Hamit Emrah Beriş

.....

Dr. Öğr. Üyesi Hakan Turan

.....

Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulunun .../.../..... tarih ve sayılı kararı ile Batuhan Koca'nın Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalında Yüksek Lisans derecesi alması onanmıştır.

İmza

Lisansüstü Eğitim Enstitü Müdürü

TEZ BİLDİRİMİ

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını beyan ederim.

İmza

Batuhan KOCA

SİVİL TOPLUM BAĞLAMINDA SOSYAL MEDYA

Batuhan KOCA

ORCID: 0000-0002-1618-7290

HİTİT ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Yüksek Lisans Tezi

Temmuz 2022

ÖZET

Günümüzde medya ve iletişim araçlarının hayatımızda çok büyük bir yer edindiği muhakkaktır. Bireyler fikirlerini ve eserlerini iletişim teknolojilerinden faydalanarak paylaşma imkânı sağlamak ve böylece kendi medya alanını oluşturmaktadırlar. Geleneksel medya araçları ile kıyaslandığında sosyal medyanın etki alanını günden güne hızlı bir şekilde genişlettiği görülmektedir. Kişilerin birbirleriyle fikirlerini, deneyimlerini ve bilgilerini paylaşabilmesi için uygun ortamı sağlayan ve etkileşim oluşturan sosyal medya kavramı online araçları içerisinde barındırmaktadır. Sivil toplum kuruluşlarının ulaşmayı hedefledikleri kitlelere ulaşmalarında, eylem ve faaliyetlerini sürdürürken mesajlarını doğru ve kolay şekilde yaymalarında sosyal medyanın getirmiş olduğu iletişim olanakları katkı sağlamaktadır. Sosyal paylaşım ağları sosyal medyanın araçlarından birisini oluşturmakta ve bu araç sayesinde hem kişisel iletişim sürekli şekilde devam etmekte hem de internet yeni bir kamusal alan olma niteliğine kavuşmaktadır. Sosyal medya ortamları sayesinde kamusal bir niteliğe sahip yapısı bulunan sivil toplum kuruluşları; tüm dünyaya mesajlarını yayabilme, bu ortamlar sayesinde savundukları konuların tartışılmasına izin verme ve kendi içerisinde yer alan üyelerin eyleme geçmesini sağlamaktadır. İnternetin kullanıcı olan her birey için ulaşılabilir bir alan olan sosyal medya bu özelliği sayesinde büyük kitleler arasında rahat ve hızlı şekilde yayılmaktadır. Söz konusu sosyal medya alanının tüm dünyada büyük kitleler tarafından kullanılıyor olması aynı zamanda şirketlerin ve kuruluşların da bu alana girmelerini zorunlu hale getirmiştir. Çünkü toplumu ilgilendiren bir konuda hedef kitlenin olduğu yerde olmak bir zorunluluk oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra sosyal medyanın toplumu etkileme gücü, toplumda farkındalık oluşturma veya bir mesajın hızlı şekilde yayılmasına imkân sağlama gibi nitelikleri sivil toplum örgütlerinin taşıması gereken önemli özelliklerdir. Bu bağlamda

çalışmanın konusu içerisinde sosyal medya ve sivil toplum kuruluşlarının birbirleri ile olan benzerlikleri ve farklılıkları göz önüne alınarak sosyal medya bir sivil toplum kuruluşu mudur sorusuna cevap aranmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sivil toplum kuruluşları, Sosyal medya, Yeni iletişim teknolojileri

Bilim Kodu: 117105

SOCIAL MEDIA IN THE CONTEXT OF A CIVIL SOCIETY

Batuhan KOCA

ORCID: 0000-0002-1618-7290

HITIT UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL

Master of Science Thesis

July 2022

ABSTRACT

Today, it is certain that the media and communication tools have a great place in our lives. Individuals provide the opportunity to share their ideas and works by utilizing communication technology and thus create their own media space. Compared to traditional media tools, it is seen that social media is expanding its sphere of influence day by day. The concept of social media, which provides an appropriate environment and creates interaction for people to share their ideas, experiences and information with each other, includes online tools. The communication opportunities brought by social media contribute to the non-governmental organizations reaching the audiences they aim to reach, and disseminating their messages accurately and easily while continuing their actions and activities. Social networks constitute one of the tools of social media, and thanks to this tool, both personal communication continues and the internet becomes a new public space. Non-governmental organizations that have a public structure thanks to their social media environments; It enables its members to spread their messages to the whole world, to allow discussion of the issues they advocate through these environments, and to take action among its members. Social media, which is an accessible area for every individual who is a user of the internet, spreads easily and quickly among large masses thanks to this feature. The fact that the said social media field is used by large masses all over the world has also made it mandatory for companies and organizations to enter this field. Because it is a necessity to be where the target audience is on a subject that concerns the society. In addition, social media's power to influence society, raising awareness in my society or enabling a message to spread quickly are important features that non-governmental organizations should have. In this context, considering the similarities and differences between

social media and non-governmental organizations within the scope of the study, an answer is sought to the question of whether social media is a non-governmental organization.

Key Terms: Non-Governmental Organizations, Social Media, New Communication Technologies.

Science Code: 117105

TEŞEKKÜR

Öncelikle yüksek lisans tez çalışmamda sürekli desteği olan, sabrı, motivasyonu ve akademik bilgisinden yararlandığım ve öğrencisi olmaktan gurur duyduğum tez danışmanım değerli hocam Prof. Dr. Fatih DUMAN'a,

Hayatımın her evresinde olduğu gibi bu süreçte de daima arkamda duran, her konuda sınırsız desteği ve sevgisini esirgemeyen sevgili eşim Ümüs KOCA'ya, eğitim hayatım boyunca maddi ve manevi olarak desteği, emeği ve fedakarlıkları ile sürekli yanımda olan annem ve babam Zarife ve Mustafa KOCA'ya,

Yüksek lisans eğitimimde tanıştığım ve fikir alışverişleri ile bana yol gösteren değerli ağabeyim Harun ÜNSÜN'e ve yüksek lisans eğitimi boyunca bilgilerinden yararlandığım bütün hocalarıma destekleri için teşekkürü bir borç bilirim.

Batuhan KOCA

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
TEŞEKKÜR.....	viii
TABLolar DİZİNİ.....	xii
KISALTMALAR	xiii
GİRİŞ.....	1

1. BÖLÜM

SİVİL TOPLUM VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

1.1. Sivil Toplum Kavramı	4
1.2. Sivil Toplum Kavramının Tarihsel Gelişimi.....	6
1.2.1. Antik Yunan'da Sivil Toplum	7
1.2.2. Sözleşmecî Kuramcılarda Sivil Toplum Düşüncesi.....	8
1.2.3. Klasik Kuramcılarda Sivil Toplum Düşüncesi.....	12
1.2.4. Çatışmacı Kuramcılarda Sivil Toplum Düşüncesi	17
1.2.5. Modern Sivil Toplum Düşüncesi	20
1.2.6. Postmodern Sivil Toplum Düşüncesi	21
1.3. Sivil Toplum Kuruluşları	21
1.3.1. Batı'da Sivil Toplum	24
1.3.2. Türkiye'de Sivil Toplum.....	25
1.3.3. Sivil Toplum Kuruluşlarının Sınıflandırılması.....	41
1.3.4. Sivil Toplum Kuruluşlarının İşlevleri.....	43
1.3.5. Sivil Toplum Kuruluşlarının Özellikleri	45
1.4. Bir Kamu Politikası Aktörü Olarak Sivil Toplum Örgütleri.....	47

2. BÖLÜM

YENİ İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİ VE SOSYAL MEDYA

2.1. Yeni İletişim Teknolojileri ve Sosyal Medya	51
2.2. Yeni İletişim Teknolojileri Bağlamında İnternetin Gelişimi	52
2.3. Yeni İletişim Teknolojileri Bağlamında Yeni Medya Kavramı	54
2.3.1 Yeni Medyanın Özellikleri ve Geleneksel Medya ile Farkları	54
2.4. Yeni İletişim Teknolojileri Bağlamında Sosyal Medya Kavramı	56
2.5. Sosyal Medya Sitelerinin Özellikleri	57
2.6. Sosyal Medyanın Etkileri	59
2.6.1. Birey Üzerinde Etkileri	59
2.6.2. Toplum Üzerinde Etkileri	60
2.6.3. Siyaset Üzerinde Etkileri	61
2.7. Sosyal Medya Bileşenleri	63
2.7.1. Bloglar	63
2.7.2. Mikrobloglar	65
2.7.3. Wikiler	66
2.7.4. Sosyal Ağ Siteleri	67
2.7.5. Medya Paylaşım Siteleri	69
2.7.6. Sosyal İmlleme Siteleri	71
2.7.7. Sanal Dünya	72
2.7.8. Forumlar	73
2.8. Sosyal Medyanın Gelişim Süreci	74
2.8.1. Bilgi Teknolojileri Bağlamında Sosyal Medya	75
2.8.2. Bireysel ve Toplumsal Bağlamda Sosyal Medya	77
2.8.3. Medya İletişim Bağlamında Sosyal Medya	78
2.8.4. Kültürel ve Ekonomik Bağlamda Sosyal Medya	79
2.9. Türkiye’de İnternetin Gelişimi ve Sosyal Medya Kullanımı	79

3. BÖLÜM

SİVİL TOPLUM BAĞLAMINDA SOSYAL MEDYA KAVRAMININ İNCELENMESİ

	Sayfa
3.1. Sivil Toplum Kuruluşlarının İletişim İhtiyacı	81
3.2. Sivil Toplum Kuruluşları İçin Bir İmkan Olarak Yeni Medya	84
3.3. Türkiye'deki Sivil Toplum Kuruluşlarının İletişim Faaliyetleri ve İletişim Araçları	86
3.4. Sivil Toplum Kuruluşları Açısından Sosyal Medyanın Önemi.....	88
3.5. Sivil Toplum Kuruluşları ve Sosyal Medya İlişkisi.....	91
3.5.1. Benzerlikler.....	93
3.5.2. Farklılıklar	94
3.6. Sivil Toplum Kuruluşlarının Faaliyet Alanı Olarak Sosyal Medya.....	94
3.7. Sivil Toplum Kuruluşlarının Sosyal Medya Kullanım Amaçları	95
3.7.1. Hedef Kitleye Bilgi Vermek.....	95
3.7.2. Bir Topluluk Oluşturmak.....	96
3.7.3. Toplulukları Harekete Geçirmek.....	97
3.8. Sosyal Medyanın Siyaset ve Seçim Üzerindeki Etkisi.....	99
3.8.1. ABD Başkanlık Seçimleri ve Sosyal Medya	105
3.9. Sosyal Medya Bir Sivil Toplum Kuruluşu Mudur?	110
SONUÇ.....	113
KAYNAKÇA.....	117

TABLolar DİZİNİ

Sayfa

Tablo 1.1 Türkiye’de Yıllar İçerisinde Dernek Sayısında Görülen Artış.....	36-37
---	--------------

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ANAP	Anavatan Partisi
CERN	Avrupa Nükleer Araştırmalar Merkezi
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
DARPA	The Defense Advanced Research Projects Agency/ Savunma İleri Araştırma Projeleri Ajansı
DP	Demokrat Parti
HTML	Köprü Metni Biçimlendirme Dili
PC	Personal Computer/ Kişisel Bilgisayar
s.	sayfa
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
TCP	Transmission Control Protocol/ Geçiş kontrol protokolü
vb.	ve benzeri
WWW	World Wide Web/ Dünya çapında Ağ

GİRİŞ

Günümüzde sosyal medya alanında yapılmış olan çalışmalar incelendiğinde birbirlerinden farklı sosyal medya ile ilgili tanımlamalara gidildiği görülmektedir. Sosyal medyanın kısa ve genel bir tanımını yapmak gerekirse; çift yönlü iletişim olanağına sahip, web 2,0 altyapısına dayalı ve kullanıcıların odak noktasını oluşturduğu bir iletişim ortamıdır. Bilgi paylaşımı, eğlence, iletişim, fikir alışverişi yapma, e-ticaret ortamı sağlama gibi birçok olanakları içerisinde barındırması sebebiyle kişilerin hayatında önemli bir yer edinmiş olan sosyal medya; bakış açısı ve yaşam tarzı konularında değişiklikler meydana getirerek hayatın vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir (Özgül, 2015, s. 83).

Günümüz toplumunu içerisinde oldukça önemli işlevleri bulunan sosyal medya araçlarının bilgi edinme ve bilgiyi paylaşma konusunda ayrı bir önemi bulunmaktadır. Aynı zamanda sosyal medyanın çeşitli toplumsal işlevler üzerinde de etkisi olduğu bilinen bir gerçektir. Sosyal medya sadece bireyleri değil toplumları da bir araya getiren bir araç konumundadır.

Sosyal medyanın gün geçtikçe kendini geliştirmesi ve daha geniş kitlelere ulaşarak her konuda etkin bir hal alması aynı zamanda iletişim engellerini yıkarak karşılıklı etkileşime olanak sağlaması sivil toplum örgütlerinin bazı hedefleriyle paralellik göstermekte ve söz konusu bu durum sosyal medyanın bir sivil toplum kuruluşu bağlamında değerlendirilip değerlendirilemeyeceği sorusunu akla getirmektedir.

Sivil toplum örgütlerinin veya sosyal hareket düzenleyen toplulukların klasik medyayı kullanarak hedefledikleri kitlelere ulaşmaları oldukça güçtür. Bu toplulukların seslerini klasik medya ile duyuramamasının sebebi klasik medyanın olay ve olguları anlık olarak iletememesidir. Söz konusu klasik medyanın bu özelliği sosyal medya ile olan en önemli farklarından birisini oluşturmaktadır. Çünkü sosyal medya, dünyadaki ve ülkedeki meydana gelen her türlü değişimi ve oluşumu anlık şekilde iletme kapasitesine sahiptir. İletilen mesajların hedef kitleye daha hızlı ulaşması ve bu sayede sosyal hareketlerin çabuk meydana gelmesi sosyal medyanın dikkatleri çekmesine neden olan bir niteliğini oluşturmaktadır.

Yalnızca internetin olması sayesinde yer ve zaman fark etmeksizin her an paylaşımında bulunma ve farklı kitlelerle diyalog kurma imkânı oluşturan sosyal medyanın asıl temelini iletişim ve paylaşım oluşturmaktadır. Söz konusu sosyal medyanın bu temelleri sivil toplum kuruluşlarının sosyal medya içerisinde yer almalarına sebep olmuştur. Sosyal medya içerisinde paylaşımında bulunan sivil toplum örgütleri bu sayede ulaşmayı hedefledikleri kitlelere daha rahat ve hızlı şekilde ulaşma fırsatını elde etmektedirler.

Günümüzde ulusal ve uluslararası alanda etkin aktörler haline gelen sivil toplum örgütleri, farklı dönemler içerisinde farklı bakış açılarıyla değerlendirilmiş ve kendi ideallerindeki toplum modelini tanımlamak amacıyla pek çok sosyal bilimci ve düşünür bu kavramdan istifade etmiştir. Sivil toplum ve sivil toplum örgütleri konusunda yapılan tanımlar zaman ve

kişiler açısından değişiklik gösterse de bu kavramların özünde barındırdığı demokrasiye önem verilmesi, hayırseverlik, doğaseverlik, insanseverlik gibi özellikler değişmemiştir. Dönem dönem sivil alanda ortaya çıkan ihtiyaçların karşılanması konusunda sivil toplum devlete yönelik baskıda bulunmakta hatta sırası geldiğinde iktidarı kamuoyu baskısı oluşturarak tehdit etmektedir. Bu bağlamda sivil toplumun açık şekilde devlet yönetimini etkilediği söylenebilmektedir.

Sivil toplumun daha etkin olmasını sağlamaya yönelik ödevleri arasında; faaliyetlerini kuruluş amacına uygun şekilde genişletme, bu faaliyetlerin etkin şekilde devamını sağlamak amacıyla sesini duyurma, örgüt ve ilgili konular hakkında hedef kitlenin bilgilendirilmesini sağlama, söz konusu bu hedef kitle ile iletişimi sürdürme yer almaktadır.

İktidar ya da güç odaklarına bağlı olarak yayın yapımları, pahalı ve erişim imkanlarının zor olması gibi nedenlerle geleneksel medyanın sivil toplum örgütleri açısından kullanımı oldukça güçtür. Geleneksel medyanın tüm bu olumsuz yönleri sosyal medya ile son bulmakta ve sosyal medya sayesinde sivil toplum örgütlerinin bahsi geçen ödevlerini gerçekleştirebilmesine yönelik fırsatlar ortaya çıkmaktadır. Sosyal medyanın söz konusu bu ödevleri yerine getirmek amacıyla kullanılması sivil toplum gibi değerlendirilmesine ve toplumda fark yaratmasına yol açacaktır.

Çalışmanın amacı, devletten bağımsız olarak, devlet otoritesi altında varlığını sürdüren ve siyasal bilimlerin temel taşı olarak oluşturan sivil toplum kavramını, günümüzün en önemli gelişmeleri arasında yer alma potansiyeline sahip olan ve aynı zamanda günümüzün vazgeçilmez iletişim aracı haline gelen sosyal medya kapsamında değerlendirmesini yapmaktır.

Temelde iki farklı amacı bulunan bu çalışmanın ilk amacı, tarihsel süreç içerisinde sivil toplum kavramını inceleme ve temel yapısını anlaşılabilir halde sunmaktır. Çalışmanın ikinci amacı ise hızlı değişimi ile hayatın her alanında yer alan sosyal medya kavramını incelemek, bu çerçevede sosyal medyanın kullanım alanlarını, amaçlarını ve kolaylıklarını saptamak, sivil toplumla sosyal medyanın arasındaki ilişkiyi, benzerlik ve farklılıklarını ortaya koymak ve sosyal medyayı bir sivil toplum kuruluşu olarak değerlendirmenin doğruluğunu araştırmaktır.

Sivil toplumu siyasal alanın bir parçası olarak değerlendiren toplumlar içerisinde vatandaşın gelen taleplerin karşılık bulmasının sebebi sosyal medyanın etkin kullanılmasından ziyade sivil toplumun güçlü olması görülmektedir. Ancak burada sosyal medyanın etkisinin göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Özellikle otoriter rejimlerde vatandaşlara tepki verme ortamı sağlaması nedeniyle sosyal medya önemli roller üstlenmektedir. Burada sorulması gereken soru şu olmalıdır: Sosyal medyanın güçlü olmasının sebebi sivil toplumun güçlü olmasından mı ileri gelmektedir yoksa sosyal medyanın gücü vatandaşın taleplerinin karşılık bulmasındaki en büyük etkeni mi oluşturmaktadır? Söz konusu sosyal medya ve sivil toplum kavramlarının birbirleriyle sıkı ilişki içerisinde olduğu yadsınamayacak bir gerçeği oluşturmaktadır. Bu

nedenle bu soru tartışmaya değer bir konuyu oluşturmakta ve çalışmada bu konu üzerinde odaklanılmaktadır.

Günümüzde sosyal medya ve sosyal medya platformları hayatımızın her alanında yer almakta ve aynı zamanda sivil toplum kuruluşlarının işlevlerini de üstlenmektedir. Sivil toplum kuruluşları ile benzer yönleri bulunan sosyal medya platformlarının topluluk ve kamuoyu oluşturma, bu toplulukları harekete geçirme ve bilgi verme gibi işlevleri bulunmaktadır. Çalışmadaki temel tartışma alanını bu noktada karşımıza çıkan “Sosyal medya bir sivil toplum kuruluşu olarak değerlendirilebilir mi?” sorusu oluşturmaktadır. İşlev açısından benzerlikleri bulunan ancak temelde yapı olarak farklı olan bu iki kavramın incelenmesi gerektiği düşünülerek bu çalışma yapılmıştır. Daha önce yapılan çalışmalarda ayrı ayrı ele alınan sivil toplum ve sosyal medya kavramlarının bu çalışmada birlikte değerlendirilmesi literatüre ayrıca katkı sağlayacağı için önem arz etmektedir.

Ele alınan bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden olan doküman analizi yapılmıştır. Doküman analizi yazılı belgelerin içeriklerinde yer alan konuların titiz ve sistemli bir şekilde analiz edilmesinde kullanılan bir araştırma yöntemidir. Doküman analizi basılı ve elektronik kaynaklar başta olmak üzere tüm belgelerin incelenerek değerlendirilmesini içermektedir.

1. BÖLÜM

SİVİL TOPLUM VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

1.1. Sivil Toplum Kavramı

“Yurttaş” anlamına gelen “sivil” sözcüğü Latince "*civis*" kökünden gelmektedir. Aynı zamanda "*société civile*" Fransızca bir kelime olup “sivil toplum” sözcüğünün temelini oluşturmaktadır (Güneş, 2004, s.1). Söz konusu sözcüğün kullanımları incelendiğinde vatandaş veya vatandaşlık kelimeleri ile sivil kelimesinin eş anlamlı olduğu görülmektedir. Bu bağlamda sivil toplum kelimesini “vatandaşlık topluluğu” olarak da düşünmek mümkündür (Ercan 2002, s.75).

Merkezi otoritenin önüne geçen özgürlüklerin ve temel hakların korunduğu ve örgütlenmenin gönüllülük esasına dayandığı bir toplumun merkezi otorite ve politikalarını denetlemesi ve yönlendirmesi ile oluşan yurttaşlık bilincine dayanan gelişmişlik düzeyi sivil toplumun başka bir tanımını ifade etmektedir (Arslan, 2001, s. 9). Bu açıdan değerlendirildiğinde sivil toplum ve toplumun gelişmişlik düzeyi arasında paralel bir ilişki olduğu görülmektedir. Sivil toplum konusundaki yaklaşımlar Çulhaoğlu'na (2001, s. 32-33) göre üç sınıfa ayrılmaktadır. İlk yaklaşım türü Diamond tarafından ortaya atılmıştır. Bu yaklaşım türünde sivil toplum, toplumdaki vatandaşların kendi özgür iradeleri sayesinde tesis ettikleri bir düzen olarak ifade edilmiştir. Gelner tarafından ortaya atılan yaklaşım türü ise ikinci yaklaşımı oluşturmaktadır. Bu yaklaşım ilk yaklaşım türü ile kıyaslandığında daha geniş bir alanı ifade ettiği görülmektedir. Söz konusu bu yaklaşımda aile ya da merkezi otorite arasındaki boşluk sivil toplum olarak ifade edilmiştir. Aynı zamanda sivil toplumu oluşturan sistemin içerisinde dini örgütlenmeler, siyasal partiler, sendikalar, dernekler ve baskı grupları yer almaktadır. Son yaklaşım türü ise Keane tarafından ortaya atılmıştır. Keane'nin ortaya attığı bu yaklaşım türünde sivil toplumun tanımı şu şekildedir: Sivil toplum, devlet dışı faaliyetlerin üyeler tarafından yürütülmesiyle merkezi otorite kurumları üzerinde denetim ve baskı kurması ve bu sayede kendi kimliğini koruyan örgütlenmelerdir.

Sivil toplum kavramı insanın kendisine ait olarak kabullendiği ortam içerisinde temel hak ve özgürlüklerini rahatça kullanabildiği alanı ifade etmektedir ve “sivil alan” düşüncesine dayalı olan bu kavramın tarihsel geçmişi Aristoteles'e kadar uzanmaktadır (Kaypak, 2012, s. 180). Aristoteles tarafından ilk kez batı siyasal geleneği ve batı toplumunun gelişimi evresinde sivil toplumun tanımı yapılmıştır. Aristoteles'e göre yasalarla belirlenmiş kurallar sisteminin içerisinde yer alan ve eşit kabul edilen özgür vatandaşlar topluluğu sivil toplumu oluşturmaktadır (Tosun, 2001, s. 30).

12. ve 19. yüzyıllar arasında batıda görülen değişimler sonucunda bugünkü anlamına ulaşan sivil toplum kavramı Latinceye “*societas civilis*” olarak geçmiştir. Söz konusu bu kavramdaki değişimin sebepleri arasında ticaret, zanaat ve şehir hayatının batı toplumunda özgürlük

içeren bir ortama zemin hazırlaması yer almaktadır. Aynı zamanda toplumda sosyal sınıfların oluşması sivil toplumun gelişimini hızlandırmıştır (Onbaşı, 2005, s. 13).

Sivil toplumun gelişmesine ortam hazırlayan bir diğer unsur; merkezi iktidar olmamasıyla karmaşık ve güvensiz bir ortam oluşması bu nedenle ticaretin gerilediği, kentsel yaşamın önemini kaybettiği bir ortamı ifade eden feodalizmin ortaya çıkmasıdır. Feodalizmi ortaya çıkaran bu unsurlar sivil toplumun önemini daha çok ortaya koymuşlardır. Bu dönemler içerisinde kabul edilen toplumun devleti oluşturduğu düşüncesi neticesinde devlet ve sivil toplum birbiriyle özdeşleştirilmiştir. Fakat bazı dönemlerde sivil toplum ve devletin karşıt anlamlar içerdiği algısı olmuştur. Günümüzde ise modern sivil toplum, devletten bağımsız alan olarak değerlendirilmektedir (Gönenç, 2011, ss. 5-11).

Günümüze gelinceye kadarki geçen süreçte her şey değişim ve gelişim içerisinde. Kavramların belirli bir süreci içerisine alan varlıklar olması nedeniyle zaman içerisinde değişime tabidirler. Tüm kavramlarda olduğu gibi sivil toplum kavramında da ortaya çıktığı günden bugüne sürekli bir değişim söz konusu olmuştur. Sivil toplumun bugünkü anlamına ulaşmasında toplum, devlet ve demokrasi kavramlarının etkisi olmasıyla birlikte medyanın da büyük katkısı bulunmaktadır. 1750'li yıllarda sivil toplum kavramı farklı bir anlam kazanmıştır. Bu yıllarda sivil toplumun devlet kavramı ile ilişkilendirilmesi bırakılmış ve ayrı bir kavram olarak devlete eş değer nitelik kazanmıştır. Bu değişime ortam hazırlayan sebep o dönemde görülen ve liberal dünya görüşünü savunan burjuvazi olmuştur. Burjuvazinin sivil toplum kavramını siyasi alandan uzak, toplumun özel hayatı ve ekonomik piyasasıyla ilgilenen sosyal bir alan olarak açıklaması söz konusu bu duruma yol açmıştır. (Tuncay ve Muharrem 2006, s. 148).

Sivil toplum için, 18.yüzyıl Avrupa'sında özellikle 1789 Fransız İhtilali nedeniyle meydana gelen olayların ve gelişmelerin sonucunda oluşan ulusal devletlerin bir yönünü oluşturan aktör tanımlaması Hegel tarafından yapılmıştır. Dolayısıyla sivil toplum, bireysel hak-hukukları savunmayı ve bireysel ihtiyaçları karşılamayı amaç edinerek siyasal ve legal çerçeve içerisinde kurum ve kuruluşlar ile grupların pratiklerinin ve davranışlarının karmaşık ilişkisini meydana getirmektedir. Sivil toplum kavramı hakkında başka bir tanımlamayı Marx yapmıştır. Marx'ın yapmış olduğu tanım Hegel'in tanımına benzemektedir fakat Marx olaya ekonomik açıdan yaklaşmakta ve sivil toplumu devletten tamamen ayırmaktadır. Marx'a göre 18. Yüzyıl Avrupa'sında burjuvazi ile sivil toplum kavramı ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda sivil toplumu üretici güçlerin belli evrimsel gelişmeleri neticesinde meydana gelen bireyler arasında oluşan ekonomik ilişkilerin bütünü olarak açıklamıştır. Marx'a göre sosyal ve ekonomik hayatın temel paradigması ve insan hayatının tüm yönleri üretime dayalı olan insan ve doğa ilişkisinden meydana gelmektedir. Kanun, bilim, din, devlet, ahlak ve ailenin de içerisinde yer aldığı insani etkinliklerin tümü üretim şekline göre biçimlenmekte olan kavramlardır ve sonuç olarak sınıf ya da grup şekillerini oluştururlar. Bu topluluklar kolektif özellik göstererek sivil topluma şekil vermektedir (Bayhan, 2002, s. 6).

Sivil toplum konusunda net bir görüş olmadığını söyleyen Keane, bunun yanı sıra söz konusu sivil toplum için; “baskı ve şiddet karşısında kendini örgütleyen, kendini değerlendiren ve yansıtan bir yapı” ifadesini kullanmıştır. Ayrıca sınırları ve olanakları belirlemiş olan devlet birimi ile devamlı olarak gerilim gösteren devlet dışı ve yasal koruma altındaki kurumların dinamik ve karmaşık durumunu tanımlayan ve tasavvur eden ideal tip kategorisi olduğunu ifade etmiştir. İki noktanın bu tanım üzerinde dikkat çektiği görülmektedir. İlk dikkat çeken nokta, sivil toplumun var olan üzerinden tasvir ve açıklama yapmasının yanı sıra geleceğe yönelik yol gösterme adına bir araç olarak da görülmesidir. İkinci dikkat çeken nokta ise sivil toplumun yalnızca yasal koruma altında bulunan ve devlet dışındaki kurumlar içerisinde değerlendirilmemesi aynı zamanda devlet içerisinde yer yer karmaşık ve gerilimli ilişkilerde yer alabileceğinin belirtiliyor olmasıdır (Onbaşı, 2005, s. 45).

Sürecin biçimsel demokrasi düzeyine ulaştığında sonrasında nasıl sürdürülebileceği, yeniden üretme ve derinleştirme sürecinde karşılaşılan sorunları da içeren otoriter devlet yapısına sahip toplumlarda demokratikleşmenin önkoşul olmasıyla ilgili endişelerin merkezinde sivil toplum kavramı yer almaktadır (Beckman, 1998, s. 1).

Osman’a (2001) göre sivil toplum kavramı “gönüllülük temelinde örgütlenmenin gerekli olduğu, bireysel özgürlüklerin ve temel hakların korunduğu ve devlet politikalarını kontrol edip yönlendirebildiği, yurttaşlık bilinci ve yurttaşların duyarlılıklarıyla ilgili olan gelişim düzeyi” şeklinde ifade edilmiştir (Osman, 2001, s. 9).

Söz konusu kavram hakkında yapılan tüm tanım ve açıklamalar genel şekilde değerlendirildiğinde Kaypak’ın (2012) görüşünün konuyu özetlediği görülmektedir: “Sivil toplum devlet ve merkezi yapının dışındaki bütün unsurların önündedir. Devlet yönetiminin etkili ve belirleyici olmadığı alanlarda sivil toplum sosyal toplumu oluşturan birey ve grupların devlete bağımlı olmadan hareketlerini ve amaçlarını gerçekleştirebildikleri, tutum geliştirebildikleri, sosyokültürel faaliyetlerde bulunabildikleri, gönüllü ve rızaya dayalı ilişkilerin, etkinliklerin ve kurumların oluşturduğu bir toplumu ifade eder.” (Kaypak, 2012, s. 181).

1.2. Sivil Toplum Kavramının Tarihsel Gelişimi

Anlam ve içeriğinde zaman içerisinde değişiklikler olmasına karşın sivil toplum kavramının tarihsel kökeninin Antik Yunana kadar uzandığı görülmektedir. Devlele iç içe ilişkiler içerisinde olan aynı zamanda özerk bir yapıya da sahip sivil toplum, ekonomik ve sosyal birçok toplumsal öznenin yer aldığı toplumsal alan olarak görülmektedir. Sivil toplumun modern siyasal hayat içerisinde bahsi geçen içeriğe kavuşması uzun bir tarihsel ve toplumsal süreç sonucunda gerçekleşmiştir.

Batı toplumunun geçirdiği gelişim, değişim, ortaya çıkardığı değerler ve dolayısıyla içinde yaşadığı tarihsel süreç sivil toplum kavramının bugünkü şeklini almasında etkili olmuştur. Bugün halen sivil toplumun tamamlayıcısı olarak görülen eşitlik, demokratik katılım, özgürlük, eşitlik, siyasal etki gibi kavramlar ve temel hakların savunulması gibi değerler ilk kez bu toplulukların dönemlerinde ortaya çıkmıştır (Vergin, 2000, s.52).

Siyasal toplumu belirleyebilmek amacıyla sivil toplum kavramı ilk kez geleneksel anlamıyla Aristoteles tarafından kullanılmıştır. Bu kavram Cicero tarafından Latinceye “Societas Civilis” şeklinde çevrilmiştir. Sivil toplum, ortaya çıktığı dönem itibariyle toplumla özdeş kabul edilmiş, tüm şehri sarmış ve devlet dışı alan olarak algılanmamıştır (Küçüközyiğit, 2004, s.22). Bu tanım sivil toplumun premodern veya ilkel tanımı olarak ifade edilebilmektedir. Ayrıca söz konusu tanımda görüldüğü üzere sivil toplum ve devlet birbirine zıt ilişki içerisinde değerlendirilmemiş hatta birbiri yerine kullanıldığı durumlar da olmuştur. 18. yüzyıla kadar devam ederek varlığını sürdüren devlet ile sivil toplumu birbirine zıt ilişki içinde görmeyen bu anlayış Antik Yunan düşünce geleneğinden doğmuştur.

18. yüzyıla gelindiğinde sivil toplum kavramı devlete zıt ilişki içerisinde olmanın da ötesinde otoriter ve despotik devlete ait iddiaları dengeleyen bir alan olarak görülmeye başlanmıştır. Özetle sivil toplum kendine ait bir varlığa sahiptir, aynı zamanda ilkeleri ve örgütü bulunan ve iktidardan bağımsız bir yapısı bulunmaktadır. Lakin toplumun kendini yönetme ve örgütleme kapasitesine sahip olması zorunlu olarak değerlendirilmemiştir.

1.2.1. Antik Yunan’da Sivil Toplum

Antik Yunan, ilk kez sivil toplum ile ilgili tartışmaların görüldüğü dönemi ifade etmektedir. Konie (polis) alanı, Yunan kent devletlerindeki özgür bireylerin kullanmış oldukları alanı ifade etmektedir ve bireylerin ortak kullandığı oikosdan tamamen ayrı bir yeri oluşturmaktadır. Polisi, devlet yönetimine katılmak adına özgür vatandaşların insani varoluşun gerçekleştirildiği ve gerekli zorunluluklardan uzak ve etik bir alan olarak ifade etmek mümkündür. Oikos ise yaşamak ve çalışmak amacıyla gerekli ve zorunlu etkinliklerin gerçekleştirildiği alanı ifade etmektedir (Arendt, 1996, s. 34). Antik Yunan’da ev hayatını ve özel alanı temsil eden Oikos’un başka bir tanımını yapmak gerekirse hukukla değil hakimiyet ilişkileriyle yönetilen aynı zamanda yegâne eşitlikler alanı olarak tanımlanan polisin doğal arka planını oluşturan alan olduğunu söylemek mümkündür (Seligman, 1992, s. 84; Chandhoke, 1995, s. 79). Oikosun reisi olan erkek/yurttaş polise, yaşam için gerekli ve zorunlu etkinlikleri gerçekleştirmekte ve evin reisi olması sebebiyle katılma hakkı elde etmektedir.

Habermas (1997, s. 60) Antik Yunan’da oikosun katı eşitsizlikler alanı ve polisin eşitlikler alanı olmasına rağmen polis ve oikos ayrımı Yunan bakış açısı içerisinde kamunun özel alan karşısında bir özgürlük ve istikrar alanı olarak görülmesine katkı sağlamıştır. Kent devletinde meydana gelen her olayın kamunun ışığında açığa çıktığı zaman alenileştiği gerçeği Aristoteles

tarafından da vurgulanmıştır. Aristoteles'in "yurttaş" kavramına adaletin polis içerisinde tecellisi yansımış ve Aristoteles yurttaş kavramını, "mahkemeye gidebilen, dava açabilen veya devlet yönetimine katılabilen kişi" olarak tanımlamıştır. (Aristoteles, 1990, s. 70). Söz konusu kavram hakkında Platon'un düşünceleri incelendiğinde devlet ve birey arasındaki ilişkiyi uyumlu hale getiren önemli araçlardan biri olarak ifade ettiği görülmektedir (Popper, 1989, s. 107).

1.2.2. Sözleşmeciler Kuramcılarda Sivil Toplum Düşüncesi

Bu başlık altında sözleşmeciler kuramcılarının sivil toplum hakkındaki düşüncelerine yer verilmiştir.

1.2.2.1. Thomas Hobbes

Thomas Hobbes toplumsal sözleşmeciler geleneğinin ilk temsilcisidir. Devlet kavramı ile devletin ortaya çıkışını kavrayabilmiş olmak Thomas Hobbes'a ait sivil toplum anlayışını anlayabilmemiz için gereklidir. Toplum ve devlet konusundaki görüşlerini açıklamak için doğa durumu varsayımlarını kullanan Hobbes, sosyal teorilerini doğal yasalar üzerinde inşa ederek bunu yapmaya çalışmıştır. Aynı zamanda Hobbes, insanların doğa halindeyken özgür ve eşit olduğunu, bu eşitliğin doğa durumunda sorun oluşturduğunu belirtmiştir. Çünkü eşitlik durumu olduğunda insanlar arasında bir kargaşa ortamı meydana gelmekte ve bu ortam insanları birbirine düşürmektedir (Doğan, 2002:47; Onbaşı, 2005: 19).

Birilerinin bir başkaları üzerinde hiçbir şekilde iktidar kurmadığı doğa durumu, herhangi bir şey üzerinde hiç kimsenin daimî bir hakkının bulunmadığı savaş halini ifade etmektedir (Ağaoğulları, 2015: 434-435). Ellerinde bulunan hiçbir şeyin kalıcı olmadığını düşünen doğa halinde eşit bulunan insanlar bu sebeple tedirginlik yaşamaktadırlar. Bu tedirginlik durumundan kurtulmak isteyen insanlar sürekli olarak birileri ile mücadeleye girerek ellerindekileri kalıcı hale getirmeyi amaçlamaktadırlar (Doğan, 2002: 48).

Hobbes: "İnsan insanın kurdudur" sözüyle söz konusu bu durumu sürekli belirsizlik, güvensizlik ve mücadele ortamı olarak ifade etmektedir (Onbaşı, 2005: 20). İnsan doğasında var olan bazı özelliklerin doğa durumunda sürekli savaş haline sebep olduğunu söyleyen Hobbes, söz konusu bu özellikleri herkesten üstün olma tutkusu, rekabet ve güvensizlik olarak belirtmiştir. Güvensizlik duygusu neticesinde insanlar güvenliklerini sağlamak için savaşa sürüklenirler, rekabet duygusu ile çıkar amaçlı mücadeleye girerler ve herkesten üstün olma duygusu ise rakipsiz olduklarını ispatlama mücadelesine saldırgan bir hale dönüşmelerine sebep olur (Göze, 2005:135).

İnsanların tüm bu olumsuz durumlardan arınması ve doğa durumundaki kargaşadan ve savaştan kurtulması için doğa yasalarından yararlanılması gerektiği Hobbes'un bu konu

hakkındaki çözümünü içeren görüşünü oluşturmaktadır. Söz konusu bu yasalardan ilkinin barışı tesis ve muhafaza edip daima barış yolunu tercih etmek, ancak barışın çare olmadığı durumlarda savaşmak oluşturmaktadır. Sana başkalarının nasıl davranmasını istiyorsan onlara o şekilde davranman ikinci yasayı oluşturmaktadır. Son olarak üçüncü yasayı ise adalet yasası oluşturmaktadır (Doğan, 2002: 49). Toplumsal açıdan daha yaşanılır ve sağlıklı bir ortam için bu yasaların uygulanması gerekmektedir.

Hobbes genel bir gücün olmaması durumunda herkesin herkesle savaş hali içinde olmasının önüne geçilemeyeceğini ifade etmektedir. Genel bir otoritenin olmadığı ortamda mülkiyet kavramından bahsetmek mümkün değildir. İnsanların davranışlarının iyi, kötü, adaletli veya adaletsiz şeklinde değerlendirilmesi; herhangi bir yasanın olmadığı ve insanların sadece istek ve tutkuları ile hareket ettiği bir ortamda anlam ifade etmemektedir. Çünkü böyle bir ortamda adil olan ve olmayan ayrımı yoktur ve hiçbir şey adalete aykırı sayılmamaktadır (Göze, 2005:136-137). Sivil toplum ve siyasal toplum Hobbes'un görüşü içerisinde özdeş durumdadır. Güvenlik, hazzı arama, acıdan kaçma gibi insanlara ait özellikler Hobbes'a göre, siyasal toplumun oluşmasına zemin hazırlayan unsurlardır. Kısaca Hobbes'a göre barış içinde yaşama özlemi siyasal toplumun oluşmasına yol açan asıl sebebi ifade etmektedir.

Bireyin kendisini kısıtlayarak, cezai yaptırıma tabi tutacak zorlayıcı bir güç oluşturma girişimi, insanların korunma ve güvenlik ihtiyacından ve bu ihtiyacın doğal olarak muhafaza edilemeyeceğinin anlaşılmasından meydana gelmiştir (Çaha, 2012: 27). Dolayısıyla ortak bir gücün olmaması herkesi tedirgin ve güvensiz yapmakta, doğa durumundaki herkes kendisinden daha üstün bir gücün korkusu ile yaşamaktadır (Tannenbaum ve Schultz, 2006:243).

İnsanlar kendi aralarında bir sözleşme yaparak bütün haklarını 'leviathan'a yani sözleşmenin tarafı olmayan bir güce teslim ederler. Bu durum Hobbes'un kötü olarak nitelendirdiği doğa durumundan çıkışı ifade etmektedir (Duman, 2007, s. 349). Bu sayede bir kişinin veya gözetim halindeki siyasal bir erkin şahsı içerisinde bütün birey ve gurupların istek, hırs ve tutkularının toplanması bütün gücün merkezileşmesiyle birlikte mümkün hale gelmektedir. Sivil toplum kuruluşlarının hepsinin din kurumları da dahil olmak üzere devlet çatısı altında toplanması gerektiği Hobbes tarafından ileri sürülen başka bir görüşü oluşturmaktadır (Çaha, 2012: 28).

Aynı zamanda Hobbes toplum içerisinde devletten ayrı olarak bir topluluk oluşmasına karşı çıkmış ve bu tür topluluklardan hoşlanmadığını açık şekilde ifade ederek kuşkuyla yaklaştığını belirtmiştir. Hobbes'un bu topluluklara kuşkuyla yaklaşmasının asıl nedeni bu tür toplulukların zaman içerisinde devlete olan bağlılıklarını bırakarak merkezi devlet otoritesine rakip olma ihtimalini önemseyerek dikkatli davranmak gerektiğini düşünmesidir. Hatta bu nedenle Hobbes, bir kasabanın aşırı derecede büyümesi ve gelişmesi, bir kilisenin veya başka bir topluluğun elinde fazla servet biriktirmesi ve bir askerinin fazla popüler hale gelmesi gibi durumlara tedirgin şekilde yaklaşmıştır. Sonuç olarak devlet egemenliğine yönelik bir tehdit olarak görmesinden dolayı devlet içerisinde çok sayıda tüzel kişiliğin olmaması gerektiğini

savunmuştur. Çoğulcu bir toplum yapısı Hobbes'un terminolojisi içerisinde olumsuz değerlendirilmektedir. Bu nedenle Hobbes bir sözleşme ile toplumu yönetmeye ilişkin tüm yetkileri devlette toplamak gerektiğini savunmuştur (Doğan, 2002, s. 57).

1.2.2.2. John Locke

J. Locke yaşadığı dönem içerisindeki pek çok düşünürün savunduğu gibi doğa durumu varsayımlarını devletin kökenini açıklamada bir araç olarak görmüştür (Doğan, 2002, s. 60). J. Locke, Hobbes'un özgürlük ve eşitlik ön şartı olarak kurmuş olduğu doğa durumu anlayışından farklı olarak doğa durumunu olumsuz bir durum olarak değerlendirmemiştir. J. Locke'a göre savaş bir olasılıktan ibarettir ve bunu doğa durumunun bir özelliği olarak değerlendirmek doğru değildir (Tosun, 2001, s. 32- 33).

İnsanların doğa yasasının sınırları içerisinde kimseye sormadan eylemlerini planlama, istekleri doğrultusunda mal ve kişiliklerine yön verme ve tüm bunları yaparken eşitlik içerisinde olmaları Locke'a göre doğa durumunu ifade etmektedir. Herhangi bir kişinin doğa yasalarını çiğnemesi halinde yargılama ve cezalandırmaya tabi tutulması doğa durumları içerisinde yer almaktadır. Fakat bu durumda saldırıya uğrayan kişi bu düzende bir yargıca ihtiyaç duymaktadır. Locke bu noktada yetkili ortak bir yargıcın yokluğu yani devletin yokluğunun insanları birbirleriyle savaş durumuna getirip güvensiz bir ortam oluştuğunu söylemektedir. (Duman, 2007, s. 350).

İnsanları toplumsal bir sözleşme yapmaya iten sebepler arasında doğal hukuk yasalarına aykırı davranışlara karşı yaptırım uygulayan ve hukuk yasalarını denetleyen adil bir yargıcın olmaması ve aynı zamanda insanlardaki ölçsüz şekilde intikam alma duygusu bulunmaktadır.

Toplumsal sözleşmeyle birlikte insanlar yargılama ve cezalandırma haklarını devlete vererek mülkiyetlerinin tam olarak korumasının sağlanamadığı ortamdaki siyasal topluma geçiş yaparlar. Doğa yasalarının toplumsal sözleşme sonrasında da geçerli olacağını söyleyen Locke, bu ifadeyle insanların sahip oldukları vazgeçilmez haklar sayesinde sivil toplum oluşturulduktan sonra güven duygusu içerisinde yaşayacaklarını ve aynı zamanda siyasi iktidarların yetkilerinin bu haklarla birlikte sınırlandırılacağını ifade etmektedir (Aslan, 2010, s. 194). Dolayısıyla insanların doğa halinden siyasal topluma geçmesi ve güçlerinin tümünü devlete vermeleri devletin sınırsız bir güce ulaşması anlamına gelmemelidir. Bu nedenle devletin sahip olduğu mekanizmasının yasalarla sınırlı olduğunu söylemek daha doğru bir ifade olacaktır.

Locke'un görüşüne göre daha etkin şekilde insanların kendi yaşam, özgürlük ve mülkiyetlerini koruma ve sürdürme istekleri bulunmaktadır. Bu sebeple insanlar aralarında sözleşme yaparak anlaşmazlıkları çözen ve suçluları cezalandıran bir otoriteye, iktidarın olduğu bir

siyasal topluma veya sivil topluma geçmişler, doğal yaşamı kendi iradeleriyle olumsuz yönleri olması sebebiyle terk etmişlerdir (Göze,2011:170).

Söz konusu bu toplumsal sözleşmenin iki aşaması olduğunu ileri süren Locke, ilk aşamanın bireylerin oluşturduğu sivil toplum olduğunu, ikinci aşamanın ise hükümetin oluşturduğu siyasal toplum olduğunu söylemiştir. Asıl işlevi hükümete iktidar yetkisi vermek olan sivil toplum birleşmiş halktan meydana gelmektedir (Tannenbaum ve Schultz, 2006, s. 270- 271).

Hobbes ve Rousseau, tüm bu aşamaları geçerek insanların kendi aralarında yapmış oldukları toplumsal sözleşmenin ürünü kabul edilen devleti ölümlü tanrı veya yarı tanrısal bir yapı olarak görsele de Locke bu şekilde görmemiş, bunun yerine insanlar arasında yapılan sözleşmenin ürünü olan siyasal otoriteyi bireysel özgürlüklerin kamusal alandaki bir güvencesi olarak ifade etmeyi tercih etmiştir (Çaha, 2012, s. 43). Söz konusu siyasal otoriteyi sınırlandıran unsurun yasa olduğunu ileri süren Locke aynı zamanda bu yasa için toplum yapısı ve toplumdaki bireylerin korunması amacıyla devlete sorumluluk yüklemiştir. (Göze, 2011, s. 173).

Devlet ve birey arasındaki ilişkiyi önemseyen Locke'a göre bu devlet ve birey arasındaki ilişkiyi belirle yen ana unsuru rıza oluşturmaktadır. Bireyin rızası ile birlikte politik toplumun devam edebilmesi, doğal hukuka aykırı hareket etmemesi anlamına gelmektedir. Bireylerin rıza göstermesi durumu siyasal toplumun kuralları çiğnemesiyle ortadan kalkmaktadır. Bu sebeple Locke devletin sınırlarını toplum ve kamusal yaşamın güvenliği ile belirlemek gerektiğini söylemektedir (Çaha, 2012, s. 45).

Bireylerin rasyonel tercihlerinin bir sonucu olarak sivil toplumun oluştuğunu ileri süren Locke aynı zamanda Hobbes'tan farklı olarak resmî kurumlar karşısında sosyal grupların ve bireylerin bağımsızlık isteğine yöneldiğini düşünmektedir. Bu düşünce neticesinde Locke devleti mutlak bir güç olmaktan çıkarmıştır.

1.2.2.3. Jean-Jacques Rousseau

J. J. Rousseau, Hobbes'ta olduğu gibi devletin varoluş sürecini sözleşmeye dayandıran bir başka düşünürdür. Hobbes'un altını çizdiği doğal yaşam döneminden yola çıkarak görüşlerini açıklamaya çalışan Rousseau, bu doğa durumunu tarihi süreç içerisinde ele alması yönüyle Hobbes'tan ayrılmaktadır. Rousseau burada toplumun tarihi süreç içerisinde yaşadığı değişim ve dönüşümleri açıklamayı tercih etmiş, sabit bir doğa durumu açıklamasını reddetmiştir (Duman, 2007, s. 351). İnsanların en temel gereksinimlerini dahi karşılamaya çalışması sırasında bu sürecin J. J. Rousseau'ya göre doğal engellerle karşılaşması muhtemeldir. İnsan böyle bir durum karşısında ihtiyaçlarını karşılamak için kendini dönüştürmeye ve yeni yollar aramaya başlamaktadır (Savran, 2003, s. 41).

Tıpkı Hobbes gibi Rousseau da sivil toplumu ve siyasal toplumu aynı olarak görmüştür (Tosun, 2001 s.34). Doğa durumunda insanı tanımlamaya çalışan Rousseau, bu tanımlamasında insanın temel amacının yeme, içme ve barınma olduğunu ve hayvandan yaşam tarzı ile fiziki açıdan neredeyse farksız olduğunu ileri sürmektedir (Onbaşı, 2005, s. 22). Aynı zamanda Rousseau doğa durumundaki insanın hayvandan farklı kılan iki temel özelliğinin bulunduğunu da söylemektedir. Bu fark oluşturan temel iki özellik arasında ilk olarak insanın özgür şekilde istediği ve istemediği şeyler için seçim yapabilme özelliği yer almaktadır. İkincisi ise insanın tecrübe kazanarak gereksinimlerini karşılama sağlığını sağlayan ilerleme, gelişme, olgunlaşabilme ve yetkin olabilme özelliklerine sahip olmasıdır (Göze, 2005, s.193).

Evrimsel süreç, mülkiyet ve mülkiyet etrafındaki kavgalar Rousseau'ya göre yapılan toplumsal sözleşmenin insana ait gereksinimleri cevaplayamıyor olmasından kaynaklanmaktadır. (Onbaşı, 2005, s. 22). Aynı zamanda yeni bir toplumsal sözleşme ve özel mülkiyetin yasallaşması ile bu kavga durumunun önüne geçmenin mümkün olduğunu söylemektedir (Tosun, 2001, s. 34)

Hobbes doğa durumunun bir savaş hali olduğunu söylemekteydi. Bunun tersini yani doğa durumunun bir savaş hali olmadığını söyleyen Rousseau, sivil toplumun temeli olarak özel mülkiyeti görmektedir (Tosun, 2001, s. 34). İnsanın kendi kendine yettiği doğa durumu içerisindeyken özel mülkiyetin ortaya çıkmasıyla birlikte politik ve sivil toplum ortaya çıkmıştır. Mülkiyet sebebiyle ortaya çıkan kavga ve çatışmalar, insanların mevcut bu kavgalarına son vermek amacıyla bir otoritenin buyruğu altına girmeyi kabul etmelerine sebep olmuştur. Bu sayede yapılan sözleşmeler doğa durumunu terk edip siyasal ve sivil topluma geçiş yapılmasını sağlamıştır (Onbaşı, 2005, s. 23).

1.2.3. Klasik Kuramcılarda Sivil Toplum Düşüncesi

Bu bölümde klasik kuramların sivil toplum hakkındaki düşüncelerine yer verilmiştir.

1.2.3.1. Georg Wilhelm Friedrich Hegel

G. W. F. Hegel, "Hukuk Felsefesinde" sivil toplumu burjuva toplumu olarak tanımlamıştır (Bağçe ve Öztürk, 2008, s. 158). Hegel'e göre sivil toplum modern dönemde oluşmuştur. Sivil toplumda birey ve bireyin gereksinimleri belirleyicidir. Ancak sivil toplum kuramına yönelik birey ve toplumu birlikte ele almak; birey, toplum ve devlet arasındaki ilişkilerin açığa çıkarılmasında oldukça önemlidir. Hegel, temelde birey ve bütün arasındaki parçalanmış yapının aşılmasının imkanlarının sivil toplumda var olduğunu ancak buna karşılık da sivil toplumda bütünlüğün sağlanmadığını ifade etmektedir.

Hegel için sivil toplum içerisinde belirleyici olan bireysellik ilkesi sebebi ile toplumsal tikel-evrensel bütünlüğünün kurulmadığı, dağılmış aile üyelerinden meydana gelen bu parçalı

toplum yapısını aşmayı denemektedir. O dönemde Almanya'da tarihsel arka planda yer alan politik parçalanmış devlet yapısının bulunması Hegel'i etkilemiş olan bir husustur.

Makul olan, tikel ve evrenselin iç içe geçmesiyle mümkünse ve akıl Hegel'in felsefesinde merkezi kavram ise, Hegel'in felsefesinde toplumsal, tarihsel ve politik olanın akla göre örgütleneceği açıktır. Akıl, tüm bu alemlerin birbirine bağlılığını kurmaktan da sorumludur. Sonuç olarak Hegel, felsefe tarihindeki son sistem filozofu olarak bilinmektedir.

Hegel, sivil toplum teorisinde tikel-evrensel ilişkisinin ve öznenin diğer öznelerle ilişkisinin nasıl kurulduğuna ve toplumsal yapıların, kurumların ve yasal kurumların sivil toplumda tikel ve evrensel irade arasında nasıl diyalektik bir dolayım sağladığına bakar. Buna göre sivil toplum kuramı da bahsi geçen tikel olanın, bireyin tekil gereksinimlerinden hareketle, tümel olanla bağlantısının kurulmasına, birey-toplum ikiliğinin aşılmasına, bireysellik ilkesinin belirleyici bir unsur olması açısından, parçalanmış toplum yapısının aşılmaya çalışıldığı bir kuramdır. Hegel'e göre sivil toplum; "çok yanlı bağımlılık sistemi, özel ve evrenselin bölündüğü yerdir, ama aynı zamanda bunların siyasal uzlaşma koşuludur." (Kergevan, 2011, s. 34).

Hegel, Hukuk Felsefesinde sivil toplumu, tarihsel süreçte meydana gelen modern bir toplum olarak, bir başka ifade ile burjuva toplumu şeklinde tanımlamıştır. Hegel'in sivil ve burjuva toplumlarını özdeşleştirmesi yalnızca Alman dilinin bir rastlantısından kaynaklanmamaktadır. Sivil toplum bir açıdan tarihsel süreçte meydana gelen bir toplum yapısıyken, Hegel'e göre bir anlamı daha bulunmaktadır. İlk anlamı, etik tözün, aile uğrağında doğal tin olarak dolayımlanmış olarak yer alırken, sivil toplumda dolayımmlar ile kendini dışsallaştırması vardır. Diğer anlamı ise sivil toplum mantıksal idenin kendini nesnel tin olarak dışsallaştırması anlamında aileyi de içerisine alan diyalektik uğraktır.

Sivil toplum;

"Öte yandan dağınmık aile kümelerinin ya da bir efendinin gücü yolu ile ya da bağlayıcı gereksinimler ve bunların doyumlarının karşılıklı etkileşimi tarafından oluşturulan ve özgür irade temelinde bireylerin birleşme yolu ile bir araya toplanmasıdır." (Bağçe ve Öztürk, 2008, s. 159).

Ailenin dağılması ile oluşan bireyler çokluğunda herkes birbirini kendi amacına ulaşmak için bir araç olarak ele almaktadır. Bir diğer ifade ile sivil toplumda her biri kendi amaçlarının peşinde koşan bireylerin karşılıklı bağımlılığı bulunmaktadır. Sivil toplumun nasıl bir yapıda olduğunu şu şekilde açıklamak mümkündür:

- a) *"Sivil toplum aile ve devlet arasında kalan toplumsal alan, aile ve devlet arasındaki farktır."*
- b) *"Sivil toplum modern bir kavramdır."*
- c) *"Sivil toplum, burjuva toplumdur (bürgerliche Gesellschaft), sivil toplumda her üye kendi ereğidir, "Onun için başka herkes, hiçbir şeydir."*

Son maddeye göre Hegel, sivil toplum kuramının temelini meydana getirmektedir. Sivil toplumda yer alan her üye, kendi ereğini ve doyumunu meydana getirmek için başkalarını aracı olarak kullanır. Ayrıca başkaları kendi amaçları açısından araçsal hale getiren tikel erek başkaları ile girdiği dolayimli ilişki olmaksızın evrensel olana ulaşmamaktadır. Buna karşılık kendisini tam olarak gerçekleştirme gerçekleşmemektedir. Burada dolayım gerek bireyler arasında gerek birey ile kendi gereksinimleri arasındadır. Dolayısıyla bu dolayimlilik ilişkisi bağımlılık sistemidir. Bu bağlamda, Hegel'in sivil toplumda yer alan bireylerin karşılıklı olarak hem birbirlerini yadsıdıklarını hem de maddi ve toplumsal gereksinimleri kapsamında birbirine bağımlı olduklarını ifade ettiği söylenebilir.

Hegel'in sivil toplumunda özgürlüğün neden tam olarak gerçekleştirilemediği ve devletin neden sivil toplumdaki son bir kurum ve tarihsel diyalektik bir an olması gerektiği gibi soruları bu bağlamda yanıtlanabilir. İnsanların birbirini aynalayamadığı ve bireysel çıkar ve çıkarların belirleyici olduğu bir toplum olduğu için sivil toplum, ihtiyaçlar sistemi aracılığıyla karşılıklı bağımlılık toplumu olarak tanımlanmaktadır. Sonuç olarak, özgür bir toplum değildir.

Devlet ise, ortak iyi ile bireysel iyinin bir araya geldiği, insanların ve bir bütün olarak toplumun özgürleştiği bir yer olarak nitelendirilir. Hemen belirtmek gerekir ki, modern burjuva toplumu ve devlet eleştirisi, sivil toplum teorisinin içinde yer alır. “...dış devlet, ihtiyaçların devleti” (Yalvaç, 2009, s. 26) sivil toplumun diğer adıdır. Etik töz sivil toplumda gizli bir içsel gereklilik olarak var olurken, devlet kendini devlette gösterdiği için bireysel ve toplumsal özgürlük alanı olarak nitelendirilmektedir.

Sivil toplumda gerek evrensel gerekse tikel olan ancak birbirleriyle birbirleri için bulunur ve bu süreçte birbirlerine dönüşmektedirler. Nitekim bireyler ereklerini gerçekleştirdiğinde evrensel de geliştirirler ve bu da bireyin kendi ereğini geliştirmektedir.

Bununla birlikte ifade etmek gerekirse, sivil toplum içerisinde tikelliği barındırmakta ancak tümel olan da aynı şekilde sivil toplumda mevcuttur. Hegel için en temelde tikel olanın evrensel olana doğru yönelmesi evrensel olanı amaç edinmesi önemlidir. Sivil toplumda birey kendi refahını ararken ve gereksinimlerini karşılarken bir yandan bilincinde olmadan toplumun refahını da sağlamaktadır.

Bir yandan Hegel, kendisi için tikelin, yani rastlantısal iradelerin ve öznel keyfiliğin evrensel ve dolayimsız tikelliğinin, sivil topluma yayılırken hem kendisini hem de tözsel olanı öldürdüğünü iddia eder. Öte yandan, zorunlu ihtiyaçlar gibi, olumsal isteklerin yerine getirilmesi de olumsaldır, çünkü sivil toplumdaki öznel keyfiliği sürekli olarak teşvik edilir ve tamamen dış olumsallığa ve iradeye bağlıdır ve aynı zamanda evrenselliğin gücü tarafından sınırlandırılır. Böylece sivil toplum, bu karşıtıklarda ve onların kafa karışıklıklarında bedensel ve ahlaki bozulmanın yanı sıra çöküş ve sefalet ortaya koymaktadır (Özet, 2018, s. 26).

Bireyler bu devlet sınırlarında kendi çıkarları bulunan özel bireylerdir. Hegel felsefesinde sivil toplumu meydana getiren unsurlar ise şunlardır (Bağçe ve Öztürk, 2008, s. 162):

a) *“Bireyin tikel gereksinimleri ve emeği”*

b) *“Bireyin ihtiyaçları ve emeği dolayımı ile diğerlerinin ihtiyaçlarının doyumunun sağlanması, gereksinimler sistemi”*

c) *“Hukuksal kurumların varlığı ile özel mülkiyetin ve birey haklarının korunması Polis, Lonca (Korporasyonlar) gibi kurumlar ve örgütlü birliklerle bireylerin tikel çıkarının genele doğru evrilmesi ile birlikte oluşan diyalektik dolayımı bir bütünlük.”*

1.2.3.2. Thomas Paine

Sivil toplumu bütünüyle olumlamaya yönelik bir görüşe sahip olan Thomas Paine, basın özgürlüğü mücadelesi konusunda 18. yüzyıl İngiltere’sinde önde gelen figürlerden birini oluşturmaktadır. Paine’in 1791-1792 yıllarında yayımlanan “Rights Of Man” adlı yapıtında “devlet gerekli bir kötülük, sivil toplum ise niteliği belirlenmemiş bir iyiliktir” ifadesini kullanmıştır (Keane, 1993, s. 60).

Yönetilenler tarafından yönetene ortak yararlarını gözetmeleri şartıyla verilmiş olan iktidar yetisi meşru devlet anlamına gelmektedir. İşleyiş sivil toplum içerisinde ne kadar az aksarsa o derece sivil toplumun devletten bağımsız hale gelmesine neden olmaktadır. Büyük ölçüde sözleşmeci tezlere dayanmakta olan Paine’in toplum kuramı aynı zamanda alt sınıfları da kapsayacak şekilde bir bütün olarak kavramaktadır.

Paine’in görüşleri içerisinde despotizm teması görülmektedir. Fakat özgürlük, eşitlik ve sivil toplum faaliyetinin kendiliğinden despotizmle sonuçlanacağı görüşüne sahip olan Ferguson’dan farklı ve tam tersi bir görüşe sahiptir. Paine’in görüşüne göre devlet politikaları sonucunda ortaya çıkan despotizm için asıl çözüm yolunu sivil toplum oluşturmaktadır. Ezici ve barbar devlet faaliyetinin etkisinden bireylerin kendisini koruyabilmesinin tek yolunu sivil toplum oluşturmaktadır. Paine dönem itibariyle Amerikan bağımsızlığını desteklemiş ve Amerika Birleşik Devletleri’nin barbar devlet faaliyetinin tek istisnası olduğunu iddia etmiş, hatta “ABD dışında kalan her yer despotizmin tehdidi altındadır.” şeklinde ifadelerde de bulunmuştur (global despotizm).

Paine’in sivil toplum anlayışına göre, doğal haklar (serbestçe konuşma hakkı, genel toplantı hakkı, ibadet özgürlüğü vs.) ilkesi ile yönetilenlere ait etkin rıza ilkesini yönlendiren devlet, meşru devlet anlamına gelmektedir.

Paine; devlet ve sivil toplumun birbirinden farkını, aynı zamanda özgür ve eşit şekilde dünya üzerinde yaşayan bireylerin devlet kurumlarından bağımsız, barışçıl, özgüvene dayalı ve kooperatif toplumsal bir yaşam arzulama sebeplerini açıklamaya çalışmıştır. Paine’e göre bireyler doğal ihtiyaçlarını karşılama konusunda birbirlerine karşılıklı olarak bağımlıdırlar çünkü bu ihtiyaçları tek başına karşılayabilme bireylerin kapasitesini aşmaktadır. Bu

ihtiyaçları tatmin etme amacıyla bireylerin başkalarına ticari açıdan bağımlı olmaları “toplumsal sevgi anlayışı” ile pekişmektedir (Keane, 1994, s. 74-75).

1.2.3.3. Alexis de Tocqueville

Aşırı gücün merkezileştirilmesini eleştiren Tocqueville, Montesquieu gibi bazı liberal düşünürler 18. ve 19. Yüzyıl dönemleri içerisinde sivil toplumu özellikle merkezde toplanan gücün kötüye kullanılması ihtimaline karşı bir savunma aracı olarak düşünmüşlerdir (Gözübüyük, 2010, s. 99). Gücün tek elde toplanarak giderek daha da merkezileşmesi Tocqueville’ye göre özgürlükler için tehlike oluşturmaktadır. Bu noktada önlem amacıyla mevcut bu tehlikeye karşı sivil toplumun etkili olabileceğini ve devletin sivil toplum ile sınırlandırılarak özgürlüklerin muhafaza edilebileceğini belirtmiştir. (Doğan,2002, s. 92-93). Tocqueville’nin bu görüşünün altında yatan sebep ise sivil özgürlüklerin devlet tarafından sınırlandırılmasını doğru bulmamasıdır. Tocqueville devlet tarafından yapılacak sınırlandırmanın ancak sivil toplum sayesinde gerçekleşebileceğini ifade ederek sivil toplumun işlevlerine dikkat çekmiştir. Yine bahsi geçen bu işlevi sağlayacak olan yapının dernekler ve örgütlenmeler olduğunu ve üstelik bu dernek ve örgütlenmelerde üyeliğin şart koşulmasını değil gönüllülük esaslı olması gerektiğini belirtmektedir.

Devlet ile birey arasında sivil toplum kuruluşlarının tampon bölge işlevi gördüğünü belirten Tocqueville, bu kuruluşların bireyi devlete karşı koruyarak sivil özgürlüklerin garantisi olduğunu ifade etmektedir (Gözübüyük, 2010, s. 102). Ayrıca Tocqueville sivil toplumun devleti sınırlandırma yetkisi, devletten ayrı bir alan olarak görülmesi ve kuruluşlara yapılan üyeliklerin gönüllülük esasına dayanması gerektiği konuları üzerinde de durmuştur.

Sivil toplum kavramının gelişimine sivil toplum kavramına dönemi içerisinde ciddi vurgular yaparak katkıda bulunan Tocqueville’nin bu konu hakkında sahip olduğu görüşlerinin dayanağını Amerika’daki deneyimleri oluşturmaktadır (Hira ve Şan, 2007, s.385).

Sivil toplum oluşum zemini içerisinde doğup büyüdüğü Fransa’yı ve ABD’yi karşılaştıran Tocqueville, bu karşılaştırma sonucunda iki farklı noktaya dikkat çekmiştir. İlk dikkat çektiği nokta ABD’de anayasal demokrasinin hâkim olmasının yanında Fransa’da monarşik egemenliğin yer almasıdır. İkinci nokta ise ABD’de gücün tek elde toplanmasının engellenmesi amacıyla yerinden yönetimlere önem verilerek güçlü merkezi yönetim oluşturma düşüncesinin terk edilmesidir. Tocqueville’nin dikkat çektiği bu iki noktayla ABD’nin güçlü sivil toplumun oluşması için gerekli şartları sağladığı görülmektedir (Tumay ve Okatan, 2015, s. 327).

Tocqueville, Fransa için halk ile devlet arasında herhangi bir kurumun neredeyse hiç olmadığını gözlemlemiş, Amerika için ise aracı kurumlar olarak sivil toplum kuruluşlarının yer

aldığını ve buradaki vatandaşların karşılaşılan herhangi bir sorun karşısında bir vakıf veya bir dernek kurarak çözüm yolu bulmaya çalıştıklarını gözlemlemiştir (Gözübüyük, 2010, s. 99).

Amerika'nın sahip olduğu toplumsal gelişmişliğin kaynağını Tocqueville'ye göre kurmuş oldukları sivil toplum yapısı sağlamaktadır. Yine Tocqueville, Amerika'daki demokratik rejimin ortaya çıkma sebeplerini araştırmış ve orada yaşayan insanların eşitliği esas alıp mülkiyete dayalı olan aristokrasiyi reddetmelerini sonuç olarak ortaya koymuştur. Burada neredeyse her konuda sivil toplum kuruluşu açma çabası içerisinde olan eşit ve güçsüz bireyler olduğunu belirten Tocqueville, dönem itibariyle Avrupa devletleri ve ABD'yi karşılaştırmış ve ABD'nin ekonomik ve siyasi başarılarını ülkenin sivil toplum açısından gelişimine bağlamıştır. (Bayram, 2006, s. 74).

Sivil toplumun demokratik devletler açısından büyük önem taşıdığı Tocqueville tarafından vurgulanmış aynı zamanda eşitlik, özgürlük ve toplumla uzlaşma gibi demokrasinin ihtiyaç duyduğu unsurların sivil toplum sayesinde olacağını belirtmiştir (Tumay ve Okatan, 2015, s. 328; Gözübüyük, 2010, s. 102).

Sivil toplumu "çoğulcu örgütlenmeler sistemi" olarak ifade eden Tocqueville'ye göre sivil toplum; demokrasinin korunması ve gelişmesine katkı sağlayan, baskıcı bir hal alması durumunda devlete sınır koyan, toplumun ihtiyaçlarına cevap arayan ve bireyler tarafından benimsenmiş olan bir düşüncenin korunması ve yayılması için oluşturdukları alan anlamına gelmektedir (Tumay ve Okatan, 2015, s. 328).

Tocqueville'nin sivil toplum hakkındaki bakış açısı özet bir şekilde değerlendirildiğinde, devleti sınırlandırarak, liberal bir anlayış içerisinde, demokrasinin korunup, geliştirilmesini amaç edinen, özgürlük, eşitlik gibi demokrasi için değerli kavramların önem kazandığı, devlet ile toplumun uzlaşması içerisinde olduğu, devletten bağımsız olan toplumsal bir örgütlenme alanı olduğunu söylemek mümkündür. Sivil toplum kavramına günümüzde birçok katkı sağlamış ve yenilikler sunmuş olan Tocqueville, kendisine sivil toplum modeli olarak Amerika'da gördüğü ve hayranı olduğu sivil toplum modelini örnek almış ve bu zemin üzerinde kendi kuramını oluşturarak sivil toplum anlayışının gelişmesine büyük katkılar sunmuştur (Hira ve Şan, 2007, s. 385).

1.2.4. Çatışmacı Kuramcılarda Sivil Toplum Düşüncesi

Bu bölümde çatışmacı kuramların sivil toplum hakkındaki düşüncelerine yer verilmiştir.

1.2.4.1. Karl Marx

1818- 1883 yılları arasında yaşamış olan Marx, sivil topluma yönelik olarak Hegel'in yapmış olduğu diyalektiği almış ve farklı bir bakış açısıyla sivil toplum kavramına yaklaşarak söz konusu bu diyalektik yöntemini tersine çevirmeyi başarmıştır. Sivil toplum-devlet ilişkisi değerlendirildiğinde Marx'ın düşüncesine göre burada önemli olan asıl unsuru devlet değil

sivil toplum oluşturmaktadır (Onbaşı, 2005, s. 34). Hegel ve Hobbes devlet kurumunu ekonomik ve toplumsal hayatın tamamını kuşatan bir yapı olarak görseler de Marx bu şekilde görmemiş, bütün alanı kuşatan bir sivil toplumun hizmetindeki kurum olarak değerlendirmiştir (Çaha, 2012, s. 36). Sivil toplum Marksist düşünce içerisinde devletten bağımsız olarak yaşamın tamamının belirleyicisi olarak görülmektedir (Tuncel, 2011, s. 64). Bunun sebebi ise ekonomik ilişkilerin içerisinde yer alan sivil toplum alanının Marx'a göre asıl belirleyici unsuru oluşturmasıdır. Dolayısıyla sivil toplumun yapısının bir sonucu olarak devletin sınıflı doğasını gören Marx, sivil toplumu değerlendirmeleri sırasında sınıflar arası eşitsizlik, yoksulluk ve çatışmaya vurgu yapmıştır. Sivil toplum için bireysel egoizmin hâkim olduğu bir alan olduğunu ifade eden Hegel'e karşı Marx, sivil toplumun sınıflı bir doğası olduğunu ve bu ortamın, kolektiviteler arasında ve sınıflar arasında çatışma içeren bir alan olduğunu söylemektedir (Duman, 2007, s. 354).

Marx, devlet denilen yapıyı yarı tanrısal ve her şeyi içine alan bir kurum olarak gören Hegel'in düşünce yapısını eleştirmiş, devletin sivil toplumun bir yansıması olduğunu kabul ederek devleti sivil toplum alanında meydana gelen çatışma ve çelişkileri uzlaştıran bir kurum olarak görmeyi reddetmiştir (Onbaşı, 2005, s. 33). Aynı zamanda devleti ulusun ihtiyaçlarını karşılayan ve evrensel kurallara sahip bir kurum olarak görmeyen Marx, tam tersi bir bakış açısıyla baskıcı, tikel ve koşullanmış egemen bir gücün elinde bulunan bir aygıt olarak kabul etmiştir (Duman, 2007, s. 354).

Altyapı ve üstyapı kavramsallaştırılmasına göre Marx'ın düşünce yapısı incelendiğinde üst yapının aktörü olarak devlet karşımıza çıkmakta, altyapının aktörü başka bir deyişle üretim sürecinin ve sosyal sınıfların konumunda ise karşımıza sivil toplum çıkmaktadır. Sivil toplumun yalnızca ekonomik alanı değil devlet dışında kalan doğrudan tüm alanı kapsadığını ifade eden Marx, devletin sivil toplumun üzerine oturduğunu ifade etmektedir. Bu sebeple Marx Hegel'in devleti sivil toplumun dışında tutarak sivil toplumu şekillendiren bir yapı olarak görerek ve ayrıca sivil toplumu şahsi mutluluk, kazanç ve bireysel statünün korunmasına yönelik bir anlama indirgeyen görüşünü eleştirmiştir (Tosun, 2001, s. 43).

Devlet ve sivil toplum arasındaki çelişkinin Marx'a göre sivil toplumun kendi haline bırakılması yani liberalizm yoluyla çözülebilmesi mümkün değildir. Ayrıca Hegel'e ait düşünceyi oluşturan toplumun üzerine devleti koyma düşüncesiyle bu durum çözülmeyecektir. Marx'a göre söz konusu devlet ve sivil toplum arasındaki bu çelişkinin çözülebilmesi için devrim gereklidir. Bu devrimin gerçekleşebilmesi için ise devletin ve toplumdaki sınıfların ortadan kaldırılması şarttır (Erdoğan Tosun, 2001, s. 43-44).

1.2.4.2. Antonio Gramsci

Antonio Gramsci, Marksist yaklaşım çerçevesinde sivil topluma yönelik olumlu eleştiri ve sivil toplum ile ilgili ayrıntılı tartışmalara yönelmiştir. Gramsci Marx'ın görüşüne zıt bir şekilde sivil

toplumu alt yapısal bir alan olarak değerlendirmemekte tersine üst yapısal bir alan olarak görmektedir. Bu nedenle Gramsci'nin söz konusu sivil toplum anlayışı Marx'ın anlayışından uzak, Hegel'in anlayışına ise benzediği görülmektedir (Haşlak ve Gülener, 2006, s. 5).

Sivil toplum kavramına yönelik olan düşüncesini Gramsci, hegemonya kavramını kullanarak açıklamaya çalışmıştır. Gramsci'nin kapitalist sistemin kendisini tekrardan üreteceği yol ve yöntemleri açıklamak için kullandığı hegemonya kavramına yönelik olarak birbirine bağımlı gurupların üyeleri içerisinde bir rıza birliği oluşturmak amacıyla eylemde bulunan baskın guruplar tarafından bir uzlaşma sağlamak amacıyla kullanılmaktadır. Başka bir deyişle bu kavram bazı ekonomik ve siyasi gücü elinde bulduran kesimin alt sınıfların rızasını alabilmek amacıyla uyguladıkları ve aynı zamanda uyguladıkları gücün devamı niteliğinde bir anlamı da ifade etmektedir (Yanık, 2011, s. 164-165).

Bu kavramın hem rızayı hem de zorlamayı içinde barındırdığını söyleyen Gramsci'ye göre sivil toplum hegemonyanın kültürel bir ayağını oluşturmakta, politik ayağı ise devlet meydana getirmektedir. Söz konusu bu hegemonyada sürekliliğin sağlanmasında devlet sertlik boyutunu, sivil toplum ise ikna boyutunu oluşturmaktadır (Tuncel, 2011, s. 66). Bahsi geçen bu iki ayak hegemonyanın sürekliliği anlamına gelmektedir. Dairesel bir şema oluşturulduğunda Gramsci'nin görüşüne göre büyük daire hegemonyayı ifade ederken, devlet ve sivil toplum ise bu dairenin içinde yer almaktadırlar.

Gramsci'ye göre devlet, bir aracı ifade etmekte ve aynı zamanda devlet kolektif çıkarların temsilcisi olarak değil; özel, hegemonyayı elinde bulduranın çıkarlarının savunucusudur. Devleti toplumdan bağımsız ve toplum üzerinde mutlak egemenlik kurmuş bir yapı olarak düşünmek Gramsci'ye göre doğru değildir. Bunun aksine devleti toplumdaki hegemonyanın sürdürülmesi sürecinde oluşmuş bir araç olarak görmek daha doğrudur. Rousseau, Hegel ve Hobbes'un düşünce yapısında yer alan aşkın devlet anlayışı, "*Hapishane Defterleri*" adlı eserinde de görüleceği üzere Gramsci'nin düşünce yapısında yer almamaktadır. Devleti dört ilke üzerine oturtmuş olan Gramsci bu ilkeleri araçsal, ikincil, özel ve geçici olarak ayırmıştır. Bu dört ilke bağlamında liberal anlayış çizgisine de ayrıca yaklaşmıştır. Bu bağlamda devlet kavramı Hegel için mutlak ve daimî bir kuruluş anlamına gelirken Gramsci için ise hegemonyanın son bulmasıyla geçici bir kuruluş anlamına gelmektedir (Çaha, 2012, s.39-40).

Sivil toplum kavramı Gramsci'nin anlayışı çerçevesinde incelendiğinde; ideolojik, kültürel ve siyasal mücadelenin ekonomik temel üzerinde kurulmuş toplumsal guruplar arasında gerçekleştiği alan olarak ifade edildiği görülmektedir. Söz konusu bu mücadelenin sonucunda zafer elde etmiş olan sınıf, kendi çıkarlarını toplumun tümüne mal ederek farklı kesimlerin rızasını kazanacaktır (Onbaşı, 2005, s. 38-39). Bu mücadeleyi kazanmada bazı sınıfların aracı olacağını ifade eden Gramsci ve Marx, bu konu hakkında bu sınıflara görev yüklendiğini belirtmektedir.

Proletarya sınıfına kapitalist toplumun dönüştürülmesi sırasında oldukça önemli görev düştüğünü ifade eden Marx'a karşı Gramsci kapitalist toplumun dönüşümü sırasında proletarya sınıfı yerine aydınların daha etkili olduğunu ileri sürmüştür. Gramsci söz konusu bu aydınlar için sivil toplum ve devlet arasında önemli bir rolün olduğunu ve ayrıca bu sivil toplum ve devletin hegemonya için de önemli bir rolü olduğunu ifade etmiştir (Tuncel, 2011, s. 66).

1.2.5. Modern Sivil Toplum Düşüncesi

Tarihsel süreçlerden etkilenerek bugünkü son şekline ulaşan modern sivil toplumun yapı yaşını "Ulus devlet ve yurttaşlık bilincinin artması ve 18. Yüzyılın mülk devlet anlayışından 20. yüzyılın refah devletine geçişle birlikte özgürlüklerin tüm topluma doğru genişlemesi" oluşturmaktadır. Yurttaşlık kavramı sivil, siyasal ve sosyal bir kavram olarak düşünülmeli ve haklara sahip ve haklardan eşit olarak yararlanan bireyler siyasal yurttaş kavramına karşılık gelmelidir. Sivil yurttaşlık haklara sahip olan yurttaş anlamına gelirken siyasal yurttaşlık ise siyasal iktidarın bir parçası olan ve onun kullanılmasında aktif olarak yer alan yurttaş anlamında kullanılmaktadır. Bireyin uygar bir biçimde yaşamını sürdürebilmesi anlamına gelen sosyal yurttaş kavramı da yine karşımıza çıkan bir kavramı oluşturmaktadır (Marshall, 1973, s. 72)

Günümüzde sivil toplum anlayışının saptanmasına yönelik dört büyük aşama bulunmaktadır. Bu aşamaların ortaya çıkmasında asıl etkenin devlet ve sivil toplum ilişkisine yönelik sınıflandırma farklılığı olduğunu söylemek mümkündür (Sarıbay, 1998, s. 28). Öncelikle ilk olarak devlet ile sivil toplumu özdeş kabul eden anlayış sona ermiş böylece sivil toplum kavramı devletin bir parçası olma anlamından sıyrılmıştır. Sivil toplumun barındırdığı grupların devlete karşı meşruiyet kazanmayı başarmaları ise ikinci aşamayı oluşturmaktadır. Daha sonra ise sivil toplumun meydana getirdiği sosyal çatışmalar devletin bu durumu öneyici güç olarak kabul edilmesine sebep olmuştur. Daha sonrasında karşılaşılan devletin sivil topluma müdahale etmesi gerekliliği düşüncesine tepki olarak sivil toplumun sonunu getirecek olan durumun, sivil topluma yönelik devletin yapmış olduğu müdahaleler olduğu görüşü ortaya çıkmıştır ve bu durum son aşama anlamına gelmektedir (Tosun, 2001, s. 31). Bu bağlamda ise bağımsız bir sivil toplum alanı oluşturma düşüncesi doğmuştur.

Günümüzde sivil toplum kavramı devletin müdahalesinin oldukça sınırlı olduğu, değişik alanlarda gönüllülük esasına dayalı olan örgütlenmelerin kurulmasına ihtiyaç duyan, çoğulcu ve çeşitliliğin esas olduğu alanı anlamına gelmektedir.

Bahsi geçen sivil toplumu oluşturan bu unsurların gerçekleştirilmesinin bireyci, piyasa ekonomisine dayalı ve çoğulcu bir yapı olarak hayata geçirilmesi ile ancak mümkün olabileceği düşünülmektedir. Bu yapının kendi kendini oluşturan gönüllü bir örgütlenme olmasından dolayı çoğulculuk ilkesi ile bağlantılıdır. Aynı zamanda sivil ve siyasal hakların tanınması ve bu hakların güvence altına alınmasının gerekliliği yasallık ilkesiyle paralellik göstermektedir.

Bunun yanında kamusal ilkeleriyle de katılım ve siyasal irade ile yakın ilişkili olması nedeniyle paralellik göstermektedir (Cohen, 1982, s. 255).

1.2.6. Postmodern Sivil Toplum Düşüncesi

Sosyal, kültürel, siyasal birçok alanda tartışmalara konu olan postmodernizm kavramı kelime anlamı olarak incelendiğinde, yaşanan çokluluk anlamı taşıdığı görülmektedir. Postmodern bir anlayışın yaşandığı dönemin içerisinde kavramlarda değişkenlik, çok kültürlülük, belirsizlik, kısımlık, parçalanmışlık ve çoğulculuk ortaya çıkmaktadır. Söz konusu çok kültürlülük durumunun artması paralelinde devlet ulus fikrinin zedelenmesine yol açmaktadır. Çok kültürlülükle vurgulanmak istenen asıl nokta kimlik farkındalığı ve kültürel çeşitliliğin boyutudur. Bu bağlamda postmodern anlayış kendi içerisinde çok kültürlülüğe saygı duyarak bu farklılıkların kamusal anlamda da tanınması gerektiği düşüncesini savunmaktadır (Çağlar, 2008, s. 378).

Postmodern anlayışta özgürlük ve farklılık bu anlayışın en temel odak konularını oluşturmaktadır. Ayrıca bu kapsamda yerellik ve kimlik kavramları yeniden ele alınmaktadır. Yerelliğin ön planda tutulduğu bu anlayış kendi içerisinde liberal devlete yönelmekte ve ulusçuluğu reddederek herkesi eşit kabul etmektedir. Söz konusu anlayışın sonucunda kültürel kimlik meselesi ortaya çıkmakta ve kültür çokluğu esas kabul edilmektedir. Postmodern anlayışta aynı zamanda toplumun yerini topluluk almıştır çünkü bu anlayış toplumun örgütlenmesini her daim savunmuştur. Tam bu noktada karşılaşılan düşünce postmodern anlayış içerisindeki sivil toplum kavramının varlığıdır. Postmodern anlayış çerçevesinde oluşturulmuş sivil toplum düşüncesi sayesinde kamusal alan içerisinde farklı kimlikler ve toplumsal hareketler yaşama şansı elde etmektedir (Doğan, 2005, s.2)

1.3. Sivil Toplum Kuruluşları

Sivil toplum kuruluşları Mostashari (2005, s.1)'ye göre küreselleşme çağında yer alan önemli politika kurucu aktörleri ifade etmektedir. Toplumu yönlendirme konusundaki yeteneği Mostashari'nin bu tanımı yapmasında etkili olmuştur. Sivil toplum ve benzeri kuruluş ve organizasyonların tarihin çok eski çağlarına dayandığı bilinse de özellikle yakın çağ içerisinde bugünkü sivil toplum yapısının oluşmasında İkinci Dünya Savaşı'nın büyük etkisi olduğunu söylemek mümkündür. Birleşmiş Milletler toplum ve devlet arasındaki anlaşmazlıkların çözülebilmesinde uluslararası bir örgüt niteliğindedir. Bu örgütün çatısı altında ve alt birimlerinde sivil toplum kuruluşlarına benzer kuruluşların ve organizasyonların doğuşunun gerçekleştiği görülmektedir.

Sivil toplum kuruluşlarına üye vatandaşların ülkelerindeki sosyal düzene ve ekonomik ve sosyal kalkınmaya katkı sunması ve böylece katılımcı demokrasi oluşturarak bu süreci devam ettirme açısından oldukça önemli bir rol üstlenen organizasyonlarının Avrupa Birliği

gönüllülük esasına dayanan sivil toplum kuruluşları olduğunu söylemek mümkündür. Toplum yararı için sorumluluk alan, vatandaş ve resmi kuruluşlar arasında ilişkileri düzenleyen örgütsel yapılanmalar şeklinde Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesi sivil toplumun kendi ifadesiyle tanımını yapmıştır.

Genellikle ülkemiz içerisinde hükümet dışı organizasyonlar olarak algılanan ve sivil alanda faaliyet yürüten bu sivil toplum kuruluşları; cemiyet, demokratik kitle örgütü veya kulüp olarak da adlandırılmaktadır (Orgun, 2012, s. 6). Bu tür organizasyonlar günümüzde ise sivil toplum kuruluşları olarak ifade edilebilmektedir.

Örgütün amaç ve değerlerine hizmet etmenin yanı sıra sivil toplum kuruluşlarının en temel özelliklerinden birisi vatandaşlar ile merkezi otorite arasında çıkar amacı gütmeyen, siyasal parti, kamu kurumları ve hükümetten bağımsız şekilde arabuluculuk görevini üstlenmesidir (Ruhi, 1997, s. 28).

Sivil toplum kuruluşları başka bir tanımlamaya göre merkezi otoritenin yeterli hizmeti sunmadığı veya gereken özeni gösteremediği alanlarda insanların kendiliğinden oluşturduğu birliktelik faaliyetleri kapsamında öncelikle kendi üyelerine ve sonrasında tüm topluma hizmet etmek amacıyla oluşturulmuş gönüllü organizasyonları ifade etmektedir (Yılmaz, 2005, s. 203). Sivil toplum kavramının içerisinde yer edinmiş gönüllülük esasına bu tanımda vurgu yapılmıştır.

Sivil toplum kavramını özet şekilde ifade etmek gerekirse farklı türden sorunlara yoğunlaşarak önem kazanan, zamanla yaygın hale gelen ve gönüllülük esasına dayalı olan bu kavram siyasal kurumları etkilemeyi ve topluma hizmet vermeyi amaç haline getirmiş resmi olmayan örgütlenmelerdir.

Demokratik yönetim kriterlerinden biri olarak kabul edilen sivil toplum kavramı Batı devletleri içerisinde demokratikleşme faaliyetlerine paralel şekilde gelişim göstermiştir (Caniklioğlu, 2007, s.27). Toplum yönlendirme özelliğinden dolayı sivil topluma oldukça önem verildiği söz konusu tanımlamalarda görülmektedir.

Kurum ve kuruluşlar ifadesi Türkçede sivil toplum kuruluşları olarak ifade edilirken bu kavram İngilizcede “non-governmental organizations” yani hükümet dışı organizasyonlar anlamına gelmektedir. Bunun yanı sıra Amerika Birleşik Devleti’nde söz konusu bu kavramın “third sector” (üçüncü sektör) veya “public voluntary organizations” yani gönüllü kamu organizasyonları şeklinde kullanıldığı görülmektedir (Gönel, 1998, s. 1). Ülkenin sivil topluma yüklemiş olduğu anlam ve önemi ülkenin söz konusu bu kavramı adlandırmada kullandığı terimlerle açıklamak mümkündür (Drucker, 2007, s. 77). Bu açıdan değerlendirildiğinde sivil toplum kuruluşları gönüllü kuruluşlar, hükümet dışı organizasyonlar ve üçüncü sektör olarak da ifade edilebilmektedir.

Devlete ya da hükümete ait olmayı ifade etmek amacıyla hükümet dışı organizasyonlar olarak tanımlanan örgütlerin bu tanımlaması bazı anlam karışıklıklarına neden olabilmektedir. Burada şu soru akla gelmektedir. Hükümetin dışında kalan siyasi partiler bu örgütün bir parçası halinde olmaya devam etmeli midir (Kuçuradi, 1998, s. 24-25)? Aynı zamanda özel amaçlı kurulan ve kara dayanan şirketler, belediyeler ve meslek odaları ifadenin belirsizliğinden dolayı bu kavram içerisinde yer alabilecektir. Halbuki gönüllülük ve kamusal çıkar hükümet dışı organizasyonlarda da esas kabul edilmektedir (Sancar, 2000, s. 21). Amerika Birleşik Devletleri'nde söz konusu çelişkiyi ortadan kaldırmak için bunun yerine özel gönüllü organizasyonlar ifadesi kullanılmaktadır (Ural, 1995, s. 16). Bu kavram içerisinde gönüllülük ve kamusal çıkar şartları daha açık bir şekilde görülmektedir.

Birinci sektör kamu sektörüne, ikinci sektör ise özel sektöre karşılık gelecek şekilde bir anlam yüklenmiş ve sivil toplum için üçüncü sektör tanımlaması yapılmıştır. Herhangi bir siyasi amaç veya kâr amacı gütmeyen sadece kamu yararı için çalışmakta olan söz konusu bu üçüncü sektör diğer iki sektörün dışarısında kalmaktadır. Kuruluşları açıklamada ekonomik argümanlar dikkate alınarak bu ifade ortaya konmuştur (Kaya, 2011, s. 23).

Sadece sivil toplum kuruluşlarını kapsamayan sivil toplum kavramında olduğu gibi sivil toplum kuruluşları da sivil toplum alanını tek başına temsil edememektedir. Bu bağlamda sivil toplum kavramını, sivil toplum kuruluşlarını da içerisine alan gönüllü ve kar odaklı olmayan örgütlü toplumsal güçler anlamında çatı bir kavram olarak kabul etmek doğru olacaktır.

Gönüllülük esasına dayanarak kamusal alanda ortak amaçlar etrafında örgütlenen sivil toplum kuruluşları, devletten bağımsız olarak devlet ile özel alan arasında duran ve aynı zamanda kâr amacı gütmeyen varlıklardır (Aliefendioğlu, 2000, s. 40).

Diğer toplumsal örgütlenmelerden sivil toplum kuruluşlarının farkını ortaya koymak amacıyla yapılmış başka açıklamada sivil toplum için şöyle söylenmiştir: İçerideki grup etkinlikleri, firmaların kar girişimleri, birey, aile yaşamı ve devletin denetimini ele geçirmek için gösterilen siyasal çabalar sivil toplumu ilgilendirmeyen konulardır (Diamond, 1998, s. 5).

Sivil toplumu daha önceden var olan grup ve örgütlerden ayıran özelliği gönüllülük esasına dayalı bir yapısının var olmasıdır. Söz konusu sivil toplum kuruluşları üstlerine yüklenen misyon gereği siyaset dışı yapılar olmak zorundadır (Neziroğlu, 1997, s. 303). Temel motifini çoğulcu toplumsal yapıyı koruma şeklinde kurmakta olan sivil toplum kuruluşlarına ait bu alan sahip olduğu misyon nedeniyle daralmaktadır. Bunun sebebi devleti tek güç merkezi olmaktan çıkararak yapının sivil toplum kuruluşları olmasından ileri gelmektedir. Burada sözü geçen çoğulculuk tek bir amaç için özgülümlenmiş, apolitik ve performans dayalı çoğulculuk olarak anlaşılması gerekmektedir (Drucker, 1991, s. 61).

Sivil toplumun devletin etkinlik alanını kısıtlayacak şekilde ek işlevlerle donatılması gereksinimini sivil toplum kuruluşlarının devletin daraltıldığı piyasa içinde yer alan bir modelde tasarlandığı varsayımı ortaya koymaktadır. Tek bir ortak amaç etrafında sivil toplum

kuruluşlarının örgütlenmesi performanslarını artırmaları konusunda oldukça önemlidir (Drucker, 1991, s. 85).

Örgütün hedeflediği ihtiyaçları tek başlarına karşılamayacakları bilincine sahip örgüt üyelerinin katılımcı bir anlayışla aralarında iş birliği yaparak bir arada toplanmaları sivil toplumun temelini oluşturmaktadır (Çotuksöken, 1998, s. 36).

Sivil toplum kuruluşları aynı zamanda bilgiye dayanarak belirlenen ihtiyaçları belirli bir mekân ve zamanda karşılamayı hedef olarak belirlemekte ve bu sayede kamu yönetimine katılmayı başaran örgütlerdir (Kuçuradi, 1998, s. 30). Söz konusu bu örgütlenme bireylerin sorumluluğu ve eşit katkısıyla amaçların gerçekleştirilmesine dayanmaktadır (Yerasimos, 2001, s. 14). “Amaç, ihtiyaç ve ihtiyaçları şekillendiren bilinç” sivil toplum anlayışına ait ortak vurguları içeren öğeleri oluşturmaktadır.

Sivil toplum kuruluşlarına ait özellikleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Kâr amacı gütmemektedir.
- Yürütülen çalışmalar toplum yararına yöneliktir.
- Sorunların çözülmesi ve ihtiyaçların giderilmesinde katılımcı ve çoğulcu yöntemler kullanılarak hareket etmektedir.
- Belli bir amaç doğrultusunda kamuoyu oluşturur.
- Demokratik kültürün gelişimine katkı sağlar.
- Gönüllülük esaslı örgütlerdir.
- Devletin içerisinde herhangi bir hiyerarşik ve bürokratik yapı içerisinde yer almamaktadır.

1.3.1. Batı’da Sivil Toplum

Liberal felsefe küreselleşmenin etkisi ile yaygınlaşmış ve devletin uzun bir dönem boyunca sosyal refahı tek başına sağlama özelliğini zayıflatarak öneminin azalmasına neden olmuştur. Aynı zamanda söz konusu liberal felsefe sosyal refahın sağlanmasında devlete destek olmuş ve sivil toplum kuruluşlarının ortaya çıkmasında önemli bir rol üstlenmiştir.

Toplum içerisindeki yoksulluk, işsizlik, yaşam kalitesi, kalkınma, insan hakları, çevre ve ayrımcılık gibi konularda bireylerin düşünce ve taleplerinin yansıtılmasına imkân sağlayan kuruluşlar sivil toplumu oluşturmaktadır (Elibol, 2008, s. 47). Kurulmuş olduğu alana özel beklenti ve isteklerin savunulması sivil toplumun görevlerinden birini oluşturmaktadır.

Solferino Savaşı esnasında yaralanan bireylere yardım imkânı sağlamak amacıyla 1859 yılında dernekler kurulmaya başlanmıştır. Bu derneklere benzer derneklerin dünyada kurulma ve yaygınlaşma süreci daha sonraki yaşanan savaşlarda askerlere yardım etmek amacıyla başlamıştır. Öncelikle Avrupa devletleri ve Amerika Birleşik Devletleri’nde görülen bu dernekler sonrasında Japonya ve Osmanlı Devleti’nde de görülmüştür. Osmanlı döneminde kurulmuş bu ilk dernek örneği daha sonra 1920 yılında Kızılay adını almıştır. 1980’li yıllara

kadar sadece bilim çevreleri tarafından önemsenen sera etkisi ve çevre sorunları gibi kavramlar günümüze yakın tarihi süreçte çevre sorunlarının artmasıyla sivil toplum kuruluşları tarafından da oldukça dile getirilen güncel konular haline gelmiştir (Bekçi, 2018, s. 43). Söz konusu çevresel sorunların herkes tarafından önemsenen konu haline gelmesinde Greenpeace gibi çevre örgütleri ve yerel çevresel örgütlerin büyük katkısı olmuştur.

Özellikle Avrupa içerisinde yer alan sivil toplum kuruluşları devletlerin doldurmada zorlandığı alanları doldurmada küreselleşmeyle beraber gerçekleşen değişime ayak uydurarak ve yeni iletişim teknolojilerinden yararlanarak şeffaf, demokratik ve hesap verebilir bir siyasal sistem sayesinde oldukça önemli bir konuma erişmiştir (Tosun, 2013, s. 51). Sivil toplum kuruluşlarının ülkemiz tarihi açısından ilk örnekleri Osmanlı tarihi içerisinde yer almaktadır.

1.3.2. Türkiye’de Sivil Toplum

Toplumdaki sosyal, ekonomik ve kültürel sorunların Cumhuriyetin ilanı ile başlayan Cumhuriyet Dönemi içerisinde çözüme kavuşmasının çağdaş kalkınma düşüncesi ile mümkün olacağı düşünülmüştür.

1928 yılında yetim ve öksüz çocuklara yardım etme amacı doğrultusunda kurulan Yardımseverler Derneği bu bağlamda değerlendirilebilecek örgütler içerisinde yer almaktadır. Söz konusu bu dernek 1983 yılına gelindiğinde Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ismini alarak kurum haline getirilmiştir (Gündüz, 2006, s. 46).

Sağ ve sol çatışmalarının özellikle 1970’li yıllarda yoğun halde yaşanması bu dönemdeki sivil toplum kuruluşlarının sayısında azalmaya yol açmıştır. Sivil toplum alanının ülke içerisinde tekrar genişlemesi ve etkisinin artmasında ise 1980 darbesi etkili olmuştur. Katılımcı demokrasinin fonksiyonlarını üstlenen bir kavram olarak sivil toplum kuruluşlarının sosyal hayat içerisindeki yerini almaya başlaması 1980 darbesinin siyasal düzene ket vurması sonrasında gerçekleşmiştir. Türkiye’de özellikle 2000’li yıllarda meydana gelen Marmara ve Düzce depremleri, ülke içerisinde sivil toplum kuruluşlarının öneminin ve gerekliliğinin anlaşılmasını sağlamıştır (Bekçi, 2018, s. 44).

Dolayısıyla yardımlaşma ve dayanışma ruhunun doğal afetler ve savaşlar sonucunda ortaya çıkmasının sosyal hayat içerisindeki sivil toplum kuruluşlarının önemini artırdığı görülmektedir.

Sivil toplum yapısı Batıda devleti oluşturan kurumlarla mücadele edilmesi sonucu ortaya çıkarken ülkemizde bu yapının aynı şekilde ortaya çıktığını söylemek doğru değildir. Ülkemizdeki sivil toplum kavramının kullanılış biçimi ve sivil toplumun gelişimi Batı devletlerinden farklılık göstermektedir. Dolayısıyla Türkiye’deki sivil toplum yapısını incelerken konuyu dünyadaki diğer sivil toplum yapılarını değerlendirmede kullanılan ölçütlerden farklı şekilde ele almak gerekmektedir. Ülkemizde yer alan sivil toplum yapısının

Batı toplumundaki sivil toplum yapısından farkını daha iyi ortaya koyabilmek için tarihteki sivil toplum kuruluşlarının ilk temellerini oluşturan dönemi yani Türkiye Cumhuriyeti öncesinde yer alan Osmanlı Dönemini incelemek gerekmektedir.

Bu sebeple sivil toplum yapısını günümüz Türkiye Cumhuriyeti içerisinde değerlendirmeden önce Osmanlı Döneminde yer alan sivil toplum kuruluşları ile ilişkili millet sistemi, lonca, din kurumu ve ayvan kavramlarını incelemek daha doğru olacaktır.

1.3.2.1. Osmanlı'da Sivil Toplum

Teokratik bir devlet olmamasına rağmen, hukuki ve sosyal inşası esas olarak şeriat ile şekillenen Osmanlı Devleti, İslam dininin Devlet-i Aliyye çatısı altında hem devlet yönetimini hem de toplum hayatını etkilemiştir. İmparatorluğun siyasi ve sosyal üst yapısı, İslam'ın değişmez kuralı şeriat üzerine kuruluyken, padişah halifesinin kişiliği bu siyasi-dini yapının zirvesini oluşturmuştur (İnalçık, 2020, s. 33). Sonuç olarak, Osmanlı yönetiminde sivil toplumun varlığı veya yokluğu, İslam'a uygunluğu veya uyumsuzluğu açısından yorumlanabilir. Osmanlı İmparatorluğu ise diğer gerçeklerin şekillendirdiği bir imparatorluk olma özelliğini korumuştur. Şeriat, İslam devletinin değişmez kuralı olmasına rağmen, Osmanlı Devleti şeriatın dışında bir kanun geliştirmiştir. Osmanlı mevzuatı, padişahın emrettiği her şeyin kanun haline geldiği anlamına gelen bir ferman şeklini aldı. İslam dininin esas ve değişmez kuralı olan şeriat günümüze kadar gelmiş ve fermanlarda padişahın koyduğu bir kanunun şeriata ve önceki kanunlara uygun olduğu her zaman belirtilmiştir (İnalçık, 2019, s. 96). Ancak patrimonyal devlet, Osmanlı İmparatorluğu'nun klasik döneminde padişahın şeriat dışında örf ve adet kuralları koyduğu dönemde doruk noktasına ulaşmıştır. Ayrıca aşağıda göreceğimiz gibi, sosyal hayatı düzenleyen bazı fermanlar, şeriata göre belirli fiillerin yasaklanmasını emretse de bu kısıtlamaların sosyal hayat pratiklerinde pek kabul görmediği görülmektedir. İslam'ı korumayı ve tanıtmayı en önemli işlevlerinden biri olarak gören bir devlet ise ister istemez şeriatı ihtiyatla uygulayacaktır (İnalçık, 2019, s. 89). Sonuç olarak, sivil toplum ve demokrasiye dair İslami bakış açısı, sivil bileşenlerin Osmanlı sosyal sistemindeki yerini açıklamak için kullanılmalıdır.

İlgili literatürde İslam'da sivil toplum ve demokrasinin bir karşılığı olup olmadığı, bu kavramlar ile İslami değerlerin uyumlu olup olmadığı ve Müslüman toplumlar ile İslami ilkeler ile sivil toplum ve demokrasi kavramlarının uyumlu olup olmadığı konusunda üç ana düşünce okulu bulunmaktadır. Bu düşünce okulları;

- Sivil toplum ve demokrasi kavramlarının İslam'da bir karşılığının bulunduğu,
- İslam'ın bu kavramları dışladığı,
- İslam ile sivil toplum ve demokrasi arasında kısmi de olsa bağlamsal bir ilişki olduğudur (Gün, 2017, s. 155).

İslam'ın sivil toplum ve demokrasinin doğal bir eşdeğeri olduğu fikri, şura, icma ve ictihad gibi İslami ilke ve faaliyetlerin demokrasiyle hem uyumlu hem de demokrasiyi desteklediği inancına dayanmaktadır (Esposito, 2011, s. 130). Karpas (2017, s. 28), İslam'ın eşitlik ve adalete yüksek değer verdiğini, istişare, konsey, uzlaşma ve kamuoyu gibi kavramların İslam'daki modern demokrasi ile tutarlı olduğunu iddia ederek benzer bir bakış açısını ifade eder. İkinci düşünce ekolüne göre ise sivil toplum ve demokrasinin İslam'la bağdaşmadığı ve İslam'da bu kavramlara uyan hiçbir gerçekliğin olmadığıdır (Gün, 2017, s. 172).

İslam'da sivil toplum ve demokrasi kavramlarının bağlamsal bir temele sahip olduğu inancının temel gerekçeleri, kısmen de olsa, sivil toplum kavramının belirsiz olduğu ve diğer biçimlerin farklı şekillerde ortaya çıkabileceği Batılı perspektiften (Tibi, 1998, s. 32) farklıdır. Bu üçüncü düşünce ekolüne göre, sivil toplum Batı'nın dışında bulunabilir ve tek demokrasi türü Batı'ya özgü değildir ve başka yerlerde bulunabilir. Ancak bu iki hayat Batı'daki hayatlarla aynı olmak zorunda değildir.

Osmanlı Devleti içerisinde yer alan sivil toplum kuruluşlarına ilişkin ilk örgütlenme faaliyetlerinin 13. yüzyılda Ahilik teşkilatının kurulması ile ortaya çıktığı görülmektedir. Ahilik teşkilatı içeriğine bakıldığında her ne kadar ekonomik bir örgütlenme şekli gibi görünse de özünde toplumsal kalkınmayı hedeflemiş olan ve sosyal nitelikler barındıran bir yapılanmayı ifade etmektedir.

Tüm toplumu kucaklayan ve dayanışmacı bir ruha sahip olan Ahilik teşkilatı, faaliyetlerini gönüllülük esasına dayandırması sebebiyle sivil toplum kuruluşlarına benzemekte ve böylece toplum açısından büyük adımlar atma düşüncesi gütmektedir (Durak, 2016, s. 110-111). Ahilik teşkilatındaki bu düşünce tarzı dönem içerisinde sivil toplum kuruluşlarının oluşmasını sağlamıştır.

Osmanlı'nın kültürel değerlerini ve kurumlarının devamını sağlayan Türkiye aynı zamanda Osmanlı'ya ait toplumsal ve siyasi yapı açısından değerlendirildiğinde de bu konuda süreklilik arz eden bir yapısı olduğu görülmektedir. Cumhuriyet öncesi Osmanlı devletinin sivil toplum yapısını incelemek Türkiye tarihindeki sivil toplum gelişmelerini anlayabilmek adına oldukça önemli ve gereklidir (Duman, 2007, s. 367).

Tek bir model çerçevesinde Osmanlı devletine ait siyasi yapıyı somut hale getirmek mümkün değildir. Ancak "patrimonyal bürokrasinin" Osmanlı'nın siyasal ve toplumsal yapısını özetleyen ve en iyi ifade eden kavram olduğunu söylemek mümkündür (Mardin, 2000, s. 208).

Halkın gözünde Allah'ın vekili ve yeryüzündeki gölgesi olarak görülen nihai güç ve meşruiyetin kaynağını oluşturan sultan, geniş bir askeri örgüt sayesinde mutlak otoritesini sağlamaktaydı. Söz konusu bürokratik askeri güç içerisinde yer alan kişiler arasında saray memurları ve mülki memurların yanı sıra siyasi, askeri ve idari merkez ve merkez dışındaki temsilciler bulunmaktaydı. "Reaya" yani yönetilenler sınıfı, vergisini veren, yönetime katılmayan bütün halkı ifade etmekteydi. (Akpınar Gönenç, 2001, s. 56).

Osmanlı içerisindeki toplumsal yapı incelendiğinde reaya ve sultan ve onun askeri-sivil bürokrasisi olmak üzere katı bir yöneten-yönetilen ayrımı bulunduğunu söylemek mümkündür. Osmanlı döneminde Batı Avrupa'nın toplum yapısının Osmanlı'dan farklı olduğu, özellikle Batı Avrupa içerisinde krallar ile birlikte feodal beylerin de bulunduğu feodal bir sistemin varlığı görülmektedir. Söz konusu Batı Avrupa'nın toplum yapısında yer alan soya dayalı aristokrat sınıfı, özerk kentler, güçlü bir esnaf-tüccar kesim ve kilise benzeri bağımsız bir dini hiyerarşi oldukça önemli yapılardır. Bu sebeple Batı Avrupa'da yer alan sistem içerisinde hem merkezi güç hem de başka güçler bir arada yer almaktaydı. Batı Avrupa ve Osmanlı'nın çağdaş dönemler içerisinde kıyaslaması yapıldığında Osmanlı'da halkın oluşturduğu "çevre" ile yönetimin oluşturduğu "merkez" arasında bir mesafe bulunmaktadır. Bu durum devlet yapısını bürokratik ve merkeziyetçi bir yapı haline getirmektedir (Duman, 2007, s. 367).

Sivil alanı temsilen merkez ile çevre arasında güçlü, etkili aracı kurumları Osmanlı'da görmek güç bir meseleydi. Osmanlı Devleti içerisinde merkezi gücü sınırlayabilecek, bu güce yaptırım veya dayatma uygulayabilecek güçlü herhangi bir yapının varlığından söz etmek mümkün değildi.

Osmanlı Devleti yönetimindeki güçlü merkeziyetçi yapının despotik yönetim anlayışı ile ilişkilendirilmesi doğru değildir. Bunun sebebi Osmanlı'nın kendine has bir yönetim yapısına sahip olmasıdır. Devlet, toplumdaki beklenti, tercih, öncelik ve hayat alanını belirleyerek buna uygun bir yönetim anlayışı benimsemiştir. Söz konusu bu durumu örfi hukuk ve şeriat hukuku olmak üzere iki farklı hukuk sistemi ile sağlamaktaydı. Bu bağlamda hukuki anlamda iki ayrı meşruiyet kaynağının Osmanlı toplumunda var olduğu görülmektedir (Akpınar Gönenç, 2001, s. 57).

Dursun'a göre her alanda sultanın gücünün varlığı kendini gösteriyor olsa da sultanın gücünü sınırlayarak sivil toplum örgütlerinin bugünkü haline gelmesinde etkili olan üç etken söz konusudur. Bu etkenlerden ilkinin "şer-i hukuk" kuralları oluşturmaktadır. İslam hukuku kurallarına padişah tarafından uyulması devletin yapısı gereği zorunluluk taşımaktaydı. Padişahın sınırsız görülen yetkileri İslam hukuku ile sınırlandırılmakta bu konuda İslam hukuku temel unsuru oluşturmaktaydı (Dursun, 1992, s. 150).

İkinci etkeni örfi hukuku oluşturmaktadır. Örfün Osmanlı Devleti içerisinde oldukça önemli bir yeri bulunmaktaydı. Osmanlı devleti içerisinde örf bölgeden bölgeye farklılık gösterdiği için sancak ve eyaletlere göre farklı yasalar (Kanunnameler) uygulanmaktaydı ve sultan aldığı kararlarda bu örf ve adetlerdeki farklılıkları göz önünde bulundururdu. Osmanlıda üst mevkilerde görev yapan ulema, padişahın yetkisini sınırlandıran üçüncü etkeni oluşturmaktaydı (Dursun, 1992, s. 150).

Osmanlı'nın kendine has siyasal ve toplumsal yapısı nedeniyle tüm bu merkezi yetkiyi sınırlandıran etkenlere rağmen sultanın ağırlığı mutlak idi. Osmanlı'nın kadir-i mutlak bir kurum

haline gelmesinde devletin siyasal sistemi içerisinde merkeziyetçi bürokratik geleneğin bulunması ve sultanın bu ağırlığı etkili olmaktadır. Dolayısıyla Batı Avrupa'da sivil toplumun temel unsuru olan aristokrasi ve burjuva gibi sınıfların Osmanlı Devleti'nde ortaya çıkması engellenmiş ve devletin alttan ve üstten sınırlamalarının önü kesilmişti (Aktaş, 2008, s. 100). Bu sayede devleti sınırlayabilecek veya devlete rakip bir gücün ortaya çıkmasının önüne geçilmişti.

Mülkiyet hakkı Osmanlı Devleti'nde Allah adına sultana dolayısıyla da devlete aitti. Toprak ekonomik alanın temelini oluşturmaktaydı ve devletin belirlediği kurallar çerçevesinde faaliyetleri sürdürülmekteydi. Bu topraklar has, tımar ve zeamet şeklinde ayrılarak halka verilmekte bunun için de devlete vergi verme şartı yer almaktaydı.

Tımar sistemi sayesinde Osmanlıda toprağın denetimi sağlanmakta ve bu sebeple devlet adına ordunun bir kısmını oluşturan tımarlı sipahilere bu topraklardan bir miktar ayrılmaktaydı. Tımarlı sipahilerin görevleri arasında savaş zamanında aldığı vergiler karşılığında devlete asker göndermek ve köylüden vergileri toplamak bulunmaktaydı. Bu sayede ekonomik alan içerisinde devlet mutlak bir denetime sahipti ve devlet dışındaki gurupların ekonomik alanda oluşması engellenmekteydi (Yıldırım, 2012, s. 127-128).

Sivil toplumun oluşmasına temel oluşturan Batı Avrupa'daki özerk şehirler ve belirli ayrıcalığı olan mülkiyete dayalı sosyal gruplar, Osmanlı Devleti'nin ekonomik alandaki sisteminde oluşmamıştı.

Osmanlı Devleti'nde reaya, toprağın gerçek mülkiyetine sahip olmamakla birlikte toprağı dilediği gibi kullanma hakkına da sahip değildi. Devletin belirlediği kurallar bütün ekonomik alanlarda olduğu gibi toprağın kullanımı konusunda da etkiliydi. Toprağın kullanımına yönelik toprağın yönetimi planlanmakta ve bu noktada pazara yönelik ticari bir meta söz konusu olmamaktaydı. Devlet karşısında ekonomik bir gücün oluşmasının ve tarıma dayalı bir sınıfın ortaya çıkmasının bu sayede önüne geçilmekteydi (Yıldırım, 2012, s. 127-128). Dolayısıyla devletin kuşatıcı gücü bu alanda artmakta, ekonomik alanda güçlü sınıfların ortaya çıkması engellenmekte ve sonuç olarak Batı'dakine benzer şekilde devletle mücadele edebilecek bir sivil toplum alanının oluşması engellenmekteydi.

Padişah Osmanlı Devleti içerisinde rollerin ve statülerin taşıyıcısı ve dağıtıcısı konumundaydı. Bu konumda bulunan padişah pazarı statü gruplarının tekeline vermiş ve pazar alanının serbest gelişmesini önlemeye çalışmıştır. Böylece Osmanlı Devleti'nde siyasi kültürün pazar eksenli değerlerden ziyade statü eksenli değerlere göre gelişme göstermesi sağlanmıştır. Dolayısıyla devlet içerisindeki okumuş kesimin istihdam alanı için tek yol devlet kapısı olmakta ve bu nedenle sivil toplum alanının oluşması engellenmekteydi.

Devletin her şeyi kuşatan gücü, sınıfların ve güçlü bir ekonomik pazarın olmaması sebebiyle kültürel değerlerin Osmanlı'da merkeziyetçi siyasal iktidarın gölgesi altında kalmasına yol açmıştı. Dolayısıyla bu durum sivil toplum alanının pasif kalmasına ve merkezi sistemin daha

da güçlü hale gelmesine neden olmaktadır. Günümüzdeki kapitalizme dayalı üretim gücünün gelişmesi ve ekonomik gurupların bağımsız şekilde kendi bütünselliklerini oluşturmaları ile merkezi otoritenin söz konusu bu eğilimi ve ekonomik alana müdahalesi engellenmiştir (Yıldırım, 2012, s. 129).

Genel olarak bakıldığında sivil toplum yapısının devlet ile toplum arasında mücadelenin söz konusu olduğu toplumlarda geliştiği anlayışı yaygınlık kazanmıştır. Bu sebeple sivil toplum kavramı Osmanlı devleti içerisinde Batı devletlerinde olduğu gibi toplumsal, felsefi ve tarihsel kavramlarla açıklanmaya çalışılmamıştır (Tuncel, 2011, s. 35).

Osmanlı tarihine bakıldığında ülkedeki toplumun Batı toplumlarında olduğu gibi devletle karşı karşıya gelme durumu hiçbir zaman söz konusu olmamıştır. Sivil toplum kuruluşları ve hareketlerinin farklı toplumsal yapılarda toplumsal zihniyete bağlı olarak farklı işlevler gördüğü ve değişik performanslar sergilediği görülmektedir. Bu nedenle sivil toplum anlayışının Osmanlı devleti içerisinde kendine has toplumsal, kültürel ve siyasi yapısına göre geliştiği görülmektedir (Aktaş, 2008, s. 101).

Bu bağlamda Osmanlı Devleti'nde yer alan sivil toplum kaynağını oluşturan potansiyel sivil toplum unsurları bulunduğunu söylemek mümkündür. Üç tane etkin sivil toplum unsurunun Osmanlı siyasetinde yer aldığı Tosun tarafından ifade edilmektedir. Bu unsurları din kurumları, loncalar ve millet sistemi oluşturmaktadır. Osmanlıda gerileme dönemine geldiğinde ise bu etkin unsurlar içerisinde bir de ayanlar eklenmektedir. Söz konusu Osmanlı siyasetinde yer alan bu unsurların devletten tam olarak bağımsız olmadıkları ve devlet ile olan ilişkilerinde devlete öncelik tanıdıkları görülmektedir. Bu nedenle söz konusu unsurların Batı'dakine benzer bir sivil toplum yapısı oluşmasına katkı sağlamadıkları görülmektedir. Sivil toplum olarak ifade edebileceğimiz bu unsurlar Osmanlı Devleti'nde merkeze bağlı kalmışlar ve tam bir özerk yapı haline gelememişlerdir (Tosun, 2001, s. 208-209).

1.3.2.1.1. Millet sistemi

Osmanlı devleti farklı dine mensup ve farklı etnik özelliklere sahip gurupları kendi içerisinde barındıran ve bu toplulukları sınırları içerisinde himaye eden büyük bir imparatorluktu. Osmanlı yönetiminde oldukça önemli bir kavramı oluşturan "Millet Sistemi" imparatorluk içerisinde yer alan farklı toplulukların adalet ve hoşgörü anlayışı çerçevesinde din ya da mezhep esasına dayalı şekilde örgütleyerek yönetilmesi anlamına gelmekteydi. Millet sisteminin geçmişi incelendiğinde İslam Hukukuna dayandığı görülmektedir. İslam Hukukuna göre millet kavramı günümüzdeki kullanımına benzememekte, bir dine veya mezhebe bağlı topluluk anlamına gelmektedir (Eryılmaz, 1996, s. 16).

Osmanlı Devleti içerisinde yer alan Müslüman olmayan topluluklar millet sistemi sayesinde kendi din ve değerlerini yaşama imkânı elde etmişlerdir. Bu sistemde yer alan her dini gurup

hiyerarşik olarak örgütlenme özgürlüğü ve kendi dini esaslarına uygun yaşama hakkına sahiptir. İmparatorluk içerisinde yer alan söz konusu farklı dini toplulukların kendi cemaatleri tarafından seçilen ve sonrasında merkezi devletin onayladığı dini liderleri bulunmaktaydı (Ortaylı, 1995, s. 91).

Devlet içerisinde farklı dinlere ait olan bu toplulukların seçmiş oldukları dini liderler devlet tarafından liderliğinin onaylanmasından itibaren kendi dini kurallarına aykırı hareket etmediği ve devlete karşı isyan veya ihanete teşebbüs etmediği müddetçe görevine devam etmekteydi. Dini grubun başında bulunan lidere devlet tarafından bir beraat yollanırdı ve bu beraat hukuki yetkiler içermekteydi. Dini liderlere ait beraat içerisindeki yetki ve görevler arasında din adamlarının sorumlu oldukları grubun mallarını idare etme, cemaat içerisinde belli bir miktar işeyi toplayabilme gibi görevleri vardı. Bu beraat içerisinde söz konusu din adamlarının her türlü vergiden muaf oldukları yazılı olarak yer almaktaydı. Bunun yanı sıra din adamlarının kendi grubuna ait dinde yer alan ayin ve diğer hususlarda özgür oldukları da yazılı olarak belirtilmiştir. Seçilen dini liderlerin cemaate bağlı kişilere ait miras, evlenme ve boşanma gibi konularda özel hukuktan faydalanarak çözüm getirmesi gerektiği beraat içerisinde yer alan başka bir noktayı oluşturmaktadır (Bozkurt, 1996, s. 29-30).

Osmanlı devletinde her dini grubun kendi içinde otonom bir yapı halini almasında dini kimlik temeline dayandırılan millet sistemi etkili olmaktadır. Devlet içerisinde yer alan farklı dini topluluklar din, eğitim, güvenlik gibi konularda gerekli görev ve sorumlulukları kendi kurumlarını kurarak yerine getirmişlerdir (Akyılmaz, 2001, s. 674).

Dinsel yetkilerinin yanı sıra yönetsel yetkilere de sahip olan bu liderler sahip oldukları yetkilerini kullanarak kendi cemaatini düzenlemek ve yönetmek konusunda devlete karşı sorumludurlar. Dini guruplar üzerindeki yetkileri bulunan Osmanlı Devleti bu yetkileri maliye, güvenlik, genel yönetim ve askeri alanlar ile sınırlandırmıştır. Dini işler, haberleşme, vakıf hizmetleri, sosyal güvenlik ve nüfus ile ilgili konular devlet tarafından bu gurupların yetkisine bırakılmıştı (Akça, 2007, s. 58).

Merkezden bağımsız bir şekilde kendi egemenliğinde bulunan azınlıklara hukuki ve kültürel bir özgürlük alanı oluşturan Osmanlı devletinde millet sistemi sivil toplumun bir unsuru olarak kabul edilmektedir. Çaha'ya göre özünde bağımsız bir statüye sahip olan millet sistemi, Osmanlıda yer alan örgütsel yapısı sayesinde bir sivil toplum unsurunu oluşturmaktadır (Çaha, 2012, s. 161). Ancak yaptığı faaliyetler göz önüne alındığında bu sistemin devletin taşradaki yükümlülüklerini yerine getirdiği görülmektedir. Aynı zamanda söz konusu sistem cemaatin başı sıfatıyla millet başının merkez yönetimiyle kurmayı başardığı dikey ilişki özerk olan bu sivil toplum unsurunun bağımlı hale gelmesine neden olmaktadır.

1.3.2.1.2. Loncalar

Kökene Orta çağa kadar uzanan, meslek guruplarının bir araya gelmesiyle yapısını kuran loncalar bir geleneğin uzantısını oluşturmaktadır. Anadolu'da ahilik olarak karşımıza çıkan bu örgütlenmeler Osmanlı Devleti içerisinde Ahilik teşkilatının bir devamı olarak süregelmiş bir yapıyı ifade etmektedir (Akpınar Gönenç, 2001, s. 60)

Anadolu'da 13. yüzyıldan başlayıp 19. yüzyıla kadar devam eden Ahilik teşkilatı esnaf ve sanatkâr toplulukları için kullanılan bir isim haline gelmiştir. Ahi kelimesinin Arapça kökeni incelendiğinde bu kelimenin "kardeşim" anlamına geldiği görülmektedir. Türkçe içerisindeki anlamına bakıldığında ise cömert, yiğit, kahraman gibi anlamlara gelen "Akı" kelimesinden geldiği görülmektedir (Kızıler, 2015, s. 409).

13. yüzyıldan başlayarak 20. Yüzyıla kadar süregelen Ahilik Örgütü, ülkenin her bölgesinde yer alan esnaf ve sanatkâr kuruluşlarına yönelik işleyişi ve kontrolleri düzenleyen ve aynı zamanda bu kuruluşlara nitelikli eleman yetiştiren kurumları oluşturmaktadır (Çağatay, 1981, s. 3).

İş yerlerinde esnaf ve sanatkâra yamak, çırak, kalfa ve usta hiyerarşisi gözetilerek mesleğin inceliklerinin öğretildiği merkezler Ahilik teşkilatı içerisinde yer almaktaydı. Aynı zamanda bu merkezde yer alan ahilere konuk ağırlama vb. eğitimler de verilmekteydi. Söz konusu ahilik teşkilatı yürüttüğü faaliyetler çerçevesinde yabancı tüccarlara karşı rekabet gücünü ortaya çıkarırken aynı zamanda esnaf ve sanatkârlar arasında güçlü bir dayanışma sağlamaktaydı (Bayram, 2012, s. 86).

Terbiyevi eğitime Ahilik teşkilatındaki üyelerin tabi tutulması bu teşkilatın temel prensibini oluşturmaktaydı. Bu teşkilat içerisinde doğru ve dürüst olmak bir zorunluluk haline getirilmişti. 13. yy 'da başlamış olan bu teşkilatın 17. yy 'da Osmanlı Dönemine geldiğinde lonca teşkilatı adını alarak dönüştüğü görülmektedir (Turan, 1996, s. 47).

Loncalar ekonomik ve dini örgütlenmelerin kesiştiği ortak bir alanda yer almaktadır ancak söz konusu loncalar için ekonomik yönleri ağır basan meslek kuruluşları ifadesini kullanmak yanlış olmayacaktır. Esnaf şeyhi, ustabaşları ve kethüda lonca teşkilatı içerisinde mesleki ve sosyal işleri yürütmekten sorumlu kişileri oluşturmaktaydı. Lonca üyelerinin oylarıyla seçilen lonca başkanın daha sonra merkezi yönetimin yani devletin onayını alması gerekmekteydi. Devlet aynı zamanda bu kuruluşların mevcut kuralara uyma durumuna bakarak sürekli olarak bu kuruluşları denetime tabi tutmaktaydı (Turan, 1996, s. 49). Sivil toplum kaynağının oluşumu bakımından lonca teşkilatının başındaki kişinin devlet tarafından onaylanması ve bu teşkilattaki bazı durumlara müdahale ediyor olması tartışma konusunu oluşturmuştur.

Potansiyel bir sivil toplum kaynağı olması bakımından loncalara ilişkin iki görüş söz konusudur. Birinci görüşte loncalar özerk kabul edilmemekle birlikte tam aksine loncalar ekonomik ticaret kesimi üzerinde devletin sahip olduğu denetleme ve kontrol alanları olarak kabul görmektedir. Loncaların özerk olmasını engelleyen durumlar içerisinde devlet

tarafından rekabete ve pazarlığa izin verilmemesi, üretim, fiyat, kar gibi konularda devletin narh koyarak duruma müdahale etmesi yer almaktadır.

Loncaların merkezi devlet alanı dışında önemli bir sivil alanı oluşturduğu ve devletin denetim gücüne karşı hareket alanını ve özerkliklerini korumayı başardığı düşüncesi bu alandaki ikinci görüşü oluşturmaktadır (Erdoğan Tosun, 2001, s. 210-212).

1913 yılında kapatılan loncalar bu tarihe kadar merkezi yönetimin Anadolu'daki sancağını oluşturmaktaydılar. Devlet ve Anadolu esnafı sahip oldukları başlarındaki yönetim sayesinde devleti temsil eden idari bir görevi üstlenmekteydiler. Loncaların sahip olduğu ekonomik hayatı kontrol etme özellikleri bu kuruluşların bir sivil toplum kuruluşu olarak değerlendirilmesini sağlamaktadır. Ancak loncaların merkezi yönetim ile aralarında dikey ilişkinin bulunması bu düşüncenin kabul görmesini zorlaştırmaktadır (Çaha, 2012, s. 162).

1.3.2.1.3. Din kurumu

Din kurumunu Osmanlı Devleti içerisinde resmi ve halk düzeyinde bir örgütlenme olarak değerlendirmek mümkündür. Bu resmi örgütlenmeyi oluşturan grup içerisinde yargı yetkisini elinde bulunduran ulema sınıfı ve sultan tarafından atanan Şeyhülislam yer almaktaydı (Dursun, 1992, s. 215). Söz konusu resmi örgüt olarak kabul edilen din kurumu içerisinde yer alan ulema sınıfı gurubunun (şeyhülislam, kadı, müderris vb.) işlevleri arasında reayanın sultana itaat etmesini ve padişahın meşruiyetini sağlama yer almaktaydı (Erdoğan Tosun, 2001, s. 215). Dinin resmi kanadını oluşturan ve devlet çatısı altında örgütlenerek yönetenler sınıfından oluşan bu örgüt dini yapıların devlet kontrolünden ayrılmasına müsaade etmemiş ve gerektiğinde bu konuda bazı yaptırımlara başvurmuştur (Dağcı ve Dal, 2014, s. 42). Dinin resmi kanadının merkezi sisteme hizmet etmesi bu sayede mümkün hale gelmiştir.

Çaha'ya göre halkın kuşatıcı kültür sistemi olarak kabul edilen din, Osmanlı geleneğinde hiçbir zaman devlet alanı dışındaki bir yapı veya devleti frenleyici bir yapı haline gelmedi. Bunun aksine devleti destekleyen tavrı ve devletin himayesi altında yer almasıyla bir sivil kültür oluşturmaktaydı. Aynı zamanda Osmanlı devleti toplumunda yer edinmiş olan ikili hukuk yapısı din kurumuna bir sivil toplum olma potansiyeli sağlamaktaydı. Devlet içerisinde yer alan bu ikili hukuk yapısı şeriat ve örfi hukuktan oluşmaktadır. Sultan tarafından atanan ve azledilen Şeyhülislamın herhangi bir konuda hükümet işlerine karışma yetkisi bulunmamaktaydı. Örfi hukukun ise şeriat kurallarınca sınırlandırılması söz konusu değildi (Erdoğan Tosun, 2001, s. 216-217).

Tarikatlar, halk düzeyinde dinin örgütlenmesinin temel birimini oluşturmaktaydı. Potansiyel sivil toplum unsuru kaynağı sağlama konusunda Tarikatlar tartışmalı örgütlenmeleri oluşturmaktadır (Duman, 2007, s. 370). Bazı yazarlar tarikatlar için devletten bağımsız bir yapı

olduğunu söylerken bazı yazarlar ise devletin içinde tekke ve tarikatların yer edinmiş yapılar olduklarını ifade etmektedirler (Erdoğan Tosun, 2001, s. 218).

Şerif Mardin bu konu hakkında şunları söylemiştir: “devlet ile toplum arasındaki ikincil gurupların (dernekler, baskı gurupları, sendikalar, belediyeler vb.) olmamasından dolayı burada oluşan boşluğu, Doğu toplumlarında ümmet yapısı ve tarikatlar doldurmuş” (Mardin, 1986, s.57). Burada söz konusu tarikatlar işlevsel olarak devlet ve toplum arasında bir tampon bölge oluşturmakta ve aynı zamanda resmi kurumlarla bağlantı kurarak halkı kendilerine bağlayıp toplumu bütünleştirici bir rol üstlenmekteydiler (Erdoğan Tosun, 2001, s. 218). Bu sayede bu yapı toplum ve devlet arasındaki aracı bir fonksiyon görevi görmekteydi. Söz konusu tarikatların bu aracı fonksiyonları sivil toplum özelliğini taşısa da bireylerin kendi içerisinde tam olarak özgür olmaması bu duruma tartışma konusu oluşturmaktadır.

Tosun’a göre tarikatların tam bir sivil toplum özelliği taşıyamamasının nedeni Batı’da yer alan sivil toplum unsurlarının sahip olduğu kendi iç dinamikleri açısından değerlendiriliyor olmasından ileri gelmektedir. Tarikat liderinin görüşlerinin tarikat içerisinde hâkimiyet kurması bu örgütlerde bireyselliğin ön plana çıkmasını engellemektedir (Erdoğan Tosun, 2001, s. 219).

1.3.2.1.4. Ayanlar

Ayanlar Osmanlı Devleti içerisinde toplum ve devlet arasında önemli bir sivil toplum unsuru haline gelmiş yapıları oluşturmaktadır. Özellikle 19. Yüzyılda oldukça önemli bir güç haline gelen Ayanlar bu yüzyılda Tımar sisteminin dağılmasıyla kendiliğinden ortaya çıkmışlardır.

Osmanlı’nın gerileme dönemi içerisinde özellikle 17. yüzyılın sonlarında tımar sisteminde bozulmalar meydana gelmeye başlamış ve bu nedenle halk ile hükümet arasındaki ilişkilerde öncü olması sebebiyle eyalet ve sancak yöneticileri vergileri toplama, güvenliği sağlama ve cepheye asker gönderme gibi görevleri yerine getirmeye başlamıştır. Bu örgütün gelişmesinde Osmanlı İmparatorluğunun askeri, adli, iktisadi, idari birçok alanda bozulmalar yaşaması etkili olmuştur. Ayanların etkinliğinin özellikle 18.yy’ın ikinci yarısından sonra daha da artması devlet tarafından bu kişilere yerel yönetim hakkının verilmesine neden olmuştur. Ayan olarak isimlendirilen bu kesim padişah tarafından seçilmekteydi. Hatta o dönemde söz konusu ayanlar halk arasında “küçük padişah” ve “Sikkesiz Sultan” olarak anılmaya başlanmıştır. 17.yy’ın sonlarında kurulmaya başlayarak 18.yy’da gelişen ve daha sonrasında tüm ülkede varlığını sağlamlaştıran ayanlar zaman geçtikçe işleyiş düzenini kaybetmiş ve kuruluş amacından sapmıştır. Bunun yanı sıra ayanlar devlet için bir tehdit oluşturarak merkezi yönetim karşısında etkin bir güç haline gelmişlerdir. II. Mahmut bu sebeple Ayanlıklara son vererek tekrar merkezi otoriteyi artırmaya çalışmıştır (Özkaya, 1994, s. 303-304; Çaha, 2012, s. 166-167).

Sonuç olarak Osmanlı devletindeki toplum ve devlet arasında yer alan kurumlar olan din kurumu, loncalar, millet sistemi ve ayanlar sivil toplum unsuru olarak kabul edilmektedirler.

Lakin bu kurumların işlevleri sebebiyle devlete bağlı kurumlar haline geldiği görülmektedir. Bu kurumların devlete bağlı kurumlar haline gelmesine neden olan işlevleri arasında halkı eğitme, merkezi idare için vergileri toplama ve siyasi idareye karşı halkı itaate yöneltme yer almaktadır. Devlete bir anlamda bağlı olan bu aracı kurumların tam olarak özerk bir yapıya sahip olamadıkları görülmektedir. Bu bağlamda Osmanlı'daki sivil toplum oluşum yapısının Batı Avrupa'da görülen halkın tabanından tavana oluşturulmuş demokratik temeller üzerine kurulu sivil toplum yapısından farklı olduğu görülmektedir.

1.3.2.2. Cumhuriyet Döneminde Sivil Toplum

Modernleşme çabalarının ilk dönemleri, tek partili ve sonrasında çok partili dönem daha sonrasında ise 1980 yılından sonra oluşan liberalleşme dönemi Türkiye'de sivil toplum yapısını şekillendiren dönemleri oluşturmaktadır. Tarihsel süreç içerisinde incelendiğinde Türkiye Cumhuriyeti'nin 1980'li yıllara kadar himayeci bir anlayış içerisinde olduğu görülmektedir. Türkiye'de ekonomik ve siyasi alanda özellikle 1980 yılından sonra bir liberalleşme dönemine girildiği görülmektedir (Ulaş, 2013, s. 406).

Sivil toplum yapısının gelişimini cumhuriyet dönemi içerisinde incelemek gerekirse bu dönemi 1980 öncesi ve sonrası olarak ele almak doğru olacaktır.

1.3.2.2.1. 1980 Öncesi sivil toplum

Cumhuriyet döneminin 1923-1950 yılları arasındaki sürecinde siyasi yapısını belirleyen Kemalist rejimdir. Anayasal bir düzene dayalı yeni kurulan cumhuriyet yapısı eylem ve icraatlarında otoriter bir yapı göstermekteydi. CHP başkanlığı yetkilerini elinde bulunduran ve aynı zamanda ülkenin Cumhurbaşkanı olan lider Mustafa Kemal ve CHP içerisinde yer alan bir grup devletin yetkilerini elinde bulunduruyordu. Mustafa Kemal'in kurtuluş savaşının muzaffer komutanı olması ülke içerisinde kendisine saygınlık ve güven kazandırmış bu sayede planlamış olduğu modernleşme projesini cumhuriyetin ilk yıllarında hayata geçirmek adına güzel bir fırsat elde etmişti. Çeşitli alanlarda etrafında yer alan sivil askeri bürokratik kadro ile birlikte radikal değişiklikler yapma imkânı bulan Mustafa Kemal, iktidarı tek parti yönetimi ile yönetmiştir (Ulaş, 2013, s.406).

Osmanlı dönemi ve Cumhuriyet döneminde ortak yer alan seçkin ve merkezîyetçi siyasi yapılanma özelliği tarihte dikkat çeken bir konuyu oluşturmaktadır. Osmanlı siyasi yapısına yakın benzer özellikler taşıyan Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), 1950 yılına kadar iktidarda kalmayı başarmıştır. Bürokratlar, aydınlar ve askeri kesimden oluşan CHP kadrosu zengin ve varlıklı yerel seçkinlerden oluşuyordu. CHP yönetimini Osmanlı döneminde yer alan yönetici seçkinlerin gurubundan farklı kılan özelliği bu kadroda din adamlarının bulunmamasıydı. Bu seçkin kadroyla birlikte CHP'nin asıl amaçladığı hedef modern bir ulus devlet oluşturmaktı.

Uyguladıkları reformlar sayesinde bu kadro modern bir ulus devleti inşa etme yolunda ilerlemekteydi. Daha öncesinde Osmanlıda yer alan merkezîyetçi anlayış bu dönemde de varlığını korumaya devam etmiştir (Örs, 1996, s. 136-137).

Devlet-toplum ilişkisinde cumhuriyet farklı bir başlangıç oluşturmuştur ancak bu dönemde toplumu yukarıdan modernleştirme siyasetine devlet ideolojisi tarafından devam edilmiştir. Dolayısıyla özerk bir sivil alanın olmadığı bu ortamda toplumdan gelen tepkiler dini temelde olmuş ve merkezle çevre arasında mesafe ortaya çıkmıştır.

Kültürel açıdan değerlendirildiğinde tek parti dönemi için olumsuz bir tablo görülmektedir. Bunun sebebi inşa edilmeye çalışılan ulus devlet çabaları ve yürürlüğe konulan milliyetçilik politikalarıyla kültürel anlamda toplumun tek sesli, tek dinli, tek dilli bir yapı benimsenmiş olmasıdır. Bu nedenle kültürün devlet tekelinde devletin resmî ideolojisi doğrultusunda yer aldığı görülmektedir. Bu sebeple sivil toplumun en önemli özelliğini oluşturan çok seslilik bu dönemde görülmemektedir (Dursun, 1999, s.104)

Cumhuriyet dönemini kısaca özetlemek gerekirse bu dönemde devletten ayrı bir sivil alanın oluşmasının önündeki en büyük engel siyasi, ekonomik ve toplumsal alana yönelik olan CHP siyaseti ve bunların oluşturduğu örgütlenme şeklidir. Bunun sebebi rejimin modernleşme amacı taşıması ve batıdan örnek alınan yasal düzenlemelerle çalışmaların yürütülmesidir. Bu bağlamda tarihsel süreklilik içerisinde incelendiğinde Cumhuriyetin siyasi kurumlarının sivil toplumun iç dinamikleri ile oluşmadığı görülmektedir. Bu dönemde siyasal merkez ve çevre arasındaki geçiş merkez eliyle sağlanmaya çalışılmıştır. Fakat bu konuda da bir bütünlük sağlanamamıştır.

Türkiye’de sivil toplum alanının gelişmesinde 1946 yılında ülkenin çok partili hayata geçişinin büyük katkısı olmuştur. Çevre kültürü ve merkez bu dönemde bir yakınlaşma fırsatı bulmuştur. Bunun sebebi ise tek partili dönemde bazı dernekler, basın kuruluşları ve sendikaların yasal düzenlemelerle bastırılmış olmalarıdır. Sonrasında bu gelişmeyle seslerini tekrar duyurma fırsatını elde eden bu kuruluşlar örgütlenme girişiminde bulunmuşlardır. Söz konusu bu durum yıllar içerisinde kurulan dernek sayısına bakılarak somut şekilde görülmektedir.

Tablo 1.1. Türkiye’de Yıllar İçerisinde Dernek Sayısında Görülen Artış

Yıl	Türkiye’deki Toplam Dernek Sayısı
1946 Öncesi	-*
1946	733

1950	2011
1960	18 958

Kaynak: (Ulaç, 2013, s. 407).

* 1946 öncesinde Tek Partili siyasi hayatın, dernekler ve cemiyetler üzerindeki baskısı dolayısıyla bu sayılara ilişkin bilgi bulunamamaktadır.

Sivil yapılanmaların sayısı çok partili hayata geçiş ile birlikte artmış ve bu durum çok seslilik ve çoğulcu yapının oluşması paralelinde artış göstermiştir. 1950'li yıllarda yani Demokrat Partinin iktidarda olduğu ilk dönemlerde söz konusu parti serbest piyasa ekonomisini savunmaktaydı. Sivil toplum kuruluşlarının gelişmesinde ve özgür bir ortam içerisinde faaliyetlerini yürütmesinde bu partinin diğer alanlarda liberal bir tutum izlemesi katkı sağlamıştır.

Demokrat parti döneminin ikinci yarısında yani 1955- 1960 yılları arasında ekonominin kötüye gitmesi, ilk dönemde sağlanan özgürlükçü ortamların daralmasına yol açmıştır. Söz konusu özgürlükçü düzenlemelerin bu dönemde azaldığı ve hatta iktidarın yasakçı bir politikaya yöneldiği görülmektedir. Bu dönemde yapmış olduğu yasalarla Demokrat Parti bazı yasaklamaları sivil toplum yapıları üzerinde uygulamıştır (Zürcher, 2010, s. 27-37). Daha sonra 27 Mayıs darbesiyle bu dönem tamamen son bulmuştur. Sonrasında bunu takip eden 12 Mart ve 12 Eylül askeri darbeleri ülkedeki demokrasinin gelişmesini olumsuz yönde etkilediği gibi sivil toplumun gelişmesine de aynı şekilde engel oluşturmuştur. Bu dönemde yapılan yasal düzenlemelerle dernekler, sendikalar, siyasi partiler, radyo-televizyon ve basın kuruluşlarına müdahale edilmiş ve sivil toplum- devlet ilişkisine tepeden inme bir anlayışla şekil verilmeye çalışılmıştır. (Duman, 2007, s.373).

1950 ve 1980 yılları arasında ülkede yaşanan tüm bu olumsuzluklara rağmen sivil toplumun gelişmesine yönelik bazı girişimler olmuştur. Ancak siyasal yaşama şekil veren gerçek aktörlerin sivil toplum olmadığı bir gerçektir. Devlet tarafından atanan siyasal elit siyasal yaşamın dinamiklerini meydana getirmiştir. Bu noktada sosyal gruplar yerine siyasal partiler devlet ve toplum arasındaki köprü görevi gören aracı yapıyı oluşturmuştur. Bu durum sosyal grupları siyasal partilerin gölgesinde bırakmıştır (Çaha, 2012, s. 230).

1.3.2.2.2. 1980 Sonrası sivil toplum

Ülkemizde sivil toplum kavramı özellikle 1980'li yıllara gelindiğinde oldukça konuşulan, üzerinde tartışmalar yapılan ve önemsenen bir konu haline gelmişti. Dünya gündeminde sivil toplumun tekrar tartışılan bir konu haline gelmesinde ise Sovyet Blok'unun çökmesi etkili

olmuştur. 1980'lerden sonra dünyada ve ülkemizde yaşanan gelişmeler neticesinde sivil toplum daha popüler bir konu haline gelmişti. Sivil toplumun öneminin ve gerekliliğinin anlaşılmasında 12 Eylül darbesinin sebep olduğu baskıcı tutum oldukça etkili olmuştur. Bu nedenle söz konusu bu dönemde ülkede sivil toplum hareketlerinin canlandığı ve demokratikleşme yönündeki taleplerde artış yaşandığı görülmektedir.

Vesayetçi bürokratik değerlerin tekrar güç kazanması ordunun 12 Eylül'de iktidara el koymasıyla başlamıştır. Bu dönemle birlikte toplumsal ve siyasal yapının birbiriyle uyuşmadığı bir döneme girilmiştir. Bu dönemde hızlı bir şekilde nüfusu artan, sanayileşme girişimlerinde bulunan ve kentleşen bir ülke yapısı görülmektedir (Erdoğan Tosun, 2001, s. 301).

Toplumu siyasetten arındırma politikası ülkemizde 12 Eylül askeri darbesiyle birlikte uygulamaya konulmuştur. Devletin toplumun tümünü kontrol altına almaya başladığı dönemi oluşturan bu süreçten üç yıl sonra ülkede genel seçimler yapılmıştır. Söz konusu yapılan genel seçimler sonrasında devletin toplumdaki konumu tekrar tartışma konusu haline gelmiştir. Devletin toplumdaki varlığını ve topluma müdahalesini azaltması gerekliliği bu tartışmaların temel vurgusunu oluşturmaktaydı. Özellikle de sivil toplum yapısı ve ülkedeki bireyleri devlete karşı koruyacak yapılanmalar konusu 1983 yılında yapılan seçimlerden sonra daha çok gündeme gelmeye başlamıştır. Sivil toplumun ülkede demokratik ve katılımcı bir yönetim kurulması için gerekli olduğu bu dönemde her platformda öne sürülen ortak görüş haline gelmiştir. (Tuncel, 2011, s.54).

1983 genel seçimleriyle birlikte askeri yönetim yerine sivil yönetim etkili olmaya başlamış ve bu dönemde her kesim tarafından tartışma konusu haline gelen devletin toplumdaki yerinin ne olması gerektiği konusu oldukça önemsenmiş ve her türlü politik kesim tarafından sivil toplum konusu savunulmaya başlanmıştır (Onbaşı, 2005, s. 65). Bu seçimlerin sonucunda Anavatan Partisi (ANAP) galip çıkmış ve Turgut Özal önderliğinde yeni iktidar kurulmuştur. Söz konusu parti siyasete bireyin devlet için değil, devletin birey için var olduğu anlayışını getirmiştir (Sarıbay, 2000, s. 111).

Klasik devlet eliti olan aydın, bürokrat ve seçkinlerin sahip oldukları rollerinde Turgut Özal önderliğindeki Anavatan Partisinin iktidara gelmesi ile herhangi bir değişiklik olmamıştır. Siyasi partiler ve politikacılar siyasete gelen yeni imaj sebebiyle toplumla olan temaslarını artırmışlar ve halkla yakın ilişkiler içinde olan kurum haline gelmeye çalışmışlardır.

Türkiye'de özellikle 1980 sonrasında gündeme gelen sivil toplum ve liberalizm kavramlarını savunan önemli kişiler arasında Turgut Özal da bulunmaktadır. Devleti üstün tutacak bir amaç anlayışına sahip olmayan Özal, bunun aksine toplumun refah düzeyinin yükseltilmesinde devleti bir araç olarak görmeyi doğru bulmuştur. Bu dönemde Özal sayesinde toplumun devlete olan bakış açısında değişiklikler yaşanmıştır. Bu dönemde yürütmüş olduğu faaliyetler ve politikalar sayesinde ANAP hükümeti devlet üzerinde yoğunlaşmış olan dikkatin topluma kaydırılmasında büyük rol oynamıştır (Çaha, 2012, s. 234).

Özal döneminin başlamasıyla ülke siyasetinde birçok değişim yaşanmıştır. Yaşanan bu değişimler içerisinde askeriye'nin sivil alandan çekilmesi, çevre sorunları gibi konuların gündem haline gelmesi, kadın hareketlerinin başlaması ve uluslararası alanda kimlik taleplerinin görülmesi yer almaktadır. Söz konusu siyasette yaşanan bu değişimler sert ulus devleti yapısının zayıflamasına sebep olmuştur. Devletçi modelleri reddederek serbest piyasa ekonomi modelini benimseyen liberalleşme hareketi bu değişimin en etkili sonucunu oluşturmaktadır.

Turgut Özal dönemiyle ülkede ekonomik ve siyasi alanda liberalleşme hareketleri hızlanmış ve bu dönemde devletçi politikalar tamamen terk edilmiştir. Bu sayede ülkede pazar ekonomisinin ön plana çıkması sağlanmış ve belediyelere fon aktarma, yetki devretme gibi politikalar yürütülmüştür. Ayrıca bu dönemde dil, düşünce ve ifade özgürlüğüne vurgu yapılarak bu konulara gereken önem verilmiştir (Şener ve Çolak, 2012, s. 406; Çaha, 2012, s. 234).

Türkiye'nin Batı normlarına uygun şekilde sivil toplum yapılanmasını oluşturmasına zemin hazırlayan gelişme ekonomik, sosyal ve siyasi alandaki görülen özgürleşme hareketleri olmuştur (Tunç ve Aktaş, 1989, s. 84). Bu sayede liberalleşme hareketleri sivil toplum yapısının şekillenmesinde rol almış ve sivil toplum kuruluşlarının ülke içerisindeki sayısının artmasında ve gelişmelerinde uygun bir ortam sağlanmıştır.

Türkiye 1980'li yıllarda dünyada yaşanan gelişmelere paralel olarak uyum programlarını devreye koymuş ve söz konusu dünyadaki değişimlere kendisini uyarlamayı amaçlamıştır. Bu gelişmeler ışığında 1990'lı yıllara gelindiğinde yalnızca ekonomik bütünleşmeyle uluslararası sisteme uyum sağlamanın mümkün olmayacağı düşüncesi yaygınlaşmış ve bu nedenle siyasal bütünleşmenin de gerekli olduğu düşüncesi gündeme gelmiştir. Ülke içerisinde siyasal liberalizm tartışmaları hükümetin liberal ekonomi modeline geçişiyle başlamıştır (Sarıbay, 2000, s.111).

1980 sonrası dönemde Kürt milliyetçiliğinin ve İslami gurupların yükselmesi sivil toplumun öneminin artmasına sebep olan başka bir faktörü oluşturmaktadır. Dönem itibariyle vatandaşlık tanımlamalarına ve resmî ideolojiye bir tepki niteliği olarak algılanmış olan söz konusu grupların aktif faaliyetleri sivil toplum ve devlet ilişkisinin nasıl olması gerektiği sorusunun sorulmasını ve bu konu üzerine düşünülmesini sağlamıştır.

Bu iki grubun dışında görülen kadın hareketleri dönemin başka bir yükselişini meydana getirmiştir. Bu dönemde kadın haklarını savunan ve bu konuda mücadele veren aktivistlerin sayısı artarak kadınlara yönelik şiddet, tecavüz, cinsel özgürlük ve cinsel taciz gibi konuların ses getirmesi sağlanmıştır. Dolayısıyla bu dönemde toplum içerisindeki sivil toplum tartışmalarının artmasında kadın hareketlerinin büyük etkisi olmuştur (Onbaşı, 2005, s. 66-7).

Demokratik gelişim açısından toplumda önemli bir etki bırakan çeşitli alanlarda toplumsal farklılıklar temelinde meydana gelen Türkiye'deki sivil toplum kuruluşları, türdeş tek tip bir toplum yerine çoğulcu ve farklılığa dayalı bir toplum anlayışı meydana getirmiştir.

Ülkede bu dönem içerisinde ikinci olarak devlet toplum ilişkisi anlayışında değişiklik olduğu görülmektedir. Değişen bu anlayışa göre sorgulanamaz devlet algısı kırılarak hesap sorma ve toplumsal öncelik anlayışı gelmiştir. Daha sonra ise tekleştirici, türdeş ve kamusal anlayışa karşı farklı kimliklerden sivil toplum kuruluşları tepki göstermişler ve farklılıklar içeren siyasal ve toplumsal alan inşa etmek için çabalamışlardır. Böylece demokrasinin gelişmesine katkı sunmuşlardır (Duman, 2007, s. 375). Toplumdaki farklılığın bir değer algısı olmasında sivil toplumdaki gelişmeler etkili olmuştur.

1980 yılı öncesi Türkiye dönemi siyasal ayrıcalık belirten kelimelerin çokça kullanıldığı bir dönem oluştururken daha sonra bu tarz siyasi ayrıcalık içeren kelimelerin yerini "sivil toplumcu" ve "devletçi" kelimeleri almaya başlamıştır. Dolayısıyla siyasi ayrımcılıkların neden olduğu düşmanlıklar yerini toplumsal uzlaşma ve diyaloglara bırakmıştır (Sarıbay, 2000, s.114).

Türkiye'nin Cumhuriyet tarihi sivil toplum gelişimi açısından özetlenecek olursa 1980 sonrası ülkede sivil toplum açısından yeni bir döneme girilmiş ve bu konuda oldukça ilerleme kaydedilmiştir. Ancak sivil toplumda yaşanan bu ilerleme istenilen düzeye erişememiştir. Bunun sebebi 1980 sonrası dönemde oluşan farklı grupların taktiksel olarak sivil toplum kavramını kendi ideolojilerine uygun şekilde despot devlet geleneğini aşındırmak amaçlı kullanmalarından kaynaklanmaktadır. Sivil toplum kuruluşları söz konusu bu durumun önüne geçememiş ve bu nedenle demokratikleşme yolunda istenilen hedefe ulaşamamıştır. Hatta ülkemizde bugün de dahil olmak üzere bazı demokratikleşme sorunlarıyla karşılaştığı görülmektedir (Dursun, 1999, s.105)

Çaha'ya göre sivil toplumun Türkiye'de gelişmesini engelleyen dört neden bulunmaktadır. Bunlardan ilki özgürlükçü talepleri karşılamaya uygun ve geniş çaplı demokratik bir anayasanın olmamasıdır. Türkiye'de anayasanın temelleri CHP ağırlıklı normlar göz önüne tutularak oluşturulmuştur. Türkiye bu dönemde demokratik ve insan haklarını tam olarak oturtmuş, Batı ile uyum sağlayabilen bir yapı haline gelmeyi amaçlamaktadır ve buna uygun anayasal arayış içerisinde. Dolayısıyla özgürlükçü bir temelde içsel dinamiklerin siyasal ve sivil toplum devrimselliğine dönüşebilmesi için mevcut anayasa yeterli gelmemektedir (Çaha, 2012, s. 165).

Siyasal yaşamda özellikle 1930'lu yıllardan itibaren ordunun ağırlığının görülmesi sivil toplumun gelişmesini engelleyen ikinci unsur oluşturmaktadır. Hukuk devleti ilkesinin gerekli şartlarını devletin sağlayabilmesinin önündeki engel siyasal yaşam içerisinde yer alan ordu olmuştur.

Söz konusu ülkedeki sivil toplumun gelişmesini engelleyen üçüncü unsur ise, uzun süreli derinlemesine özelleştirme hedefine sahip iktisadi politikaların bu hedeflerine rağmen serbest

piyasa ilkelerine tamamen kavuşamamalarıdır. Piyasa eksenli bir sivil toplum yapısının oluşmasının önündeki en büyük engellerden biri özelleştirmenin tam anlamıyla sağlanamaması ve piyasayı rahatlatacak yasal düzenlemelerin olmamasıdır.

İki çatışmacı zihniyet tarafından Türk siyasal yaşamında aşırı biçimde kutuplaşmanın yaşanması ve söz konusu bu kutuplaşma ortamında kutuplardan birinin siyasal kazanımının diğerinin kayıp yaşamasına sebep olması sivil toplumun gelişmesinin önünde yer alan dördüncü engeli oluşturmaktadır (Çaha, 1999, s. 82-83).

1.3.3. Sivil Toplum Kuruluşlarının Sınıflandırılması

Sağlıklı bir sivil toplum yapısı için en gerekli şartlardan birisini “örgütlenme hakkı” oluşturmaktadır. Hatta bu nedenle bir ülkede bulunan örgüt sayısına bakıldığında bu sayının miktarı ülkedeki sivil toplum yapısındaki gelişmişlik hakkında bilgi verdiğini söylemek mümkündür. Ayrıca sivil toplum örgütlerinin ülkedeki yönetimleri yönlendirme etkisinin olduğu bilinmektedir. Bunun yanı sıra sivil toplum örgütleri buldukları ülkelerin ekonomik, sosyal ve siyasal yaşamlarına, eğitim ve kültürlerinin gelişmesine katkılar sağlamaktadır.

Dernekler, vakıflar, sendikalar, yurttaş girişimleri ve yerel yönetimler olarak sivil toplum örgütlerini sınıflandırmak mümkündür. Bu bölümde söz konusu sivil toplum örgütlerinin türleri açıklanmıştır.

1.3.3.1. Dernekler

Türkiye’de sanayileşmenin etkisi sonucu köyden kente göç artmıştır. Ülkede yaşanan bu yoğun göç, farklı statü, farklı kültür ve farklı mesleklerden birçok kişinin birlikte yaşamasına neden olmuştur. Böyle bir ortam içerisinde kendisini bulan insan yabancılaşmaya başlamış ve kendisine ve grubuna ait çıkarlarını korumayı amaçlamıştır. Dernek olarak ifade ettiğimiz örgütlenme biçimi söz konusu bu koruma eylemleri neticesinde meydana gelmiştir.

Dernek modern sivil görünüm içerisinde değerlendirildiğinde ortak bir amaç, düşünce ve çıkar etrafında örgütlenmiş insan topluluğu olarak ifade edilebilir. Siyasi partilerden ekonomik derneklere kadar geniş bir çerçevede dernekleri ele almak mümkündür. Aynı zamanda derneğin modern ve resmi tanımlanmasına bakıldığında gönüllülük esasına dayanmayan devletin kurmuş olduğu kurumlar, kar amacı güden kuruluşlar ve siyasi partiler derneğin dışarısında kalan örgütleri oluşturmaktadır (Usta, 2006, s. 48).

1.3.3.2. Vakıflar

Vakıf kelimesinin kökeni incelendiğinde alıkoymak ve durdurmak anlamlarına geldiği görülmektedir. Tüzel kişiliğe sahip bu örgütler insanların özünde bulundurdıkları dayanışma ve yardımlaşma duygularına cevap vermekte ve iyilik yapma isteğini sahip olduğu sosyal ve hukuki nitelik sayesinde hukuki statüye kavuşmaktadır. Böylece söz konusu vakıflar bu duyguların devamlılığını sürdüren bir kuruluş olarak varlığını korumaktadır (Kaya, 1988, s. 17).

Vakıf kurumu kökeni bakımından incelendiğinde içerisinde farklı görüş ve teoriler barındırmakta, teorik açıdan değerlendirildiğinde ise kurumsallaşmasındaki ve toplumda sempati oluşturarak yaygınlaşmasındaki sebebinin İslam kültürünün izlerini taşımasından kaynaklandığı görülmektedir. 16. yüzyıl Türk tarihine bakıldığında söz konusu kurulan vakıfların sadece insanlara yönelik olmadığını aynı zamanda yaralı kuşları tedavi etme, kaybolan hayvanlara yönelme gibi amaçları bulunan vakıfların da yer aldığı görülmektedir. Bu sebeple 16. Yüzyıl Osmanlı dönemini ifade etmek amacıyla batılı siyasetçiler bu dönem için vakıf cenneti ifadesini kullanmışlardır (Turan ,1977, s. 15).

Genel olarak vakıf kelimesi, tüzel ve gerçek kişilere ait mal ve hakların sürekli veya belirli bir amaca tahsis etmek için oluşturulmuş tüzel kişiliğe sahip mal toplulukları anlamına gelmektedir.

Vakıf düşüncesinin doğmasını sağlayan etkenler arasında şu örnekler sıralanabilir (Akatay, 2007, s. 18):

- Toplumsal barışı ve huzuru sağlama gereksinimi.
- Toplumda belli bir düşünceyi veya ideolojiyi yayma fikri.
- Stratejik bazı ihtiyaçları karşılama düşüncesi.
- İnançlar ve kültürel değerler.
- Siyasal iktidar veya devlet tarafından ihmal edilen birtakım sosyal görevleri yerine getirme düşüncesi.

Vakıfları şu şekilde sınıflandırmak mümkündür (www.atonet.org):

- Kamu Vakıfları: Belli bir amacı gerçekleştirmek amacıyla toplumun farklı kesiminde yer alan bireylerin kurmuş oldukları vakıflardır ve bu vakıflar özel vakıflar içerisinde yer almaktadırlar.
- Kurum Vakıfları: Bir şirket ya da kuruluş gibi çalışan bu vakıflar aynı zamanda özel vakıf gibi işlem görmektedirler.
- Devlet Vakıfları: Finansman kaynağını devlet tarafından karşılayan bu vakıflar parlamento ve yasa ile kurulmaktadır.

1.3.3.3. Sendikalar

Sendikaların kurulmasına etki eden en önemli faktör sanayi devrimiyle ortaya çıkan işveren ve çalışanlar arasındaki güç eşitsizliğini ortadan kaldırma düşüncesi olmuştur.

Sendikalar, çalışan işçiler tarafından kültürel ve toplumsal alandaki işveren ve işçilere ait çıkarların korunmasına ve geliştirilmesine yönelik kurulmuş örgütlere verilen isimdir (Akatay, 2007, s. 21).

Sendikalar tarafından temsil edilen topluluğun siyasi ve sosyal her türlü problemleriyle ilgilenilmesi sendikaların görevlerini oluşturmaktadır. Ancak sendikalar günümüzde yalnızca temsil ettikleri topluluğun eğitim, sağlık, konut vb. alanlarındaki problemleriyle ilgilenen kuruluşlar olma profilinden sıyrılmışlardır. Günümüzde söz konusu sendikalar artık sadece örgüte üye olan bireyleriyle değil tüm toplumla ilgilenmektedirler ve sendikalar toplumun refah seviyesini yükseltmeyi kendisine amaç edinmiş kuruluşlar haline almışlardır.

Sendikaların temel amaçları demokratik toplumlar içerisinde incelendiğinde bu amacın tüm sendikalarda ortak şekilde temsil ettikleri topluluğun çıkarlarını korumak olduğu görülmektedir. Ancak durum Türkiye açısından incelendiğinde büyük işveren sendikaları ve işçi sendikalarında ortak bir durum göze çarpmaktadır. Bu da söz konusu sendikaların mevcut durumlarını korumayı temel amaç haline getirmiş olmaları ve sendikalarını güçlendirmede devletin rantını kullanmalarındadır.

Sendikaların ekonomik alandaki mücadeleleri içerisinde toplu pazarlık amacının yer alması, bazı kesimlerin sendikaları bir sivil toplum kuruluşu olarak kabul etmemelerine sebep olmuştur. Üstelik söz konusu sendika kuruluşlarını siyasal alanın çatışmacı ahlakı içinde meydana gelen hareketler olarak kabul edenler dahi olmuş ve bu sebeple sendikaların sivil toplum alanına alınmasını doğru bulmayan bir kesim ortaya çıkmıştır (Tekeli, 2000, s. 145-146).

Söz konusu görüşü iddia eden kesimin gözden kaçırmış olduğu nokta sendikaların sadece ekonomik çıkarları korumak adına hareket eden bir topluluk olmadığı, kamusal alanda toplumsal iyiliğin oluşturulabilmesi için gerekli alanlarda faaliyetler yürüten kuruluş olduğu gerçeğidir. Sonuç olarak sendikaların sahip olduğu uzmanlaşma ve demokratikleşme faaliyetleri tüm sivil toplum kuruluşlarında yer alan özellikler olması nedeniyle diğer sivil toplum kuruluşlarından farkını oluşturmamaktadır (Çağlar, 2001, s. 111).

1.3.4. Sivil Toplum Kuruluşlarının İşlevleri

Demokratik bir toplum düzeninin gerekleri göz önüne alınarak sivil toplum örgütlerinin işlevlerini günümüz içerisinde belirtmede iki farklı yol bulunmaktadır. İlk olarak sivil toplum kuruluşlarının içyapılarının demokratik bir görünüme sahip olması ve kuruluş nedenlerinin

demokratik temellere dayanması sebebiyle çoğulcu bir toplum yapısının sağlanmasında etkili olmalarıdır.

İkinci olarak pazar ekonomisinin bazı uygulamaları ve devlet aygıtının gerçekleştirdiği uygulamalar karşısında sivil toplum örgütlerinin tampon işlevi görmeleridir. Söz konusu tampon işlevini iki farklı şekilde yerine getirmek mümkündür. İlk olarak idarenin belirlediği politikalar karşısında sivil toplum kuruluşlarının olumlu bir tavır sergilemesi ve bu politikaları benimseyerek halkın da benimsemelerine yardımcı olmaları ile bu işlev sağlanmış olacaktır. İkinci işlevi ise sivil toplum örgütlerine ait aktif faaliyetlerinin sonucunda devletin uygulamış olduğu olumsuz bazı politikaların kaldırılmasının sağlanmasıdır (Erözden, 1998, s. 16).

Sivil toplum örgütlerinin işlevlerine değinmiş yazarlardan birisi olan Yücekök'ün bu konudaki sahip olduğu görüşe göre, sivil toplum örgütlerinin işlevleri arasında birçok sebepten dolayı farklılaşan sosyal grupların çıkarlarını siyasal düzene taşıma görevi vardır. Bu görevi üstlenirken de baskı grupları olarak rol üstlenirler. Sivil toplum örgütlerinin bir diğer işlevi ise modern toplumlarda en önemli hastalıklardan biri haline gelmiş kişilik krizinin bireylerde sebep olduğu uyum problemlerini çözmektir (Yücekök, 1998, s. 5).

Sosyal örgütler Çaha'ya göre bireylerin toplum içerisinde aidiyet duygusunu kazanmasında etkili olmakta ve bu bireylerin içerisinde buldukları yalnızlık durumundan kurtulmasını sağlayarak genel anlamda toplumdaki sorunları yok etmeye çalışmaktadırlar (Çaha, 1998, s. 24). Sivil toplumun bu işlevleri sayesinde toplum içerisinde birbirinden kopmuş ve her yere yönelmeye müsait olan yalnız bireyler yerine örgütlü bir sivil toplum oluşması sağlanmıştır.

Sivil toplum kuruluşları çevreyi koruma ve insan hakları gibi konularda hukuki ve davranışsal normlara uyma konusunda uluslararası kamuoyu içerisinde uzlaşma oluşturma potansiyeline sahip kuruluşlardır. Aynı zamanda sivil toplum kuruluşları devlete ait bazı gerçekleştirilemeyen projeleri üstlenmekte ve bunun yanı sıra geleneksel devlet faaliyetlerinin gerçekleştirilmesine eleştirel yaklaşabilmektedirler (Belge, 1998, s. 135).

Kültürel birçok faaliyete yönelik problemlerin aşılmasında ve uluslararası dayanışma ve iş birliğinin sağlanmasında sivil toplum örgütleri oldukça önemli kuruluşları oluşturmaktadır. Söz konusu sivil toplum örgütleri aynı zamanda konuya yönelik finansal kaynak sağlamakta, bilgi ve deneyimlerin aktarılmasına yardımcı olmaktadır (Belge, 1998, s. 135).

Sivil toplum örgütleri günümüzde toplumun kalkınmasını ve gelişmesini sağlamak amacıyla kurulmuşlardır. Herhangi bir ekonomik amaç gütmeyen bu örgütler üyelerinin ve kendilerinin ekonomik anlamda zenginleşmesi gibi bir gayret içerisine girmeden ekonomik birtakım organizasyonların oluşmasına öncülük edebilmektedirler. Sivil toplum örgütleri kalkınma amaçlı kurulmuş örgütler olup kalkınma program ve projelerinin incelenmesi, bu projelerin uygulanması ve planlanması ve değerlendirilmesi konusunda toplumsal gruplarla ilişki kurarak özgün biçimde bu çalışmalarına yön vermektedirler (Ergüden, 2001, s.56).

Gelişmiş ülkelerde yer alan sivil toplum örgütleri hedefleri doğrultusunda faaliyetlerini yürütürken gelişmekte olan ülkelerde yer alan sivil toplum örgütleri bunu her zaman başaramamaktadırlar. Bunun sebebi gelişmekte olan ülkelerde mücadele sonucunda şekillenmiş bir sivil toplum yapısının olmamasıdır. Batı toplumlarında ise bunun aksine sivil toplum örgütlerinin oluşmasında pek çok ögenin karşılıklı mücadelesi söz konusu olmuş ve sivil toplum yapısı şeklini böyle bir ortamda almıştır. Dolayısıyla gelişmekte olan ülkelerdeki sivil toplum yapısının oluşumunda toplumsal alt yapının yer almaması yeterli etkinliği kazanmasının önüne geçmiştir.

Gelişmekte olan ülkelerde yer alan ulusal gelirin azlığı ve gelir dağılımında derin farklılıkların olması ve ekonomik anlamda adaletsizlik gibi problemler söz konusu sivil toplum örgütlerinin finansal kaynaklarını azaltmakta ve gelişmelerinin önünde bir engel olarak karşılımlarına çıkmaktadır.

1.3.5. Sivil Toplum Kuruluşlarının Özellikleri

Belli durumlar karşısında halk, sivil toplum örgütleri sayesinde ortak bir paydada toplanarak bazı olumsuz olaylar karşısında sessiz kalmayıp karar mercilerini etkilemek adına birtakım etkinlikler düzenleyebilmektedirler.

Sivil toplum olarak adlandırılan ve kaynağını hükümetler karşısındaki özerk yapıdan alan sivil toplum örgütleri, devletin dışında bir yapıyı oluşturmalarına rağmen kalkınma alanında faaliyet göstererek olumlu veya olumsuz konularda devlet ile yakın ilişkiler kuran ve toplumsal açıdan çeşitli aktörlerin yer aldığı bir zemini ifade etmektedir. Sivil toplum örgütleri sadece kendi hedeflerine odaklanmazlar aynı zamanda toplum yararına olan örgüt dışı eğitim, kamuoyunu bilgilendirme, uzman gönderme gibi birçok faaliyetlerde aktif rol almaktadırlar (Ergüden, 2001, s.14-15).

Değişik tanımlamalardan yola çıkarak sivil toplum örgütleri hakkında şu özellikler sıralanabilir (Yıldırım, 2004, s. 60):

- Sivil toplum örgütleri söz konusu faaliyetlerini devletin faaliyetleri doğrultusunda veya güdümünde yürütememektedirler. Daha açık bir ifadeyle sivil toplum örgütleri iktidar karşısında bağımsız olmak zorundadırlar ve yürütmekte oldukları faaliyetlerde devlet tarafından herhangi bir müdahaleye maruz kalmaları mümkün değildir.
- Sivil toplum örgütleri kendi belirledikleri kurallar çerçevesinde yönetim ve denetim işlevlerini yerine getirirler. Bu nedenle söz konusu bu örgütler toplum kuralları ve oluşumlarına izin veren kanunları sadece genel çerçevede içinde ele alırlar.
- Sivil toplum örgütlerinin ekonomik anlamda bağımsızlıklarını sağlamaları özerk yapılarını koruyabilmeleri için ön koşulu oluşturmaktadır. Eğer herhangi bir sivil toplum örgütü siyasal sistemin herhangi bir organıyla bağlantı içerisine girer ve bu bağlantı sayesinde gelir elde etme durumu söz konusu olursa daha sonraki alacak olduğu kararlarda ve yürüttükleri faaliyetlerinde taraflı bir durum içerisine girerler ve özerk yapılarını daha fazla

koruyamazlar. Daha açık ve özet ifadeyle ihtiyaçlarını ve finansal kaynaklarını devlet veya devlete bağlı kurumlardan karşılayan kuruluşlar zamanla sivil toplum örgütü olma özelliklerini yitirmektedirler.

- Sivil toplum örgütlerinde gönüllük ilkesi esastır. Bu nedenle söz konusu bu örgütlere girişin veya üyeliğin ücretli olmaması gerekmektedir. Başka bir ifadeyle sivil toplum örgütleri kamusal alanda yer alan tüm bireylerin katılımına açık olan kuruluşlardır.
- Sivil toplum örgütlerinin kuruldukları ülkelerde yer alan yasaların bu örgütlerin kurulmasının önünde herhangi bir engel durumu oluşturmaması gerekmektedir. Çünkü bu örgütler illegal bir özellik taşımamakta ve hukuki açıdan tanınmaları gerekmektedir.
- Sivil toplum örgütleri iç ilişkilerinde insan haklarına saygı çerçevesinde bir yol izlemeli ve insan haklarını güvence altına almaları gerekmektedir.
- Sivil toplum örgütlerinin kâr amacı gütmeyen kuruluşlar olmaları sebebiyle bazı gelir getirici faaliyetlerde bulunsalar bile bu faaliyetlerden elde etmiş oldukları gelirleri amaçlarını gerçekleştirmek adına harcarlar.
- Sivil toplum örgütleri kamu yararına çalışmalar yapan kurumlardır. Bu çalışmalarını oluşturan konular içerisinde bireylerin refah düzeylerinin ve hayat standartlarının yükselmesi, toplumların kalkınması ve gelişmesi ile toplumdaki bazı problemlere çözüm getirme yer almaktadır.
- Sivil toplum örgütleri içerisinde yer alan üyelerde sivil davranış ruhunun egemen olması gerekmektedir ve bu bireylerin birbirleriyle dayanışma ve hoşgörü içerisinde hareket etmeleri örgütün amacını gerçekleştirebilmesi için adeta bir zorunluluk oluşturmaktadır.
- Sivil toplum örgütlerinin dışarıdan herhangi bir baskıya maruz kalmadan kendilerini denetlemeleri ve kontrol altında tutmaları gerekmektedir.

Sivil toplum kuruluşlarının her şeyden önce gücünü toplumdan alması sebebiyle topluma karşı hesap verebilecek şekilde her türlü faaliyetlerinde şeffaf olmaları gerekmektedir. Dolayısıyla sivil toplum kuruluşlarının amaçlarını, kendilerine yüklemiş oldukları misyonlarını ve her türlü program ve faaliyet planlarını topluma açıklamaları gerekmekte ve aynı zamanda bu kuruluşlar kâr amacı gütmeyen yalnızca daha verimli çalışabilmek ve çalışmalarının sağlıklı yürütülebilmesi adına gelir elde ederek bu amaçlar doğrultusunda elde etmiş oldukları gelirleri kullanmalıdırlar.

Sivil toplum kuruluşları kendi bünyesinde yer alan üyelerinin istek ve talepleri doğrultusunda etkinlikler düzenlemeli ve söz konusu bu kuruluşları devletten bağımsız ve gönüllülük esasına uygun şekilde çalışmalarını yürütmesi gerekmektedir. Bunun yanı sıra sivil toplum örgütü hesap verebilir, dürüst, saygılı, sorumluluk sahibi, adil ve güvenilir özelliklere sahip olmalıdır. Bu özelliklere sahip olan sivil toplum kuruluşları kendi içerisinde yer alan program yürütme, insan kaynakları, kaynak oluşturma ve finans yönetimi gibi alanlarda saydam ve ahlaki bir yönetim biçimi uygulayabilmektedir. Sivil toplum kuruluşları üstlenmiş oldukları sorumlulukları yerine getirirken şeffaf olmaya özen göstermeli ve topluma karşı sorumluluklarını belirlerken öncelik sırasına dikkat etmelidir (Güder, 2005, s. 15).

1.4. Bir Kamu Politikası Aktörü Olarak Sivil Toplum Örgütleri

Sivil toplum kavramı geniş bir organizasyonu içermektedir. Daha önceki bölümlerde de ifade edildiği üzere piyasa ve devlet alanı haricinde olan bütün organizasyonları ve insanların ortak hedefleri ve ideallerinin takipçisi olmak için örgütlenen yapıları kapsamaktadır. Bu yapılar sivil toplumun taşıyıcısı ve kurumsal yüzü olan sivil toplum örgütleridir (STÖ) (Erdoğan-Tosun ve Tepeciklioğlu, 2016, s. 521). STÖ'ler, toplumun gönüllü bir şekilde etrafında örgütlenmiş olan birçok çeşitli bağları ve menfaatleri temsil eden teşekküller olarak da tanımlanabilmektedir.

STÖ'ler, 4 farklı seviyede faaliyette bulunmaktadırlar:

- Birinci seviyede faaliyet gösteren kuruluşlar: Yerel bağlamda çalışan ve resmî olmayan gruplar veya geçici kuruluşlardan oluşan topluluk temelli organizasyonlardır.
- İkinci seviyede faaliyet gösteren kuruluşlar: Yasal statüye sahip toplum yararına çalışan ve/veya hizmet sunmaya odaklanmış kuruluşlardır.
- Üçüncü seviyede faaliyet gösteren kuruluşlar: Ortak bir çıkarı savunma amaçlı coğrafi temelli ya da tematik kuruluşlardır.
- Dördüncü seviyede faaliyet gösteren kuruluşlar: Sivil toplum örgütleri ağının en üst düzeyinde olup ortak bir diyalog oluşturmak üzere şemsiye görevi gören kuruluşlardır.

Sivil toplum kuruluşları, belirli bir konuda uzmanlaşmış, gönüllü ve özel fedakarlık gerektiren, toplumsal faydaya katkıda bulunmayı amaçlayan, hiyerarşik ilişkileri yatay ilişkiler yerine reddeden, hiyerarşik ilişkileri reddeden ve yatay ilişkiler lehine olan kuruluşlardır (Tekeli, 1999: 4-6). Bu grupların hükümetle sahip olabileceği dört farklı konumlandırma ilişkisi vardır.

Devletle çalışıp iletişim kurabilirler, ek hisseler kazanarak kira mekanizmasından yararlanabilirler. Bağımsızlıklarını korurken devletle ilişki kurabilirler. Devlete karşı savaş ilan etme kabiliyetine sahiptirler. Devletle etkileşime girmek yerine durumu görmezden gelmeyi seçebilirler.

Sivil toplum örgütleri artık politika süreçlerinde, politika konusunu ön plana almaya çalışan dışarıdaki görünümünden bilgili içeridekiler görünümüne evrilmişlerdir (Loewenson, 2003: 9). Bunun nedeni, STK'ların kamu politikalarına katılımının modern demokrasilerin olgunluk ölçütlerinden biri olması ve bu katılımın kamu politikalarının 'kalitesini' de etkilemesi ile açıklanabilir (Vidacak, 2020: 10). Bilgi ve iletişim teknolojisindeki ilerleme, son yıllarda kamu politikasına katılımı artıran unsurlardan biridir (Kırışık ve Sezer, 2015).

STÖ'ler bilgilerini kamu politikası süreçlerine aktarıırken 3 amacı ele almaktadırlar. Bunlar ise:

- İlham verme
- Bilgilendirme
- Gelişimdir.

STK'lar, gündem belirleme süreçlerini etkilemek için bir kavramı veya konuyu karar vericilerin dikkatine sunmak için gereken ivmeyi sunar. Politikanın oluşturulma sürecinde resmi politika yapıcılar ile veya diğer otoriteler ile politika konusuna yönelik bilgiler paylaşılarak, politikanın uygulanması sürecinde teknik bilgi ve yeterlilikleri ile politikanın değerlendirilme sürecinde ise politikanın uygulandığı sürede uygulanan politikalar ile ilgili gereken verilere erişilerek meseleye yönelik bulgularını ve duruşlarını aktararak kamu politikası süreçlerine dahil olmaktadır (Pollard ve Court, 2005: vi).

Demokratik yönetim süreçlerinde açık ve kapsayıcı siyasi sistemler demokratik performansı yükselten araçlara gereksinim duymaktadırlar. Kamu politikası süreçlerine geniş kamusal katılım bu araçlar yolu ile gerçekleşmektedir (Kim, 2011, s. 83). Özellikle demokratik devletler, STÖ'lerin güçlerinden günden güne daha çok yararlanma eğitimi içerisindedirler ve buna göre gerekli yasal düzenlemeleri hayata geçirmeye devam etmişlerdir.

Sivil toplum örgütleri, gerek yerel, ulusal, bölgesel ve küresel ölçekte politika süreçlerinde gerekse eğitimden sağlığa, güvenlikten göçmen politikalarına birçok farklı politika alanında söz sahibi aktörler haline gelmişlerdir. Ülkelerin demokratikleşmeye ve vatandaş katılımına daha çok önem vermeleri ve kamu politikası tartışmalarında yeterli düzeyde bilgiyle oluşturulan politikaların daha başarılı olduğuna yönelik artan fikir birlikleri bu durum nedenleri arasındadır (Pollard ve Court, 2005: 4).

Ulusal politika yapımında STÖ'lerin rolü üzerine birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalardan bazıları, STÖ'lerin ulusal kamu politikasına etkin bir şekilde katılabildiklerini göstermektedir. Türkiye'nin AB adaylık sürecinde STÖ'lerin rolleri üzerine yapılan bir çalışmada, STÖ'lerin sürece katkısının genel olarak AB üyeliği konusunda kamuoyunu bilinçlendirmek olduğu ve güçlü halk desteğine sahip bazı STÖ'lerin çalışmalarıyla hükümet politikalarını etkilediği ortaya çıkmıştır (Gözübüyük- Tamer, 2009: 236). Taşçı (2020: 111), Türkiye-Ermenistan ilişkileriyle ilgili benzer bir araştırmada, halkı normalleşme sürecine hazırlamada sivil toplum kuruluşlarının rolü olduğunu keşfetmiştir.

STÖ'ler sürece dahil olursa, politikanın uygulanmasına yardımcı olan sivil katılım gerçekleşir; aksi takdirde politika uygulama süreci kesintiye uğrar. AB ülkelerindeki bireyler politika oluşturma sürecine dahil olmadıklarını hissettiklerinde, politikanın uygulanmasını reddetme olasılıkları daha yüksektir (Schrama ve Zhelyazkova, 2018: 1044-1045).

STÖ'ler küresel politika süreçlerine politikaların meşruiyetini yükselterek, destek gruplarını ve kaynaklarını harekete geçirerek, politikaların uygulanmasını izleyerek/değerlendirerek katılmaktadırlar (Loewenson, 2003: 6). Ayrıca özellikle de sağlık ve çevre konularında küresel politikalara önemli ölçüde katkılar sunmuşlardır. Güçlü sivil toplumun küresel sağlık politikaları kapsamında 8 önemli fonksiyonu olduğu ifade edilebilir. Bunlar (Smith vd., 2016: 2-6):

- Harekete geçirici ve ikna edici ahlaki argümanların desteklenmesi,

- Sağlık sektörü dışından yeni koalisyonlar kurma,
- Yeni politika alternatifleri geliştirme, küresel sağlık inisiyatiflerinin meşruiyetini artırma,
- Sağlık kurumlarının meşruiyeti artırma,
- Sağlık sistemlerini güçlendirme,
- Hesap verebilirlik sistemlerini geliştirme,
- İnsana ve çevreye zararlı ürünlerin kullanımını kısıtlama,
- Sağlık hakkının evrenselliğini sağlama. (Smith vd., 2016, s. 2-6).

STÖ'ler gerek küresel politikaları etkilemekte gerekse küresel çapta örgütlenmiş olan STÖ'ler ülkelerin politikalarına etki etmektedir. Bununla birlikte birçok çalışmada küresel çapta örgütlenmiş olan STÖ'lerin Türkiye'de enerji politikalarına etki eden aktörlerden biri olduğunu belirtmiştir (Kavak, 2016, s. 293).

STÖ'lerin kamu politikası süreçlerinde etkin bir aktör olarak yer almalarına etki eden çeşitli iç ve dış unsurlar bulunmaktadır. STÖ'lerin etkin olabilmesi için sivil toplumun katılımının sürdürülebilir olması açısından en temel gereklilik, siyasi, hukuki, sosyal ve ekonomik çerçevenin sivil toplumun gerek duyduğu biçimde geliştirilmesidir (Vidacak, 2020, s. 17).

Torus (2007, s. 171) Türkiye'de siyasi elitin sivil topluma belirli bir alan açtığını ancak devletin bu alanı ve bu alanda faaliyet gösteren aktörleri kontrol etmekte olduğunu, bu durumun da sivil toplumun politikalarının demokratikleşme sürecine katkıda bulunmasını güçleştirmekte olduğunu belirtmektedir.

Baskıcı koşullarda bile faaliyet gösterebilmek için STÖ'lerin sağlam bir destek tabanına sahip olması, uluslararası bağlantılar kurması ve bağışçılardan fon alması gerekir.

STÖ'lerin yetkinliklerinin de katılımları üzerinde etkisi vardır. Örneğin, gündemi belirleme konusunda gerçek uzmanlığa sahip STÖ'ler diğerlerinden daha etkilidir. Politika oluşturma sürecinde diğer aktörlerle daha etkin bir şekilde iş birliği yaparlar. Hizmet sağlayıcılar olarak uygulama sürecine dahil olurlar. Öte yandan birçok STÖ, politika uygulamasının ön saflarında yer almamaktadır; bunun yerine politika uygulayıcılarına teknik yardım sağlarlar.

Yürüttükleri politikalar hakkında topladıkları bilgileri inceleme aşamasında kamuoyu ile paylaşırlar. STK'ların da politika bilgilerine erişimi olmalıdır. STK'ların politikalara dahil edilebilmesi için resmi makamların politikalara ilişkin temel bilgileri onlara sağlaması gerekmektedir. Bununla birlikte, resmi politika yapıcılara çok dikkat etmeli ve taşıdıkları sorumluluğun ağırlığını kabul etmelidirler. Benzer şekilde, çeşitli sivil toplum örgütleri aynı konu ile uğraştıkları ve birbirlerinden habersiz oldukları için birbirlerinin imkanlarından yararlanamamaktadırlar. STÖ'ler kendi kapasitelerini oluşturmalı, topladıkları bilgileri resmi politika yapıcılarla paylaşmalı ve tartışmaya açık olmalıdır (Chowdhury vd., 2006, s. 29-30).

Bilgi teknolojisinin yaygınlaşan kullanımı, sivil toplum kuruluşlarının hükümet yetkilileriyle ilişki kurma şeklini değiştirerek, merkezi ve yerel yönetim birimlerinden açıklık, şeffaflık ve hesap verebilirlik beklentilerini yükseltti (Vidacak, 2020, s. 10). Öte yandan, bir ulusta bilgi ve iletişim teknolojisinin her yerde bulunması, kamu politikasına katılım üzerinde bir etkiye sahiptir. Bilimsel araştırmalara katılan sivil toplum grupları, değişimi daha iyi etkileyebilir, finansman sağlayabilir, yeteneklerini geliştirebilir ve yeni birlikler kurabilir.

STÖ uzmanlığı, demokratik meşruiyet sağladıkları ve norm ve standartların oluşturulmasına katkıda buldukları için küresel yönetim kuruluşları tarafından giderek daha fazla aranmaktadır.

Sivil toplum kuruluşları kamu politikasında giderek daha önemli oyuncular haline gelmektedir. Sivil toplum kuruluşlarının politika alanlarına katılımı, bu sektörlere yeni kurumsal, teknik, politik ve finansal kaynakların transferini kolaylaştırmaktadır (Loewenson, 2003, s. 3). Ayrıca uluslar, STÖ'ler ile yaptıkları iş birlikleri sonucunda uluslararası ilişkilerde önemli ölçüde fayda sağlamaktadır (Şahinoğlu, 2020: 191). Bununla birlikte, hükümetler, kullandıkları finansman ve hizmet sözleşmelerinin yanı sıra uyguladıkları düzenlemeler ve etkili vatandaş katılımını sağlama kapasiteleri ve motivasyonları ile alternatif forumlar yaratma yetenekleri ve fırsatları aracılığıyla vatandaş katılımı üzerinde kontrol sahibi olurlar. Son olarak, STÖ'lerin kamu politikasına katılımı, mutlaka daha demokratik bir ortamla sonuçlanmaz veya daha demokratik bir siyasi çerçevenin geliştirilmesine katkıda bulunmaz. STÖ'lerin hükümetler arası karar alma süreçlerindeki demokratik boşluğun azaltılmasında bir çare olarak görülmesinin demokratikleştirici etkilerinin olması, uluslararası yönetişimin uygulanması için gereksinimlerin otomatik olarak karşılandığını göstermez (Dembinski ve Joachim, 2014: 449).

STÖ'ler, seçeneklerin geçerliliğini güçlendirerek, bilgi ve deneyimlerini kullanarak, alternatif önlemler ve görüşler sunarak ve AB yetkililerinin karar alma süreçlerini izleyerek devlet merkezli yönetim paradigmasının meşruiyetine ve etkinliğine katkıda bulunur. Ancak, bu kuruluşların çoğu üye devletlerin topluluklarından oluşan kuruluşlardan ziyade mesleki ve üyelik dışı kuruluşlar olduğundan, örneğin güvenlik politikalarını etkileyebilseler bile devletler üstü demokrasinin gelişimine katkıları engellenmektedir. Örneğin, tarımsal konularda çalışan STÖ'ler, AB politika yapımına daha fazla entegre olmuştur. Bu STÖ'ler ise AB'nin demokratikleşmesiyle değil, yalnızca kendi maddi çıkarlarıyla ilgilenmektedir (Kröger, 2018, s. 54).

2. BÖLÜM

YENİ İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİ VE SOSYAL MEDYA

Bu bölümde yeni iletişim teknolojisi kavramı ile bu kavramla birlikte gelişme gösteren sosyal medya kavramı üzerinde durulmuştur.

2.1. Yeni İletişim Teknolojileri ve Sosyal Medya

Günümüzde bilgi iletişim ve teknolojilerindeki meydana gelen gelişmelerin tüm dünya tarafından hızla kabul görmesi ve talep ediliyor olması küreselleşmenin sebep olduğu etkiden kaynaklanmaktadır. Küreselleşmenin etkili olmasında ise teknolojideki ilerlemeler ve özellikle iletişim teknolojilerindeki gelişmeler rol almaktadır.

“Azalan fiziki mesafeler” küreselleşmedeki en büyük özellik olarak değerlendirilmektedir ve söz konusu bu özellik iletişim aygıtlarında meydana gelen ilerlemeler, bilim ve teknoloji ile doğrudan bağlantılıdır (Aydoğan Boschele, 2011, s. 2).

Bu noktada internet, yeni bilişim teknolojilerini temsil etmekte ve global sistemin iletişim alanı olarak tanımlayabileceğimiz yeni oluşan toplumsal yapının değişmesinde ve dönüşmesinde doğrudan etkili bir faktörü oluşturmaktadır.

Herkes tarafından ulaşılabilir ve açık bir yapıya sahip olan internet, kamusal alanın yeni arenasını oluşturmaktadır. Kitleleri birbirine bağlayan ve zaman-mekân kavramını ortadan kaldıran internet kamusal bir alan olarak kabul edilmiştir. İnternetin kamusal alan olarak kabul edilmesinin asıl sebebi farklı veya benzer görüş ve düşünceleri tartışmaya olanak sağlıyor olmasıdır. İnternet ortamında yer alan kişi veya toplulukların kendi kimliklerini gizleyebiliyor olması interneti kamusal alanın merkezi olmaktan çıkarmış ve kamusal alanın gelişiminde rol oynayan faktör olarak değerlendirilmeye başlanmıştır.

Bilgisayarların günlük yaşamda ve genel olarak insan hayatında etkili bir araç haline gelmesinde internetin ve iletişim araçlarının gelişmesi ve bilgi teknolojilerindeki ilerlemeler katkı sağlamıştır. Kitleler iletişim faaliyetlerinde bulunma, her türlü bilgiye erişme, günlük hayatta yer alan eğitim, sağlık ve finansal hizmetlerden yararlanma gibi imkanların gelişmesi internet sayesinde gerçekleşmiştir. Günümüzde insanlar yerel ve kültürel düzeyde birbirleriyle bağlantılı ve irtibat halinde bir ağ toplumu olarak yaşamlarını devam ettirmektedir (Castels, 2005, s.38).

Günümüzde bilişim teknolojilerinin ilerleyişi hızla devam etmekte ve bu sayede oluşan bilgi ağı siberetik mekân tanımını oluşturmakta ve fiziki mekân anlayışını değiştirmektedir (Aydoğan Boschele, 2011, s.25).

Bilgi kanalları ve içerik konularında tüketicinin hakimiyet kurması ve üretimi artırması yeni iletişim teknolojileri sayesinde gerçekleşmiştir. Yeni iletişim teknolojileri aynı zamanda geleneksel medyanın getirmiş olduğu kısıtlamaları da ortadan kaldırmıştır. Uzun zamandır süregelen kitle iletişim araçlarının bireyleri edilgen ve pasif bir hale getirdiği tartışmalarına karşın günümüzde toplum içerisinde hem üretici hem de tüketici olarak yer alan kullanıcılar yeni bilişim teknolojileri sayesinde daha etkin bir yapıya sahip olmakta ve kendilerini daha iyi ifade etmek için fırsat veren içerikler oluşturmaya çalışmaktadırlar (Başer, 2010, s.43).

İnterneti diğer iletişim araçlarından ayıran en önemli özelliği sahip olduğu teknik nitelikler sayesinde mekan ve zaman kavramlarını dışarıda bırakarak kişilerin birbirleriyle ve diğer farklı gruplarla iletişim kurmasına imkan sağlıyor olmasıdır. Yüz yüze iletişime benzer şekilde kullanıcıların karşılıklı olarak aynı anda iletişim kurabilmeleri internetin sahip olduğu etkileşim kurma özelliği sayesinde gerçekleşmektedir (Timisi, 2003, s.26). Bu bağlamda genel bir değerlendirmeye gidildiğinde kitle iletişim araçları arasında yer alan internet, sahip olduğu teknik özellikler sayesinde yüz yüze iletişime en yakın iletişim platformunu oluşturmaktadır.

2.2. Yeni İletişim Teknolojileri Bağlamında İnternetin Gelişimi

Bilim ve askeri alanda yaşanan teknolojik gelişmeler, ekonomi ve ticarete bağlı gelişen iş birlikleri, istihbarat faaliyetleri ve küreselleşmeyle paralel şekilde gelişen büyük şirketlere ait iş ağları internetin ortaya çıkması ve gelişmesi sürecinde etkili olan gelişmelerdir. İlk başlarda kontrol altında tutularak oluşturulmuş olan bu uzam daha sonra kontrol edilebilirliğini kaybederek var oluş nedenini aşmıştır.

İnternetin doğuşu 1960'lı yıllarda gerçekleşmiştir. Bu yıllarda dünya soğuk savaş dönemini yaşamakta ve SSCB'yi potansiyel bir tehdit olarak gören ABD'nin Savunma Bakanlığı'na bağlı araştırma ve geliştirme kolu DARPA (Amerikan Gelişmiş Savunma Araştırmaları Dairesi Ağı - Defence Department Advanced Research Projects Agency)'nın planları doğrultusunda internetin oluşumu başlatılmıştır.

ABD özellikle 1957 yılında SSCB'nin Sputnik adlı yapay uydusunu Dünya yörüngesine yerleştirmesiyle öne geçmek adına birtakım faaliyetlere girişmiştir. Bu kapsamda ABD'nin Savunma Bakanlığı bünyesinde yer alan DARPA enformasyon çağı için yeni başlangıçlar oluşturacak birçok yeni çalışmaya imza atmıştır (wikipedia.org).

Bu dönemde DARPA tarafından elektronik bariyerleri aşarak birbirleriyle sayısız biçimde bağlantı kurma özelliğine sahip ve herhangi bir merkezden kontrol edilme imkanı olmayan özerk bilgisayarlarla bir ağ mimarisi oluşturulmuştur. 1969 yılına gelindiğinde Savunma Bakanlığı Paket Anahtarlamalı Ağ sistemi olan ARPANET'i askeri araştırma projelerini ve çeşitli bilgisayar birimlerini desteklemek amacıyla kurmuştur. Söz konusu bu ağ sistemi

sayesinde dört merkez ile bağlantı kurularak internetin ilk kez ortaya çıkışı gerçekleşmiştir (Akbal, 2018)

ABD'deki bazı üniversite ve araştırma kuruluşlarının kendi bünyelerinde yer alan bilgisayarlarını söz konusu bu ağ sitemine dahil etmesiyle kurulan ilk internetin kapsama alanı genişletilmiştir.

1971 yılına gelindiğinde ARPANET kapsamında 15 ve ağ üzerinde 23 noktanın (host) yer aldığı görülmüştür. Aynı yıl içerisinde Ağ Kontrol Protokolü (Network Control Protocol – NCP) uygulamaya konulmuş ve bilgisayarların birbirleriyle bağlantılı hale gelmesi sağlanmıştır. ARPANET bünyesinde elektronik posta (e-mail) uygulaması ilk kez 1972 yılında kullanılmaya başlanmıştır (Akbal, 2018).

1974 yılında geliştirilen İletişim Kontrol Protokolü (Transmission Control Protocol-TCP/IP) NCP'den daha fazla yeni olanak sunması sebebiyle farklı işletim sistemlerinin birbirinden veri alıp verebilmesini kolaylaştırmak adına geliştirilmiş bir uygulamadır. İnternetin günümüz haline kavuşmasında farklı tipteki ağların birbirleriyle bağlantısını sağlayan geçit teknolojilerinin temellerini oluşturan ağlar arası bağlantı protokolü TPC/IP'nin geliştirilmesi oldukça etkili olmuştur (Castells, 2008).

Her yıl daha fazla bilgisayar TCP/IP'nin geliştirilmesiyle birlikte ağa bağlanma imkanı elde etmiş ve bu sistem hızla büyümüştür. Söz konusu ağ başta askeri bilgi alma amaçlı geliştirilmiş olsa da sonrasında daha farklı alanlarda özellikle bilim adamları ve akademisyenlerin birbirleri ile bilgi alışverişini sağlayabilmeleri amacıyla kullanılmaya başlanmıştır.

Günümüz internet yapısı ile internetin ilk hali arasında büyük farklılıkların olduğu bir gerçektir. İnternetin ilk halinde herhangi bir işlemin basit ve hızlı şekilde gerçekleştirilmesi pek mümkün değildi. Bu dönemde yalnızca birbirine bağlı bilgisayar ağlarından oluşan ARPANET bu bilgisayar ağlarının uzun mesafelerde birbirleri ile iletişimini ve bu bilgisayarlardaki karmaşık işlemlerin gerçekleştirilmesini sağlamaktaydı.

1990 yılına gelindiğinde TCP/IP protokolü kullanılmaya devam ediliyor olsa da ARPANET kullanımdan kaldırıldı ve bunun yerini ABD, Avrupa ve Japonya gibi ülkelerde hükümetin ve ticari işletmelerin kullandığı yapılar olan *backbone* almaya başladı (Çağiltay, 1995, s. 3).

“World Wide Web” (www), internetin günümüz haline ulaşmasında oldukça etkili olmuştur. World Wide Web, Avrupa Nükleer Araştırmalar Merkezi'nde (CERN) 1989 yılında geliştirilmiş ve internetin halka ulaşmasında bir eşik noktası olmuştur. Bu dönemde özel bir internet alanı bilgi kodlama sistemi olan Hypertext adlı sistem Ted Nelson tarafından geliştirilmiştir ve bu sistemin kısaltması “http” olarak ifade edilmektedir. Bu sistemin programlama dilindeki kısaltması ise HTML (Hypertext Markup Language) olarak ifade edilmektedir.

1990'lı yıllarda ücretsiz şekilde dağıtılan WWW yazılımı sayesinde web siteleri yaygınlaşmaya başlamıştır. Mosaic, 1991'de ilk web görüntüleme yazılımı olarak kullanıma girmiş ve ilk

başlarda bu yazılım ücretsiz olsa da 1994 yılına gelindiğinde Netscape adıyla piyasaya girerek pazarlanmaya başlanmıştır.

İnternetin gelişmişlik düzeyi 1995 yılına gelindiğinde internetin artık birbirleri ile bağlantı içerisinde bulunan ticari ağlardan oluştuğu görülmüştür. İnternete bağlı bilgisayar sayısının bu dönemde 3 milyona ulaştığı bilinmektedir (Başaran, 2005, s. 37).

2.3. Yeni İletişim Teknolojileri Bağlamında Yeni Medya Kavramı

Yeni medya kavramı haberleşme düzeninde kökten değişiklik meydana getirmiştir. Bu değişikliğin ortaya çıkmasında yeni medyanın yeni bir iletişim çağını başlatması etkili olmuştur. Yeni medyanın yapısı ağ tabanlı, merkezileşmiş ve sınırsız etkileşime olanak tanıyacak bir düzendedir. Yeni medya kavramına açıklık getirmek adına birçok farklı tanımlamaya gidilebilir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken nokta yeni medyanın etkileşim içerisinde ve birbirinden farklı ortamları bir araya getirme özelliğine sahip olduğudur. Bu nedenle yeni medya için çoklu ortam anlamına gelen “multimedia” ifadesinin de kullanıldığı görülmektedir (Dilmen, 2007, s. 115).

Yeni medyanın geleneksel medyadan ayrılmasını sağlayan özelliği etkileşim ögesini de içerecek şekilde görüntü, ses ve veri içeriklerini bir arada toplamasıdır. Başka bir ifadeyle yeni medya kavramını “bilgisayarların işlem gücü olmadan oluşturulmayacak ortamlar” olarak açıklamak mümkündür.

Medya teknolojileri ile önem kazanan konulardan birisini sayısal analog ayrımı oluşturmaktadır. Teknolojik açıdan incelendiğinde verilerin sayısal olarak işlenmesi devrim niteliği taşıyan bir gelişmedir. Fakat sistemin teknolojik yapısından daha önemli olan ise sayısal teknolojilerin kullanıcılara sağlayacağı avantajlardır (Altunay, 2012, s. 41). Yeni medya teknolojileri topluma her alanda kolaylıklar sağlamış olan bir kavramdır.

Teknolojik açıdan yeni medya kavramını incelemek gerekirse Törenli'nin yeni medya hakkındaki görüşlerine yer vermek doğru olacaktır. Törenli'ye göre yeni medya kavramı geleneksel iletişim araçlarına göre oldukça farklılık göstermektedir. Yeni medya sayısal teknolojilerin tümünü (GPRS, WAP, DVD, VCD, GSM, çift katmanlı DVD, ifade etmek için kullanılan, CD ve etkileşimli CD ile Blu-Ray teknolojisi) kapsayan genel bir ifadedir. Yeni medya kapsamlı bir ifade olduğu kadar aynı zamanda karmaşık bir yapısı da mevcuttur.

2.3.1 Yeni Medyanın Özellikleri ve Geleneksel Medya ile Farkları

Yeni medya günümüz dünyasını değiştirebilmesi konusunda üç temel özelliğe sahiptir. Richard Rogers tarafından ortaya atılan bu üç özellik şu şekildedir (Geray, 2003, s. 18):

- Etkileşim (Interaction): etkileşim iletişim sürecinde meydana gelen ve olmazsa olmaz bir özelliği oluşturmaktadır. Bu iletişim sürecinde alıcı ve vericinin birbirinden etkilenmesi muhakkaktır.
- Kitlesizleştirme (Demassification): herkese farklı mesajların gönderilmesine imkan sağlayan bir özelliği ifade etmektedir. Geniş bir kullanıcı kitlesi içerisinde yer alan her birey için farklı mesaj değişim olanağı bulunmaktadır.
- Eşzamansızlık (Asekron): geleneksel iletişimden farklı olarak yeni iletişim teknolojilerinde gönderilmek istenen bir mesaj olması durumunda alıcı ve vericinin aynı anda bulunması gerekmemektedir. Bu sayede birey göndermek istediği mesajını istediği zaman gönderme imkanına sahiptir.

Yukarıda bahsi geçen üç temel özellik içerisinde etkileşim en önemli rolü üstlenen özelliği oluşturmaktadır. Yeni medya sayesinde aktif duruma geçen bireyler daha öncesinde geleneksel medyanın içerisinde yer alırken pasif bir durumdaydılar. Söz konusu iletişim sürecinde kaynaktan alıcıya gönderilen bilgi akışı söz konusuydu. Yeni medya sayesinde bu bilgi akışı çift taraflı bir boyut kazanma imkanı elde etmiş ve bu süreçte alıcı da bir kaynak statüsüne erişerek alıcının bilgi akış sürecinde etkin bir hale gelmesi sağlanmıştır. İnternet, yeni medyanın geniş bir boyut kazanmasında oldukça etkili olan faktörü oluşturmaktadır. Bu nedenle internet teknolojisi, yeni medya ve bu kavramların toplum ile arasındaki etkileşimi incelemek gerekmektedir.

Yeni medya kavramı ve geleneksel medya kavramının karşılaştırması yapıldığında bilginin üretilmesi, iletilmesi ve depolanması konularında devrim niteliğinde değişikliklerin olduğu görülmektedir. Geleneksel medyaya yönelik yayınların yapılmasında genellikle yetkili birey ve kuruluşlar etkili olmuştur. Geleneksel medyanın yayınlanması sırasında bilgi yukarıdan aşağıya yayılarak, alıcının bilgiye pasif şekilde ulaşması gerçekleşmektedir.

Sosyal medya, kullanıcıları tarafından içerik oluşturulmasına imkân veren ve video ve resim gibi bilgilerin aktif olarak yayılmasına ortam hazırlayan sanal bir platformdur. Kullanıcılar sosyal medyadan herhangi bir bilgi alırken aynı zamanda bu bilgileri yayma imkanına sahiptirler. Dolayısıyla bu ortam içerisinde bilginin yayılması iki yönlü olarak gerçekleşmekte ve bunun sonucunda bilginin yayılma hızı artmaktadır (Xiu, 2016, s. 8).

Geleneksel medya ve sosyal medyanın yapı itibarıyla aralarında fark oluşturan unsurlar şunlardır (baike.baidu.com) :

İletişim yapısı: Geleneksel ve sosyal medyanın her ikisiyle de bilginin dünyaya yayılması mümkündür. Fakat genellikle üretim ve satış odaklı yapıların ve merkezi organizasyon yapılarının geleneksel medyayı oluşturdukları görülmektedir. Sosyal medyada ise durum farklıdır. Çünkü sosyal medya yapı itibarıyla düzdür ve yapısında herhangi bir hiyerarşi yer almamakla birlikte gereksinimlerine göre kullanımında farklılıklar oluşabilmektedir.

Kullanım: Geleneksel medyayı kullanma imkanına sahip kişilerin yalnızca medyanın sahipleri ve hükümetler oldukları görülmektedir. Sosyal medya ise ücretsiz veya ucuz olması sebebiyle halk tarafından rahatlıkla ulaşılabilir bir yapıya sahiptir. Bu durumu örnekle açıklamak gerekirse çevrimiçi bloklar herkes tarafından ulaşılabilen ve istenildiğinde paylaşım yapılabilen bir ortamı sağlarken gazetede büyük bir başlık altında yer alan haberin genellikle gazete yayın organınca belirlendiği görülmektedir.

Anlık: Geleneksel medyada programın içeriğine göre değişen zaman dilimleri içerisinde günlük, haftalık ve aylık şeklinde zaman ayrılmaktadır. Fakat kısa ve hafif grafiklerin tercih edilmesi sebebiyle sosyal medyada bu üretim sürecine ayrılan süre azaltılmış hatta bu süre birkaç dakikaya kadar düşürülmüştür. Haberleri istediği zaman yayınlamayı uman bazı geleneksel medyalar sosyal medyanın bu özelliğine yaklaşmışlardır.

Sabitlik: radyo, televizyon, filmler ve gazete haberleri gibi ortamlarda geleneksel medyaya ait içerik yayımlandıktan sonra bu ortamlar üzerinde herhangi bir değişikliğe gitmek oldukça zordur. Örneğin yayınlanmış bir haberde düzeltme yapması gereken gazeteci bu düzeltmeyi yapmak için ertesi günü beklemesi gerekecektir. Sosyal medya ise çoğunlukla yer ve zaman fark etmeksizin daima güncellenme özelliğine sahiptir.

2.4. Yeni İletişim Teknolojileri Bağlamında Sosyal Medya Kavramı

Sosyal medya kavramını açıklamaya başlamadan önce medya kavramını açıklamak daha doğru olacaktır. Türk Dil Kurumu medya kelimesini iletişim ortamı ve iletişim araçları şeklinde tanımlamaktadır (TDK, 2021). Medyanın birer parçası olarak internet temelli iletişim araçları, radyo, gazete, dergi ve TV örnek verilebilir. Sosyal medya kavramını incelediğimizde ise çevrimiçi ortamlarda ve literatürde birden fazla tanımlamaların yer aldığı görülmektedir.

Sosyal medya kavramını kelime kelime incelemek gerekirse ilk olarak sosyal kelimesinin diğer insanlarla iletişim içerisinde olma gereksinimi anlamına geldiği görülmektedir. Başka bir deyişle bu kelime etkileşim anlamına gelmektedir (Pınar, 2011, s. 3).

Antony Mayfield (2006) sosyal medya kavramını yeni bir tür çevrimiçi medya olarak ifade etmiş ve aynı zamanda söz konusu bu yeni medya kullanıcılarına aktif şekilde katılabilmeleri için büyük bir alan sağlamadığını ileri sürmüştür. Daniel Scocco (2009) ise sosyal medya için kullanıcılarına çevrimiçi bir ortamda iletişim kurma imkanı veren ve bu ortam içerisinde çeşitli paylaşımlar yapma olanağı tanıyan uygulamaların ve web sitelerinin yanı sıra kullanıcılar tarafından oluşturulan içeriklerin bir tür koleksiyon anlamı taşıdığını ifade etmiştir. Ron ve Jones (2009) sosyal medya için insanların katıldığı, konuştuğu ve paylaşım yaptığı, iletişim kurduğu çevrimiçi bir medya analogisi tanımlamasını yapmıştır (Yi, 2018)

Bireylerin ve toplulukların bir araya gelerek karşılıklı iletişim kurmasına imkân veren ve bu ortamlarda paylaşımda bulunma, oyun oynama gibi olanaklar sunan bir yazılım yığını için

sosyal medya ifadesi kullanılabilir (Boyd, 2009). Dolayısıyla sosyal medya kavramının insanlar arasında bağlantı kurularak oluşan yeni bir medya biçimi anlamı taşıdığı görülmektedir.

Herkesin kendisine ait bir medya oluşturabilmesine imkân sağlayan Web 2,0 desteği sosyal medya tarafından yararlanılan bir sistemi oluşturmaktadır. Geçmişte tek yönlü olan bilgi iletişim zincirinin günümüzde çift yönlü olarak değişmesi Web 2,0 altyapısına dayalı iletişim ortamına geçilmesi sayesinde gerçekleşmiştir. Tüketicilere yönelik daha interaktif tanıtım faaliyetleri yürütmek adına günümüzde üretici birçok marka sosyal medyayı kullanmaktadır. Sadece marka üreticileri tarafından kullanılmayan sosyal medyanın hedef kitleye tanıtım yapma özelliği aynı zamanda diğer kurum ve kuruluşlar tarafından da oldukça yararlanılmaktadır. Sosyal medya kavramı web 2.0 teknolojileri üzerine kurulmuş bir yeni medyadır ve bu yeni medya daha derin sosyal etkileşime, iş birliği projelerine ve topluluk oluşturmaya imkan tanımaktadır (Erkan, 2010, s. 21)

Sosyal medya tanımlamasına göre zaman ve mekan sınırlaması olmayan bir ortam olan sosyal medya paylaşım ve tartışmaya imkan sağlayan bir iletişim şeklini oluşturmaktadır. İş dünyasına da damgasını vurmuş olan sosyal medya işletme yöneticileri, gazeteciler, reklamcılar ve markalar tarafından oldukça yoğun kullanılan ortamlar haline gelmiştir (Bozkurt, 2004, s. 50).

Sosyal medyayı geniş bir çerçevede özetlemek gerekirse insanlar ve topluluklar tarafından karşılıklı bilgi, fikir, görüş alışverişi için uygun ortam oluşturan bunun yanı sıra sosyal ağlar ve sosyal iş birliklerinden meydana gelen geniş tabanlı bir platform olarak ifade etmek mümkündür (Şapçı, 2015, s. 14).

2.5. Sosyal Medya Sitelerinin Özellikleri

Kullanıcının doğru veriye ulaşmasını sağlamak amacıyla ara yüzlerin buna uygun tasarlanması sosyal medya sayfalarının ana özelliklerinden birisini oluşturmaktadır. Sosyal medya siteleri içerisinde kullanıcıların etkileşimlerini sürekli hale getirebilmek için gruplar, öneriler, favoriler, etiket, kategori ve gruplar gibi bazı opsiyonlar yer almaktadır. Sosyal medya sitelerinin bireyler tarafından kullanılabilmesi için öncelikle isim ve soy ismiyle giriş yapması gerekmektedir. Daha sonra buraya giriş yapan bireyler içerik üretmek veya paylaşarak direkt ya da dolaylı yoldan diğer kullanıcılarla etkileşim haline girmektedirler. Özel şifreleme teknikleri ve kullanıcı adları ile söz konusu bu hesapların güvenlikleri sağlanmaktadır.

Ara yüz düzeyinde kullanıcılar tarafından değiştirilebilen sosyal medya sitelerinin bu özelliğinin kullanılabilmesi için kullanıcıların bazı bilgi ve donanımlara sahip olması gerekmektedir. Onaysız erişim içeriklerinden korunabilmek adına şifreleme sistemi bu ortamlarda geliştirilmiştir. Sosyal medyanın değişik yollardan içeriklerin beslenmesine ve

desteklenmesinde etkileşime olanak tanıyan yapısı katkı sunmaktadır. Ancak bu durum yığınla bilginin oluşmasına neden olmakta ve bu durum “mash-up” olarak adlandırılmaktadır.

Sosyal medyanın esnek içerikler oluşturularak bu içerikleri kullanmaya ve tüketmeye müsait olması sosyal medyaya ait bir diğer özelliği oluşturmaktadır. Sosyal medyanın değişik sahalarda sanal kitlelerin ve bireysel kullanıcıların pratiklere katılmasına imkan veren bir yapısı bulunmaktadır. Sosyal medya siteleri, çevrimiçi platformlarda bireylerin bilgi ve deneyimlerini paylaşmak adına oluşturdukları sayfalarda düzenleme yaparak, linkler aracılığıyla sayfaları birbirleriyle ilişkilendirme imkanı verir. Açılımı “What i Know is” Türkçe karşılığı “Benim Bildiğim Kadarıyla” anlamına gelen Wiki ve iş dünyasındaki gelişmelerin takip edilebilmesi amacıyla geliştirilmiş olan Likedln bunlara örnek gösterilebilir (Lietsala, Sirkkunen, 2008, s. 22-23).

Bu bağlamda sosyal medya sitelerinin sahip olduğu tüm bu özellikler sanal kitlelerin oluşmasına ve genişlemesine yardımcı olmaktadır. Bu durum kullanıcıların yoğun şekilde içerik oluşturarak birbirleri ile etkileşime geçmelerini sağlamaktadır.

Çevrimiçi ağlar, paylaşım ve online konusu ele alınarak sosyal medya kavramı beş ana kriter çerçevesinde incelenmektedir (Mayfield, 2008, s. 5):

- Katılım: Sosyal medya kavramı herhangi bir konuya yönelik katkı sağlama özelliğine sahip olabilecek bireyi bu hususta teşvik etmekte ve kullanıcılar arasında yer alan ayrımı gidermektedir.
- Açıklık: Genellikle sosyal medya alanlarının katılım ve geri besleme konularına açık bir niteliği bulunmaktadır. Sosyal medya ortamlarının içerikten yararlanma, bu içerikleri doğrudan kullanma ve siteye erişmeye engel bir yapıları bulunmamaktadır. Ayrıca bu ortamlarda bilgi paylaşma, yorum yapma ve oy kullanma konularında kullanıcılar teşvik edilmektedir.
- Diyalog: Geleneksel ya da ana akım medya içerisinde kullanıcılara ulaşan içeriğin yayıncılık yönetimi görülebilirken sosyal medyada ise çift yönlü bir iletişim modeli mevcuttur.
- Kitle: Kitleler sosyal medya ortamlarında süratli bir şekilde iletişim kurma imkanına sahipken konuya meraklı kişilerin içerik ve fikirlerini paylaşmak amacıyla bir araya gelmeleri bu ortamlarda mümkündür.
- Bağlantılılık: Sosyal medya, kendi alanlarının dışında yer alan web sitelerine ve diğer insanlarla iletişim ve bağlantı kurmayı mümkün hale getiren bir yapıya sahiptir.

Genel olarak sosyal medyanın beş ana karakteristik özelliği bulunmaktadır. Bu özellikler şu şekildedir (Lietsala, Sirkkunen, 2008, s. 24):

- İçerik paylaşmaya müsait bir ortam bulunmaktadır.
- Sosyal etkileşime dayalı bir oluşuma sahiptir.
- İçerik üretme, mevcut içeriklere yorum yapma ve paylaşımlarda bulunma imkanı kullanıcılarına sağlamaktadır.

- Dış siteler veya ağlara içeriklerin tümünün bağlantı kurabilecek özelliği bulunmaktadır.
- Siteye aktif şekilde katılan tüm bireyler ilgili sitelerdeki mevcut hesapları sayesinde diğer kullanıcılar ve sitenin tamamına ulaşma imkanlarını sahiptirler.

2.6. Sosyal Medyanın Etkileri

Günümüzde meydana gelen pek çok toplumsal olayların gelişiminde etkili olan ve birçok etkinliğin yürütülmesine imza atan sosyal medya, insanları ve ortamları bir araya getirmekte ve aynı zamanda belirli bir amaç etrafında birleşmiş olan toplulukların bir arada toplanmasında ve örgütlenmesinde rol almaktadır. Artık günümüz itibarıyla örgütlerin ve kurumların gerçekleştirmekte oldukları faaliyetlerini ve etkinliklerini topluma duyurmak adına bir yayın mecrası oluşturmaları gerekmektedir. Dünyanın çeşitli bölgelerinde görülen ve zaman içerisinde sürekli olarak sayıları artan toplumsal hareketlerin iletişim ve eylem ortamlarını sosyal medyanın oluşturuyor olması söz konusu sosyal medyanın birey ve toplum açısından ne derece önemli olduğunu göstermektedir.

2.6.1. Birey Üzerinde Etkileri

Bireyler geleneksel medyada olanın aksine sosyal medya içerisindeyken iki taraflı bir etkileşim ortamında yer almaktadırlar. Sosyal medya içerisinde yer alan bir birey bu ortama gelen mesajlardan ve paylaşılan içeriklerden etkilenmekte ve söz konusu bu birey aynı şekilde paylaşım ve mesajları yoluyla diğer insanları etkileyebilmektedir. Sosyal medyanın iki yönlü etkileşim oluşturan bu yönü eğlenceli ve çekici bir etkileşimli spiral meydana getirmektedir (Alav, 2012, s. 5). Kısa bir sürenin içerisinde sosyal medya ortamında kullanıcılar arasında iletişimin oluşması ve sonlanması sosyal medyanın başka bir özelliğini oluşturmaktadır (Tutgun Ünal, 2015, s. 69).

Kullanıcılar sosyal medyanın sağlamış olduğu açıklık ve katılım özellikleri sayesinde sosyal medya üzerinden örgütlenerek bu örgütlenmeyi dünyaya duyurma imkanı elde etmektedirler. Sosyal medya ilk dönemlerde yalnızca gençlerin vakit geçirmek için kullandıkları platformlar olarak görülürken daha sonra gerçek değeri anlaşılmıştır. Özellikle siyasal hareketlerin de bu mecraya taşınması ve bu ortamı kullanmaya başlaması ile sosyal medyanın büyük bir insan potansiyeline hitap etme özelliği olduğu fark edilmiş ve önemi giderek anlaşılmaya başlanmıştır (www.dijitalhayatakademisi.com).

Tek bir konuda ortak bir fikir etrafında toplanan fakat çok çeşitli politik görüşleri içerisinde barındıran topluluklar seslerini daha iyi ifade etmek ve gündemde yer alan sorunları hızlı bir şekilde çözmek adına sosyal medyadan yararlanmaktadırlar (www.biakraporu.org).

Sosyal medyanın temeline bakıldığında özgürlüğün asıl amaç olduğu görülmektedir. Sosyal ağları kullanan bireylerin bu ağları kullanım esnasında sanal ve gerçek dünyayı bir arada

yaşadıkları hissine kapılmaları doğaldır. Çünkü bu ortamlar her iki dünyayı da ifade etmektedir. Bu ortamların gerçek olarak kabul edilmesinin sebebi gerçek kişilerle birlikte somut gelişmeler üzerinden iletişim kurma imkanlarına sahip olmalarından kaynaklanmaktadır. Fakat aynı zamanda bu ortamlar sanaldır. Çünkü bireyler bu ortamlarda hiç olmadıkları bir kişinin kimliğine bürünerek tanımadığı ve tanıyamayacağı insanlarla iletişim kurabilmektedirler. Bu ortamlarda kullanıcının paylaştığı içeriğin denetimi ve kullanımı gibi unsurlar tamamen bireyin elindedir. Bu bireyler doğru ya da yanlış olan her şeyi toplum içerisinde isteğine göre paylaşma ve yayma imkânlarına sahiptir. Site yönetimi tarafından tespit edilip müdahale edilinceye kadar zararlı ve küfür içerikli paylaşımlar bu ortamlarda yer alabilmekte ve bireysel hesabın amacı gerçekleşmiş olmaktadır (Sepetci, 2017, s. 30).

Bireysel açıdan değerlendirildiğinde bilinç ve amaç temelli olarak sosyal medyanın kullanılması bireyin dünya ve ülkesi hakkındaki güncel olay ve yenilikleri takip etmesini kolaylaştırmakta ve aynı zamanda bireyin ufkunu genişletmektedir. Sosyal medya tüm dünyadaki bireylerin özgürlük ve demokrasi taleplerini yaymasında bir iletişim aracı olarak kullanılmaktadır. Bu sosyal medyadaki siteler sayesinde gelişmekte olan veya az gelişmiş ülkelerde yaşayan bireyler dünya ile bütünleşme imkanı elde edebilir ve dünyadaki gelişmiş ülkelerdeki demokrasinin gelişmişlik düzeyini görebilirler. Dolayısıyla demokrasinin yeterince gelişmediği toplumlarda sosyal medyanın oluşturduğu farkındalık nedeniyle protesto ve isyanlar yaşanabilmektedir. Bunun yanı sıra söz konusu bu ağlar toplumda yer alan politikacılar ve halk arasındaki iletişimin güçlenmesini de sağlamaktadır (Engin, 2011, s. 36).

Kamusal ve yarı kamusal söylemin temel alanı haline gelmiş olan sosyal medya ve ağlar, kamusal tartışmalara katılımı engelleyen faktörleri ortadan kaldırarak demokrasinin gelişmesine katkı sunmuş ve her türlü bilgiye erişim ortamını sağlamıştır. Fakat günümüzde özellikle son birkaç yıl içerisinde sosyal medyanın oluşturduğu riskler daha açık şekilde görülmeye başlamıştır. Sosyal medyanın risklerinin oluşmasına sebep olanlar arasında serbest konuşmayı engellemek, dezenformasyon yaymak ve paydaşları korkutmak amacıyla seçim bütünlüğüne zarar vermeyi amaçlayan çeşitli devlet ve devlet dışı aktörler bulunmaktadır (democracy-reporting.org). Bu nedenle bireyler sosyal medya tarafından fark edilmeksizin zarar görebilmektedirler.

2.6.2. Toplum Üzerinde Etkileri

İnsan yaşamı içerisinde oldukça önemli bir yer edinmiş olan sosyal medya aynı zamanda toplumdaki yaşam içerisinde derin ve etkileyici izler bırakabilmektedir. Günümüzde sosyal ağlar ticari, kültürel, siyasi olmak üzere genel olarak hayatın her alanında yaşamın bir parçası haline gelmiş kavramlardır.

Sosyal ağlar sadece kişileri değil aynı zamanda toplulukları da harekete geçirme gücüne sahiptir ve reklam, iletişim, pazarlama, tanıtım gibi alanlarda başı çeken unsuru

oluşturmaktadır. Gerçek hayata geçirilmesi konusunda sanal ortamda yapılan protesto ve eylemler oldukça başarılı olmaktadır. Bunun sebebi söz konusu ortamda yer alan bireylerin hem sanal hem de gerçek olmamasıdır. Gerçekte görünmeyen ortam kişilere güven ve cesaret verse de aynı zamanda bu alan kişiler için oldukça tehlike oluşturabilmektedir. Sanal ortamda tüm bireyler olmak istedikleri kadar vardılar.

Yaşadıkları şey, görünmedikleri için hem çok güvenli ve cesaret verici, hem de bir o kadar tehlikeli olabilmektedir. Aslında orada herkes olmak istediği kadar vardır ve olmak istediği şekildedir (Sepetci, 2017, s. 32).

Kültürel anlamda küreselleşmenin hız kazanmasında dijitalleşmeyle birlikte iletişim teknolojilerinin gelişmesi etkili olmuştur. Söz konusu kültürel anlamdaki küreselleşmeye sebep olan durum yeni iletişim sistemlerinde yer alan bir kavram olan “yakınsama” ile açıklanmaktadır. Bu kavram farklı şebekeler tarafından benzer hizmetlerin taşınması veya iletişim araçlarından telefon, bilgisayar, televizyon gibi araçların bir araya getirilmesi olarak açıklanmıştır (Aktaş, 2014).

Medyanın gücü sivil toplumun niteliklerinin daha da güçlenerek özgürleşmesini sağlamıştır. Sonuç itibarıyla sosyal medyanın toplum üzerindeki olumlu ve olumsuz etkileri doğru orantılı bir şekilde artmaktadır.

2.6.3. Siyaset Üzerinde Etkileri

Medya ortaya çıktığı ilk günden günümüze kadar toplum, siyaset ve ekonomi üzerinde oldukça etkili ve bu kavramlarla sıkı ilişki içerisinde olmuştur. Siyasi hareketlerin önemli bir parçasını oluşturan sosyal medya toplumdaki gelişmeleri toplama ve elde ettiği bilgilerle toplumu bilgilendirmeyi kendisine görev edinmiştir (McKnight, 2005, s. 11). Sosyal medya alanında dikkat çeken bir başka konu ise bireylere siyasi faaliyetlere katılım imkanı vermesidir. Bu açıdan bakıldığında sosyal medya, taşınabilir özelliğiyle mekan fark etmeksizin toplumsal hareketlere katılımı kolaylık sağlamaktadır.

Siyaset alanında sosyal medyanın etkili olmasında çoğunlukla siyasal iletişim etkili olmuştur. Sosyal ve siyasal konular içerisinde gerçekleşen karşılıklı bilgi aktarımı siyasal iletişim olarak ifade edilmektedir ve söz konusu siyasal iletişim sayesinde siyasal bilgilere ulaşılmaktadır. Aziz tarafından siyasal iletişim şöyle tanımlanmaktadır: “Siyasal iletişim siyasal aktörlerin belli ideolojik amaçlarını, belli gruplara, kitlelere, ülkelere ya da bloklara kabul ettirmek ve gerektiğinde eyleme dönüştürmek, uygulamaya koymak üzere çeşitli iletişim tür ve tekniklerini kullanmalarıdır.” (Aziz, 2014, s. 3). Siyasal iletişimin kapsadığı alan Ming’e göre medya, kamuoyu ve siyasal iletişimden oluşmaktadır (Ming, 2009, s. 52).

Kamuoyunda yer alan en önemli konuları sıralamak adına yayınları kullanması ve sonuç olarak politik gündemin bu durumdan etkilenmesi, sosyal medyanın önemli bir başarısını

oluşturmaktadır. Dolayısıyla medyanın konular arasındaki etkinliği lobi grupları, siyasi liderler, fikir liderleri ve baskı grupları tarafından kontrol edilememektedir.

Günümüzde sosyal medya her alanda önemli konumda yer almaya başlamıştır ve söz konusu sosyal medya olumsuz, oyalayıcı içeriklerin önünü kesmekte veya yayılmasını yavaşlatırken destekleyici veya olumlu bir durumun siyasi karar alma sürecini hızlandırmaktadır (Doğan, 2018, s. 428).

Statünün ve kaynakların maddi özellikleri siyasal güçlerin geçmişteki yapısını oluşturmaktaydı. Söz konusu özellikleri taşıyanlar siyasette oldukça etkili bir konumu oluşturmaktaydı. Daha sonraki yıllarda özellikle sosyal medyanın Web 2,0 teknolojisinin etkisi altında ortaya çıkışı toplum içerisindeki sıradan halkın fikir alışverişi ve bilgi edinme ortamının oluşmasına zemin hazırlamıştır. Çeşitli ülkelerdeki siyasal dengesizliğe neden olan bu durum eski siyasi modelin değişmesine zemin hazırlamıştır.

Güç yapısı sosyal medyayla birlikte kontrol tipinden merkezi olmayan, etkileşimli ve dikey tipe dönüşmüştür. Böylece siyasal katılım güçlenerek kişisel ifade özgürlüğü güçlenmiş ve sürekli olarak eski teknokratların kusurlarının ortaya çıkmaya başladığı görülmüştür. Giderek memnuniyetsizlikler ve sosyal şikâyetler sosyal ortamlarda dolaşmaya başlamakta, koordine edilmekte ve yayınlanmasıyla söz konusu bu şikâyetler sokak politikalarına ve kamuoyu politikalarına dönüşebilmektedir. Bu durum neticesinde ise eski yönetim düzenini etkileyen büyük bir gücün ortaya çıktığı görülmektedir (Fu, 2004, s. 247).

Dünya genelinde yer alan tüm vatandaşların özgürlük ve demokrasi taleplerinin karşılık bulmasında güçlü bir iletişim aracı olarak karşımıza sosyal medya çıkmaktadır. Oluşan söz konusu yeni yapıyla, kamu politikalarını geliştirme ve uygulama sürecinde idari birimlerle etkileşim içerisine girme ve iş birliği yapmayı zorunlu gören yeni bir yaklaşım türü tercih edilmekte, tek yönlü yönetim veya merkezi yönetim anlayışı terk edilmektedir. Şeffaflık, özgürlük ve demokrasi ilkeleri sosyal medya yönetim prosedürlerince zorunlu kılınmıştır. Dolayısıyla temsili demokrasiden katılımcı demokrasiye geçişte sosyal medya platformları oldukça önemli bir rol üstlenmektedir (Aydın, 2014, s. 202).

Yeni iletişim teknolojileri siyasi parti propagandası ve seçim kampanyaları bünyesinde aktif rol alan unsurlardır. Dünyadaki siyasi ve diğer tüm gelişmeler internet üzerinden hızlı bir şekilde ve anında öğrenilebilmekte ve böylece ülkenin gündeminde değişiklikler meydana gelebilmektedir (Fidan, 2016, s. 117).

Sosyal sistem ve politik değer arasında yer alan otoriter değer dağılımının konusunu oluşturan etkileşim siyasi sistem perspektifinden incelendiğinde girdi, çıktı ve geri bildirim sürecini oluşturmaktadır (Eston, 1989, s. 35). Sosyal medya sayesinde katılımcılar sosyal hareketlerde siyasi beklentilerini ortaya kayarak “girdi ve çıktı” yani karar ve eylem sürecini tamamlamaktadırlar.

2.7. Sosyal Medya Bileşenleri

Günümüzde sosyal medya olarak adlandırılan bu alanlar, sürekli büyüyen, gelişen ve güncellenen alanlardır. Aynı zamanda bu alanlar herkese açık olması, maliyetin düşük veya tamamen ücretsiz olması ve kullanım kolaylığının bulunması gibi sebeplerden dolayı oldukça yaygın kullanılmaktadırlar. Sosyal medya mecralarının çeşitliliğinin yanı sıra en büyük özelliği, etkileşim niteliğine sahip olmasıdır. Sosyal medya mecraları söz konusu bu özelliklerini korumakta ve geliştirmektedirler. Burada dikkat edilmesi gereken nokta içerik türü ve kullanım sahalarına göre sosyal medya mecralarının paylaşım niteliğinin türlere ayrılıyor olmasıdır.

Şapçı (2015) sosyal medyayı, multimedya siteleri (Flicker resim paylaşım sitesi, Youtube video paylaşım sitesi), iletişim siteleri (blog sayfaları, Microblog siteleri, sosyal ağlar) ve iş birliği siteleri (Wikipedia) olmak üzere basit bir şekilde üçe sınıfa ayırmıştır (Şapçı, 2015, s. 15). Göksu (2016) ise sosyal medyayı kendi içerisinde yedi sınıfa ayırmıştır ve bu sınıflar şunlardır: Microbloglar, wikiler, podcastler, forumlar, içerik paylaşım toplulukları, sosyal ağlar ve bloglar (Göksu, 2016, s. 21-22).

Sosyal medyayı Akar (2010) yedi ana başlık içerisinde değerlendirmiştir bu başlıklar şunlardır (Akar, 2010, s. 53):

- İnternet forumları
- Paylaşım siteleri
- Bloglar
- Microbloglar
- Sanal dünyalar
- İnceleme ve değerlendirme siteleri
- Sosyal haber ve sosyal işaretleme siteleri

2.7.1. Bloglar

Türkçe karşılığı "ağ günlüğü" anlamına gelen blog kelimesi ücretsiz şekilde ve genellikle Google tarafından sağlanan bir blog yayınlama platformunu oluşturmaktadır. Günümüzde sıkça duyulan bir terim haline gelen blogger kavramı ise bu blogları kullanan ve bu platformda yazı yazan kişiyi ifade etmektedir. Bu sayede artık isteyen herkesin dilediği tema ve görüntüye uygun web sitesini kurabilmesi mümkün hale gelmiştir.

Web tabanlı bir sistem olan blog, kullanıcıların ve takipçilerin uzmanlıklarını, ilgi alanlarını ve hobilerini paylaşma imkanı sağlayan bir sistemi oluşturmaktadır (www.blogacmak.com).

Genellikle belli konularda haber verme ve bu konular hakkında bilgi edinme amacı içeren bloglar, sosyal medya ağlarının bir parçasını oluşturmaktadır. Çoğu metin tabanlı olsa da sanat, fotoğrafçılık, video, müzik ve podcasting gibi farklı birçok alanda bloglar da mevcuttur. Blog için özet bir tanım yapmak gerekirse kullanıcıların görsel ve işitsel içerikler paylaşmasına ortam sağlayan ve okurlar tarafından bu gönderilere yorum yapılmasına izin verilen sanal ortamlar olduğu söylenebilir.

Mayfield' e (2008) göre ön iyi bilinen sosyal medya platformları bloglardır (Mayfield, 2008, s. 8). İsteyenlerin WordPress'den veya bloggerdan kendileri için bir blog oluşturma imkanları bulunmaktadır. Böylece bireyler sanal ortamda günlüklerini ve fikirlerini paylaşarak takipçiler edinebilirler.

"Web" ve "Log" kelimelerinin bileşiminden oluşan blog teriminin Türkçe karşılığı "ağ günlüğü" olarak belirtilmiştir. Söz konusu blog, Web yayıncılığı anlamında farklı bir çözüm getirmekte ve bilgi paylaşımı alanında işlevsel bir alan oluşturmaktadır. Genellikle belli bir sektör veya ortak ilgi alanları olan insanların bir platform içerisinde buluşmasına imkan sağlayan bloglar, bilginin yayılması ve iletişim ağının genişlemesine katkı sağlamaktadır. Blogların halkla ilişkiler ve müşteri ilişkileri yönetimi konusunda etkili bir pratik yapma fırsatını kurumsal ya da ticari kimliğe sahip kullanıcılarına verdiği de bilinmektedir (kobitek.com)

2.7.1.1. WordPress

Herkes için tasarlanmış bir yazılım olan wordpress, kullanım kolaylığı sağlayan, performans, erişilebilirlik ve güvenlik konularını önemseyen bir uygulamadır. İlk kez 2003 yılında Mike Little ve Matt Mullenweg'in şubesinde kullanılmaya başlandığı zamanda wordpress; iyi tasarlanmış, zarif ve kişisel yayıncılık sistemine ihtiyaç duymaktaydı. Günümüz itibariyle PHP ve MySQL üzerine kurulu olan wordpress, GPLv2 altında lisansa sahiptir. Aynı zamanda wordpress diğer web sitelerinin %34'ünden daha fazla tercih edilen bir platformu oluşturmaktadır.

WordPress' in açık kaynak projesi zaman içinde yavaş yavaş gelişme göstermiştir ve bu projenin gelişme göstermesinde bilim adamlarının, yetenekli ve hevesli geliştiricilerin, blog yazarlarının ve tasarımcıların katkı ve desteği olmuştur (wordpress.org)

WordPress'in Türkçe anlamı içerik yönetim sistemi anlamına gelirken orijinal açılımı Content Management System şeklindedir. WordPress'in içeriği kapsamında genellikle makale yazma ile ilgili düzenlemeler yer alsa da akla gelebilecek her türlü içeriklerin düzenlemesi bu sitem sayesinde gerçekleştirilebilmektedir. Bu sitem içerisinde özellikle sayfaların açılışı ve indekslenişi oldukça hızlı bir şekilde gerçekleşmektedir. Açık kaynak kodlu bir sistem olan ve dünya üzerinde en fazla kullanıma sahip olan WordPress'i kullanmak için herhangi bir ücret

ödemek şartı bulunmamakta ve bu sistemin asıl kurulma amacı blog altyapılarının düzenlenmesini sağlamaktır (İnanç, 2018).

2.7.2. Mikrobloglar

Sosyal ağa gönderilen iletideki karakter sayısına sınır koyulması sebebiyle bloglardan farklı olan mikro blogları, bir blog yayın biçimi olarak sınıflandırmak mümkündür (Göksu, 2016, s. 22). Ancak normal blog kullanımına göre mikrobloglar dosya boyutu ve içerikleri bakımından farklılık göstermektedirler. Söz konusu mikroblog platformu kullanıcılara anlık fotoğraf, küçük içerik parçaları ve video linklerini paylaşmak için uygun ortam sağlamaktadır (Neslihan, 2013).

Bloglama şeklinde nitelendirilen yayın ortamı olan microblogları diğer geleneksel bloglardan ayıran temel özelliği dosya boyutu çok küçük mesajların paylaşılıyor olmasıdır. Kullanıcı ve takipçi algoritması ile çalışmakta olan microblog platformlarında kısa ve öz metinler paylaşmakta ve bu metinler 140 karakterle sınırlı tutulmaktadır. Sınırlı tutulan karakter sayısı bu platformu kullanan bireyler arasında yeni bir dilin gelişmesine yol açmıştır. Fotoğraf, video içerikleri, kısa cümle ve kelimelerin paylaşıldığı Microbloglar içerisinde en popüler olanını Twitter oluşturmaktadır (Kırocova ve Enginkaya, 2015, s. 48).

2.7.2.1. Twitter

2006 yılında Ivan William Muss ve Jack Dorsey tarafından geliştirilen Twitter, halkla buluşmasından itibaren hızla yaygınlık kazanmış bir uygulamadır. Kullanıcılarına mini blog hizmeti sunmakta olan Twitter uygulaması ile kullanıcılar 140 kelimeyle sınırlanan bilgileri (tweetleri) bu platformda paylaşma imkanına sahiptirler. "İnternet Kısa Mesaj Servis Sistemi" olarak isimlendirilmiş olan Twitter, 2013 yılında dünyanın en popüler 10 web sitesinden biri olmayı başarmıştır (baike.baidu.com).

Marka ve şirketler için potansiyel müşterilere ulaşabilme imkanı sağlayan Twitter, reklam bütçesi ayırmadan medya paylaşımları yapma imkanı sağlamakta ve birey veya kurumlara çalıştığı markaları izleme olanağı tanımaktadır (Yalçın, 2016, s. 5).

Twitter'ın sıradan bir vatandaştan büyük devlet adamlarına kadar pek çok kişi tarafından severek kullanılması ve en yaygın şekilde kullanılan mikroblog haline gelmesinde kullanım kolaylığına sahip olması, içeriklerin hızlı ve kısa tutulması etkili olmaktadır.

2.7.2.2. Weibo

Çin merkezli olan Weibo medya platformları içinde en yaygın kullanım alanına sahip bir başka mikrobloggerı oluşturmaktadır. Weibo kullanıcılarına gerçek zamanlı ve kısa bilgileri paylaşma ortamı sağlayan ve kullanıcıların Web, Wap, Mail, App, IM, SMS'ye erişimine izin veren bir ağ platformdur (baike.baidu.com).

Anlık bilgi paylaşımı ve mevcut paylaşımlara erişmek isteyen kullanıcılar cep telefonları ve PC gibi çeşitli iletişim araçlarını kullanarak çeşitli video, metin, resim ve diğer multimedya formlarında ulaşabilme imkanlarına sahiptirler. Facebook'un Doğudaki karşılığının QQ uygulaması olarak görüldüğü gibi Twitter'ın Doğudaki karşılığı da Weibo olarak görülmektedir.

2.7.3. Wikiler

Hawaii dilinde çabuk anlamına gelen "Wiki Wiki" kelimesinden türetilmiş olan Wiki kavramı, popüler web 2.0 servislerinden bir diğerini oluşturmaktadır. Bu ortam sayesinde kullanıcılar belirli konular çerçevesinde bir araya gelerek iş birliği içerisinde faaliyetler yürütme, var olan bilgileri düzenleyerek bu bilgileri bir araya getirebilme imkanı elde etmektedirler. Daha özet bir ifadeyle Wiki, bilgi sayfaları topluluğunu oluşturmaktadır ve bu platformda yer alan bireylere web siteleri üzerinde istediği gibi düzenleme yapma ve yayınlama ortamı sağlamaktadır (wikipedia.org).

Wiki'nin sağlamış olduğu kolaylıklar içerisinde grupların geniş dokümantasyonlara ulaşarak bu belgeleri saklama ve sürüm farkı değişimlerini takip edebilme yer almaktadır. Bunun yanı sıra bu uygulama kişilere bilgiye erişme, bilgi belgeleme, ekleme ve düzenleme yapma imkanı sağlamaktadır. Bireylerin söz konusu bu kolaylıklara ulaşabilmesi için web sitesi yöneticileri tarafından gerekli yetkilendirme düzeyine ayarlanmaları gerekmektedir. Wiki' de ansiklopedi türü kaynakların ortaya çıkışı gönüllü katılımcıların katkı vermek amacıyla katılımları ile gerçekleşmiştir (Köse, 2008, s. 89).

Tüm kullanıcılara açık şekilde hizmet verme imkanına sahip olan Wikiler, aynı zamanda sadece üye bireylere açık olacak şekilde de yönetilebilmektedir. Genel olarak kurum ve işletmeler tarafından bu tür kullanım yöntemlerine gidilmektedir. Bunun sebebi ise kurum içi iş birliği geliştirmek ve iletişimi sağlamaktır. Aynı zamanda Wiki uygulamaları içerisinde mevcut verileri değiştirme konusunda tartışmalar yapılabilmekte ve bu tartışmalar sonucu yapılan değişikliklerin kayıtları tutulabilmektedir. Söz konusu etkileşim ve işlem kolaylığı Wiki'nin yoğun yazarlık iş birliğini geliştirmesine katkı sunmaktadır (wikipedia.org).

Yapısal olarak blog sayfalarına benzer özellikler taşıyan Wikiler, tek bir yazara sahip olmamasından dolayı özellik olarak bloglardan ayrılmaktadır. Wikileri blog sayfalarından ayıran bir diğer nokta, blog sayfalarındaki yazılmış olan yazıların içeriğinin sadece blog yazarı

tarafından değiştirilmesinin mümkün olmasıdır. Çünkü Wiki sitelerinde mevcut yazılmış metinler üzerinde herkes değişiklik yapma hakkına sahiptir. Bu ağ sitelerinde yer alan herkes birer yazardır. Bunun yanı sıra Wikilerde sadece tanımlamalar yer almaz. Aynı zamanda makale, hikaye kitapları ve haber kaynaklarına ait ses, video ve görüntüler de bulunmaktadır (Köse, 2008, s. 90).

İş alanında da oldukça ilgi gören Wikiler hızlı haberleşme sağlamalarından dolayı oldukça tercih edilen bir uygulamadır. Ancak bu uygulama merkezi bir yönetimin olmamasından dolayı denetim dışında kalarak yeni bir enformasyon havuzunun oluşmasına neden olabilmektedirler (wikipedia.org).

Wikiler hiyerarşinin yer aldığı küçük çalışma grupları veya proje yöneticilerinden ziyade paylaşımcı sistemin ön planda tutulduğu kişiler veya gruplar tarafından daha fazla tercih edilmiştir. Günümüzde kendi işletmeleri için gereken şartların Wiki üzerinde uygulanmasıyla kendisini geliştiren şirketlerin sayısı gün geçtikçe artmaktadır.

2.7.4. Sosyal Ağ Siteleri

Kullanıcıların karşılıklı iletişim kurmalarını ve sosyalleşmelerini sağlayan web servisleri ve web siteleri sosyal ağlar olarak ifade edilmektedir (Akarsu, 2016, s. 349). Sosyal ağlar web tabanlı bir hizmeti oluşturmakta ve sosyal medyanın dikkat çekmesinde büyük katkı sunmaktadır. Aynı zamanda diğer kullanıcıları ve bağlantı listesini paylaşarak kitlelere ulaşmak için gerekli profilleri sağlamaktadır (Vural & bat 2010, s. 3355). Genellikle herhangi bir ücrete tabi tutulmadan sosyal ağlar vasıtasıyla bu sisteme üye olabilen kullanıcılar burada kendilerine özel bir profil oluşturarak diğer bireyler ile iletişim kurabilmektedirler. Yaygın şekilde kullanılan sosyal ağlar içerisinde LinkedIn, Facebook ve Myspace yer almaktadır (Göksu, 2016, s. 21). Bu bölümde sosyal ağlara yönelik örnekler verilmiş ve açıklamalarda bulunulmuştur.

2.7.4.1. Facebook

2004 yılında Harvard Üniversitesinde Mark Zuckerberg ve arkadaşları tarafından geliştirilmiş olan Facebook, günümüzde halen çok fazla kullanılan sosyal ağ platformu olarak süregelmeyi başarmıştır. 2006'da dünyada belli bir yaşın üzerindeki tüm bireylere yönelik olarak kullanıma açılmış olan bu ağ platformu kısa sürede üye sayısını üçe katlamış ve üye sayısındaki büyük artışlar devam etmiştir (Kırcova ve Enginkaya, 2015, s. 51).

Başarılı şekilde kaydedilmiş olan bir Facebook hesabı ile kullanıcılara ait kişisel bir ana sayfa oluşmaktadır ve bu ana sayfa üzerinden kullanıcılar arkadaşlarını ekleyerek bilgi alışverişini sağlamakta ve çeşitli paylaşımlar yapabilmektedir. Bu ağ üzerinden kullanıcılar ortak bir durum içerisinde olanlara yönelik gruplar kurarak bilgi paylaşımı, soru cevap ve tartışmalar

yürütebilmektedirler. Özetle bu ağ üzerinden bireyler hedef kitlelerle karşılıklı iletişim kurarak bilgi ve fikir alışverişinde bulunabilirler.

Facebook Dave Kerpen'e göre (2011) bireysel profiller, gruplar ve sayfalar şeklinde üç başlık altında hizmet sunmaktadır:

- Bireysel profiller: Kullanıcılar kaydolmaları sonucunda sahip oldukları bireysel profiller sayesinde diğer kullanıcılar ile karşılıklı etkileşim içerisine girerek bilgi ve paylaşımları görme imkanına sahip olmaktadır.
- Gruplar: Diğer bireylerin de katılmasına imkan sağlayan gruplar herhangi bir ilgi alanı veya konu üzerine oluşturulmuştur.
- Sayfalar: "hayran sayfaları" olarak da tanımlanabilen Facebook üzerindeki bu sayfalara beğenme şartıyla abone olunmaktadır ve hizmet kurum, şirket ve firmalar tarafından daha fazla tercih edilmektedir (Aktaran: Akkaya, 2013, s. 28)

2.7.4.2. Myspace

300 milyondan fazla dünya genelinde üyesi bulunan ve günlük aktif kullanıcı sayısı 110 milyon olan Myspace, genellikle müzik endüstrisinde hizmet veren bir ağ platformu olarak yer almaktadır. Myspace günümüzde Facebook'un çalışma yapısına benzer özellik göstererek kurulmuş olsa da hedeflediği noktaya ulaşamaması ve mevcut araya girme sürecinde kar elde edememesi sebebiyle müzik endüstrisinde yer almaya devam etmektedir.

Günümüzde toplam 14,2 milyon müzik grubu üyesi ve müzisyen üyeden oluşan Myspace içerisinde günde ortalama 13.000 şarkı yüklenmekte ve böylece dünyanın en büyük dijital müzik kütüphanesini oluşturmaktadır (Myspace.com).

Kullanıcıların sanal ortamda birçok kitleyi kendilerine çekebilmesine imkân tanıyor olması ve müzik ve şarkıların ücretsiz şekilde kullanıcılar tarafından paylaşılabilmesi Myspace'in en önemli özelliklerini oluşturmaktadır.

2.7.4.3. LinkedIn

İş odaklı bir sosyal ağ olan LinkedIn, 2002 yılında oluşturulmuş ve 2003 tarihinde herkese açık bir sanal ağ haline getirilmiştir. Kullanıcılarına iş arama platformu olarak da kullanma imkanı oluşturan LinkedIn, aynı zamanda kullanıcıların profesyonel ağlar kurmasını ve söz konusu bu ağlar ile bağlantı oluşturmasını sağlamaktadır. Kullanıcıların profesyonel çevrelerini genişletmeleri konusunda sadece bireylere hizmet vermeyen LinkedIn şirketler açısından da oldukça kullanılan bir platform haline gelmiştir. LinkedIn bu birey ve şirketlerden oluşan kullanıcılarına fikirlerini ve bilgilerini geliştirecek yeni fırsatlar sunmaktadır (Çetin, 2017). Özetle LinkedIn iş ve staj arayan bireylerin, profesyonel işyerleri ve çalışanların bir araya gelmesine olanak sağlayan bir kariyer ve iş platformudur (Yalçın, 2016, s. 190).

2.7.4.4. QQ

Dünya üzerinde en çok kullanılan sosyal ağlar içerisinde Weibo, Wechat ve QQ yer almaktadır. Bahsi geçen bu ağlar oldukça uzun yıllardır varlığını sürdüren ve Çin menşeli ağlardır. Çin'in "hükümet çevrimiçi projesi" kapsamında hayata geçirilen QQ, 1999 yılında oluşturulmuştur. Zaman içerisinde gelişmiş ve büyük bir kitleye ulaşmış olan QQ kurulduğu ilk yıllarda henüz etkin bir kitleye sahip değildi. QQ batı medyası tarafından Doğunun Facebook'u olarak ifade edilse de Çinli uzmanların bu ifadeden hoşlanmadıkları görülmektedir. Bunun sebebi QQ'un Facebook'tan beş yıl önce kurulmuş bir ağ olmasından kaynaklanmaktadır. Dünya genelinde Facebook kadar yaygın olmayan bu ağ özellikle Çin ve Doğu Asya tarafından oldukça fazla tercih edilmektedir.

2.7.4.5. İnstagram

2010 yılında Mike Krieger ve Kevin Systrom tarafından geliştirilmiş olan İnstagram 2012 yılında Facebook şirketi tarafından satın alınmıştır. Instagram, bir akıllı telefonda fotoğraf ve video paylaşmak için yapılmış bir sosyal ağ uygulamasıdır. Facebook veya Twitter'a benzer şekilde, Instagram hesabı oluşturan herkesin bir profili ve bir haber akışı mevcuttur. Instagram'da bir fotoğraf veya video yayınlandığında kişinin profilinde görüntülenmektedir. Mobil kullanım ve görsel paylaşım vurgu yapan Facebook'un basitleştirilmiş bir versiyonu oldukça benzer bir uygulamadır.

Tıpkı diğer sosyal ağlarda olduğu gibi Instagram'daki tüm kullanıcılar bireyleri takip ederek ve onlar tarafından takip edilerek etkileşim içerisine girebilmektedir. Bu uygulama sayesinde Instagram'daki görseller kaydedilebilir, paylaşılan içerikler beğenilebilir ve etiketleme ve özel mesajlaşma özellikleri kullanılabilir (Moreau, 2018). Günümüzde akıllı telefonların kullanım oranlarının artmasıyla birlikte instagram ve diğer sosyal ağ sitelerin kullanımları yaygınlaşmıştır (Yeniçikti, 2016, s. 95).

2.7.5. Medya Paylaşım Siteleri

Multimedya içeriklerinin paylaşılmasında ve saklanmasında görev alan sosyal medya araçları içerisinde en fazla gelişme göstermiş olan servislerden birisini paylaşım siteleri oluşturmaktadır. Söz konusu bu tür siteler milyonlarca kullanıcının video ve fotoğraf paylaşmasına izin vermektedir (Anderson, 2007, s.10). Bu sitelerin bireyler tarafından kullanılabilmesi için bireylerin kendileri için profil sayfaları oluşturmaları gerekmektedir. Profil sayfası oluşturmak adına kaydolurken birçok tarih ve içerik sayısı gibi temel bilgiler belirtilmektedir.

Kuramsal bakış açısı içerisinde değerlendirildiğinde telif hakları konusunda medya paylaşım sitelerinin ciddi riskleri taşıdıkları görülmektedir. Telif hakkı bulunan içerikler için büyük medya paylaşım siteleri yasaklayıcı birtakım önlemler almaktadır. Ancak örnekle açıklamak gerekirse bir ülkede oldukça popüler hale gelmiş bir dizinin son bölümünün söz konusu sitelere yüklenmesini engellemek oldukça güçtür. Hatta bu diziye ait sahne ve bölümlerin dakikalar içerisinde bu sitelere yüklendikleri görülmektedir (Kaplan ve Haenlein, 2010, s.63).

Bunun yanı sıra çoğu medya paylaşım sitelerindeki içeriklere ulaşabilmek adına kullanıcıların bu sitelere üye olmaları gerekmektedir. Söz konusu sitelerde kullanıcılar yorum yaparak aktif görünümde bulunsalar da aslında bu bireyler sadece sitedeki içerikleri görüntüleyebilmektedirler. Bu sitelerdeki içeriklerin blog, mikroblog gibi diğer sosyal ağlarda paylaşılması da mümkündür (Zarella, 2010, s.77).

Detaylı şekilde teknik bilgi ihtiyacı gerektirmeyen medya paylaşım sitelerini fotoğraf ve video paylaşım siteleri olarak da tanımlayabiliriz. Ayrıca bu siteler üzerinden ücretsiz ve basit bir şekilde paylaşım yapmak da mümkündür. Bunun yanı sıra sahip olduğu bazı özellikler sebebiyle bu tarz siteler içeriklerin üzerinde düzenleme ve değişiklik yapma imkanları sunmaktadır (Rigby, 2008, s.99):

- Kolay yayımlama: Medya paylaşım siteleri kullanılmadan önce bir web sitesi kodlamak resim ve fotoğrafları biçimlendirilerek yüklemek gerekmekteydi. Ancak medya paylaşım sitelerinin geliştirilmesiyle bu karmaşalar tamamen kalktı.
- Sosyal özellikler: İçeriklerin çeşitli yöntemlerle tartışılması ve paylaşılmasında medya paylaşım siteleri yardımcı olmaktadır. Bu duruma örnek olarak içeriklerin arkadaşlara gönderilebilmesi ve yorum yapma verilebilir.
- Kişisel sitelerde yayımlama: İçeriklerin doğrudan web sitelerinde, bloglarda ve sosyal ağ profillerinde yayınlanabilmesi sosyal medya araçlarına medya paylaşım sitelerinin kattığı en önemli yeniliklerden birisini oluşturmaktadır. Bu yenilik sayesinde milyonlarca MySpace kullanıcısı profillerinde videolarını paylaşarak YouTube'un yaygınlaşmasında etkili olmuştur.
- Düşük maliyet: Ücretsiz hizmet sunmakta olan bu tür siteler içerisinde ücretli olanların da üyeliklerinin ücretsiz olduğu bilinmektedir.

Video ve fotoğraf paylaşımlarına izin veren internet siteleri medya paylaşım siteleri içerisinde en yaygın kullanılan internet sitelerini oluşturmaktadır. Youtube ise günümüzde en popüler video paylaşım sitesini oluşturmaktadır. Beğenme, yorum yapma ve paylaşma gibi Youtube'a ait bazı özellikler bu platformun sosyal bir ortama dönüşmesini sağlamaktadır. Sosyalleşme özelliğine sahip olmasını sağlayan Youtube'a ait bir diğer özellik kullanıcıların kendilerine ait videoları paylaşmasını sağlayan içeriğidir. Söz konusu Youtube'un bu özelliği toplumdaki tanınmayan insanların fenomen hale gelmesini sağlayabilmektedir. Ayrıca bunun için profesyonel bir içerik de gerekmemektedir (Kelsey, 2010, s. 298).

Fotoğraf paylaşım siteleri medya paylaşım siteleri içerisinde oldukça yaygın şekilde kullanılan bir başka sosyal medya aracını oluşturmaktadır. Sosyal birer topluluk olarak yaygınlık kazanmaya başlamış olan fotoğraf paylaşım sitelerinin bu yaygınlığı kazanmasında etkili olan özelliği etiketleme, yorum yapma ve eleştirme gibi birçok farklı niteliklerinin olmasıdır. Özellikle amatör çekim yapan fotoğrafçıların içerik yaratıcısı haline dönüşmesinde söz konusu bu özellikler oldukça katkı sağlamaktadır.

Günümüzde özellikle akıllı telefonlar üzerinden hizmet veren bir yapıya sahip olan instagram, Fotoğraf paylaşım siteleri içerisinde yaygınlık kazanmış bir ağ platformunu oluşturmaktadır. Kullanıcılarını yeni ortamlarla tanıştırmak için daha fazla kullanıcıya ulaşmasını sağlayan instagram, özellikle cep telefonlarının fotoğraf çekme özelliklerinin gelişmesiyle daha yaygın bir şekilde kullanılmaya başlanmış ve şu an günümüzde tüm dünyadan milyonlarca üyesi bulunan bir uygulamadır. Bu yaygın kullanımı nedeniyle bu alan sadece amatör fotoğrafçılarla sınırlı kalmamış aynı zamanda profesyonel fotoğrafçılar da bu ağa oldukça ilgi göstermişlerdir.

2.7.5.1. Youtube

Üretilen videoların kullanıcılar tarafından kolay bir şekilde yüklenebildiği bir video paylaşım sitesi olan Youtube'un merkezi Amerika Birleşik Devletleri içerisinde Kaliforniya şehrinde bulunmaktadır.

J. Karim, C. Hurley ve S. Chen isimli üç genç tarafından geliştirilmiş olan YouTube, 2005 yılında ilk kez oluşturulmuş ve 2005 yılında siteye yüklenerek herkes tarafından ulaşılabilir olmuştur. Kurulduğu ilk aylarda pek fazla dikkat çekmeyen Youtube'un ilk paylaşımı kurucularından J. Karim'in hayvanat bahçesini ziyareti ile ilgiliydi. Ancak daha sonra bu sitede yayınlanmış olan bir videonun bir milyon kez izlendiği bilgisi dünyaya yayılınca Youtube herkes tarafından bilinen bir site adını aldı ve toplum içinde kullanan sayısı arttı. Youtube'un yaygınlaşmasında öncülük eden ve bir milyon izlenmeye ulaşan bu video Nike firmasına ait Brezilyalı futbolcu Ronaldinho'nun oynadığı bir reklam videosuydu. Youtube'un hızla büyümesini yakından takip eden Google, 2006 yılına gelindiğinde bu siteyi satın alarak kendi sistemi içerisine kattı. Tarih içerisinde bakıldığında 2007 yılında "Charlie Bit Me" adlı filmin 830 milyon kez izlenmesiyle Youtube daha da ünlü hale gelmeyi başardı (Akbulut, 2016, s. 2).

2.7.6. Sosyal İmlleme Siteleri

Sosyal imleme siteleri, internet kullanıcılarının internet kaynaklarını düzenlemesi, saklama ve arama yapması için geliştirilmiş bir yolu oluşturmaktadır. 1996 yılından bu yana birçok çevrimiçi sosyal imleme siteleri hizmet vermektedir ve 2003 yılından itibaren ise daha popüler bir şekilde insanlar tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Normal imlemeden sosyal imlemeyi ayıran özellik, sosyal ağlarda kaliteli paylaşımların yapılıyor olması ve bu paylaşımların daha

fazla ziyaretçi tarafından erişilebiliyor olmasıdır. Listeleme hızını artıran işlemler aynı zamanda bu özelliğiyle ziyaretçilerin artmasını da sağlamaktadır (wikipedia.org).

Söz konusu kavram için basit bir açıklama yapmak gerekirse imleme listeleme hızını artırarak daha iyi düzeyde yer alan sitelerle bağlantı kurmayı sağlayan araçtır. İmleme sayesinde alt sayfalar güçlenmekte ve böylece bu sayfaları ziyaret eden kişilerin sayısı artarak söz konusu siteye erişim kolaylaşmaktadır. Sitede düzenli paylaşımların yapılması listeleme hızını düşürmekte ve bu listeleme hızına etki eden faktörler arasında aynı zamanda dizinler bulunmaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken husus kullanıcıların imleme yaparken aşırıya kaçmamasıdır. Aynı zamanda kaliteli sitelerdeki paylaşımlar imleme siteleri için daha faydalı olmaktadır. Yıllardır kullanılan ve kullanıcılarına hızlı erişilebilirlik imkanı sağlayan sosyal imleme siteleri, basit ve hızlı bir ağ platformunu oluşturmaktadır. Sosyal imleme sitelerinin yer aldığı paylaşımlara yönelik adresler pek çok yerde yayınlanabilmektedir ve sitelerin belirlemiş olduğu kelimelerle link adreslerini paylaşması indeksleme hızını artıran bir eylemdir (wikipedia.org)

2.7.7. Sanal Dünya

2003 yılında piyasaya sürülen Second Life ve World of Warcraft gibi oyunlar bilim kurgunun temellerini oluşturan ve aynı zamanda azımsanmayacak kadar büyük bir kitle tarafından takipçisinin bulunduğu oyunlardır. Bu oyunların kullanıcılarına geniş bir sosyal aktivite ortamı sağlamasından dolayı söz konusu bu oyunlar sosyal medya araçları olarak kabul edilmektedir. Bu oyunların asıl amacı oluşturmuş oldukları sanal dünyanın içerisinde sosyalleşmeyi sağlamaktır (Zarella, 2010, s.171).

İnteraktif kullanıcıların grafiksel temsilleri tarafından oluşturulmuş internet tabanlı olan simüle edilmiş ortamlar sanal dünya veya sanal çevre olarak ifade edilmektedir (Safko, 2012, s.248). Çeşitli ve birbirinden farklı fonksiyon ve görünümlere sahip olan bu platformların aynı zamanda ortak özellikleri de bulunmaktadır. Bu ortak özellikler şu şekildedir (Rigby, 2008, s.218):

- Alan Paylaşımı: Bu platformlar aynı ortam içerisinde birden fazla kişinin aynı anda bulunmasına imkan sağlamaktadır.
- Yakınlık: Söz konusu bu platformlar kişilere gerçek zamanlı etkileşim olanağı sunmaktadır.
- Üç boyutlu görsellik: Gerçek hayatta var olan üç boyutlu ortamlar ve iki boyutlu görüntülerden yola çıkarak simüle edilen sosyal dünyalarda bazı yer çekimi, topoğrafya ve mimari gibi özellikler de yansıtılmaktadır.
- Kişiselleştirme: Bu platformlar içerisinde insanlar gerçek hayatta yer alan isteklerine göre uyarlanmış nesnelere onaylayarak, değişebilir ve yeni şeyler inşa edebilirler.

- Süreklilik: Oyun içindeki yaşam kullanıcının giriş yapmasına göre değişkenlik göstermez, sürekliliği devam etmektedir.
- Sosyalleşme ve Topluluk: Çeşitli cemiyet, komşuluk, takım vs. grupsal nitelikteki etkinlikler sanal dünya içerisinde teşvik edilmektedir ve bu etkinlikler kullanıcıların sanal dünya içerisinde sosyalleşmesine imkan sağlamaktadır.

2.7.8. Forumlar

Çevrimiçi bir şekilde topluluk tartışmaları oluşturmak ve yönetmek için oluşturulmuş web siteleri olan forumlar, bir grup üyeden oluşmakta ve kullanıcıları moderatör gözetiminde yer almaktadır. Forum sahibi tarafından belirlenen sohbet kurallarının denetlenmesi burada bulunan moderatörün görevini oluşturmaktadır (Safko, 2012, s.119). Forumların ilk örneklerinin 1979 yılında Carolina Üniversitelerinde Duke ve North tarafından geliştirildiği görülmektedir. Bu forumların geliştirilmesine ihtiyaç duyulmasının sebebi iletişim kurmayı sağlamaktır. Bu nedenle dağıtık işletim sistemi Usenet isimli proje faaliyete girmiştir. Sistemde yer alan kişilerin makale gönderip cevap verilmesi sistemi üzerine kurulmuş olan söz konusu bu forumların mail listesi türünde bir yapısı bulunmaktadır. Doğrusal bir modeli takip eden sistem üzerindeki sohbet mesajları bu forumların “mesaj dizisi” olarak ifade edilmesine sebep olmuştur. Usenet adlı bu sistem iki üniversite arasında kurulmuştur ve bu sistem eski sosyal ağlardan birisi olarak kabul edilmektedir (Zarella, 2010, s.147).

Forumlar için bir konu üzerinde araştırma yapma, bilgi edinme ve fikir sahibi olmak isteyen bireylerle bilgi ve deneyimlerini paylaşmak isteyen kişilerin buluştukları ortak sanal alanları oluşturan platform tanımlamasını yapmak mümkündür. Bu platformlarda paylaşılan her türlü bilgi ve deneyimler, forumların kullanıcılar için yararlı bir ağ haline gelmesine neden olmaktadır.

Özel bir ilgi alanı etrafında birey ve grupları bir araya getiren forumlar için söz konusu ilgi alanlarını bir ürün veya bir hizmet oluşturabilmektedir. Bilginin bu ağ sistemi sayesinde dağılması bireylerin bilgi ve deneyimlerini paylaşması ile sağlanmaktadır. Herhangi bir konu hakkında soruları olanlar veya bir konu hakkında daha fazla bilgi edinmek isteyen bireyler için söz konusu bu forumlar oldukça faydalı bir kaynak halini almaktadır (Pitta ve Fowler, 2005, s. 266).

İnsanlara konu hakkında farkındalık veya daha fazla bilgi ve deneyim sunan forumların bir başka özelliğini ise şirketlere samimi bir ortam oluşturarak kişiye özel iletişim kurma imkanını sağlaması oluşturmaktadır (O’Keefe, 2009, s.9).

Müşterilerinin istek ve şikayetlerinin dinlenmesiyle son derece önemli bir ortam haline gelen forumlar, bu nitelikleri sayesinde şirketlerin ekstra harcama yapmasını engelleyerek müşterilerle doğrudan iletişime geçme imkanı vermiştir.

Forumların şekilsel olarak işleyişi “threads” olarak isimlendirilen ana başlıkların altında mesajların birikmesi şeklindedir. Bu başlıkların altına üyelerin yapmış oldukları tartışmalara yönelik mesajlar doldurur ve bu mesajlar ilgisini kaybedene kadar aktifliğini korumaktadır. Forum içerisinde yer alan üyeler söz konusu bu başlıkları okuyarak faydalanabildiği gibi bu başlıklar altına kendi görüş, bilgi ve deneyimlerini de yazabilmektedir. Forumlarla ilgili burada bir diğer dikkat çeken nokta aktif dönemlerine göre forumların değişkenlik göstermesidir. Bazı forumlar piyasaya yeni bir ürün sürülmesinin ardından aktif hale geçerken bazı forumlar ise sezonluk olarak aktif hale geçebilmektedir (Pitta ve Fowler, 2005, s. 266).

2.8. Sosyal Medyanın Gelişim Süreci

1978’de Christensen ve Suess tarafından hayata geçirilen Bulletin Board Services sistemi tarih içerisinde sosyal medyanın ilk örneği olarak kabul edilmektedir. Kullanıcıların iletişim kurmasına ve bilgilerini paylaşmasına imkan sağlamak amacıyla geliştirilmiş olan bu sistem sayesinde kullanıcılar online şekilde diğer kullanıcılara mesaj, dosya, oyun vs. gönderebilmekte ve diğer kullanıcıların göndermiş olduğu mesajları okuyabilmektedirler (Sayımer, 2008, s. 120).

Ağdaki mesajların veya dosyaların paylaşılmasına izin veren bu sistem ilk olarak 1980’li yıllarda birincil çevrimiçi topluluk haline gelmiş ve daha sonra dünya çapında oldukça yaygın ve popüler bir uygulama olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Usenet 1979 yılında bir tartışma sitesi olarak kurulmuştur ve bu sitenin kurulmasında kullanıcıların halka açık mesajlar iletebildikleri bir ortam oluşturulmaya çalışılmıştır. Söz konusu bu sistem Duke ve North Carolina Üniversitelerinin iş birliği sonucu geliştirilmiştir ve bu sistemin kurulmasındaki temel amacı ilanların öğrencilere duyurulması için iki üniversitenin birbirine bağlanarak haberleşme sağlamak olmuştur. Bu sistem tarihe ilk forum örneği olarak geçmiştir ve 1997 yılında aktif olan ilk sosyal medya sitesi Six Degrees’dir (Güçdemir, 2012, s. 35).

Günümüz sosyal medya örneklerinden birisini Susan ve Abelson tarafından 1998 yılında kurulmuş olan web sitesi oluşturmaktadır. Günlük yazılar yer alan bu sitede “weblog” ilk olarak kullanılmıştır. Sosyal medya ağlarının artmasında teknolojinin gelişmesiyle birlikte internetin yaygın hale gelmesi etkili olmuştur.

Günümüzde kullanıcılar veya izleyiciler sosyal medya uygulamaları sayesinde içerik üretimi konusundaki temel belirleyici faktör haline gelmişlerdir. Söz konusu bu gelişme geleneksel medyanın izleyicileri yöneten ve yönlendiren yapısında değişikliğe sebep olmuştur. Sosyal medya ortamlarının gelişmesiyle birlikte geleneksel medya içerisinde pasif izleyici konumunda yer alan birey üretici ve tüketici konumuna geçmeyi başarmıştır (Ünür, 2016, s.

156). Bu sayede söz konusu bireyler kullanıcı statüsüne erişmiş ve içerikleri takip ederek aynı zamanda kendi ürettikleri içerikleri paylaşabilir hale gelmişlerdir.

Sosyal medya ortamlarında daha fazla katılımcının yer alması, iletişimdeki fiziksel engellerin ortadan kalkması ve sosyal medya ortamlarının artması sayesinde meydana gelmiştir. Sosyal medyanın oluşumu ve gelişimi sırasında birçok farklı evreler geçilmiştir. Ancak son yıllarda özellikle 2000 yılı ve sonrasında sosyal medya alanında meydana gelen gelişmelerle farklı sosyal medya alanları ortaya çıkmıştır. Bu devam eden süreç içerisinde artan düzeyde kullanıcı sayısına ulaşan sosyal medya geniş bir kullanıcı ağına kavuşmuştur.

2.8.1. Bilgi Teknolojileri Bağlamında Sosyal Medya

Kişilerin çevrelerinde gerçekleşen olay ve gelişmeleri anlama ve yorumlama potansiyeli teknolojik gelişmelerle birlikte ortaya çıkan iletişim imkanları ile birlikte gelişmiştir. Kişilerin iletişimlerini sağlayabilmesi için “yeni medya” olarak ifade edilen bu yeni iletişim olanakları kullanılarak internet üzerinden bilgisayar, tablet ve cep telefonları araçları ile etkileşimli bir iletişim ağı sağlanmaktadır (Eren ve Aydın, 2014, s. 197).

İnsanların bilgiye ulaşması bu iletişim ağı sayesinde daha basit bir hale gelmiştir ve eldeki verilerin doğrulanması bu sayede daha da kolaylaşmıştır. Böylece kişinin herhangi bir aracıya gerek duymadan bilgiyi doğrudan kaynağından öğrenmesi sağlanmıştır. Bu durum “Yeni Medya Akımı” olarak ifade edilen cep telefonu, bilgisayar vb. cihazların iletişim amaçlı kullanılmasını yaygınlaştırmıştır (Çıldan vd. 2012). İnternetin etkileşimli iletişim gücü olarak ifade edilen “yeni medya” kavramı için bu ifade somut bir tanımlamayı oluşturmamaktadır. Söz konusu bu gücün kullanıldığı alanlar ise “sosyal medya araçları” olarak ifade edilmektedir (Eren ve Aydın, 2014, s. 197).

Günümüzde yeni medya teknolojileri siyasal, kültürel ve ekonomik birçok alanda oldukça etkili bir araç haline gelmiştir. Yeni medya teknolojilerinin sahip olduğu güç artık tüm dünya tarafından farkında olunan bir gerçeği oluşturmaktadır. Teknolojinin her türlü eyleme uyum sağlamış yapısından dolayı teknolojiden en iyi şekilde faydalanmak gerekmekte bunun için de toplum içerisinde örgütlenmenin doğru şekilde sağlanması gerekmektedir (Türk, 2013, s. 55).

Herman ve Chomsky’e göre klasik medyanın yerini almış olan yeni medya kullanıcılarına medya üreticisi olma fırsatı vermektedir ve yine Herman ve Chomsky’e göre kitle medyası olarak da ifade edilebilen internet medyacılığı kişilerin sosyal medya ortamları sayesinde marjinal bir hale gelmelerine fırsat sunmaktadır. Bu bağlamda yeni medya için devlet kontrolünün dışında ve halkın kontrolü dahilinde bir alanı oluşturduğu söylenebilir (Atton’dan aktaran Aydoğan ve Kırık, 2012, s. 63).

Mesajların ve simgelerin anlamı ve biçimi konusunda toplum içerisinde yer alan farklı birçok grup, kurum ve kişiler mücadele vermektedirler. İletişim araçları bu süreç içerisinde kültürel ve ideolojik tartışmaların bir aracı haline gelmektedir (Uysal, 2016, s. 97).

Üçüncü medya olarak yeni medya teknolojilerini kavramsallaştırmaya çalışan Dagron, toplumsal hareketlerin oluşmasında yeni medya teknolojilerinin etkili olduğunu ileri sürmüştür ve aynı zamanda söz konusu bu medyanın siyasi bir ilişki içerisinde olmadığını belirtmiştir (Dagron'dan Aktaran, Türk, 2013, s. 56).

Her alanda etkili bir rol oynayan internet yaklaşık olarak 25 yıldır hayatımızda yer almaktadır. Web 2.0. olarak adlandırılan teknoloji, internetin kullanım alanını büyütme ve kişilerin fiziksel olarak bir arada olma zorunluluğunu ortadan kaldırmakta ve sanal ortam içerisinde sınırsız olarak iletişim kurma imkanı sağlamaktadır (Sayımer, 2014, s.102).

Günümüzde "sosyal medya" olgusu hızla gelişen ve büyüyen internet teknolojisi sayesinde gelişmiş olan bir kavramdır (Eren ve Aydın, 2014, s.198).

İnternet üzerinden aynı anda karşılıklı içerik paylaşılmasına ortam hazırlayan gelişme web 1 teknolojisinden web 2 teknolojisine geçiştir (Eren ve Aydın, 2014, s. 198; Telli, 2012, s. 47).

"Sosyal medya" olarak ifade edilen kavram temelde web 2.0 teknolojisine bağlı olarak bilgi veya farklı içeriklerde paylaşım yapan online uygulamaları ifade etmektedir. Yeni nesil internet platformu olarak da tanımlanan bu kavram kullanıcıların içeriğine katkı sağlayarak, web 2.0 kullanıcı merkezli olması sayesinde bireylere kullanım kolaylığı ve hareket özgürlüğü de vermektedir (Genç, 2010, s. 238).

Sosyal medya başka bir tanımlamaya göre bloglar, podcastler, Facebook, Twitter gibi sosyal paylaşım ağları sayesinde oluşturulmuş görsel, işitsel depolamaya dayalı elektronik-sayısal iletişim ortamıdır (Yılmaz, 2012, s.247).

Aynı zamanda sosyal medya bireylere internet ortamı içerisinde her türlü duygu, düşünce ve fikirlerini paylaşma imkanı sağlamakta olan bir ağıdır (Eren ve Aydın, 2014, s. 198).

İçerisinde medya kelimesi bulunsa da sosyal medyanın alternatif medya kavramından farklı niteliklere sahip olduğu görülmektedir. Farklılık oluşturan bu niteliklerin başında sosyal medyanın kullanıcılara içerik oluşturma ve bu içerikleri yayınlayabilme fırsatı vermesi yer almaktadır (Eren ve Aydın, 2014, s. 198).

Sosyal medyanın alternatif medyadan farklı bir diğer özelliği ise geniş bir yelpazede kullanım alanı bulunması ve yerel ve ulusal sınırları ortadan kaldırıyor olmasıdır. Sosyal medya daha kısa bir ifadeyle internet kullanıcılarının bilgiyi kendi gücü altında kullanabilmesini sağlayan sosyal ağları oluşturmaktadır (Batur, 2014, s. 47).

İnternet kullanımının zaman içerisinde yaygın hale gelerek herkesin rahatlıkla kullanabildiği bir dönüşüm yaşaması ile başlarda sadece belli bir kesimin içerik paylaşarak büyük kitlenin

izleyici konumunda olmasından sıyrılmış ve kitleler genel olarak bu paylaşımlara yorum yapmaya ve kendi içeriklerini üretmesi sürecine girmişlerdir. Sosyal medya kavramının oluşmasında ilk basamakta sözlük siteleri ve blogların oluşması yer almaktadır (Eren ve Aydın, 2014, s. 198).

Bireylerin veya grupların karşılıklı bilgi alışverişine girdikleri ve özgür bir şekilde oluşturmuş oldukları ortamlara sosyal ağ ismi verilmektedir (Öztürk ve Akbıyık, 2013, s. 1012). Bireysel ve toplumsal yaşamı mekânsal ve zamansal kavramları soyutlaştırarak tekrardan kavramsal hale getirilmesi sosyal ağlar sayesinde gelişmiştir. Yeni dünya düzenini “ağ toplumu” olarak ifade eden Castells bu toplum yapısını ağların biçimlendirdiğini vurgulamıştır. Castells’in bu yaklaşımına göre bireylerin birbirleri ile bir ağ toplumu içinde yaşamaya başlaması ülkelerin sınırlarını ortadan kaldıran bir gelişmedir (Binark vd. aktaran Türk, 2013, s. 55).

2.8.2. Bireysel ve Toplumsal Bağlamda Sosyal Medya

Toplumsal hareketlerin gelişmesinde iletişim önemli bir rol alan faktörü oluşturmaktadır. Muhalif bir medyanın oluşturulması sayesinde muhalif fikirlerin kitlelere iletilebilmesi mümkün hale gelmektedir. Sistem karşıtı hareketlerin meydana gelmesi, içerisinde yer alan zamana uygun medyaların oluşturulması ile gerçekleşmektedir (Çoban, 2011, s. 1).

Geçmişte bakıldığında medya araçlarının sosyal hareketleri gerçekleştirmek için kullanılmasının çok önceki tarihlere dayandığı görülmektedir (Güler, 2013, s.341). Dönemin tarihsel yapısına uygun şekilde medyaları kullanarak her toplumsal hareket toplumda bir iz bırakılmasına sebep olmuş ve bireylerin kendi taleplerini dile getirme fırsatı oluşturmuştur. Örneğin Rus Devrimi sırasında yaşanan örgütlenmede broşür, kitap, dergi ve gazete gibi o dönemin medya araçlarını oluşturan unsurlar oldukça önemli rol almıştır (Çoban, 2011, s. 2).

İletişim araçları günümüz içerisinde yaşamımızın her alanını etkileyen ve değişikliğe sürükleyen yapısı sayesinde toplumsal iletişimde adeta bir devrim yaşanmasına sebep olmuştur. Toplumsal bilincin oluşmasında bu devrim niteliğindeki değişim ve dönüşüm büyük rol oynamıştır (Işık, 2013, s. 27). Küreselleşme dönemine girilmesinde iletişim teknolojilerinin gelişmesi etkili olmuştur. Söz konusu küreselleşme hareketiyle toplum içerisinde yer alan sınıf hareketlerinde gerileme görülmüştür. Bu durum muhalif hareketlerinde azalma anlamına geliyor olsa da bu boşluğu dolduracak olan sistem karşıtı faaliyetler bu dönemde ön plana çıkmıştır (Çoban, 2011, s. 6).

Herhangi bir örgütsel hareketin özelliklerini hareketin içinde var olan kişilerin iletişimleri oluşturmaktadır. Dolayısıyla örgüt içerisinde yer alan hiyerarşinin az olması örgütün hareketleri içerisinde yer alan iletişimi artıran bir etkidir ve örgüt içerisindeki iletişimin artması sayesinde harekete katılım da artacaktır. Günümüzde ağlar etrafında oluşturulmuş olan hareketler için yeni toplumsal hareketler ifadesi kullanılmıştır (Sayımer, 2014, s. 99- 100).

2.8.3. Medya İletişim Bağlamında Sosyal Medya

En az iki bireyin farkında olmasıyla iletişim başlamakta ve anlam kazanmaktadır (Cüceloğlu, 2002, s. 46). Sanal yapıda bir iletişim ortamı sunan sosyal medya, kullanıcıların birbirlerini fark etmesi ve fark edilmek istemesi üzerine başlayan bir iletişimdir. Tarihe bakıldığında ilk olarak askeri çalışmaların düzgün şekilde yürütülebilmesi ve birbirleri arasında iletişim kurabilmeleri amacıyla başlatılmış olan iletişim ve sosyal medya kavramları daha sonra zaman içerisinde halk arasında yaygın şekilde kullanılmaya başlanmış ve bugünkü halini almıştır. Askeri çalışmalar kapsamında geliştirilmeye çalışılan internet, ilk olarak www ağı kullanılarak ve daha sonrasında diğer ağlara geçilerek bilgi alışverişi zemininin oluşması sağlanmıştır. sixdegrees.com 1997 yılında kurulmuş olan ilk sosyal ağ sitesini oluşturmaktadır (Onat & Alikılıç, 2008, s. 1119). Bazı araştırmacılar, sosyal medyanın temelini, dosya ve makalelerin haber gruplarına iletilmesi amacıyla Duke Üniversitesi'nde Tom Truscott ve Jim Ellis tarafından geliştirilen USENET'in (News Group) oluşturduğunu ileri sürmektedir (Hazar'dan akt. Özen, 2012, s. 6).

Kişileri daha bireysel davranışlarda bulunmaya modern toplum şartları sevk etmekte ve söz konusu bu yönelimler sosyal medya ortamlarına da yansımaktadır. İnsanların sosyal medyada bir kimlik arayışına girmesi ve sosyal medyada iletişim kurma isteği insanın doğasında yer alan sevilme ve tanınma ihtiyacından doğmaktadır. Kültürün temel unsurlarını dil ve bilgi oluşturmaktadır ve söz konusu bu kültürün temel unsurları iletilerin anlamlandırılması, iletişime nitelik kazandırması ve kişinin deneyimlerinden yararlanması gibi bazı özelliklere sahiptir. Dil sözlü iletişimin olmazsa olmaz parçasını oluşturmakta ve sözlü iletişim yaşam biçimleri ile doğrudan ilişki içerisinde yer almaktadır (Dökmen, 2003, s.36).

İnsanın gelişimi ve yaşamının devamlılığında büyük rol oynayan bilgi, kültürün özü olarak ifade edilen bir kavramı oluşturmaktadır. Jest ve mimikler ise sözlü iletişimiyle birlikte kullanılmakta ve bu ifadeler özünde sözsüz iletişim olarak değerlendirilmektedir. Sanal boyuta kadar taşınmış olan jest ve mimiklerin sanal ortamdaki adının karşılığı günümüzde emoji olmuştur. Örnek vermek gerekirse Whatsapp, Instagram, Facebook gibi ağ platformlarında sıklıkla bu emojiler kullanılmaktadır (Baltaş & Baltaş, 2004, s. 23).

“Yazılımsal simgelerin biçimlenmesiyle meydana gelen ve okuyucuda duygu aktarımını sağlayan görsel ipuçları” şeklinde tanımlanmış olan “emoticon” kelimesi İngilizcede ikon ve duygu anlamına gelen kelimelerin birleşiminden oluşmuştur (Toksöz 2017, s. 249).

Kökünü Japoncaya dayanan bu kelime resim ve harf anlamına gelen kelimelerin birlikte kullanılmasıyla türemiştir. Söz konusu emoji kavramının ilk kez tasarlanması 1998 yılında bir cep telefonu firmasında görev alan Shigetaka Kurita tarafından gerçekleştirilmiştir (Toksöz & Kahraman, 2017). Yüz ifadelerinin taklit edilmesine bağlı olarak türetilmiş olan emojiler ilk kez oluşturulduğu sırada noktalama işaretlerinden yararlanılmıştır. Yüz yüze iletişimde jest ve

mimiklerin önemli olduğu gibi günümüzde yaygın şekilde kullanılan sanal ortamlarda da aynı şekilde emojiler oldukça önemlidir. Hatta sanal ortamlarda emojilerin kullanılmaması durumunda söz konusu iletişim etkisiz ve soğuk olarak değerlendirilebilmektedir.

2.8.4. Kültürel ve Ekonomik Bağlamda Sosyal Medya

Bireylerin gündelik yaşama dair alışkanlıklarının değişmesi ve kitle iletişim süreçlerinin yeniden düzenlenmesinde dijital kültürün ürünü olan yeni medya etkili olmuştur (Küçükcan vd, 2013, s. 141).

Medya ve yeni medya tabanlı bir tüketim kültürü içerisinde yer alıyor olmamızda teknolojik gelişmelerle çağın değişmiş olması sebep olmaktadır. Dünyadaki kapitalist sistemin varlığı medya yoluyla tüketim kültürünü yaygınlaştırmış ve tüketim odaklı bir toplumun oluşmasına neden olmuştur (Özer, Dağtaş, 2011, s. 36).

Günümüzde yeni medyanın oluşturduğu sistemler ile tüketim odaklı olan söz konusu popüler kültür iş birliği içerisinde bulunmaktadır. Bilgi ve enformasyona verilen önemin artmasında yeni teknolojilerin gelişmesi ve iletişimin küresel hale gelmesi neden olmuştur. Bu noktada ekonomilerin gelişmesini sağlayan itici gücü bilgi oluşturmuştur (Çakır, 2014, s. 320).

Gerçek hayatın içerisinde yer alan ekonomik düzenin sanal ortamlara taşınmasında yeni medyanın geniş kitlelere ulaşmasının büyük rolü bulunmaktadır. Bu durumu tarih içinde dönemlerle örneklendirmek gerekirse buhar makinesinin geliştirilmesinden sanayi devrine kadarki yaşanan gelişmeler nasıl ki toplum yapısını ve algılarını değiştirmişse günümüzde sosyal medya ve iletişim olanaklarının gelişmesi aynı şekilde toplumdaki ekonomik ve kültürel alanlarda değişimlere yol açmaktadır (Kara, 2013, s. 44).

2.9. Türkiye’de İnternetin Gelişimi ve Sosyal Medya Kullanımı

İlk etapta Türkiye’de internet kullanımı akademik temelli bir ağın geliştirilmesiyle sağlandı. Her şey 1987 yılında Ege Üniversitesi liderliğinde Türkiye Üniversiteler ve Araştırma Kurumları Ağı’nın (TÜVAKA) kurulmasıyla başlamıştır. Daha sonra 1991 yılında ODTÜ ve TÜBİTAK, sadece akademik amaçlarla değil, ülke çapında bir internet bağlantısı kurmak amacıyla bir internet servis sağlayıcı girişimi olan TR-NET’i başlatmıştır. İlk denemeler 1992 yılında Hollanda’da yapılmış ve Türkiye’nin ilk internet bağlantısı 12 Nisan 1993’te Ankara ile Washington arasında 64 Kbps kapasiteli kiralık bir hattın kurulmasıyla sağlanmıştır. Sonuç olarak 12 Nisan, internetin Türkiye’ye girişinin yıl dönümü olarak belirlenmiştir (Gönenç, 2012, s. 95-96). ODTÜ’den sonra Ege Üniversitesi (1994), Bilkent ve Boğaziçi (1995), İstanbul Teknik Üniversitesi (1996) dahil olmak üzere birçok kurum internet ağına katılmıştır. 1996 yılında ticari işletmeler ve diğer segmentler interneti kullanabilmiştir. Türkiye’nin ilk internet altyapısı olan TURNET bu tarihte hizmete girmiştir. Ayrıca TÜBİTAK, Türkiye’deki tüm

akademik kurumları birbirine bağlayacak ULAKNET iletişim ağını kurmuştur. Ulaştırma Bakanlığı, interneti geliştirmek ve birim iş birliğini sağlamak amacıyla 1998 yılında "İnternet Üst Kurulu"nu oluşturmuştur. 1999 yılında TURNET'in yerini almak üzere TTNET kurulmuştur (Avcı, 2013, s. 36-39). İnternet kullanımı, tüm dünyada olduğu gibi 2000'li yıllarda her yıl artmıştır.

Her yıl kapsamlı bir şekilde kültürel dijital raporlar yayınlayan Hootsuite ve We Are Social dijital pazarlama ajanslarının yayınlamış oldukları bu raporlar doğrultusunda ülkelerde ve genel olarak dünyada sosyal medya ve internet kullanımı istatistikleri verilmektedir. Bu konu hakkında her yıl veri yayınlayan Digital in 2020 Global Overview raporuna göre dünya çapında internet kullanıcısı sayısı 2020 yılında 4,5 milyar olarak tespit edilmiştir ve bu verilere ait sayıların yıllar içerisinde arttığı görülmektedir. Bu bağlamda dünya nüfusunun yaklaşık olarak yarısının sosyal medyayı aktif olarak kullandıkları ve sosyal medyaya ortalama olarak saniyede 11 yeni kullanıcının dahil olduğu bilinmektedir. Sosyal medya kullanıcılarının yaş skalasına bakıldığında bu ağları en aktif kullanan yaş grubunun 18-29 yaş aralığındaki gençlerden oluştuğu görülmektedir. Raporlar doğrultusunda söz konusu kullanıcıların bu sanal ortamlarda günlük ortalama 6 saat 42 dakika zamanlarını harcadıkları görülmektedir (We Are Social, 2020).

Bu rapor verilerine göre Türkiye'de toplam 62 milyon internet kullanıcısı bulunmaktadır ve bu sayı ülkenin %75'ini oluşturmaktadır. Aktif sosyal medya kullanıcı oranı ise nüfusun %63'ünü oluşturmakta ve ortalama internette harcanılan zamanın ülkemizde 7 saat 15 dakika olduğu görülmektedir. İnternette harcanan bu uzun zamanın sosyal medya kanallarında, Whatsapp ve Viber gibi mesajlaşma sitelerinde ve e-posta alma ve gönderme işlemlerinde harcadığı rapor edilmiştir.

Ülkemizde internette geçirilen zamanın yaklaşık olarak 3 saati sosyal medyada geçirilmekte ve en çok kullanılan sosyal medya sitelerinin sırasıyla YouTube, Instagram, Whatsapp ve Facebook olduğu raporda belirtilmektedir (We Are Social, 2020).

Ülkemizde internet kullanımını araştırmaya yönelik olarak TÜİK tarafından yapılan Türkiye Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması verilerine göre ülkemizde internet kullanıcılarının oranının %79 olduğu görülmekte ve bu oranın bir yıl önce %75,3 olduğu bilinmektedir. Yine bu rapor içerisindeki bilgilere göre bir yıl öncesinde %88,3 olan internet erişimine sahip hane sayısının 2020 yılında %90,7 ye ulaştığı görülmektedir (TÜİK, 2020).

Dünya ve ülkemiz çapında oldukça yaygın bir kullanıcı kitlesine ulaşmış olan sosyal medyanın toplumlar ve bireyler üzerinde farklı tipte olumlu ve olumsuz etkiler oluşturduğu ve oluşturmaya devam edeceği bir gerçektir. Kültürel, sosyal, ekonomik ve psikolojik birçok etkiyi beraberinde getiren sosyal medyanın kullanım oranının artması gelecek zaman içerisinde daha da artmasına ve toplumdaki soyutlanmaz bir yapı haline gelmesine yol açacaktır (Aydın, 2016).

3. BÖLÜM

SİVİL TOPLUM BAĞLAMINDA SOSYAL MEDYA KAVRAMININ İNCELENMESİ

Bu bölüm içerisinde genel olarak sosyal medyanın ve sivil toplum örgütlerinin ilişkisi, benzer noktaları ve farklılıkları üzerinde durulmuştur. Ayrıca bu araştırmanın temel amacını oluşturan konuya özet bir cevap verebilmek adına son başlıkta sosyal medya bir sivil toplum örgütü müdür? sorusu cevaplanmaya çalışılmıştır.

3.1. Sivil Toplum Kuruluşlarının İletişim İhtiyacı

Günümüzde sivil toplum kuruluşlarının kitlesel değişim ve dönüşümün önemli bir unsuru haline gelmesinde sivil toplum kuruluşlarının ekonomik ve demokratik gelişmelere katkısının fark edilmesi sebep olmaktadır. Dünya açısından sivil toplum kuruluşlarının yapısı incelendiğinde küreselleşmiş ve toplumdan güç alan bir yapıya sahip oldukları görülmektedir. Siyasal ve sosyal alan içerisinde sivil toplum kuruluşlarının daha geniş bir etkinlik alanı oluşturabilmeleri için vasıflarını güçlendirmeleri ve sayılarını artırmaları gerekmektedir. Vasıflarını iyileştirmesi gereken sivil toplum kuruluşlarının bu durumunu iletişim konusu çerçevesinde incelemek doğru olacaktır.

Sivil toplum kuruluşlarının iletişim çalışmalarının diğer resmi kurumlar veya kar amacı güden özel sektör kuruluşları ile kıyaslandığında daha farklı bir boyut taşıması gerektiği görülmektedir. Çünkü sivil toplum kuruluşlarının yapısı gönüllülük esasına dayanmakta ve bu da iletişiminin diğer kurumlardan farklı bir hal almasına neden olmaktadır. Bu nedenle sivil toplum kuruluşlarının kar amacı gütmeyen bir anlayışla gönüllülük esasına dayalı bir kurum olarak misyon, vizyon ve ilkelerini sürdürmeleri ve bunları hedef kitle ile kurdukları iletişime yansıtmaları gerekmektedir.

Günümüzde sivil toplum kuruluşlarının paydaşları ile oldukça geniş kapsamlı iletişim faaliyetlerini ortaya koydukları ve bu paydaşları ile sürekli olarak iletişim halinde oldukları görülmektedir (Wright, Bocarnea, 2007, s. 217). Kar amacı gütmeyen söz konusu bu kuruluşların tüm kesimlere kendilerini ifade etme fırsatını elde etmeleri, daha geniş alanlara etki etmeleri ve sürekli olarak ilerlemeyi sürdürebilmeleri için iç ve dıştaki paydaşlarıyla akılcı bir iletişim yöntemini kullanmaları gerekmektedir. Ferdi, kurum içi ve dışarıya dönük olmak üzere birbiri ile sıkı ilişki içerisine girmiş olan üç boyutlu sivil toplum kuruluşlarının iletişim faktörleri bu kuruluşlar için oldukça hayati önem taşımaktadır.

Bireylerin ortak menfaatleri ve sosyodemografik özellikleri gibi sebeplerle bir araya gelmelerinde kurum içerisinde yer alan kişiler arası etkileşim ve iletişim görev almaktadır. Söz konusu sivil toplum kuruluşlarının iletişim faktörlerinden sonuncusu yani iletişimin üçüncü boyutunda ise sivil toplum kuruluşlarının hedef kitleleri yer almaktadır (Özmutaf, Çelikli,

2010, s. 2842-2845). Bu hedef kitle için sivil toplum kuruluşları olmasa da bazı görüşler bu kitle için müşteri ifadesini kullanabilmektedirler.

Gündelik yaşamda kullanılan müşteri kavramından farklı bir anlam taşıyan sivil toplum kuruluşlarının hedef kitleleri, bu kavramla daha kapsamlı bir anlam ifade etmektedirler. Menfaat konusunun sivil toplum kuruluşları içerisinde uyum gösterdiği gibi çakışma göstermesi de mümkündür. Dolayısıyla kâr amacı güden ticari kuruluşlarla kıyaslandığında sivil toplum kuruluşlarının hedef kitlelerinin tamamıyla sağlıklı bir iletişim içerisinde bulunmasını zorunlu hale getiren ilişkisel pazarlama pratiklerinin daha güç olduğu görülmektedir (Denney, 1999, s. 155). Müşteri sınıfının sivil toplum kuruluşları açısından doğru şekilde tanınması, söz konusu bu müşterilere anlatılacak konuların ve zamanının belirlenmesi açısından önemlidir.

Dışarıyla olan iletişiminde özel şirketler gibi kar amacı güden kurumlar, resmi kurum ve kuruluşlar ile ulusal ve uluslararası kuruluşlarla paydaş olan sivil toplum kuruluşları (Güder, 2004: 70-73) bu kuruluşlarla olan ilişkilerini hukuki sınırlar içerisinde maddi ve fiziksel kaynaklara erişmek amacıyla yürütmektedirler (Ryfman, 2006: 75-80).

Sivil toplum kuruluşlarınca gönüllü olarak değerlendirilebilecek herhangi ferdi veya tüzel kişiliğe sahip olmayan özel sektör ile kurulan ve sivil toplum kuruluşlarına kaynak sağlayan iletişim “gönüllü iletişimi” olarak ifade edilmektedir. Sivil toplum kuruluşlarının gönüllülük esaslı bir anlayışla yürüttükleri projeler sayesinde kendilerini tanıtmaları ve hedeflerini anlatmaları çoğunlukla hedef kitle ile kurmuş oldukları iletişim sayesinde mümkün hale gelmektedir. Özel sektör tarafından “kurumsal sosyal sorumluluk” olarak ifade edilen bu çalışmalar söz konusu sivil toplum kuruluşlarına kurmuş oldukları iletişim sayesinde gönüllü katılımının artması ve kendileri hakkındaki olumlu bakış açısının gelişmesini sağlamaktadır.

Özet bir anlatımla ifade etmek gerekirse mesaj ya da iletinin dışarıdaki çevreyle kurulan iletişimin ana ögesini oluşturduklarını söylemek mümkündür. Dış çevreye gönderilen iletinin algılanış biçimi, niteliği, bu iletiye gösterilen reaksiyon ve sayısı sivil toplum örgütleri tarafından kurmuş oldukları iletişimin başarısını saptamada önemli bir paya sahiptir. Dolayısıyla sivil toplum örgütlerinin çevresi ile kurmuş oldukları iletişim mesaj prosesinin nitelikli yönetilmesiyle gerçekleşmektedir (Özmutaf, Çelikli, 2010: 2845).

Özel sektör kuruluşu olmamalarına rağmen rekabetin oldukça fazla olduğu bir ortamda faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarından ihtiyaç sahiplerine yardımda bulunma, topluma hizmet verme ve taban örgütü olmamalarına rağmen arabulucu kuruluşlar olarak işlev görmeleri ve bu sayede demokrasiye katkı sağlamaları beklenmektedir. Dolayısıyla söz konusu bu beklentilerin sivil toplum kuruluşları tarafından karşılanabilmesi için bu kuruluşların kamu kurumları ile sıkı iletişim halinde olmaları gerekmektedir. Kamu kesimindeki ana aktörler arasında diğer sivil toplum kuruluşları, maaşlı personel, basın, gönüllüler ve üyeler, destekçiler, denetim kurumlarını saymak mümkündür. Kamu ile sivil toplum kuruluşlarının iyi

ve sıkı ilişkiler kurması için öncelikle halkla ilişkilerini iyi ve düzgün şekilde sürdürülmesi gerekmektedir. Ayrıca toplum içerisinde sivil toplum kuruluşlarının sayısının artması ve daha da artmaya devam ediyor olması bunun yanı sıra ise ihtiyaç duyulan kaynakların sınırlı oluşu zorlu bir çabayı mecburi hale getirmektedir. Söz konusu bu kaynaklar sadece maddi kaynaklar olarak anlaşılmamalıdır. Bu kapsama dahil olan kişiler içerisinde gönüllüler ve üyeler de bulunmaktadır. Bu nedenle sivil toplum kuruluşları açısından halkla ilişkiler konusunun yalnızca maddi kazanç olarak görülmemesi gerekmekte ve aynı zamanda bu ilişkinin gönüllülerin ve üyelerin kuruluşa olan bağlılıklarının artmasında ve bu kuruluşa olan aidiyet duygularının pekişmesinde oldukça önemli bir paya sahip olduğu bilinmelidir (Özdemir, Aktaş Yamaoğlu, 2010, s. 14-15).

Sivil toplum kuruluşlarının başarılı bir itibar yönetimine sahip olabilmeleri ve kamu tarafından güvenilir bir kuruluş olarak algılanabilmeleri için başarılı bir halkla ilişkiler çalışmasına önem vermeleri gerekmektedir. Sınırlı olan kaynaklarla faaliyet gösterme zorunluluğu ve varlığını sürdürebilmek için gönüllü ve maddi yardıma duyulan gereksinim sivil toplum kuruluşlarının iletişiminin önemini artıran sebepler arasında yer almaktadır. Sivil toplum kuruluşlarının etkin halkla ilişkiler pratikleri arasında kamu kesiminin güvenini kazanma, daha prestijli hale gelme ve kriz yönetiminde başarı sağlayabilmeleri için gerçekleştirdikleri iletişim çalışmaları bulunmaktadır (Özdemir, Aktaş Yamaoğlu, 2010, s. 4-5).

Sivil toplum kuruluşlarının hedef kitlelerini ve diğer tüm paydaşlarını bilgilendirmesi ve birtakım konulardan haberdar etmesi, sivil toplum kuruluşlarının varlıklarını sürdürmesi için gerekli olan finansal kaynakları elde etmesi ve kendi içlerinde belirlemiş oldukları misyon ve vizyonlarının toplum tarafından benimsenmesi için gerekli koşuldur. Sivil toplum kuruluşlarının bunu gerçekleştirebilmeleri için karşılıklı hoşgörü anlayışı içerisinde olmaları ve hedef kitle ile iletişimi iş birliği anlayışı çerçevesinde kurmaları gerekmektedir. Söz konusu bu iletişimin sürdürülebilmesi halkla ilişkiler olarak tanımlanmaktadır. Bu kapsamda halkla ilişkileri “doğru iletinin doğru kanallarla doğru hedefe ulaştırılmasını sağlayan pratikler” şeklinde tanımlamak da mümkündür. Belirlediği hedef kitle, taşıdığı ileti ve tercih ettiği iletişim kanalları açısından halkla ilişkiler faaliyetleri kendi içerisinde çeşitlilik gösterse de sivil toplum kuruluşlarının genel istekleri arasında daha fazla tanınmak, kamuoyuna iletilen bilginin sonucu olarak toplum tarafından geri bildirim görmek ve daha fazla destek görmek yer almaktadır (REC Türkiye, 2008, s. 7-15).

Sivil toplum kuruluşlarının temel görevleri arasında iletişim aygıtlarından faydalanarak toplumsal konulardaki farkındalığı, bilgi düzeyini ve hassasiyeti artırmak böylece toplumdaki karar verme süreçlerine etki ederek fikir, tutum ve davranışlarda etkili olmak bulunmaktadır. Sivil toplum kuruluşları kendi içerisinde farklı yapıya, misyon ve vizona sahip olsalar da hepsi için iletişim ve halkla ilişkiler oldukça önemli bir role sahiptir.

Topluma fayda sağlamak amacıyla sivil toplum kuruluşlarının gerçekleştirmiş oldukları etkinliklerinin toplum tarafından bilinmesi, bu kuruluşların pozitif bir imaj elde etmesini

sağlayacaktır. Çünkü bu etkinliklerin topluma duyurulması sayesinde etkinliklere halkın iştiraki sağlanacak ve sonucunda en iyi şekilde verim elde edilecektir. Belli bir hedef kitlenin toplumun planlı ve sürekli olarak harekete geçmesini sağlamak sivil toplum kuruluşlarının kurulma nedenini oluşturmaktadır. Bu kapsamda asıl amaç belirlendikten sonra kişiler bu hedef doğrultusunda toplanarak problemi çözmeye çalışırlar ve amaç ve hedef kitleye yönelik çalışmaları sürdürürler (Bayraktar, 2005, s. 9). Bu sayede sivil toplum kuruluşları gönüllü ve üye kazanması ve aynı zamanda yürütmüş oldukları etkinliklerde maddi ve manevi anlamda toplum tarafından destek görmesi bu kuruluşların pozitif şekilde değerlendirilmesini sağlayacaktır.

Bir kurumun yapmış oldukları etkinliklerle başarıyı sağlayabilmesi kadar söz konusu bu etkinlikleri başarılı bir şekilde topluma anlatması da oldukça önemli ve gerekli bir noktayı oluşturmaktadır. Bu kuruluşların kendini en doğru şekilde ifade etmesi ve kamu ve paydaşlarına yürüttükleri faaliyetlerini duyurabilmesi gerekmektedir. Sivil toplum kuruluşlarının iletişim konusundaki en stratejik araçlarını kendilerinin meydana gelmesine sebep olan gayeleri oluşturmaktadır.

3.2. Sivil Toplum Kuruluşları İçin Bir İmkan Olarak Yeni Medya

Türkiye'nin sivil toplum kuruluşlarının karşı karşıya olduğu en ciddi sorunlardan biri, gerçek bir halk desteğinin olmamasıdır (Narman, 2015, s. 169). Holtzausen'e göre günümüzün kamuları sürekli değişmektedir. Bu durumda halkla uzun vadeli ve sağlıklı bir ilişki kurmak zordur (akt. Gower, 2009, s. 44). Geleneksel iletişim kanalları aracılığıyla halka ulaşmanın yetersizliği ortaya çıkmış, haber bülteni gibi teknik iletişim oluşturmaktan ziyade diyalogu kolaylaştırmak, katılımcı karar vermeyi ve fikir çeşitliliğini artırmak için etkili iletişim kanallarının oluşturulması gerektiği ortaya çıkmıştır (Jaatinen, 2002, s. 59). Kuruluşlar ve hedef kitleleri arasında yeni bir iletişim yolu olarak yeni medyanın ortaya çıkması ve yaygınlaşması tarihte eşi benzeri olmayan fırsatlar sağlamıştır. Yeni medya, organizasyon-halkla ilişkilerin gelişmesi için yeni fırsatlar sunarken, organizasyonel faaliyetlerini gerçekleştirmek için çeşitli paydaşlarla iletişim/ilişki içinde olması gereken sivil toplum kuruluşları için kuruluşların halkla ilişkiler/iletişim uygulamaları için yeni bir kanal olma özelliği taşımaktadır. Yeni medyanın, düşük maliyetli, anında erişilebilir ve yönetilen bir iletişim ortamı olarak, halkla ilişki kurmak ve kar amacı gütmeyen sivil toplum kuruluşları için ilişkileri sürdürmek için son derece önemli bir potansiyeli bulunmaktadır.

İnternetin ve ilgili medyanın sivil toplum kuruluşlarının faydalarına çeşitli faktörler katkıda bulunur. Daha önce de belirtildiği gibi, sivil toplum kuruluşlarının, çeşitli nedenlerle medya ile olan zorlu ilişkilerine karşın, artık kendi alternatif medyaları vardır. Sivil toplum kuruluşları, ideolojilerini doğrudan halka iletebilmek ve destekledikleri sorunları sansürlemek zorunda

kalmadan hedef kitlelerine ulaşabilmek suretiyle yeni medyadan yararlanmışlardır (Özdemir ve Yamanoglu 2010, s. 6).

Yeni medyanın, sivil toplum kuruluşlarının kendilerini hedef kitlelerine tanıtmaları, amaçlarını açıklamaları ve bilgi yaymaları için bir alan sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda halkla yeni ilişkiler kurma ve mevcut ilişkileri güçlendirme olanakları sağladığı da belirtilmiştir. Bu şans, paydaşların sivil toplum kuruluşu hakkında daha fazla bilgi edinmelerini ve yakından takip etmelerini sağlar. Böyle bir durum sivil toplum kuruluşunun olumlu imajına ve kamuoyunda güven oluşmasına katkıda bulunur. Ayrıca destekçilerin, gönüllülerin ve ilgili kişilerin sivil toplum kuruluşlarına katılmasını da kolaylaştırır (Başfıncı, 2007, s. 10).

Yeni medya ortamları, sivil toplum kuruluşlarına medyanın ve kamuoyunun ilgisizliğinin üstesinden gelmek için daha önce erişilemeyen fırsatlar sunmaktadır. Sivil toplum kuruluşları, faaliyetleri hakkında bilgi vermek, duyurular yapmak, imza kampanyaları yapmak ve kamuoyu oluşturmak amacıyla giderek artan sayıda kişiye ulaşmak için bu kanalları kullanabilirler (Solmaz ve Görkemli, 2012, s. 187). Ayrıca sivil toplum kuruluşları, toplumsal sorunlara yanıt verme ve siyasi aktörleri ve yasa koyucuları bu çözümleri eyleme geçirmeye zorlama yeteneğine sahiptir (Cılızoğlu, 2005, s. 40). Yeni medya, kamuoyuna ve toplumsal baskıya aracılık ettiği için sivil toplum kuruluşları için de bu amaca ulaşmada önemli bir araç haline gelmiştir.

Diğer bir amaç ise kâr amacı gütmeyen sivil toplum kuruluşlarının varlıklarını devam ettirebilmeleri için finansman sağlamak ve bunları temin etmektir. Yeni medya erişimi, düşük maliyetli, kullanımı kolay bir iletişim kanalı sağlayarak yeteneklerini ve kaynaklarını geliştirmek için katkılara ve üyelik ücretlerine dayanan sivil toplum kuruluşlarına yardımcı olmaktadır. Hem web sitesi hem de sosyal medya platformları, grubun daha geniş bir kitleye ulaşmasını, amaçlarını açıklamasını ve çevrimiçi bağış toplamasını sağlayarak grubun gelirini arttırmada yardımcı bir amaca hizmet etmektedir.

Örneğin kadın sivil toplum kuruluşları, halkla ve diğer hak savunuculuğu kuruluşlarıyla iletişim kurmalı ve iş birliği yapmalıdır. Maalesef ülkemizde sivil toplum kuruluşları arasındaki iletişim ve iş birliğinin derecesi olması gereken yerde değildir. Sivil toplum kuruluşları, bilgi alışverişinde bulunabilecekleri ve kendi disiplinlerindeki küresel kuruluşlarla bağlantı kurabilecekleri bir iletişim platformu geliştirmek için yeni medyayı kullanabilirler. Ulusal ve dünya çapındaki diğer STK'lar ile bağlantı kurmayı kolaylaştırma özelliği ile erişiminde yer, zaman ve konum sınırlaması olmayan yeni medya, sivil toplum kuruluşları için önemli bir araçtır (Başfıncı, 2007, s. 10-11).

Yeni medyanın tüm bunlara ek olarak ve bu işlevlere katkı sağlayan bir özellik olarak en temel yönü, etkileşime, geri bildirim ve söyleme izin veren yapısıdır. Geri bildirim mekanizması bilindiği gibi iletişim sürecinin en önemli adımlarından biridir. Geri bildirim sayesinde kuruluşlar, mesajlarının nasıl iletildiğini, hedef kitlenin bunları nasıl yorumladığını ve iletişim

sürecini iyileştirmek için hangi değişikliklerin gerekli olduğunu öğrenebilir (Denney, 1998, s. 155). Ayrıca sivil toplum kuruluşları, mevcut ve gelecekteki üye ve gönüllülerle doğrudan iletişime geçmek, yeni katkıda bulunanlar ve savunucularla sağlıklı bağlantılar kurmak, kendilerini daha iyi ifade etmek ve insanları harekete geçirmek için sosyal medyayı kullanabilir. Bireysel veya kurumsal sivil toplum aktörleri, yeni medya teknolojilerini savunuculuk operasyonlarında ve ayrıca temasları geliştirmek, insan ve finansal kaynakları oluşturmak ve söylem başlatmak için bir platform olarak başarıyla kullandılar. Ayrıca yeni medya, anonimlik, daha fazla paylaşım özgürlüğü, dayanışma ve muhalefet örgütlenme yeteneği sağlayarak özellikle bazı ülkelerde feminist hareketin birincil aracı haline geldi (Kaya, 2018, s. 564). Sivil toplum kuruluşları, yeni medyayı halkla etkileşim kurmak ve iş birliği yapmak için yeni bir iletişim ve örgütlenme kanalı olarak kullanabilir. Yeni medya ağı yapısı ile adil katılım, erişilebilirlik ve ifade özgürlüğünü teşvik ederek çoğulcu ve demokratik bir tartışma platformu oluşturmak mümkündür (Yüksek, 2015, s. 54). Sonuç olarak yeni medya ortamlarının bireysel iletişimin yanı sıra yeni bir kamusal alan olma özelliği de sergilediği düşünülebilir (Solmaz ve Görkemli, 2012, s. 187). Yeni medya aracılığı ile aynı anda binlerce insana ulaşmak, sivil toplum aktörleri açısından yeni bir kamusal alanın habercisi haline gelmiştir. Öte yandan Yüksek'in belirttiği gibi (2015, s. 63):

“Toplumsal hareketlerin ve bu hareketler içinde yer alan sivil toplum örgütlerinin ana akım medyanın egemen söylemi destekleyen ve nihayetinde kamuoyunu biçimlendiren hegemonyasına karşı iletişim teknolojisindeki değişimlerle birlikte artan ölçüde sosyal medyayı kapsayan alternatif medya kanallarını ve platformlarını kullandıkları ve gerektiğinde kendi medyalarını yarattıkları görülmektedir.”

Yeni medyanın farkındalık oluşturmasındaki potansiyelinin farkına varılmasıyla, sivil toplum kuruluşları da özellikle sosyal medya üzerinden birçok kampanya düzenlemeye başlamıştır.

3.3. Türkiye’deki Sivil Toplum Kuruluşlarının İletişim Faaliyetleri ve İletişim Araçları

Toplum içerisinde yer alan belli bir grupta veya toplumun tamamında etkili olan bir probleme yönelik yapılan çalışmalar ve düzenlenen etkinlikler sivil toplum kuruluşlarının esas faaliyetlerini oluşturmaktadır. Sivil toplum kuruluşlarının açık sistem haline gelmesinde toplumla ilgili problem ve mevzulara yönelik faaliyet yürütmesi etkili olmaktadır. Sivil toplum kuruluşlarının kamu ile iletişim kurması en önde gelen sorumluluklarını oluşturmaktadır.

Türkiye’de sivil toplum kuruluşlarına karşı toplum bilincinin gelişmesinde Avrupa Birliği’ne giriş sürecinin başlaması etkili olmuştur. Sivil toplum kuruluşlarının iletişim faaliyetlerinde bu imkânları bir atılım fırsatı olarak değerlendirmeleri, amaçlarına ulaşmalarında daha etkili ve başarılı olmalarına yardımcı olacaktır. Bunun sebebi sivil toplum kuruluşları açısından iletişim faaliyetlerinin sağlam bir zemine inşa edilmesinin, toplumun kendilerine yüklediği görevleri aktif olarak yerine getirmelerini sağlamada önemli bir koşul olmasıdır (Başfıncı, 2012, s. 12).

Daha önce bahsi geçen sivil toplum kuruluşlarında iletişim ve farkındalık konusunda ise Avrupa Birliği'ne giriş sürecinin paralellik gösterdiğinin tekrar altını çizmek faydalı olacaktır. Sivil toplum kuruluşları açısından önemli görevler arasında Avrupa Birliği kuruluşlarıyla iletişim kurmak, söz konusu bu ilişkileri daha güçlü hale getirmek ve uluslararası alanlarda etkin bir konuma gelmek yer almaktadır. Avrupa Birliği'ne giriş sürecinde ülkemizde yer alan sivil toplum kuruluşlarının daha etkili faaliyetlerde bulunmaları ve doğru ve sağlıklı bir iletişim oluşturmaları oldukça önemlidir (REC Türkiye, 2008, s. 5).

Küreselleşmenin beraberinde getirmiş olduğu devletin kısıtlanan egemenlik alanı içerisinde sivil toplum kuruluşlarının, halkın daha fazla söz sahibi olduğu bir demokrasi ortamının oluşması için yerel yönetimlerin yanında yer alması gerekmektedir. Sivil toplum kuruluşlarının halkın bilinçli katılımı sağlanmadan ulus devlet idaresi içerisinde aktif şekilde rol alması mümkün değildir. Söz konusu bu durum nedeniyle sivil toplum kuruluşlarının diğer sivil toplum kuruluşları ile iş birliği içerisinde bulunması ve etkinlik ve çalışmalarını duyurması gerekmektedir.

Hedef kitleleri ve paydaşları ile iletişim kurarak tüm yöntem ve stratejileri değerlendiren sivil toplum kuruluşları bu yöntem ve stratejilerini belirlerken bilişim teknolojilerinin tüm imkanlarını, yazılı, görsel ve işitsel medya ortamlarını, standart posta, basılı yayın ve yüz yüze iletişim imkanlarının tamamını kullanmaktadırlar (Güder, 2004, s. 103-119).

Türkiye'de internetin kullanımındaki yaygınlığın artmasıyla birlikte sivil toplum kuruluşlarının bilinirliğinin de paralel şekilde arttığı ve bu sayede sivil toplum kuruluşları açısından yeni bir dönemin başladığını söylemek mümkündür. Bunun yanı sıra sivil toplum kuruluşları açısından geleneksel medyanın etkisinin büyük oranda devam ettiğini de belirtmek gerekmektedir. Dolayısıyla sivil toplum kuruluşları açısından yeni iletişim teknolojilerinin etkisini incelemeden önce geleneksel medyayı da bu kapsamda incelemek önemlidir.

Sivil toplum kuruluşlarının medyada görünmelerini zorunlu kılan sebepler arasında topluma bilgi vermek, proje ve etkinliklerine katkı sağlama amacıyla kaynak bulabilmek, hedefledikleri kitleye seslerini duyurabilmek gibi hedeflerini saymak mümkündür (TÜSEV, 2013, s. 103).

Sivil toplum kuruluşları açısından büyük önem arz etse de imkan, kaynak ve kısıtlılık gibi nedenlerle geleneksel medyadan faydalanamamaktadır. Bu sınırlık ve engellenme sivil toplum kuruluşları için sosyal medyanın alternatif bir medya haline gelmesine sebep olmuştur. Ancak günümüzde sosyal medyanın yanı sıra geleneksel medyanın da toplum üzerinde etkisinin sürdüğünü belirtmek yanlış olmayacaktır. Bunun yanı sıra özellikle ülkemizde 1990'lı yıllardan sonra gelişen bilgi iletişim teknolojilerindeki ilerleme ve bununla birlikte internet kullanımının yaygın hale gelmesi bilgiye erişimi daha kolay hale getirilmiştir. Böylece sivil toplum kuruluşları bu ortamlarda tekrar etkinlik kazanmış ve güncel bir hale gelmiştir (Yıldırım, 2003, s. 232).

3.4. Sivil Toplum Kuruluşları Açısından Sosyal Medyanın Önemi

Günümüzde toplumun tüm kesimi tarafından oldukça ilgi gören sosyal medya, sadece işletmeler ve bireyler açısından değil aynı zamanda sivil toplum kuruluşlarının seslerini duyurmalarında ve hedef kitleye ulaşmalarında da oldukça etkili bir araç konumuna gelmiştir. Sivil toplum kuruluşları açısından katılımcı kültürünü ön planda tutmak temel amacı oluşturmakta ve bu kuruluşlardaki diğer amaçlar arasında ortak bir ilgi alanı yaratarak bu alanda bireyleri bir araya getirmek yer almaktadır (Dondurucu, 2014, s. 227). Sosyal medya uygulamaları bu kapsamda değerlendirildiğinde yalnızca bireyler arası etkileşimi sağlamak amacıyla kullanılmadığı, aynı zamanda kurumların hedeflerine yönelik olarak mesajlarını duyurmasında da etkili oldukları görülmektedir (Onat, 2010, s. 104). Söz konusu bu durumun sosyal medyaya kamusal bir alana dönüşüm yaşattığı söylenebilir.

Sosyal medya uygulamalarını kullanarak internetin yarattığı bu kamusal alan sayesinde kamusal alan olma niteliği taşıyan sivil toplum kuruluşları savundukları konular çerçevesinde destekçi ve üyelerini harekete geçirmekte, mesajlar yayınlamakta ve bir kamuoyu oluşturmaktadır (Onat, 2010, s. 108). Sivil toplum kuruluşlarının güncellik kazanmasında ve etkin hale gelmesinde söz konusu bu durum önemli bir rol üstlenmektedir. Sivil toplum kuruluşlarının geniş kitlelere ulaşmasında sosyal medya ortamlarının etkileşim kolaylığı ve hızı oldukça etkili olmaktadır. Bu kapsamda sosyal medya ortamlarının sivil toplum kuruluşlarına sağlamış olduğu kolaylıklar aşağıda verilmiştir (Binark ve Löker, 2011, s. 17):

Sosyal medya uygulamaları bu bağlamda sivil toplum kuruluşlarına;

- Sivil toplum kuruluşları için gerekli enformasyonu sağlamaktadır.
- Sivil toplum kuruluşu içerisinde yer alan üyeler arasında diyaloga ve karşılıklı iletişimin gelişmesine katkı sağlamaktadır.
- Sivil toplum kuruluşunda yer alan üyelerin eylem ve etkinliklere çağrılarak harekete geçmelerinde etkili olmaktadır.
- Çeşitli sivil toplum kuruluşlarının birbiri ile iletişime geçmelerinde ve bu kuruluşların birbiri arasındaki iletişimi sürdürmelerine yardımcı olmaktadır.
- Farklı kuruluşlarda yer alan bireylerin birbirlerinden haberdar olmalarını sağlamaktadır.
- Sivil toplum kuruluşları için gerekli olan kaynağı ve fon teminini sağlamaktadır.
- Bu kuruluşlarda yer alan üyelerin yaratıcı fikirler geliştirmelerine ortam hazırlamaktadır.

Türkiye’de sivil toplum kuruluşları Hoştut ve Seçil Deren (2014)’ e göre genel olarak Twitter ve Facebook üzerinden kurumsal etkinlikler konusunda halkın bilgilendirilmesini sağlamaktadır. Sivil toplum kuruluşları yeni bir kamusal alan olan sosyal medya ortamındaki elde ettikleri avantajların yanı sıra hala günümüzde bu kuruluşlar hakkında yazılı basında çıkan haberler kuruluşların prestijlerini oldukça etkileyen bir faktörü oluşturmaktadır.

Sivil toplum kuruluşlarının kurumun vizyonuna ve kurumsal kimliğine uygun şekilde politikalar izleyebilmesi için daha etkin şekilde paydaşlarıyla iletişimi sürdürmeleri gerekmektedir.

Öte yandan sivil toplum örgütleri sosyal medyayı halkla ilişkiler aracı olarak da kullanmaktadır. Kullanıcıların çevrimiçi bir şekilde mal veya hizmet hakkında yorum yapmalarına olanak sağlayan online ağlar ya da platformlar yeni bilişim teknolojileri sayesinde oluşmaktadır. Bu bağlamda milyonlarca sosyal medya kullanıcısı bu özellikler neticesinde sosyal medya kullanmaktadır. Web 2.0 kapsamında internetin daha da etkileşimli bir hal alması ile kullanıcılar sanal ortamlarda içerikler üretmek ve düşüncelerini yazıya aktarmakla beraber online konuşmalardan edindikleri deneyimlerini dünya ile paylaşma imkanı elde etmektedirler. Bilgi teknolojisi sayesinde sosyal ağlar gerçek hayattan farklı bir şekilde yeniden yaratılmıştır. Kullanıcıların aktif katılımından kaynaklanan canlılık ve etkileşim; veri, olay, öneri, haber, görüntü, makale alışverişi yoluyla ortaya çıkan bu yeni ortam artık dünya çapında yayılmıştır (Onat, Aşman Alikılıç, 2008, s. 1117). Günümüzde, sosyal medyanın tüm bileşenleri, işletmeler için etkin bir iletişim platformu sunmak için bir araya gelerek, eşik bekçisi tarafından engellenmeden hedef tüketicileriyle doğrudan etkileşim kurmalarına olanak tanımaktadır. Bu genişleyen çevrimiçi ve yeni iletişim platformu, kullanıcıların, rakiplerin ve tedarikçilerin birbirleriyle düzensiz ve sınırsız bağlar ve bağlantılar kurmasına olanak tanır (Phillips, Young, 2009, s. 6). Sonuç olarak, sosyal medyanın halkla ilişkiler açısından etkisini ve gücünü anlamak tüm kurum ve kuruluşlar için kritik öneme sahiptir. Kurum ve kuruluşlarla ilgili olumlu-olumsuz haber ve bilgiler artık sosyal medyada hızla dolaşabilmektedir. Başarılı halkla ilişkiler tekniklerinin temelinde, örgütün amacını gerçekleştirme kapasitesi açısından hangi hedef kitlenin daha etkili olduğu, ne tür bir iletişim ve bağlantının geliştirilmesi gerektiği düşüncesi yatmaktadır (Sayımer, 2008, s. 75). Günümüzde halkla ilişkiler profesyonelleri, sosyal medya platformlarının milyonlarca kişinin kullanıcı veya müşteri olarak birbirlerine fikirlerini beyan edebildiği bir araç olması nedeniyle, sosyal medyadaki çevrimiçi izleyicilerin ve paydaşların önemini anlamaya başlamışlardır.

Ayrıca, geleneksel medya halkla ilişkiler alanında mesajların yayılmasında başarılı olmaya devam ederken, çevrimiçi izleyicileri içeren sosyal medya kullanıcıları, yeni etkileyiciler olarak sanal ortamlarda etkileme ve etkilenme potansiyeline sahip bir paydaş kitlesi oluşturmuştur. Bu bağlamda yeni halkla ilişkiler anlayışı, çevrimiçi sohbet, bağlantı kurma, kitlesel katılım gibi yeni halkla ilişkiler faaliyetlerini tanımlamaktadır. Halkla İlişkiler 2.0 olarak adlandırabileceğimiz bu süreç çerçevesinde halkla ilişkiler uygulamalarında önemli ölçüde devrim yapma potansiyeline sahip birçok gelişme meydana gelmiştir. Bu şekilde diğer gruplardan farklı olarak yeni bir paydaş segmenti olarak tanımlayabileceğimiz bu topluluk, mevcut kitlelere göre daha ilgili, sorgulayan ve kendini daha özgür ifade eden bir topluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Kurumlar da kendilerini tüketicilere ulaştırmak için başarılı iletişim girişimlerine yatırım yaparken, yükselen bu paydaş grubu, kurumlarla etkileşim için ortak bir çaba göstermektedir. Müşterilerin ürün, hizmet ve markalar hakkında edindiği

bilgiler, sosyal medyanın çevrimiçi kullanıcılara sunduğu seçenekler sayesinde ticari kuruluşlar için olumsuz bir durum değildir. Birçok işletme ve şirket, bunu halkla ilişkiler açısından bir avantaja dönüştürüp sosyal medya aracılığı ile ilgili kitlelerle iyi ilişkiler içine girerek hedef kitle ve paydaşlarıyla uzun ömürlü ilişkiler kurabilmektedirler. Halkla İlişkiler 2.0, hedef kitle ile iki yönlü bağlantı kuran yeni bir halkla ilişkiler modelidir. İletişimin tek yönlü yürütüldüğü modellerden biri değildir. İşletmelerin sosyal çevreleri ve paydaşları ile kurdukları bu esnek iletişim, kurumsal imaj ve kimlik, marka bilinirliği ve sadakat gibi bileşenler açısından kritik olduğu kadar satın alma kararlarında da önemli bir etkiye sahiptir (Breakenridge, Solis, 2009, s. 76). Sosyal medyayı halkla ilişkiler faaliyetlerinde bir araç olarak kullanmanın birtakım avantajları vardır:

- Yeni hedef kitleler bağlamında yeni paydaşlara ulaşmak: Şirketler, hedef kitlelerine, mevcut ve gelecekteki tüketicilere ulaşmak ve uygun amaç ve sonuçlara ulaşmak için sosyal medyayı kullanabilir.
- Sosyal paydaşlarla doğrudan iletişim ve etkileşim: Şirketler, diğer kuruluşlar ve markalar, sosyal medya özelliklerinin sunduğu imkanlar sayesinde tüm sosyal paydaşları ile doğrudan iletişim ve etkileşim kurabilir.
- Mesaj veya iletileri yayma: Bir halkla ilişkiler planı bağlamında viral pazarlama yoluyla olumlu ve arzu edilen mesajları dağıtma yeteneği, sosyal medyayı stratejik bir iletişim aracı haline getirir.
- Kullanıcı odaklı içerik ağlarını medya karışımına dahil etmek: Şirketler artık mesajlarını yaymak için geleneksel medya karmalarına ek olarak sanal medya kullanmak zorundadır.
- Hedef kitlelerle iş birliği: Halkla ilişkiler araştırmasında, sanal dünyanın oluşturduğu yeni paydaş grupları için geri bildirim dayalı bir iletişim faaliyeti oluşturmak mümkündür.
- Geri bildirim dayalı düzeltici ve önleyici faaliyetlerin gerçekleştirilmesi: Sosyal medya kanalları geri bildirim dayalı iletişim yönetimi sağlar; hedef kitleyi dinleyerek erken müdahale, telafi ve olası sorun ve krizlerin düzeltilmesine olanak tanır.
- Katılım ve uyum: Şirketler ve diğer kurumlar, sosyal medyayı izleyerek kendileri hakkında çevrimiçi tartışmalara girebilir ve kitlelerin ve kitleleri oluşturan bireylerin katılımına dayalı halkla ilişkiler operasyonlarını değiştirebilir.
- Ağ Oluşturma: Kurumlar ve hedef kitleleri arasında bir bağlantı dokusu, bir bağ geliştirmek için ağ oluşturma gereklidir. Kurumlar halkla ilişkiler operasyonları için en uygun ağları oluşturmalı ve bu ağları hedef kitleleriyle ilişkilerini yönetmek için kullanmalıdır.
- Güven: Kullanıcıların sosyal medya aracılığıyla materyal üretme ve yayma konusunda kendi inisiyatiflerini kullanma kapasitesi onlara önemli bir güç vermiş ve sanal ortamların sağladığı güvenlik ve şeffaflık, bir ürün veya marka hakkında yorum ve fikirleri önemli ve güvenilir kılmıştır.

- Kurumsal itibar: Kurumsal itibar, bir kuruma ilişkin tüm kamuoyu ve paydaş algılarının toplamıdır; çevrimiçi paydaşlar da kurumsal itibar inşasında önemli bir rol oynamaktadır.

Web 2.0 ile sosyal medya daha yaygın olarak kullanılmakta ve gelişmektedir; müşteriler veya kullanıcılar tarafından oluşturulan materyalin yaygınlaştırılması, halkla ilişkiler 2.0 uygulamalarında tek yönlüden iki yönlü simetrik iletişim paradigmasına geçişi kolaylaştırmıştır. Sanal paydaş kitleleri, ilgili kitlelerle iletişimde iki yönlü simetrik bir iletişim modeli uygulamak amacıyla, halkla ilişkiler 2.0 olarak bilinen, mesajları iletmekten ziyade almanın veya konuşmaktan ziyade dinlemenin öncelikli olduğu yeni bir uygulama alanı yaratmıştır.

Kurumlar, tüm sosyal paydaş gruplarıyla sürekli, gerçek zamanlı, iki yönlü bir iletişim paradigması geliştirmek için bu uygulamaları kullanabilir. Tüm bu nitelikler halkla ilişkiler bağlamında düşünüldüğünde, halkla ilişkiler 2.0 uygulamaları ve sosyal medya, geleneksel ya da klasik halkla ilişkiler faaliyetlerinden daha etkili hale gelmekte; ancak içerik üretiminin kontrol edilememesi ve istenilen yönde doğrudan iletişim sağlanamaması bazı ölçülemeyen problemlere yol açabilmektedir.

3.5. Sivil Toplum Kuruluşları ve Sosyal Medya İlişkisi

Günümüzde herhangi bir sivil toplum kuruluşunun kurulabilmesi için zorunlu olan birçok resmi prosedür ve yasal düzenlemelerden geçmesi gerekmektedir. Bir sivil toplum kuruluşu kurarak buradan insanlarla iletişim kurmak hem ekonomik anlamda hem de zaman anlamında oldukça külfetli bir süreç olacaktır. Çünkü bir sivil toplum kuruluşu kurulmadan önce birçok resmi prosedürün halledilmesi, ardından maddi bütçenin temin edilerek bir yer tutulması ve bu yerin hazır hale getirilmesi gerekmektedir. Fakat aynı amaçla sosyal paylaşım sitesinde söz konusu aynı amacı gerçekleştirebilmesi için bu süreçlerden geçmesine gerek yoktur. Üstelik bir ağ üzerinden belirli bir grup veya kişilerle görüşme yapmak hem çok hızlı hem de masrafsız gerçekleşmektedir. Bunun yanı sıra sosyal medya siteleri üzerinden üyelik işlemleri sivil toplum kuruluşlarına yapılan üyeliklerden çok daha kolay ve hızlı şekilde halledilebilmektedir.

Birçok sivil toplum kuruluşlarının günümüzde sosyal medya üzerinden organize oldukları ve çalışmalarını bu ortamlar üzerinden yürüttükleri bilinmektedir. Bunun sebebi ise sosyal medya sayesinde bilgilendirme, organize olma, etkinlikler düzenleme gibi eylemlerin çok daha pratik ve hızlı gerçekleşiyor olmasıdır. Sivil toplum ve sosyal medyanın düz bir mantıkla bakıldığında birbirinden çok bağımsız kavramlar gibi görünse de detaylı olarak incelendiğinde ortak ve farklı birçok özelliklerinin yer aldığı görülmektedir. Bu özellikleri benzerlikler ve farklılıklar başlıkları altında daha detaylı şekilde incelenmiştir.

Taylor ve Kent (1998), işletmelerin çevrimiçi ortaklıklar oluşturmak için iki yönlü iletişim kanallarını nasıl kullanabilecekleri üzerine araştırmalara öncülük etmişlerdir. İnternetin,

konuşmaya izin veren bileşenlerin kullanımı yoluyla kurumsal iletişimin yaratılmasına izin verdiğini iddia etmektedirler. Ürettiği içeriğin tarihsel bağlamı nedeniyle tartışma panoları ve e-postalar bu bileşenlere örnektir. Teknolojik gelişmelerin bir sonucu olarak Facebook, Twitter ve bloglar gibi yeni kanallar bu bileşenlerle tanıştırılmıştır. Bu değişikliklere ve gelişmelere rağmen, Taylor ve Kent'in internet üzerinden iletişimi teşvik etme kavramları doğru olmaya devam etmektedir.

Bu kavramlar, siteyle ilgili bilgileri kullanmak, ziyaretçileri geri dönmeye motive eden sık sık güncellenen siteler ve yeni materyaller sağlamak, sitelerin kullanımını ve gezinmesini kolaylaştırma ve ziyaretçileri sitede tutmayı içermektedir (Briones ve diğerleri, 2010, s.38). Önceki araştırmaya göre, işletmeler mükemmel web siteleri kurmak ve sürdürmek için hem çalışanlar hem de finansal kaynaklar açısından daha fazla yatırım yapmaktadır. Web siteleri, şirketler ve kar amacı gütmeyen kuruluşlar için reklam, halkla ilişkiler, sorun yönetimi ve topluluk ilişkileri için hayati önem taşıırken, sivil toplum grupları tarafından insanlarla bağlantı kurmak ve sorularına cevap vermek için büyük ölçüde kullanılmaktadır. Daha sonra, web sitelerinin alaka düzeyi daha belirgin hale geldikçe, bu kuruluşlar, paydaşlarıyla ortaklıklar geliştirmek için web sitelerinin potansiyelini en üst düzeye çıkarmaya çalışmıştır (Taylor, Kent, White, 2001, s.267).

Paydaşlarla çevrimiçi etkileşimdeki artışın ardından, çoğu halkla ilişkiler uygulayıcısı, dikkatlerini sosyal bileşenli bloglar aracılığıyla etkileşime kaydırdı. Kelleher ve Miller'a göre, çevrimiçi bağlamlarda bloglar aracılığıyla kurulan iletişim başarılı olma potansiyeline sahiptir. Paydaşları günlük operasyonlar ve kriz zamanlarında kuruluşlarla ilişkilendirmek, büyük ölçüde bağlantı ve etkileşime dayanmaktadır. Daha fazla insan bloglara ilgi duydukça, kuruluşlar onları bu platformlar aracılığıyla aydınlatmaya başlamış ve onlara karşı daha erişilebilir ve hesap verebilir hale gelmiştir. Özünde bloglar, katılım sağlandığında çevrimiçi söylemin başarılı bir strateji olup olmadığı konusundaki tartışmanın güçlenmesine katkıda bulunmuştur (Saxton & Waters, 2014, s.282).

Sivil toplum kuruluşlarının yeni teknolojiyi erken benimseyen bir geçmişi vardır. 1990'lar boyunca, özellikle internet, hayır kurumları ve gönüllü grupları tarafından taban hareketlerinin ve lobicilik çabalarının örgütlenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Sosyal medya olarak tanımlanan platformlar- Twitter gibi mikroblog siteleri, Facebook ve MySpace gibi ağ siteleri veya Youtube ve Flickr gibi video ve fotoğraf paylaşım siteleri artık kuruluşlara mevcut ve potansiyel üyelerine aracı kullanmadan ulaşma ve bağlantı kurma olanağı sağlamaktadır (Greenberg ve MacAulay, 2009, s. 65).

Geleneksel web sitelerinden farklı olarak, sosyal medyanın ortaya çıkışı, kurum ve halk arasındaki temasların oluşmasında önemli yeni potansiyeller sunmuştur. Statik broşür benzeri yapılara sahip çoğu web sitesinin aksine, sosyal medya dinamik mesajları, çoklu etkileşimli öğeleri ve bir bütün olarak iyi organize edilmiş sosyal ağ yapılarını içermektedir. İnternet ortamındaki bu değişimler sonucunda örgütler ve genel olarak insanlar çevrimiçi etkinliklerine

daha fazla dahil olmuşlardır (Saxton ve Waters, 2014, s.280). Sosyal medyanın sunduğu yeni fırsatlara ayak uydurabilen ve yararlanabilen STK'lar ağ tabanlı bir yapıyı benimsemiştir. Bu şekilde hareket eden STK'lar, duvarların dışına genişlemekte ve bloglar, Facebook ve Twitter gibi yeni dijital platformlar aracılığıyla iletişim kurmak, bağlantılar kurmak ve çalışmalarını geniş bir kitleye tanıtmak için sosyal medyayı kullanmaktadırlar. Alanlarını genişletmek için basit, düşük maliyetli ve hızlı iki yönlü iletişimi tercih etmektedirler (Fine ve Kanter, 2010, s.3).

Bireyler ve kuruluşlar, bloglar, video ve resim paylaşım siteleri ve ağ platformları gibi sosyal teknolojileri yalnızca materyal paylaşarak etkileşimde bulunmak için değil, aynı zamanda haberleri ve bilgileri filtrelemek, etkinlikleri planlamak ve iş birliği ve katılım oluşturmak için kullanabilirler (Greenberg ve MacAulay, 2009, s.67). Örgüt perspektifinden düşünürsek, sosyal medya paydaş iletişiminde yeni bir çağın kapılarını açmıştır. Kuruluşlar, yeni medyanın ortaya çıkmasıyla birlikte kritik mesajlarını paydaşlarına veya kamuoyuna kapsamlı ve katılımcı bir şekilde iletme fırsatı bulmuştur. Önceki prosedürlerle karşılaştırıldığında, "gerçek ilerleme" olarak kabul edilebilecek olan budur (Macnamara ve Zerfass, 2012, s.288).

Sosyal medyayı bir heves ya da trend olarak kategorize edemeyiz. Dünyanın hemen hemen her bölgesine ulaşan World Wide Web, cep telefonlarının ve e-postaların yaygınlaşmasıyla birlikte sosyal medya kullanımını artırmaya devam edecektir. İnsanlar sosyal medyayı kullanmaya devam edecekler çünkü bu, birbirleriyle etkileşim kurmanın ve iş birliği yapmanın bir yoludur. Özellikle bu ortam, gençlerin gelecekte nasıl düşündüklerini, etkileşim kurduklarını, bağlantılar kurduklarını ve iş birliği yaptıklarını etkileme yeteneğine sahip olacaktır (Kanter ve Fine, 2010, s.5).

3.5.1. Benzerlikler

Kullanıcılarını ortak bir paydada birleştiren sosyal medya, birçok konu hakkında daha doğru kararlar verebilmek adına daha fazla bilgi sunan ortamlardır. Sivil toplum kuruluşları bu açıdan değerlendirildiğinde sosyal medya ile benzer amaçlarını oluşturdukları görülmektedir. Çünkü aynı şekilde sivil toplum kuruluşlarının kurulma amaçları arasında ortak bir amaç etrafında insanları bir araya getirmek yer almaktadır.

Sosyal medya kullanımının temelinde iş birliği yer almaktadır ve söz konusu sosyal medya kullanıcıların iş birliği neticesinde geliştirdikleri içeriklerin artık geliştirilmemesi demek sosyal medyanın işlevlerini yerine getirememesi anlamına gelmektedir. Bu açıdan sivil toplum kuruluşları ile sosyal medya değerlendirildiğinde ortak noktalarından bir diğerinin iş birliği oluşturmak olduğu görülmektedir.

Sosyal medya araç gereçleri ve söz konusu ağın uygulamalarındaki özellikleri zaman içerisinde değişen şartlar ve doğan gereksinimler neticesinde değişmektedir. Sivil toplum kuruluşları da buna benzer şekilde dönemin sorunlarına çözüm oluşturabilmek adına oluşturulmuş kuruluşlardır ve bu kuruluşlar çağın özellikleri ve gereksinimleri doğrultusunda amaçları ve yöntemlerini değiştirmektedirler.

3.5.2. Farklılıklar

Sosyal medya bireylerin doğal, samimi bir konuşma havası içerisinde fikir ve deneyimlerini aktardıkları ve içerik paylaştıkları ortamları oluşturmaktadır. Sivil toplum kuruluşları ise kuruluş itibarıyla resmi yapılardır ve bu alanda gerçekleştirilen her türlü etkinlik ve konuşmalar resmi bir üslupla gerçekleştirilmektedir.

Tamamen kullanıcılar tarafından oluşturulmuş olan tüm içerikler sosyal medya ortamlarında yayınlanmakta ve bu içerikler üzerinden bireyler birbirleri ile irtibat kurabilmektedirler. Sivil toplum kuruluşlarında üyelerin birbirleri ile irtibat kurmaları ve hep bir araya gelebilmeleri için fiziksel açıdan ortak bir alan hazırlanması ve ortak bir zaman diliminde herkesin katılması gerekmektedir.

Sosyal medya sayesinde bireyler fikirlerini, deneyimlerini ve bilgilerini daha hızlı şekilde yayma ortamı bulmaktadırlar. Sivil toplum kuruluşlarının kendi faaliyet, hedef ve yöntemlerini topluma aktarması için sosyal medya araçlarını kullanması veya çok daha fazla çaba göstermesi gerekmektedir.

Sosyal medya ortamında paylaşılmış olan bir metin içeriğinin dünya çapında bir etki uyandırdığı görülebilmektedir. Bu sebeple sosyal medyada paylaşılan bir içeriğin oluşturacağı etki alanı tam olarak tahmin edilememektedir. Fakat sivil toplum kuruluşlarının etki alanları çoğu zaman üyeleri ile sınırlı kalabilmektedir ve dünya çapında yankı uyandırmaları geleneksel metotlarla oldukça güç bir durumdur.

3.6. Sivil Toplum Kuruluşlarının Faaliyet Alanı Olarak Sosyal Medya

Günümüzde teknolojinin gelişmesi ve internet kullanımının artması sebebiyle insanlar çoğu işlem ve faaliyetlerini daha kolay ve masrafsız olması sebebiyle sanal ortamlardan yürütmektedirler. Sanal ortamlar sadece iletişim ve eğlenceli vakit geçirmek maksatlı kullanılmamaktadır. Bu ortamlarda eğitim, sosyal iletişim, sağlık, dünya gündemi, alışveriş vb. birçok alanlarda işlem ve faaliyetler gerçekleştirilmektedir. Hatta kamusal alandaki işlemlerin daha hızlı bir şekilde yürütülmesine yönelik olarak devlet tarafından birçok kamu kurum ve kuruluşları bu alanda çalışmaya başlamışlardır.

Bir sivil toplum kuruluşunun kurulması oldukça zorlu bir süreçten oluşmaktadır. Sivil toplum örgütlerinin remi olarak kurulması ve faaliyetlerini gerçekleştirebilmesi için resmi birtakım prosedürlerden geçmesi ve bunun yanı sıra ekonomik anlamda güce de sahip olması gerekmektedir. Ayrıca bu sivil toplum kuruluşlarına üye olmak isteyen bireylerin üyeliklerini gerçekleştirmesi sanal ortamdaki bir topluluğa katılmaya göre daha yavaş ve karmaşık olabilmektedir.

Günümüzde sivil toplum örgütlerine benzer amaçları bulunan toplulukların veya bireylerin sosyal medya vasıtasıyla bahsi geçen sivil toplum örgütü kurma sürecindeki zorlukları

yaşamadan kolay ve daha ekonomik bir şekilde amaçlarını gerçekleştirmek adına faaliyetler düzenledikleri görülmektedir. Söz konusu sosyal medyayı kullanan topluluklar ve kişiler bu ortamda kitlelere mesajlarını iletmede veya bir konu hakkında farkındalık oluşturmaya çalışması sırasında herhangi bir resmi izin veya yasal düzenlemeye tabi tutulmamaktadırlar. Sivil toplum örgütleri ile sosyal medyanın benzer özellikleri sebebiyle bu ortamların sivil toplum örgütlerinin amaçlarını gerçekleştirmesinde bir aracı olarak görülmesini sağlamıştır. Ayrıca günümüzde birçok sivil toplum örgütü bu ortamları kullanarak hedeflerini gerçekleştirmektedirler.

3.7. Sivil Toplum Kuruluşlarının Sosyal Medya Kullanım Amaçları

Sivil toplum kuruluşlarının sosyal medya kullanmalarındaki amaçları arasında en yaygın olarak bu ortamlar sayesinde bir topluluk oluşturmak, hedef kitleye bilgi vermek ve bu kitleyi harekete geçirmek yer almaktadır.

3.7.1. Hedef Kitleye Bilgi Vermek

Sosyal medyanın bilgilendirici içeriklere sahip olması içeriğinde yer alan tek yönlü mesaj stratejisinin bir örneğini oluşturmaktadır. Yalnızca metinlerden oluşabilen bu tür içerikler bazı durumlarda multimedya eklentili yani resim, video vb. dosyalarla veya sosyal medya sitesinin dışında yer alan eklenti ya da linklerle birlikte paylaşılabilir. Bu bağlamda sivil toplum kuruluşları örgüt hakkında yapılmış bir haber veya kendi bünyesinde yayınlanmış olan bir rapor, kuruluşa ait web sitesinde yayınlanabilmektedir. Söz konusu kuruluşun görevleri, hizmetleri ve programları konusunda veya üyelerinin dikkatini çekeceğini düşündüğü bir paylaşımında bulunma bilgi paylaşımı güncellemelerindeki önemli bir noktayı oluşturmaktadır (Saxton & Waters, 2014, s.286).

Sivil toplum kuruluşlarının atmış oldukları mikroblog içerisinde yer alan tweetlerinin %58'inin bilgilendirici amaçlı tweetler olduğu Lovejoy ve Saxton (2012) tarafından belirtilmiştir. Açık ara farkla en yoğun biçimde kullanılan tweet içeriği söz konusu bu tweetlerden oluşmaktadır. Bilgiyi yayma biçimleri Sivil Toplum Kuruluşları açısından değerlendirildiğinde çok farklı biçimlerin kullanıldığı görülmektedir. Söz konusu bu bilgi paylaşımlarını oluşturan yöntemler arasında fotoğraf yoluyla gönderide bulunma, kampanyalara ait özet nitelikteki verilerle ve dikkat çekilmesi amaçlanan konular üzerinde araştırma yapma ve sunum yapma yer almaktadır (Lovejoy ve Saxton, 2012).

Sosyal medya yoluyla kamu içerisinde örgütlerin olabildiğince fazla bilgi paylaşımları gerekmektedir. Söz konusu sivil toplum kuruluşlarının fazla bilgi paylaşıyor olmaları konu hakkında fikir sahibi olmayan kişilerin, bu konuda bilgi edinerek bu örgüte ileride destek sağlayan gönüllü kişiler olmasını sağlayacaktır. Sivil toplum kuruluşlarının denetim raporları

ve yıllık mali bilançolarını toplumla paylaşmıyor olması ve bu bilgileri kendilerine saklamaları kamu tarafından ötekileştirici neden olarak görülmesine sebep olmaktadır. Bütçe paylaşımı konusunda hedeften uzaklaşmış bütçe paylaşımında bulunmaları da bu örgütlerin benimsenmesine engel durumlar olarak görülebilir. (Kanter & Fine, 2010, s.159).

Günümüze kadar sivil toplum alanında yapılmış olan çalışmalar hakkında yapılan araştırmalar bu çalışmaların kamu tarafından bilgilendirilmesinin sivil toplum kuruluşlarına olumlu yönde katkı sağladığı görülmektedir. Sivil toplum kuruluşlarının prestijlerini artırmasında sosyal medyadaki etkinliklerini artırmaları ve bilgi seviyesinin yükselmesi için kullanıcılara yönelik faaliyetler yer almaktadır. Özetle sivil toplum kuruluşlarına olan katılım bilgi düzeyinin artmasıyla paralel gelişme göstermektedir (Bourassa & Stang, 2015, s.16).

3.7.2. Bir Topluluk Oluşturmak

Topluluk oluşturmak, sivil toplum kuruluşlarının sosyal medyadan faydalanmalarındaki bir diğer sebebi oluşturmaktadır. İki farklı yolla bu tarz paylaşımlarda bulunmak mümkündür. İlk olarak 'mention' yoluyla kurulan sohbet yani 'paydaşlarla bahset' veya diğer sosyal medya kullanıcılarıyla bu kişilerin sohbet etmelerini sağlamaktır. Kamu ile etkileşim kurulmasında sanal ortamda yapılan bilgilendirici içerikler bazı durumlarda yeterli olmayabilmektedir. Söz konusu bu tür durumlarla karşılaşıldığında sivil toplum örgütlerinin sosyal olarak fark yaratan işlerine dikkat çekmesi gerekmektedir.

Diğer sosyal medya kullanıcılarıyla ilişki kurmada örgütlere fayda sağlayan sosyal medyanın bu etkileşim ve iletişim artıran özelliği geleneksel medyadan farkını oluşturmaktadır. Örgüt ve paydaşları arasındaki iletişimin devam etmesini sağlayan sosyal medyanın sağladığı çift yönlü iletişim tekniği, bu örgütteki kişiler arasında bağların uzun süreli devam etmesini sağlamaktadır. Özetle kamu ve örgütler arasındaki ikili iletişimin geliştirilmesi ve ilişki oluşturulması sosyal medya aracılığı ile gerçekleşmektedir. Bu konuda özellikle paydaşlarla iletişim konusunda Facebook ve Twitter gibi sosyal medya platformları daha önce deneyimlenmemiş fırsatları kullanıcılarına sunmaktadır (Cho ve Schweickart, 2014, s.281).

Paydaşların soruları veya isteklerinin hızlı bir şekilde cevaplanması paydaşlarla sosyal medya platformlarında topluluk oluşturularak etkileşimin sağlanabilmesi için oldukça gereklidir. Bu beklentilerin başarılı bir şekilde karşılanması sayesinde sosyal medyanın amacına uygun şekilde kullanılması gerçekleşmektedir. Dijital ortamdaki beklentilerin karşılanabilmesi için sivil toplum kuruluşlarında sadece sosyal medyadan sorumlu görevlilerin yer alması gerekmektedir. Bu sayede yorumlar çok kısa sürede cevaplanabilecektir (Waters & Feneley, 2013, s.226).

STK yönetiminin en temel ilkelerinden biri olan bağışçılara ve paydaşlara verilen önem ve takdirdir. Genel olarak, bu materyaller, kuruluşun mesajını yaymaya yardımcı olan gönüllülere

ve sponsorlara teşekkür etmek için sunulmaktadır. İkinci kategori, topluluktaki önemli günleri veya olayları anmak içindir. Bayram kutlamaları ve grup etkinlikleri gibi önemli günler bu paylaşım şeklinin kapsamındadır. Bu tür iletişimler, şirketin oluşturmaya yardımcı olduğu topluluğun bir parçası olduğu izlenimini vermektedir. Ayrıca, paydaşlar ve kuruluş arasında yeni bir diyalog başlatmaktadır. Kullanıcı yanıtları, topluluk oluşturma iletişiminin başka bir türüdür. Kullanıcının STK'ya gönderdiği bir tweet'e STK'nın '@' sembolü ile aynı şekilde yanıt vermesi bu kategoriye girmektedir. Facebook'ta buna "zaman çizelgesinde" adı verilmektedir. Bu kategori, kuruluş ile bir paydaş arasındaki konuşmanın sonucudur. Yanıt vermeye teşvik, topluluk oluşturucunun son türüdür. Bu kategorideki STK'lar interaktif olan bilgileri paylaşır. Bu sinyaller, şirketin iki yönlü iletişimin sonucu olan bir tartışma geliştirmeye çalıştığını göstermektedir. Bu tür mesajlar, yalnızca katılımı sağlamanın bir yolu olarak görülmemelidir. Bir oylama, anket, yarışma veya aynı anda paydaşlara doğrudan soru sorma ve retweet yapma olabilmektedir (Lovejoy ve Saxton, 2012, s.343-5).

3.7.3. Toplulukları Harekete Geçirmek

Harekete geçirmek, sivil toplum kuruluşlarının sosyal medyayı kullanmadaki amaçlarından sonuncusunu oluşturmaktadır. Sivil toplum kuruluşları bilgi paylaşımı sonucu toplum içerisinde farkındalık oluşturmayı hedeflemektedirler. Söz konusu bu farkındalık sayesinde topluluk oluşturmak amacıyla sosyal medyanın iletişim özellikleri kullanılarak paydaşlarla iletişim kurulmaktadır. Söz konusu paydaşları harekete geçirmek iletişim faaliyetlerinin son aşamasını oluşturmaktadır ve böylece faaliyetler örgüt adına gerçekleşmektedir.

Bu paylaşımlar Twitter ve Facebook'ta farklı yöntemler kullanılarak yapılmaktadır. Twitter'ı harekete geçirmekte sivil toplum kuruluşlarının farklı fonksiyonları bulunmaktadır. (Lovejoy Saxton 2012, s.343).

Bu fonksiyonlar içerisinde ilk olarak etkinlik duyurusunda bulunmak yer almaktadır. Etkinlik hakkında yalnızca bilgilendirici bir özellik taşımayan bu paylaşımlar aynı zamanda etkinliğin zamanı, ücreti ve tarihi hakkında bilgiler de içermektedir. Özetle etkinliğin tanıtımı yapılan etkinliğin temel amacını oluşturmaktadır.

Bağış çağrısı bu fonksiyonlardan ikincisini oluşturmaktadır. Sivil toplum kuruluşlarının devamlılığını sağlayabilmesi ve etkinliklerini sürekli olarak devam ettirebilmesi için bu bağışlar oldukça önemlidir. Twitter'ı bu amaçla kullanan tecrübe sahibi örgütler sivil toplum kuruluşlarının para kazanması adına paylaşımlarda bulunmakta ve doğrudan ürün satışı yapabilmektedir. Aynı zamanda bu tür paylaşımların çok sık görülen paylaşımlar olmadığı bilinmektedir.

Çalışan ve gönüllü duyuruları, paydaşları savunuculuk ve lobicilik faaliyetlerine dahil etmek isteyen paylaşımlar ise diğer kategoriler olarak karşımıza çıkmaktadır. Sivil toplum

kuruluşlarının bu tür çağrılar yapabilmesi Twitter'ın bazı teknik yetersizliklerine rağmen mümkün olabilmektedir. Sivil toplum kuruluşlarının üyelerinden örgüt için oy kullanımları ve diğer medya hesaplarını takip etmelerinde istekte bulunan paylaşımlar başka bir fonksiyonu oluşturmaktadır.

Sivil toplum kuruluşları günümüzde birden fazla sosyal medya araçlarını kullanmaktadırlar. Bu durum örgütlerin kullandıkları sosyal medya siteleri içerisinde çapraz tanıtım faaliyetlerinde bulunmalarına neden olmaktadır. Destek olma konusunda yapılan paylaşımlar bu konudaki son adımı oluşturmaktadır. Doğrudan bağış çağrısından farklı olan bu tür paylaşımlar iki aşamalı bir süreçten geçmektedir. Bu süreçte bireylere önce nasıl destekte bulunacağı anlatılır ve daha sonra destek için talepte bulunulur.

STK'lar kâr amacı gütmeyen statüleri nedeniyle yürüttükleri girişimleri gerçekleştirmek için bağış toplamaktadır. Dünya çapında bağışçıların %27'sine göre bağışçıları hediyeye yönlendiren ilk iletişim ortamı sosyal medyadır. İkinci sırada yüzde 23 ile e-posta gelmektedir, onu yüzde 14 ile web sitesi, yüzde 12 ile basılı materyaller, yüzde 5 ile TV veya radyo ve yüzde 2 ile yazılı mesajlaşma izlemektedir. Yüz yüze iletişim, işyeri bağışları, bağış toplama etkinlikleri ve telefonla pazarlama gibi diğer iletişim yöntemleri kalan %17'yi oluşturmaktadır (2016 Global NGO Online Technology Report, 2016, s.5). Doğal olarak, bir gönüllünün bağış yapma isteği, onu ikna etme kabiliyetine eşittir. Çünkü bir gönüllünün bağış yapması altı ila on sekiz ay sürebilir. Bunu bir başkasının arkadaşlığını kazanmak olarak düşünebiliriz ve bunun için sosyal medya platformları aracılığıyla paydaşın dilinden iletişim kurmak ve sabırlı olmak çok önemlidir (Kanter ve Fine, 2010, s.139). STK'ların başlıca sosyal medya amaçlarından ikisi olan savunuculuk ve lobicilik benzer çağrışımlara sahip olmakla birlikte, yapılması gereken bazı ayrımlar vardır. Savunuculuk, bir davayı savunmayı ve bir dava için savaşmayı veya başka bir deyişle, sesini yükseltmeyi gerektirir. STK'ların çoğunluğu için önemli bir eylemdir. İnsanların yaşamları üzerinde etkisi olan çok çeşitli örgütsel eylem ve faaliyetlerin sonuçlarını etkilemek için yapılmaktadır.

Her STK, farklı bir ölçekte kendi nedenlerini savunmaya devam etmektedir. Savunuculuk belirli grupların birincil amacı olsa da çeşitli nedenlerle birinden diğerine farklılık gösterebilir. Amerika Birleşik Devletleri'nin İç Gelir Servisi, yasa koyucuları yerel, bölgesel ve federal düzeylerde etkilemek için lobi faaliyetleri yürütmektedir. Her lobi faaliyeti savunuculuğu içerirken, her savunuculuk faaliyeti bu anlamda lobi faaliyetini içermez. Facebook ve Twitter gibi sosyal medya platformlarında ilginç bilgiler vermek STK'lar için somut sonuçlar doğursa da bu gönderilerin çok fazla olması paydaşları kuruluşların hesaplarını takip etmeyi bırakmaya yöneltebilir. Sonuç olarak, eğitici ve topluluk oluşturucu makalelerle karşılaştırıldığında, aksiyon dolu gönderilerin oranı düşük olabilir (Guo ve Saxton, 2014, s.73).

3.8. Sosyal Medyanın Siyaset ve Seçim Üzerindeki Etkisi

Günümüzde internet ve medya araçları, eski kitle iletişim araçlarını geri plana atmış ve etkilerinin azalmasını sağlayarak yeni bir iletişim kanalının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bununla birlikte siyasi seçim kampanyaları geleneksel araçlara göre daha farklı şekillerde yapılmaktadır. Günümüzde iletişim teknolojilerinin geldiği nokta, seçim kampanyalarının da yenilenmesini beraberinde getirmiştir. Yeni iletişim araçlarında siyasi partiler ve adaylar halka, seçmene daha hızlı ve doğrudan ulaşma şansı elde etmişlerdir. Bu durum ise seçim kampanyalarında yeni stratejilerin gelişmesini sağlamıştır.

İnternet teknolojinin ortaya çıkması sonrasında hızlı bir şekilde yayılması ve bütün dünyada en çok tercih edilen iletişim araçlarının başında gelmesi ile beraber siyasal seçim kampanyalarında da oldukça yoğun bir şekilde kullanılmaya başlamıştır. İnternetin, siyasi partiler ve adayların seçmenlerine daha hızlı bir biçimde erişmesi ve iletmek istedikleri mesajların daha hızlı yayılması ile beraber çeşitli stratejilerin belirlenmesi başlamıştır. İnternet tarafından sağlanan kolaylık, siyasal kampanyalarda siyasetçi-seçmen iletişiminde; siyasetçi-gönüllü iletişimde kullanılarak hedef kitleye ulaşmasında, maddi kaynak sağlamasında ve rakip partileri/adayları eleştirmesinde fırsat yaratmaktadır (Devran, 2003, s. 227).

Seçim kampanyalarındaki çalışmalarında geleneksel yaklaşımların yerine yeni medya fırsatlarının tercihi de yaşanmaktadır. *“Seçim dönemlerinde, bir siyasal partinin veya adayın kitle iletişim kanallarında zaman ve yer satın alarak, seçmenlerin siyasi inançlarını, genel ve siyasi tutumlarını veya davranışlarını etkilemeyi amaçlayan siyasal mesajların verildiği süreci tanımlayan siyasal reklamların son yıllarda, dijital ortamlarda ağırlık kazandığı kolaylıkla görülmektedir”* (Kaid, 2004, s. 156).

Siyasal kampanyaların hedeflediği kitlelere gelince, internet ve sosyal medya üzerinden yapılan kampanyaların gençler üzerinde en büyük etkiye sahip olduğu açıktır. Genç seçmenler, gençlerin sıklıkla kullandığı mobil iletişim araçlarının sağladığı kolaylık ile siyasetçileri ve kampanyalarını takip edebilmektedirler. Sonuç olarak internet ve sosyal medya seçim kampanyaları bu konuda faydalı olup, önümüzdeki seçimlerde bu ortamlara daha fazla ağırlık verilmelidir (Temel vd., 2014, s. 316).

Tüm bunlar göz önüne alındığında *“Başta internet olmak üzere her türlü etkileşimli medyanın gerek birebir iletişim gerek bireyin medya organı ile iletişimi, gerekse bu ortamda gerçekleşen sosyal ağlar aracılığı ile bir kamusal alan oluşturduğu ortadadır”* (Çalışır, 2012, s. 112). Bu kamusal alan, çok daha demokratik, tarafsız ve vatandaşların doğrudan politikacılarla etkileşime girmesine izin veren türünün tek örneği bir iletişim platformuna dönüşmüştür. Bu, seçmenlerin ve politikacıların büyük ölçekli bir iletişim ağında etkileşime girmesine izin vermiştir.

Araştırmalara göre, seçim kampanyaları, büyük ölçüde ortada kalan, kime oy vereceğinden emin olmayan ve bu yüzden sallanmaya açık olan insanlar üzerinde başarılı bulundu. 'Yüzen oy' olarak adlandırılan bu seçmen üzerinde etkili olmanın yolu da sosyal medyadan geçmektedir. Merkezdeki insanları ikna etme konusunda üstün bir yeteneğe sahip olan bir politikacı, rakiplerinin önüne geçerek lehinde oy kazanabilir. Bir siyasi partiye oy veren seçmenleri inançlarını değiştirmeye ikna etmek, yani 'kemikleşmiş oy' kapasitesini kendi lehine çevirmek daha zordur. (Aziz, 2003, s. 68-69).

Yüzen oyları elde etmek isteyen liderler, kendilerini tanıtarak adlarının hatırlanmasını ve kampanyalarını anlatarak diğer siyasilerden farklı olduklarını göstermek için medyayı kullanmaktadırlar. Seçim kampanyalarında medya kullanımı, geçmişte, radyo, televizyon ve gazetelerken, günümüzde sosyal medyayı içermektedir (Aktaş, 2004, s. 50).

Politikacıların sosyal medyadaki seçmenler üzerindeki etkisi geleneksel medyadan farklıdır. Çünkü geleneksel medyada televizyon veya gazete sahibi bir politikacı sahip olduğu tüm medyayı kontrol edebildiği için sosyal medyada Facebook veya diğer sosyal ağlara sahip değildir. Politikacılar en fazla sosyal medya sitelerinde bir profil oluşturup, tıpkı seçmenler gibi üye olarak katılabilir. Sonuç olarak etki güçleri kısıtlıdır (Bayraktutan vd., 2014, s. 61).

Siyasi partiler ve liderler oluşturdukları sosyal medya profillerinde birbirleriyle rekabet etmeye devam etmektedir. Sosyal medya kullanıcıları ise siyasi profilleri arasındaki farklılıklara ortak noktalardan daha fazla önem vermektedir. Sonuç olarak, politikacılar benzersiz mesajlar göndermek için sosyal medyayı kullanarak kendilerini rekabetten farklılaştırmaya çalışmaktadırlar (Devran, 2004, s. 16).

Siyasi partiler, kullanım kolaylığı, düşük maliyeti ve işlevsel bir demokrasiyi teşvik etme potansiyeli nedeniyle sosyal medyadan mükemmel bir şekilde yararlanmaktadır. Siyasi partiler bir gündem oluşturarak herkes tarafından bilinen ve konuşulan bir etki yaratabilirler (Toprak vd., 2009, s. 14).

Buna rağmen, sosyal medya kullanıcıları çeşitli nedenlerle siyasi içerik paylaşmaktan kaçınmaktadır. Bazıları ise siyasi inançlarını ifade etme, karşıt görüşteki kişilerle ilişkilerine zarar verme, ailelerinden eleştiri alma, yasal yaptırımlardan kaçınma ve açıkça siyasi bir kişi olarak algılanma olasılığı nedeniyle siyasi olmayan pozisyonlara yönelmektedir. Bununla birlikte sosyal medya kullanıcıları, siyasi gündemi takip etmek, güncel siyasetten geri kalmamak ve siyasiler tarafından verilen vaatlerden haberdar olmak için sosyal medya kullanmaktadırlar (Arklan, 2016, s. 623-624).

Sosyal medyanın diğer bir etki gücü de kitlelerin harekete geçirilmesidir. Buna örnek olarak ülkemizde gerçekleşen "Gezi Parkı" olayları, Arap ülkelerinde yaşanan "Arap Baharı" ve ABD'de meydana gelen "Wall Street'i İşgal Et" eylemleri gösterilebilir (Özutku vd. 2014, s. 84).

Arap coğrafyasında sosyal medyanın oldukça hızlı yayılmaya başlaması halk hareketlerinin de birçok insan tarafından desteklenmesini sağlamıştır. Dolayısıyla sosyal medya yalnızca Arap halkının çektiği toplumsal sorunların yansımaları ve birçok insan tarafından duyurulmasına yardımcı olmayı sağlamamış, aynı zamanda toplum ile siyaset ilişkisinin tekrardan canlanmasına ve şekillenmesine ortam hazırlamıştır. Tüm bunların yanında sosyal medyada Arap Baharı ile ilgili paylaşımlar yapılarak bu olaydan tüm dünyanın haberdar olması sağlanmıştır. Sosyal medyada Arap Baharı'nın yayılması ile birlikte ekonomik durgunluk ve siyasi eşitsizlik tüm dünyada gündemin merkezine oturarak, Arap ülkelerinde değişimin hareketlerinin hızlanmasına sebep olmuştur (Özalp, 2012: 252). Yapılan çalışmalar sosyal medyanın Arap Baharı'na direkt olarak etki ettiğini ortaya koymuştur. Bu araştırmalarda aynı zamanda sosyal medyanın demokrasi ve özgürlük hareketlerini hızlandırarak özgürlük elde etme konusunda oldukça iyi bir silah olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Sosyal medya Arap Baharı ile birlikte insanların örgütlenmesi konusunda etkili bir araç olduğunu göstermiştir. Taksim Gezi Parkı Eylemleri ise sosyal medyanın etkili bir araç olduğunu tüm dünyaya tekrardan göstermiştir. Öyle ki Gezi Parkı Eylemleri ile birlikte sosyal medya, gençler üzerinde oluşturmuş olduğu hegemonya ile yerel iktidara bile kafa tutabilecek bir yapıda olduğunu herkese göstermiştir. Sosyal medya, Gezi Parkı Eylemlerinin, bir grup gencin doğayı korumak adına başlattığı bir eylem olarak kalmasını engellemiş ve hızla yayılarak tüm ülkenin örgütlenerek desteklediği bir eylem haline gelmesini sağlamıştır (Küçükaya, 2013).

Bir diğer eylem zinciri ise 2011 yılına damga vuran "Wall Street'i İşgal Et, Occupy the Wall Street" dir. Birçok insan "We are %99" sloganı ile birlikte şirketlerle bankaların demokratik kurumlara etkilerini ve gelir dağılımında yaşanan adaletsizliği protesto etmek amacıyla toplanmış ve bir eylem gerçekleştirmişlerdir. Bu eylem, binlerce insanın Arap Baharı eyleminden, İspanya'daki öfke eylemlerinden ve Avrupa'daki birçok eylemden etkilenerek ABD'nin finans merkezi olan Wall Street'e yürümesi ile başlamıştır. Bu eylemlerde protestocular Wall Street yakınlarında olan eski ismiyle Özgürlük Meydanı yeni ismiyle ise Zuccotti Park'ı işgal ederek kamp kurmuşlardır (Charles ve Vento, 2011:1

Sosyal medya Wall Street eylemlerinde de oldukça etkin bir şekilde kullanılmış, hem eylem öncesinde hem de sonrasında sosyal medyada aracılığıyla maksimum kişiye ulaştırılmaya çalışılmıştır. Eylem öncesinde sosyal medya öncelikli olarak bilgi paylaşım amacıyla kullanılmaya başlanmıştır. Eylemin devam ettiği süreç içinde ise sosyal medya, organizasyon ve tanıtım aracı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Wall Street eylemleri İsrail, İspanya ve Mısır'da yaşanan eylemlerden sonra sosyal medya vasıtası ile aldıkları fikri neredeyse dünyanın her yerine ihraç etmişlerdir. Bu durum Türkiye'nin de içinde bulunduğu çeşitli ülkelerdeki gelir dağılımında yaşanan adaletsizliği, şirketlerin siyasi gruplardaki etkilerini ve bunlar gibi sorunların protesto edilmesini sağlamıştır.

Geçmiş zamanlara bakıldığında ilk zamanlar eylem fikirlerinin yayılmasında buluşmaların ve sohbetlerin etkili olduğu görülmüştür. Ardından matbaanın bulunması ile birlikte eylem fikirlerinin yayılmasında, kitlelerin oluşmasında dergilerin, gazetelerin ve kitapların etkili olduğu görülmüştür. Ardından radyo ve televizyonların icat edilmesi ile birlikte propaganda araçları hızlıca bir değişime uğramıştır. Neredeyse her evde saatlerce yayın yapan televizyonlar merkezi bir yayın olması ve kuralların olması nedeniyle yeteri kadar özgür bir platform olamasa da kitleleri harekete geçirme konusunda etkin bir araç olarak görülebilmektedir. Sonrasında internetin gelişmesi ile birlikte insanlar kendi düşünce ve görüşlerini özgürce paylaşabileceği bir platform bulmuşlardır. Sosyal medya araçları ise bu durumu oldukça fazla etkileyerek pekiştirmiştir (Brisbane, 2011).

Önceleri sivil bir toplum olmak oldukça risk arz eden ve zor bir iş olarak görülürken sosyal medya araçlarının internetin gelişmesi ile birlikte bireyler, oldukça hızlı bir şekilde organize olmayı başaramışlardır. Eskiden bir sivil toplum kuruluşu kurulabilmesi için verilen emekler ve çekilen zahmetler, sosyal medya ile birkaç tık ve yorumla oluşturulabilen gruplara dönmeye başlamıştır. Bu durumun sivil toplumu daha da sivilleştirdiği söylenebilmektedir. Bu anlamda sosyal medyanın tüm dünya ülkelerinde halkın taleplerini, fikirlerini ve isteklerini anlama konusunda etkili bir araç olduğu söylenebilmektedir. Bunun yanında halkın problemleri direkt olarak kaynağından öğrenildiği için bu konulara çözümler üretebilmek çok daha kolaylaşabilmektedir. Dolayısıyla sivil toplum kuruluşlarının da halkın istek ve şikayetlerine sosyal medya aracılığı ile çok daha kolay bir şekilde ulaşabilmesi ve bu bağlamda problemlere çözümler üretebilmesi ya da bu problemlere yönelik bir farkındalık ortaya çıkarabilmesi söz konusu olabilmektedir.

İş için bir platform olarak da kullanılan sosyal medya; Althusserciler tarafından devletin ideolojik aygıtlarından biri olarak, McLuhancılar tarafından ise coğrafi sınırları aşan, siyasi ve kültürel olayları yönlendiren bir güç olarak kabul edilmektedir (Sucu, 2012, s. 63). Ancak Baudrillard'a (2004, s. 54) göre, iletişim araçlarını kontrol edenlerin siyasi iktidarı da kontrol ettiği fikri yanlıştır. Çünkü Baudrillard'a göre kitle iletişim araçları tek başına iktidar kurmak için yetersizdir, ancak iktidardaki veya iktidar olma eşiğindeki politikacıların hedeflerini etkileyebilmektedir.

Vatandaşlar ise modern demokrasilerde politikacıların gelip kalmasına izin veren otoritedir. Başka bir deyişle, vatandaşlar seçilmiş yetkililerle iletişim kurma ve onları kontrol etme yeteneğine sahip olduklarında demokrasi güçlenmektedir. Sosyal medyanın yükselişi nedeniyle, politikacıların söylediği ve yaptığı her şey dünya çapında yayınlanmaktadır. Sonuç olarak, daha tutarlı ve sorumlu politikalar benimseyen politikacılar, seçmenleri olumlu yönde etkileyerek karar vermelerini kolaylaştırmaktadır (Çıldan vd., 2012, s. 3).

Tsagarosianou (2000, s. 235-236)'ya göre, demokrasinin elektronik ortama taşınması, bir başka ifade ile "e-demokrasi" çalışmalarının seçmeni karar vermeye yönlendiren üç yolu vardır. Bunlar ise şu şekildedir:

- **“Bilgi Sağlama:** Seçmene tatmin edici bilgiyi sağlamak önemlidir. Tabii sağlanan bilginin kaliteli olup olmadığı, kimlerin ulaşabildiği, bilgiyle etkileşimin sağlanıp sağlanamadığı ve etkileşim varsa bunun sınırlı mı yoksa esnek mi olması gerektiği soruları bilgi sağlamanın başarılı olması için gereklidir.”
- **“Müzakere:** Gerçek demokratik yönetimin önemli bir koşulu olarak görülmektedir. Özellikle müzakerecinin ve temsilin yapılabileceği birçok kamusal alanın olması durumunda demokrasinin sağlıklı işleyeceği belirtilir. Yeni iletişim teknolojilerin gelişmesiyle vatandaşın, vatandaşa ve vatandaşın, otoriteye karşı iletişimin artması, müzakere yapılacak kamusal alanların devamlılığı için önem arz etmektedir.”
- **“Katılım:** İki farklı yolla sağlanır. Seçimler ve referandumları kapsayan kurumsallaşmış kanallar yoluyla veya bağımsız toplu eylem yoluyla karar alma sürecine katılım vardır. Kuşkusuz yeni iletişim teknolojileri seçimleri ve beraberinde getirdiği kampanyaları etkileme gücüne sahiptir.”

Sosyal medya temelli siyasi kampanyaların çoğunda diyalog ve katılım öne çıkarken, bilgi vermek arka planda kalmıştır. Kısacası politikacılar sosyal medyayı seçmenlerini bilgilendirmek yerine bir pazarlık ortamı yaratmak ve katılmak için kullanmayı tercih etmektedirler (Bayraktutan vd., 2014, s. 63-64).

Daha geniş bir ölçekte bakıldığında, sosyal medya, marjinalleştirilmiş ve muhalif grupların seslerini duyurması için çok önemli bir araç olarak görülmektedir. Daha küçük ölçekte ise insanları bir araya getirmesi ve geri bildirim mekanizmaları oluşturması nedeniyle demokrasinin gelişmesinde kritik öneme sahip olan siyasal iletişimi güçlendirmeye devam etmektedir (Bayraktutan vd., 2014, s. 63).

Sosyal medya, son yıllarda özellikle ABD’deki siyasi partiler tarafından bir propaganda aracı olarak agresif bir şekilde istismar edilmektedir (Bayraktutan, 2007, s. 71). Amerika Birleşik Devletleri’nde medyanın siyasi amaçlar için kullanımı geleneksel medyayla başlamış ve 1996’da başkanlık adaylarının seçmenlere hitap etmek için interneti kullandığı yeni medyaya ilerlemiştir. 1996 yılında bu büyüme yeni medyanın siyasal iletişim çalışmalarına dahil edilmesini sağlamıştır (Öksüz ve Turan Yıldız, 2004: 994).

İnternet ile birlikte insanlığın iletişimi hızlı bir dönüşüme uğramıştır. Siyasal iletişim dünya genelinde tüm zamanların zirvesindeyken, Türkiye’de de internet ağlarından oluşan sosyal medya platformları tarihin en yoğun dönemini yaşamaktadır. Siyasal iletişimde masaüstü bilgisayarlar ve nihayetinde cep telefonları ile kolay ve anlık dijital iletişimin sağlanması tepki bulacaktır.

Seçmenlere geleneksel medya aracılığı ile haberlere ulaşmak, dinlemek, okumak ve izlemek kolay gelmektedir. Çünkü bu şekilde siyasi inançlarına uygun haberleri tercih etmektedirler. Fikirleri uyuşmadığı politikacıları izlemekten kaçınacaktır. Benimsediği siyasi figürleri seyredecek ve bu siyasi aktörlerin kendilerini yöneltmelerine ve algı operasyonlarına yenik

düŖeceklerdir. Ancak internete taŖınan mecralarda çok sayıda haber ve bilgi tek bir sayfada veya art arda iletilmekte ve birçok uygulama üzerinden takip edilmeyen bir kiŖi, kurum veya herhangi bir bilgi haber olarak karŖınıza düŖebilmektedir. Bu durum sosyal medyada daha çok hissedilmektedir. Birey ilgi duyduğu konuları tercih etmesine ve takip etmesine rağmen, iletiŖim kurduğu arkadaşlarının, sayfalarının veya tanınmıŖ kiŖilerin konu ve isimleriyle karŖılaŖabilir. Sosyal medyanın güçlü bir kolu olan 'gündem/trend' kaygısı her internet kullanıcısını etkileyen bir unsurdur. Bütün bunlar, internete eriŖimi olan herkesin anında bilgi sahibi olmasını ve hatta siyasi ve sosyal kaygılara katılmasını sağlamaktadır. Sosyal medya ile geleneksel medya arasındaki en büyük fark, etkileŖimin her iki tarafta da hızlı, basit ve ücretsiz olmasıdır. İlgili baŖlıklar altında detaylı olarak açıklanan bu durum, Türkiye'de internet ve sosyal medya kullanımının yanı sıra siyasal iletiŖimin de deđiŖmesine neden olmuŖtur. Sosyal medyada seçmenler, muhalifler ve sivil toplum dıŖı kitleler nezdinde söz sahibi olmak, siyasi aktörlerin bu mecraya aktif olarak katılmasını hayati kılmıŖtır. Siyasi parti ve aktör imaj olgusu sosyal politika alanlarıyla geniŖlemiş, retorik söylemler yeni medya dilini de içine almıŖ ve ağ toplumunu hedef kitle olarak belirleyerek hızlı, kolay, daha ucuz, aracısız siyasal iletiŖime dönüŖmüŖtür.

Siyasi aktörlerin anlık mesajlarında emoji kullanımı, yeni medya diline hakimiyet, moda ifadelerinin sosyal ağlarda yer alması, fenomen veya ünlü kiŖilerle diyaloglar, katıldıkları toplantı ve etkinliklerden anlık görüntülerin paylaŖılması gibi birçok fırsat, sosyal medya platformlarında yapılan canlı yayınlar, mesafeli ve ciddi siyasetçi anlayıŖını her an ulaŖılabilen bir iletiŖim alanına dönüŖtürmüŖtür. Bu, politik aktörün retorik ifadesini belirleyen, yöneten ve etkileyen alandır. Siyasi aktörü günlük hayatında gözlemlemek, siyaset dıŖındaki ilgi alanlarını görmek, bu konulardaki çalışmalarının farkında olmak, kiŖisel ve aile hayatını deneyimlemek, seçmen ile siyasi aktör arasındaki uçurumu kapatmaya yardımcı olmaktadır. Sosyal medya platformları arasında, özellikle anlık iletiŖimin olduğu Twitter uygulamasında, ulusal ve toplumsal konulardaki siyasi ve hukuki süreçleri takip etme, müdahil olma ve kararları etkileme, dünyada ve Türkiye'de birçok toplumsal hareketi baŖlatan kullanıcılar gibi etkileri vardır. Herhangi bir eriŖim kısıtlaması olmadığı sürece, kullanıcı kendi ülkesindeki veya dünyadaki herhangi bir siyasi aktörle gerçek zamanlı olarak iletiŖim kurabilir. Herhangi bir devletin siyasi veya sosyal sorunlarına sınır gözetmeksizin yorum yapabilir ve gündemlerine dahil edebilirler.

Siyasi liderlerin gençlerin isteklerine sosyal medya üzerinden yanıt vermesi ve onların dillerini konuşmaları onları her zaman olumlu etkilemiŖtir. Sosyal medyada gençlere hitap eden bir dil kullanan siyasi liderler, gençler tarafından daha sempatik görölmektedir. Bu, özellikle seçim dönemlerinde bir siyasi lider için kritik bir durum olmuŖtur.

Siyasal iletiŖimin neredeyse tamamen dijital ortamlara taŖınması, siyasetçilerin de buna ayak uydurmasını çağın bir gereği haline getirmiŖtir. Gündem dıŖı ve sosyal meselelerle ilgilenmeyen politikacılar sosyal medyada pek tanınmazlar, ancak kendi popülerliklerini de

ihmal ederler. Bu bağlamda, politikacıların sosyal medyayı doğru ve başarılı bir şekilde kullanmaları siyasal iletişim açısından kritik önem taşımaktadır.

Tüm bunlardan yola çıkarak siyasal iletişim ve sosyal medya ilişkisinin, siyasi kişilerin ya da siyasal kurumların yalnızca seçim dönemi gereksinim duydukları bir reklam kampanyası olmasının yanı sıra siyasi yaşamlarını devam ettirebilmeleri adına her zaman ihtiyaç duydukları bir gereksinim haline geldiği söylenebilmektedir. Sivil toplum kuruluşlarında ise bu durum karşımıza kurumsal iletişim olarak çıkabilmektedir. Kuruluşların itibarlarına olumlu katkı sağlayacak ya da itibarlarını koruyacak her türlü fırsatı değerlendirirken, yeni paydaşları da göz ardı etmemeleri gerekmektedir. Öyle ki siyasi kişiler ya da siyasal kurumlar gibi sivil toplum kuruluşları da kuruluşun amacını gerçekleştirebilmek için sosyal medyaya başvurabilmektedirler. Sivil toplum kuruluşları sosyal medyadaki insanlarla etkili bir iletişim sağlayarak itibarlarını koruma ya da artırma fırsatı yakalayabilmektedir (Doğanlı, 2015).

3.8.1. ABD Başkanlık Seçimleri ve Sosyal Medya

Görselliğin ön planda olduğu ve zihinle eklemlenmenin ön planda olduğu medyatik zihnin, sosyal zihni yazıyla kontrol etmenin zor olduğu post-modern çağda algıyı yeniden yapılandığı görülmektedir. Görsel medyanın bu yönlendirme ve ikna etme işlevini yerine getirmesi, toplumu yönetecek sınıfların gücünü kontrol ederek bilişim yönünü ve kamuoyunu oluşturmaktadır. Kitle iletişim araçlarının ve kamuoyu oluşturmada kullanılan medyanın politik sektöründe imaj oluşturma ve gösterme mantığını vurgulamaktadır. Sosyal medyanın eğlence ve bilgiyi bir araya getirmedeki etkisini en iyi gösteren ve bilgi aktarımı açısından etkileşimi sağlayan Barack Obama bunu yapmıştır (Gürbüz, 2014, s. 103).

Sosyal medya kullanılarak seçmenler ve başkan adayları arasında gerçek zamanlı, esnek ve şeffaf bağlantılar da kurulabilmektedir. Özellikle son zamanlarda sosyal medyada seçim zamanı yaklaşan liderlerin yaptıkları paylaşımlar bu noktada seçmen ve adaylar arasında bir etkileşim kurabilmektedir. Örneğin ABD Başkanlık seçimlerinde adaylar sosyal medya üzerinden çeşitli paylaşımlarda bulunmuşlar ve hem takipçileri ile diğer liderler hem de partiler ve onların takipçileri ile iletişimi sağlamaya çalışarak onları yönlendirmeye çalışmışlardır. Bunun sebebi ise seçimlerde belli bir oy kitlesine ulaşabilmenin takipçileri üzerinde etki bırakmak, duygusal bir bağ kurmak, onların düşüncelerini ve inançlarını temsil ettiklerini gösterebilmek için sosyal medyanın etkili bir iletişim aracı olduğunu düşünmelerinden kaynaklanmaktadır. Bu yönüyle ABD seçimleri önem teşkil etmektedir (Gulati, 2010). Bu durum aynı şekilde sivil toplum kuruluşları için de geçerli olmaktadır. Sivil toplum kuruluşları da başkan adaylarının seçmenlerine ulaştıkları gibi sosyal medyayı kullanarak dünya çapında kendilerini duyurabilmektedir. Sosyal medya kullanımının yaygınlaşması ile birlikte, sivil toplum kuruluşları siyasi idarelere anti-politik stratejileri

duyurabilmekte ve hem ulusal hem de uluslararası medya şirketlerinin sansürlediği faaliyetleri dünya çapında duyurarak üyeliğini ve farkındalıklarını arttırabilmektedir (Türk, 2013, s.58).

Sosyal medya aynı zamanda başkanlık seçimlerinin ekonomik yapısını, devlet kaynaklarının yetersizliği ve özel bağışlar yoluyla fon toplanmasını da belirlemektedir. Genel ve yerel seçimlerde reklam kampanyaları, kampanya maaşları, seyahat giderleri, anket ve istatistik ücretleri, araştırma harcamaları vb. adaylar, sayısız kampanya operasyonunun maliyetlerini karşılamak için milyonlarca dolar bağış toplamalıdır. Bağışlarla ilgili yasal kısıtlamalara ek olarak binlerce seçmene ve yüzlerce özel kaynağa erişim sorunu yaratmıştır.

Bağışlar seçimler yanında sivil toplum kuruluşları için de önemli kaynaklardır. Sivil toplum kuruluşları sosyal medyayı çok daha fazla kişiye ulaşabilme, gönüllü katılımı sağlama ve bağış toplayabilme gibi konularda oldukça önemli bir platform olarak görmektedir. Sivil toplum kuruluşları aynı zamanda seçim zamanlarında adayların yaptığı gibi sosyal medyayı geniş kitlelere kendilerini anlatabilme, kullanıcılara faaliyetlerine yönelik bilgiler sunabilme ve fikirlerinin çok daha fazla kişiye ulaşabilmesi amacıyla kullanabilmektedir (Öztürk vd., 2018). Dolayısıyla sosyal medyanın hem seçimlerde hem de sivil toplum kuruluşlarında benzer amaca hizmet ettiği söylenebilmektedir.

3.8.1.1. 2008 ABD Başkanlık Seçimlerinde Sosyal Medyanın Rolü

2008 yılında “Demokrat Parti” ön seçimlerinde adayların sosyal medya kullanımının oldukça etkili olduğu görülmektedir. 2008 yılına kadar ABD başkanlık seçimlerinin genellikle erkekler arasında gerçekleşen bir rekabete sahne olması sebebi ile siyahi bir aday ve kadın adayın siyasi rekabeti sosyal medya için önemli bir durum haline gelmesini sağlamıştır. Bu durum gerek ırklar arasındaki mücadeleye hem de cinsiyetler arası güç gösterisine dönüşmesi ilk kez yaşanmaktadır. Ön seçim sürecinde ilk siyahi Amerikalı başkan adayının, ilk kadın başkan adayı ile mücadelesine sahne olmuştur (Gürbüz, 2014, s. 104-105).

Online siyaset veya siyasal chat şeklinde ifade edilebilen internet tabanlı siyasal iletişim uygulamalarının ilk uygulanmaya başlandığı yer ABD’dir. 2000’li yıllarda “Web 2.0” teknolojisine geçilmiş ve siyasi aktörlerin sosyal ağların önemini keşfetmesi ile 2008 yılındaki başkanlık seçimleri bu önemi zirveye taşımıştır. 2008 yılında gerçekleştirilen başkanlık ön seçiminde Demokrat Parti’den ilk siyahi aday Barack Obama ile ilk kadın aday olan Hilary Clinton’un mücadelesi gerçekleşmiştir (Gürbüz, 2014, s. 105).

İletişim ve bilgi teknolojilerini, seçim kampanyalarında etkili bir şekilde kullanan Barack Obama, online siyaset anlayışını geliştirerek internetin demokratik yapılanma kapsamında sahip olduğu gücün ortaya çıkmasını sağlamıştır. Obama, adaylık sürecinde yürütmüş olduğu kampanyalarında çeşitli mitingler düzenlemiş, bu mitinglerde kendilerine destek veren kişilerden e-posta adreslerini, posta kodlarını ve telefon numaralarını vermelerini istemiştir.

Sonrasında bu durumu büyük bir veri cephaneliği haline getirerek elektronik telefon ve posta bankası meydana getirmiştir (Gürbüz, 2014, s. 105).

2008 yılında Obama'nın seçim kampanyası, sosyal medyada sağlamış olduğu başarısı dolayısıyla 2009 yılında *Uluslararası Cannes Lion'da* ödül almıştır. Seçim öncesinde Obama, özellikle Twitter hesabını kullanarak birçok seçmene ulaşma imkanı elde etmiştir (Gürbüz, 2014, s. 105).

İnternetin artık bir lüksten çok bir ihtiyaç haline gelmesi, insanların onu kullanma şeklini değiştirmiş ve sosyal medya hızı, etkileşimi ve sınırsızlığı nedeniyle insanlar için giderek daha hayati hale gelmiştir. Bu olay, sosyal medyanın yeni bir kamusal alan olduğunu ve ayrıca iyi kullanılan sosyal medyanın 2008 ABD başkanlık seçimleri üzerinde ne kadar etkili olabileceğini vurgulamıştır. Obama'nın seçim kampanyası sırasında, yaklaşık 13 milyon kişiye e-posta gönderildi, yaklaşık 5 milyon sosyal medya takipçisi ve yaklaşık 3 milyon çevrimiçi bağışçısı vardı ve çevrimiçi bağışlarda 500 milyon dolar toplanmıştır. Genç nüfusun yoğun olduğu ülkelerde bu rakamlara ulaşmanın en başarılı yolu sosyal medya ve interneti kurumsal sistem içinde kullanmaktır (Gürbüz, 2014, s. 106).

Obama, kampanyası sırasında sosyal medyayı en çok kullanan başkan adayı olmuştur. Sosyal medyadaki otoritesi konusunda Facebook'un kurucularından Chris Hughes ile anlaştı ve Facebook'taki işinden istifa etmiştir. Hughes, Obama'nın seçim kampanyalarına odaklanmak için kurduğu ekiple Obama'nın sosyal medya hakimiyetini güçlendirdi. Öte yandan yoğun genç nüfus gazete, televizyon, dergi ve radyodan bilgi almıyordu; Obama, internet ve sosyal medyayı kullanarak sosyal medya aracılığıyla genç nüfusla iletişim kurmayı başarmıştır. Hughes ve ekibi tarafından "www.mybarackobama.com" düzenlenmiş ve bireylerin bağışta bulunabilmesi adına çeşitli imkanlar sağlanmıştır. Ayrıca kullanıcıların görüşlerini rahat bir şekilde ifade edebildikleri ve yorumlar ile tartışma ortamının sağlanabildiği bir ortam oluşturulmuştur. Hughes, 2008 yılında en büyük pazarlamacı seçilmiş ve Fast Company dergisinin kapağında "Obama'yı başkan yapan çocuk" seçilmiştir (Gürbüz, 2014, s. 107-108). Seçim kampanyası sırasında genç nüfus, politikacıların konuşmalarını dinlemek yerine sosyal medyayı siyasi kampanyalara katılmak için kullanmıştır.

Gençler, sosyal medya sayesinde seçim kampanyalarında "sosyal seçmen" konumuna gelmiş ve politikaların kitlelere yayılmasında ve örgütlenmesinde kilit rol oynamıştır. Sonuç olarak, Obama'nın sosyal medyadaki ustalığını gösteren başarılarını vurgulayabiliriz (Gürbüz, 2014, s. 108-109);

- Obama sosyal medyayı iyi kullanmıştır. Temel bir çerçeve, Facebook ve Twitter dahil olmak üzere toplam 16 platformda oluşturulan sosyal ağ www.my.barackobama.com'u desteklemiştir. Bu sosyal ağ hizmetinin neredeyse 3 milyon profili vardır. Kullanıcı hesaplarına kişisel ilgi alanlarına göre alt sitelere geçiş yapma seçeneği ve kendi mesajlarını oluşturma

imkanı verilmiştir. Obama, seçmenlerini bu şekilde meşgul etmek için yukarıdan aşağıya değil aşağıdan yukarıya bir iletişim stratejisi kullanmıştır.

- YouTube’da ayrıca mükemmel bir Obama tanıtım kanalı oluşturuldu. Konuşmalarının ve radyo programlarının ses kayıtları kliplere dönüştürülmüştür ve burada mevcuttur. Ayrıca kampanya için geliştirilen seçim şarkılarını yaklaşık 17 milyon kişi dinledi. Obama’nın başkanlık kampanyası sırasında YouTube’a 104.454 klip gönderildi ve bu klipler 889 milyon kez izlenmiştir.
- Google AdWords, Google tarafından sağlanan ücretli bir reklamcılık hizmetidir. Bu bölümde ilgili kelimeler ile internet üzerinden ziyaret edilmesi amaçlanan web sitelerinin isimleri arasında bağlantılar yapılır. Sonuç olarak, Google’da herhangi bir kelimeyi arayan bir kişi, alakasız olduğunu düşündüğü bir bağlantıyla karşılaşabilir. Obama’nın başkanlık kampanyası sırasında “Irak Savaşı”, “seçim” ve “Ekonomik Buhran” gibi ifadeler Google’a yazıldığında, Obama’nın kampanya siteleri ortaya çıkmıştır.
- Obama, başkanlık kampanyasına yaklaşık 78 milyon dolar harcadı. Bu toplamın bir parçası olarak sanal iletişime yalnızca 8 milyon dolar harcadı. Google Adwords, sanal iletişim reklamlarındaki 4 milyon doların yarısından fazlasını oluşturmaktadır.
- Kampanya bağışlarının yüzde 88’i internetten sağlandı. Obama’nın seçim kampanyasına destek verenler, kampanyaya bağış şeklinde toplam 32 milyon dolar katkıda bulunmuşlardır (Gürbüz, 2014, s. 108-109).

4 Kasım 2008’de Amerika Birleşik Devletleri başkanlık seçimini yapmıştır. Obama, ABD’nin 44. Başkanı olmak için oyların yüzde 52’sini almıştır. Obama, seçmen katılımı ve eyaletler açısından son 30 yılda hiçbir Demokrat Parti başkan adayının ulaşamadığı bir başarıya ulaşmıştır. Demokrat Parti, Obama ile birlikte Florida, Ohio ve Virginia gibi daha önce Cumhuriyetçilere oy veren eyaletleri kazanmayı başarmıştır (Gürbüz, 2014, s. 110).

3.8.1.2. 2012 Amerika Başkanlık Seçimlerinde Sosyal Medya

Ülkenin önde gelen haber kuruluşlarından biri olan Washington Post tarafından yapılan bir seçim öncesi ankette, 2008’de Obama yüzde 62 olan Asya kökenli seçmenlerin 2012’de yüzde 74’ünün oyunu almıştır. Obama, 2008’de olduğu gibi 2012 cumhurbaşkanlığı seçimlerinde de kadınlardan destek görmüştür. Bu durum CNN’in yaptığı bir ankette de ortaya çıkmıştır. Kadın oylarının yüzde 55’ini ve erkeklerin oylarının yüzde 45’ini almıştır (Gürbüz, 2014, s. 110).

2012 seçimlerinde de Obama, daha önceki seçimlerdeki gibi sosyal medyayı yoğun bir biçimde kullanarak gençlerin bu süreç içerisinde etkin bir konuma gelmelerini sağlamıştır. 2012 seçimleri 8 ay boyunca devam etmiş ve bu süreçte Obama, sosyal medya kullanım yolu ile seçmenleriyle olan iletişimini sağlamlaştırmıştır (Gürbüz, 2014, s. 2010).

Obama bu yarışta çevrimiçi reklamcılık için 52 milyon dolardan fazla harcadı. Diğer başkan adayı Mitt Romney, 26 milyon dolar harcamıştır. 2008’de kazandığı takipçi sayısı nedeniyle

Obama, seçim kampanyaları başlamadan önce sosyal medyada diğer adayların çok önündeydi. Facebook'ta Obama'nın hayran sayısı 24 milyona ulaşmıştır. 1,5 milyona yakın takipçisi olan Mitt Romney, Obama'nın en yakın takipçisidir. Fark çok büyük olduğu için, Obama seçim kampanyasına erken başlayabilmiştir. Bununla birlikte Obama, Twitter ile kesin olmamakla birlikte takipçilerine kişisel mesajlar yollamış <http://my.barackobama.com/twteam> üzerinden sosyal medya ekibine katılmaları yönünde çağrılarda bulunmuştur (Gürbüz, 2014, s. 111).

Yapılan seçimlerin sonucunda Obama kazanmış ve seçim sürecinde sürdürmüş olduğu sosyal medya kampanyaları ile birlikte, sosyal ağlar aracılığı ile verdiği "four more years" mesajı bir teşekkür maiyetindedir. Benzer şekilde, Obama'nın mesajı destekçileri tarafından geniş çapta yayılmıştır. Dünyanın en güçlü ülkelerinden biri olan Amerika Birleşik Devletleri başkanının toplum üzerindeki bu imajı siyasetini etkilemeyi başarmış ve sosyal medyayı siyasette agresif kullanımından dolayı ödüllendirilmiştir. Obama'nın teşekkür mesajı dünyada en çok dolaşan mesajlar arasındadır (Gürbüz, 2014, s. 111-112).

Siyasal kampanyaları finanse etmek için halkla etkin bir iletişim sürdürmek hayati önem taşımaktadır. Kampanya finansmanının seçmen bağışlarına dayandığı göz önüne alındığında, geniş toprakları olan bir ülkenin bir uçtan diğer uca seyahat etmesi ve miting alanındaki belirli sayıda kişiye hitap etmesi mi yoksa sosyal medyayı kullanarak onlara ulaşmak mı daha faydalı olur? Bu durumda, geleneksel sistemin tek taraflı iletişim zorluğu, sağlıklı seçmen geri bildirimini sağlayamadığı için kampanyanın finanse edilmesini zorlaştırmaktadır. Zira sosyal medya sisteminin "etkileşimli" olması, seçmenlerin başkan adaylarına, başkan adaylarının da seçmene ulaşmasını kolaylaştırmıştır (Gürbüz, 2014, s. 112-1113).

Başkan adaylarının internet çerçevesinde bloglar, sosyal ağlar ve kişisel web siteleri aracılığıyla seçmenlerle iletişim kurabilme kapasiteleri, bu platformlardaki çekiciliklerine benzersiz bir boyut katmaktadır. Başkanın etkileşimli, çevrimiçi bir başkan kimliği edinmesi, insanlarla her an iletişim halinde olacağı izlenimini vermektedir. Öte yandan, başkan seçildikten sonra, seçim kampanyalarında sosyal medyayı propaganda aracı olarak kullanan bir başkan adayı, görev süresi boyunca bireylerle aynı düzeyde irtibatı sürdürmek zorundadır. Sonuç olarak başkanın sosyal medyayı kullanması hem popüleritesinin artırması hem de uzun vadede siyasi otoritesini koruması açısından kendisine fayda sağlayacaktır (Gürbüz, 2014, s. 113).

Bunların yanı sıra Donald Trump da seçim kampanyalarını büyük ölçekte sosyal medya üzerinden gerçekleştirmiştir. Özellikle Trump'ın Twitteri yoğun bir şekilde kullanması onun seçimleri kazanmasında önemli rol oynamıştır.

Post truth kavramının ortaya çıkış noktalarından biri olan Donald Trump, hakikat ve yalanın bulanık hale geldiği bir dönemin somut hali olarak kabul edilmektedir. Kendi ideolojilerini

anlatılar ile süslemesi, bu anlatıları özellikle tabanına aktarırken kullandığı stratejik iletişim becerisi sayesinde insanların bir hikayenin içerisinde yaşamasına yol açmıştır.

Donald Trump'ın kampanyasının ve başkanlığının önemli ölçüde aldatma üzerine kurulmasına rağmen, seçim sonuçlarının başarısının nedenleri ortaya çıkmıştır. Donald Trump'ın Twitter'daki içeriğinin yüzde 80'inin manipüle edilmesine rağmen, kamuoyunun geliştirdiği siyasal iletişim araçlarına tepki göstermesinin temel nedeni, siyasetin duygularla yapıldığı gerçeğini göstermesidir. Dezenformasyonla mücadele edebilmek için, akıl, bilim, demokrasi, insan hakları gibi toplumu destekleyen önemli yapı taşlarına zarar verme çabalarına kişisel talepler nedeniyle öncelik verilmesi gerektiği bilincine varmak hayati önem taşımaktadır. Sonuç olarak, çözümlerin üretilmesinin önünün açılmasına katkı sağlama amaçlarına ulaşıldığı hissedilmektedir. Üstelik muazzam manipülasyonları ve sosyal medya odaklı kampanyalarıyla Donald Trump, emsalsiz bir başkandır. Ocak 2020'de Trump'ın tweet'leri şiddete teşvik ettiği için bloke edilmiş, kişisel Twitter hesabı platformun politikalarını ihlal ettiği gerekçesiyle kapatılmış; ancak ilgili tarihten önce tweet'leriyle ilgili yayınlanan kaynaklar kullanılarak bu kısıtlama aşılmaya çalışılmıştır. 2016 yılında yapılan seçimi kazanarak başkan olarak görev yapan Trump, rakibi Joe Biden'ın yeniden aday gösterildiği genel seçimlerde 78 milyondan fazla oy alması üzerine başkanlığa veda etmiştir.

Trump, 2016'dan itibaren oy skalasını genişleterek 73 milyondan fazla oy almış olmasının da kanıtlandığı gibi Cumhuriyetçi seçmenini kaybetmemiştir. 2020 seçimlerini kaybettikten sonra da popülist siyasetini ve hakikat sonrası söylemini sürdürmüş ve kaybetmediğini vurgulamıştır. Yenilgiyi kabul ettiğini ve 2024'te yeniden başkanlığa aday olabileceğini söylemiş ve başkanlığı sırasında olduğu gibi inkâr kampanyasına devam etmiştir.

3.9. Sosyal Medya Bir Sivil Toplum Kuruluşu Mudur?

İnsanların iletişime gereksinim duymaları özünde sivil toplum kuruluşlarının kurulmasına öncülük etmiş bir durumu oluşturmaktadır. Yalnızca iletişim araçları vasıtasıyla kitleleri etkileyip bir hareket doğrultusunda yönlendirmek mümkündür. Bu sebeple sivil toplumun gelişiminde bilim ve teknoloji oldukça önemli bir faktördür.

Gelişen teknolojinin topluma sağlamış olduğu en önemli kazanımlardan birisini iletişim konusunda getirmiş olduğu yenilikler oluşturmaktadır. Söz konusu iletişim konusundaki bu yeniliklerin ortaya çıkışı ile kitleler arası bilgi paylaşımı ve farkındalık oluşumu sağlanmış ve sosyal medya kavramı ortaya çıkmıştır.

Bugün itibariyle sosyal medya toplum içerisinde kullanımı oldukça yaygınlık kazanmış ağ platformlarını oluşturmaktadır. Günümüzde özellikle gençlerin söz konusu sosyal medya ağlarını çok daha fazla kullandıkları görülmektedir. Özellikle Z kuşağı olarak 1997-2012 yılları arasında doğmuş bireylerin ortak özellikleri arasında sosyal medya ile iletişim kurarak

sosyalleşmeleri ve internet vasıtasıyla bilgiye çok çabuk erişmesi sebebiyle sıkılgan bir yapıya sahip olmaları yer almaktadır. Söz konusu bu bireylerin ortak bir amaç etrafında birleşerek geleneksel sivil toplum kuruluşlarına üye olmaları çok fazla rastlanılabilecek bir durum değildir. Bu nedenle çoğu iş ve görevini sosyal medya ve internet üzerinden halleden bu bireylerin topluma faydalı etkinliklere katılması ve kendini geliştirmesi için sivil toplum kuruluşlarının bu mecralara taşınması gerekli görünmektedir.

Günümüzde bir sivil toplum kuruluşu kurabilmek birçok resmi prosedürden geçmek, dernek için yer ayarlamak, bu yerin kirasını karşılamak ve dernek için hazır hale getirmek, üyelere bunun için bağış toplamak gibi daha birçok zorlu ve uzun bir süreci kapsamaktadır. Ancak sosyal medyada herhangi bir grup ile görüşme yapmak, etkinlik düzenlemek ve bir konu hakkında farkındalık oluşturmak sivil toplum kuruluşu kurarak buradan faaliyetleri yürütmeye göre göre çok daha hızlı ve kolay şekilde gerçekleşmektedir. Üstelik tüm bu faaliyetleri sosyal medya içerisinde gerçekleştirirken herhangi bir izin almak veya ücret ödemek gerekmemekte ve sosyal medyada üyelik oluşturmak diğer resmi prosedürlerle oluşturulan üyeliklere göre çok daha hızlı ve anlık olarak gerçekleşmektedir. Bütün bunlar için sadece bir aracı aygıt (telefon,tablet,bilgisayar vb) ve bir aktif internet bağlantısı yeterli olacaktır. Z kuşağı olarak adlandırılan bu nesil ile kalmayıp bütün vatandaşlara bu imkan sağlanmaktadır.

Yeni medya araçlarının hayatımızın içerisine bu denli etki etmesi siyasi alışkanlıklarımızda da değişime gitmemize neden olmuştur. Sosyal medya öncesi geleneksel medya araçları ile duyması istenildiği kadarını duyan ve gerçeğin tamamını göremeyen bireyler, sosyal medya sayesinde gerçek şeffaflığa ulaşmış görünmektedir. Bu dönemden önce siyasi liderlerin hayatları ile bilgi sahibi olmak bile güçken artık tek bir ileti veya mesaj ile yöneticilere ulaşabilmek mümkün olabilmektedir. Bu da siyasi katılımı artırarak sağlamaktadır. Yöneticiler de gerek gündemde kalmak gerekse oylarını artırmak için gençlerin sosyal medyadaki dilini benimsemek zorunda ve hatta gençlerin dilinden konuşarak onlara ulaşmak zorunda kalmaktadır. Her seçimde oy kullanacak olan yeni nesillere ulaşmadan oyunu artırmak ve seçim kazanmak da zorlaşacaktır. Yeni medyanın iktidar değiştirecek kadar etkili olduğu bu dönemde siyaset de bu yeniliklere uyum sağlamalıdır.

Ülkeler sosyal medyanın gücü karşısında yeniliklere başvurmak durumunda kalmışlardır. Somut olarak yaşadıkları toprakları korumakla görevli olan hükümet için artık soyut bir alan olan sosyal medyada da savunma yapmak da önemli bir konu olmuştur. Çünkü gerçek hayatta olan olayların karşılıkları sosyal medyada değerlendirilmektedir. Bu da oylarını artırmak ve bir sonraki seçime hazırlanmak isteyen politikacılara sosyal medyada kendilerini savunma fırsatı vermektedir.

Yeni medyanın siyasette gündem belirleme ve topluluk oluşturma gücü de görmezden gelinmemelidir. Geleneksel medya ile sadece kendisinin öğrenmesi istenilen kadar öğrenen seçmen yeni medya sayesinde çok yönlü haberleri duymakla kalmayıp, olayın geliştiği alandaki

anlık bilgilere çok hızlı bir şekilde erişebilmektedir. Sivil toplum kuruluşlarının özellikleri anlatırken değindiğimiz gönüllük ilkesi sosyal medya kullanıcıları için de geçerlidir. Sosyal medya kullanıcıları da bir zorunluluk olmadan kendi istekleri ile yapmaktadır. Sivil toplum kuruluşları bir konuya dikkat çekmek için topluluk oluşturma amacındadır. Bu şekilde bu konunun ses getirmesini amaçlamaktadır ve hareket alanının ülke sınırları ile kısıtlı olduğu söylenebilir. Fakat sosyal medya sitelerinde gönderilen bir iletinin etkisinin ülke sınırlarının üzerine çıkması çok muhtemeldir. Örneğin bir sivil toplum örgütü bir konuyu gündeme taşımak için birçok aşamadan geçip somut faaliyetler göstererek ulaşabileceği sonucun çok daha fazlasına sosyal medyada tek bir ileti ile ulaşılabilir. Nitekim günümüzdeki en popüler sivil toplum kuruluşunu dahi düşündüğümüzde Z kuşağı ve gençler nezdinde çok bir karşılık bulamayacaktır. Fakat sosyal medyanın herhangi bir platformunda belirli bir üne kavuşmuş bir sosyal medya fenomeninin gündeme taşıdığı bir konu daha hızlı ve etkili sonuçlar almaktadır. Sivil toplum örgütlerine göre çok daha az maliyetli olan bu alan sivil toplum örgütleri ile görevleri açısından çok benzerlik göstermektedir.

Sosyal medyanın sağlamış olduğu tüm bu avantajlar nedeniyle günümüzde birçok sivil toplum kuruluşunun örgütün amaçları çerçevesinde bu alanlardan yararlandığı görülmektedir. Aynı zamanda sosyal medya ortamında etkinliklerin düzenlenmesi, organizasyonların kurulması, bilgilendirme ve farkındalık oluşturulması gibi faaliyetler çok hızlı ve etkili bir şekilde gerçekleşmektedir. Söz konusu sosyal medyaya ait tüm bu özellikler sosyal medyanın bir sivil toplum kuruluşu olarak değerlendirilebilmesine imkan sağlıyor gibi görünse de tek bir açıdan bakmak doğru sonuç vermeyecektir.

Sosyal medya platformlarının bilindiği üzere kişi ya da şirket olarak sahipleri vardır. Gerek şirket gerekse şahıs olarak yönetilen bu platformlar çıkar amaçlı hareket etmektedir. Çünkü bu sosyal medya uygulamaları her ne kadar insanlara ifade özgürlüğü ve sanal bir dünya sunsalar da alt temasında ticaret ve para kazanma amacı vardır. Bu para kazanma amacı da sahiplerini belirli anlaşmalar yapmaya itmektir. Siyaset açısından gücüne değindiğimiz sosyal medya platformları üyelerinin verilerini saklayıp, akıllı algoritmalar ile işleyerek onlara daha uygun içerikleri sergilemektedir.

Her ne kadar akıllı algoritmalar üyelerinin beğeni ve tercihlerine göre içerikleri çıkarsa da bir o kadar da farklı bir yüzü vardır. Bu da üye verilerinin pazarlanmasıdır. Büyük teknoloji devleri kişilerin bu verilerini işleyerek kişilerin satın almak istediği ayakkabıdan okumak isteyecekleri kitaplara kadar ürünleri önlerine sergilemektedir.

Yapay zeka siyasi alanda da bir pazarlık konusu olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal medya uygulamalarındaki akıllı algoritmalar üyeleri çok iyi analiz ettiği için seçimlerdeki yönelimlerini de tahmin edebilmektedir. Yapay zekanın seçim sonuçlarını tahmin ettiği gerçeği seçimlerde algılar ile de karşımıza çıkmaktadır. Seçmenin neye eğilimli olduğunu tahmin edebilen yapay zeka bu doğrultuda seçmenin karşısına yanlı haberler çıkartarak etkilemeye çalışmaktadır. Siyasi liderler sosyal medya sahipleri ile anlaşma yaparak seçmenlerin

tercihlerini etkileyebilmektedir. Seçmenleri sandığa gitme ve oy kullanma gibi davranışlarına etki ederek seçime etki etmeye çalışabilirler. Bu doğrultuda bazı sosyal medya platformları üyelerine paylaşım yapamama gibi yaptırımlar da getirebilmektedir. Aynı yaptırımlar siyasi liderlere getirildiğinde siyasal sonuçları doğrudan etkileme gücüne sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bütün bu etkenler düşünüldüğünde sosyal medyayı sivil toplum kuruluşları olarak değerlendirmenin yanlış olduğu kanısına varılacaktır.

Temelde sosyal medya sivil toplum kuruluşu mudur sorusunun net bir cevabı olmamakla birlikte benzer ve farklı yönleri ele alınmıştır. Bu soru örneklerle tartışılmaya çalışılsa da sanal dünyayı günümüzde ve gelecekte çok daha fazla hayatımıza entegre etmemiz gerektiği açıktır.

SONUÇ

Teknolojinin ilerlemeye başlaması Sanayi Devrimi ile gerçekleşmiş ve daha sonra söz konusu bu teknoloji hızla ilerlemeye devam ederek yeni bir dönemin başlamasına öncülük etmiştir. Günümüzde hayatın her alanında yer edinmiş olan teknoloji insanların günlük yaşamlarındaki işlerini kolaylaştırmış ve çoğu işlerine pratiklik kazandırmıştır. Teknolojinin ve bilimin ilerleme kaydettiği Sanayi Devrimi dönemi aynı zamanda sivil toplum kuruluşlarının öneminin de arttığı bir dönemi oluşturmaktadır. Çünkü bu dönemde Avrupa'nın siyasi yapısından kalma izler politik anlamda yaşanan İngiliz ve Fransız devrimleri, ekonomik anlamda sanayi toplumu ve kapitalizmin etkisiyle büyük ölçüde silinmiştir. Yaşanan bu gelişmeler neticesinde ekonomik, siyasal ve düşünsel açıdan Batı toplumundaki bireylerin önü açılmış ve özgürlük açısından oldukça gelişme göstermişlerdir. Daha önce özellikle Orta Çağda toplumun temel yapısı aile kabul edilirken bu dönemde bireyin ön planda tutulduğu bir çağ başlamıştır. Aynı zamanda söz konusu toplumda ön planda tutulan bu bireyler doğuştan temel haklara sahip kabul edilmiş ve toplumda önceki dönemlerde yer alan sınıflandırmalar reddedilmeye başlanmıştır.

Birey temelli olan bu yaklaşım günümüz sivil toplum yapısının gelişmesine katkı sağlamış olan temel anlayışı oluşturmaktadır. Bireyin kavram olarak yaygınlaşması ve öneminin artması tarih içerisinde gerçekleşen 1689'da "Haklar Bildirgesi", 1776'da "Virginia Haklar Bildirgesi" ve 1789'da "İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi" ile etkili olmuştur. Halkın egemenlik biçimi olarak bilinen demokrasi kavramı birey anlayışının gelişmesiyle gündemde yer almaya başlayan kavramlardan biri haline gelmiştir.

II. Dünya Savaşı ve sonrasında yaşanan bir dönemi oluşturan Soğuk Savaş Döneminde sivil toplum daha da yaygınlaşmış ve çok boyutlu bir yapı halini almıştır. Sivil toplum algısının toplumlara yerleşmesinde Soğuk Savaş Dönemi sonrası toplumda yaygınlık kazanan demokrasi, serbest ekonomi ve küreselleşme akımları etkili olmuştur.

Günümüze geldiğinde sivil toplum yapısının gelişen teknoloji ile birlikte çok daha farklı bir yapıya büründüğü görülmektedir. İnsan haklarını savunan ve topluma faydalı konularda farkındalık ve yardım faaliyetleri düzenleyen sivil toplum kuruluşlarının bu amaç ve faaliyetlerinde başarılı olabilmek için günümüz şartların ayak uydurması gerektiği görülmektedir. Gelişen teknoloji ve bilim toplumun yapısında değişiklikler oluşturmakta, toplumu etkileyen söz konusu değişiklikler sivil toplum yapılarının da değişmesi ve gelişmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Bu çalışma ile sosyal medyayı bir sivil toplum kuruluşu olarak kabul etmenin mümkün olup olmadığı ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Sonuç olarak sosyal medyanın sivil toplum yapısı ile olan benzerlikleri ve farklılıkları göz önüne alınarak sosyal medyanın bir sivil toplum kuruluşu olarak kabul edilebileceği kanısına ulaşılmıştır.

Çağımızda yaşanan teknolojik gelişmeler kapsamında kitle iletişim araçlarının oldukça yaygın kullanılması ve insan hayatının kolaylaşmasında önemli rol oynaması dolayısıyla temel ihtiyaçlardan biri haline gelmiştir. Bu nedenle insanlar günümüzde sosyal medya platformlarına günlük hayatlarında fazla zaman ayırmaya başlamışlardır. İnsanların sosyal medyayı bu denli etkin ve yoğun kullanması, iletişim aracı olmasının yanı sıra gündemin nabzını tutmak, gündeme yön vermek, toplumsal olayların geniş kitlelere ulaşmasını sağlamak, güncel haberlere ulaşmak, siyasi olaylardan ve siyasetçilerden haberdar olmak, seçim süreçlerinde adayların vaatlerinden haberdar olmak ve seçim sürecinde birçok insan ile tartışma imkanı bulabilmek amacıyla da kullanılmaktadır. Bu amaçlar kapsamında sosyal medyanın bir siyasal iletişim aracı haline gelmesiyle, birçok aday seçmenlerine daha kolay ulaşabilmekte ve vaatlerinden haberdar edebilmektedir. Bununla birlikte insanların sosyal medya üzerinden çeşitli toplumsal konularda birlik olabilmeleri sosyal medyanın bir bakıma sivil toplum kuruluşu niteliği taşımasında da etkilidir.

Bir sivil toplum kuruluşu oluşturma süreci oldukça uzun ve maliyeti olan bir süreçtir. Buna karşılık sosyal paylaşım sitelerinde örneğin Facebook üzerinden bir grup oluşturmak, üyeler ile iletişim kurmak, etkinlikler düzenleyerek bunları duyurmak oldukça hızlı bir süreci içerirken maliyeti de oldukça azdır. Üyelik durumları anlık bir şekilde değişebilmekte ve yeni bir sayfa kolaylıkla kurulabilmektedir. Dolayısıyla sivil toplum kuruluşları günümüzde sosyal medya üzerinden organize edilmekte ve çeşitli sivil toplum kuruluşları da dernek kurmayarak sosyal medya üzerinden oluşturulan gruplar üzerinden etkinlikler düzenlemektedirler. Böylelikle sosyal medya günümüzde sivil toplum kuruluşlarının gösterdiği bilgilendirme, organize olma, etkinlik düzenleme, üye listelerinin düzenlenmesi gibi çeşitli işlemleri hızlı bir şekilde gerçekleştirebilmektedir.

Özellikle 2000'li yıllarda bilgisayar ve internetin gelişmesi toplumsal hareketlerin her açıdan değişmesine ve dönüşmesine neden olmuştur. Bilgisayar ve internet iletişim sürecini ontolojik bir dönüşüme uğratmanın yanı sıra toplumsal yapının her türlü unsurlarını etkileyerek yatay ve dikey bütün güçlerin yönünün değişmesini sağlamıştır.

Bu bağlamda internet, insanlık tarihinin yakın zamandaki varlığına rağmen, tüm dünyanın sınırlarını aşan, hiçbir alan veya konu ile sınırlandırılmayacak yepyeni bir ortam üretmiştir. Yeni toplumsal ve bireysel ilişkilerin, yeni kimliklerin ve yeni bir kültürel çevrenin oluşmasında itici güç olmuştur. İnsanlar ve bilgisayarları arasındaki bağlantı nedeniyle internet, sanal ama küresel ölçekte çok büyük miktarda verinin yayılmasını kolaylaştırmıştır.

İnternet ve sosyal medya araçları, bireysel, toplumsal ve küresel ölçekte ilişkilerin tüm biçim ve boyutlarını farklılaştırarak toplumsal hareketlerin tüm geleneksel anlayış, kurum ve taktiklerle etkileşimini değiştirmiştir. Editörlerin himayesindeki basın ortadan kaldırılarak, internet sayesinde bireyden bireye, bireyden topluma (bloglar), toplumdan bireye ve en önemlisi toplumdan topluma iletişim kanalları açılmıştır. Geçmişte var olan STK'lar, hiç olmadığı kadar aktif hale gelmiş ve görüşlerini duyurabilecek kapasiteye ulaşmışlardır. Bu oluşumlar devlet tarafından egemenlik yetkileri üzerinde direkt olarak bir tehdit oluşturmuyor olsa dahi ilişkiler açısından, devlet kontrolü dışında bir katmanın oluşmasını sağlamıştır.

Günümüzde toplumsal hareketlerin amaçlamış olduğu ve sonucunda ulaşmak istedikleri hedeflerine göre etkin bir araç olarak sosyal medya kullanılmaktadır. Ayrıca başka güç odakları tarafından içerilen mesaj ve toplumsal hareketin kendisini manipüle edebileceği bir ortam haline gelebilmektedir. Günümüzde toplumsal hareketlerin sosyal medya araçlarıyla etkileşimleri, sadece kasıtsız manipülasyonları değil, aynı zamanda atomize ve parçalanmış tepkiler veya büyük ölçekli sosyal medya platformlarından muhalif bakış açılarının yönsüzlüğü karşısında radikal bir dönüşümü de içermektedir. Eski/yeni toplumsal hareketlerin temel dinamiği olan ortak akıl ve ruhtan yoksun eski/yeni toplumsal hareketlerin yapısal dönüşümü gerçekleşmiş ve bunların çok dağınık ve bireysel kullanım odaklı toplumsal hareketleri ortaya çıkmıştır. Bireyin ait olduğuna inandığı toplumsal hareket fikirleri ve pratikleri dışında, zamanın ruhuna uygun davranış kalıplarını benimseyerek sosyal medya ortamında var olması mümkün hale gelmiştir.

Birey etrafında inşa edilen ve gelişen birey merkezli gerçekliğin, sosyal medya ortamında toplumsal hareket kavramını değiştirdiği söylenebilir. Bu anlamda, geçmişte kapalı ve monolog bir iletişim sürecinin varlığına rağmen, bireysel düzeyde demokratik katılımı sağlayan modern medya teknolojileri, alternatif bir algının doğma potansiyelini bünyesinde barındırmaktadır. Toplumsal hareketin yapılandırılmış yapısını ve kolektif farkındalığı anlamayan bireyler ise kişisel sosyal medya hesapları üzerinden atomize edildiklerinde yerel ve küresel gücün etkilerine karşı çok daha savunmasız hale gelmektedir.

Bireyler, başta Facebook ve Twitter olmak üzere çeşitli sosyal medya platformlarını kullanarak büyük ölçekli toplantılar ve gösteriler planladılar. Büyük ölçüde sosyalleşme, eğlenme, sosyal sermaye yaratma gibi amaçlarla kullanılan bu süreçte karşılaşılan popüler hareketlerde sosyal medyanın birincil iletişim aracı olması, sosyal medyanın ne olduğunu anlama çabalarının sadece bir bileşeni olabilir. Çünkü sahte kimlikler oluşturarak veya olayları yanlış tanıtarak insanları sosyal medya üzerinden kandırmak, yüz yüze yapmaktan çok daha kolaydır.

Çevrimiçi aktivistlerin yarattığı kalabalıklar kolayca dağılmaktadır. Çünkü, geleneksel izleyicilerden farklı olarak, bu izleyiciler sıklıkla karşılaşma olasılığı son derece yüksek olan kısa vadeli hedefler belirlemektedirler. Ayrıca bireyselliğin vurgulandığı bu kitlelerde kalabalıktan ayrılmayı zorlaştıran dostluk ve yoldaşlık ilişkileri de yoktur. Bu anlamda internet aktivizmi size bir sokak eyleminde hissedeceğiniz duyguların aynısını yaşatamayacak ve sizi seyircinin ayrılmaz bir parçası haline getirecektir. Serbest bırakma anı, izleyicilerdeki herkesin farklılıklarını unuttuğu ve herkesle eşit koşullarda hissettiği zamandır.

Sonuç olarak, sosyal medya artık organize bir sosyal hareketin gerçek hayatta yerel ve küresel ölçekte iletişim kurmasına ve örgütlenmesine yardımcı olacak bir araç olarak kullanılabilir. Ancak diğer geleneksel iletişim araçlarından farklı olarak, sosyal medya platformlarının yapısal unsuru ve iletişim halinde olan herkesin erişimine açık olması, kolayca manipüle edilmelerine, kısıktılmalarına ve amaçlarından sapıtılmalarına olanak sağlamaktadır. Sonuç olarak, herhangi bir toplumsal hareketin yasal ve doğru davranışının, sosyal medya kullanımı yoluyla amaçlanan hedefinden sapıtıldığından emin olmak kolaydır. Bu, toplumsal hareketin kontrol mekanizmalarını baltalayan ve belki de yerel ve küresel düzeyde sorunlu bir hukuki konuma sokan bir durum olabilir. Ayrıca sosyal medyanın bilgi kirliliği ve yanlış bilgilendirme için geniş ve hızlı bir yol olarak hizmet etmesi, yeni toplumsal hareketlerin varlığının gerçeğini boğan bir süreci beslemektedir. Bu bağlamda farklı bir olay veya yerle ilgili bir haber veya fotoğraf ya da fotomontaj olarak değiştirilmiş bir fotoğraf, kaynağı bilinmeden binlerce kişi tarafından paylaşılabilir.

Kısacası sosyal medyayı sivil toplum bağlamında ele almaya çalışmak aslında çok farklı boyutları olan, negatif ya da pozitif perspektiflerle ele alınabilecek olan bir araştırma konusudur. Bir yönüyle içinde yaşadığımız toplumsal gerçeklikle ilişkiliyken diğer yönüyle gelecekte şekillenecek olan gerçekliğe dair çıkarımlar ve imalar içermektedir. Bu açıdan tezin temel araştırma nesnesine dair kesin, bitmiş ve sonuçlanmış yargılarda bulunmak hem mümkün değildir hem de doğru değildir. Bu nedenle tez çalışmasını bu yöndeki tartışmalara dair bir girizgâh yahut bir derkenar olarak görmek daha doğru olacaktır.

KAYNAKÇA

- Akarsu, A. (2016). Sosyal Medyanın Toplum Üzerindeki Etkisi. *Toplum Bilimleri Dergisi*, 10(19), 347-366.
- Akatay, A., & Yelkikalan, N. (2007). *Sivil Toplum Kuruluşlarında Gönüllülük ve İnsan Kaynaklarının Yönetimi*. Bursa: Ekin Basım Yayın.
- Akbal, S. (2018). *Küreselleşen Dünyada Gençliğin Politik Katılım Kültürü ve Yeni İletişim Teknolojileri: Dijital Gençlik*. (Yüksek lisans tezi) Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akça, Gürsoy (2007), Osmanlı Millet Sistemi Dönüşümü, *Fırat Üniversitesi Doğu Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 57-68.
- Aktaş, C. (2014). *Qr Kodlar ve İletişim Teknolojilerinin Hibritleşmesi*. İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Aktaş, H.,(2008). Batıda ve Türkiye’de Sivil Toplum, *Kamuda Sosyal Politika Dergisi*, 2(4). 91-104.
- Akyılmaz, G., (2001), Tanzimat’tan Önce ve Sonra Osmanlı Devleti’nde Gayrimüslimlerin Hukuki Statüsü. *Yeni Türkiye*, Ermeni Özel Sayısı CII, Sayı: 38, 671-686.
- Alav, O. (2012). Sosyal Medya’nın Birey ve Toplumsal Yapıya Etkileri. *Elektronik Sosyal Bilgiler Eğitimi Dergisi*, 1(1), 1-22.
- Alıklıç, Ö., Onat F. (2007). Bir Halkla İlişkiler Aracı Olarak Kurumsal Bloglar. *Journal Of Yasar University*, Sayı: 8(2), 899-927.
- Altunay, M. C. (2010). Gündelik Yaşam ve Sosyal Paylaşım Ağları: Twitter Ya Da "Pıt Pıt Net". *İletişim Dergisi*, (12), 31-56.
- Arendt, H., (1994). *İnsanlık Durumu Seçme Eserler*, çev. Bahadır Sina Şener. İstanbul: İletişim Yayınevi.
- Aristoteles, (1990) *Politika*, (Çev: M. Tunçay), İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Aslan, Ö. (2005). İnternet Ekonomisi ve Türkiye. *Journal Of Economy Culture And Society*, (32), 75-90. [Http://jecs.istanbul.edu.tr](http://jecs.istanbul.edu.tr)
- Aslan, S. (2010). Sivil Toplum ve Demokrasi Civil Society And Democracy. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(2), 357-374.
- Avcı, A. (2013). *Türkiye’de İnternet ve İfade Özgürlüğü*. 1. Baskı, İstanbul: Legal Yayıncılık.
- Aydın, V. E. (2014). Sosyal Medyanın Kamuoyu Oluşturmadaki Rolü ve Muhtemel Riskler. *Kmü Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16(Özel Sayı1), 197-205.
- Aydoğan Boschele, F., (2001). *Küresel Medya*, 2. Baskı, İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Aydoğan, F. Ve Kırık, A.M. (2012). Alternatif Medya Olarak Yeni Medya. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Dergisi*. 18. 59-69.
- Bağce, H. E., & Öztürk, A. (2008). Aristoteles versus Hegel: Antik Bilgeliliğin Çarpıtılması Üzerine Notlar. *Liberal Düşünce Dergisi*, (52), 157-180.
- Baltaş, Z. & Baltas, A. (2004). *Bedenin Dili* (35. B.). İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Başaran, F. (2005). *Ağ Ekonomisi Ve İnternet: İletişim Ağlarının Ekonomisi: Telekomünikasyon, Kitle İletişimi Yazılım Ve İnternet*, Ed. Funda Başaran, Haluk Geray, İstanbul: Ütopya Yayınevi, S.37.
- Başer, A. (2010). *Yeni İletişim Teknolojilerinin Evriminde Televizyonun Yeri, İkinci Medya Çağında İnternet İçinde* (36-60), Filiz Aydoğan, Ayşen Akyüz (Ed.), 1. Basım, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Başfıncı, Ş. Ç. (2007). Sivil Toplum Kuruluşlarının İletişim Çabalarında Bir Medya Olarak İnternet, *Pi-Pazarlama ve İletişim Kültürü Dergisi*, 03, 4-14.
- Batur, M. (2014). *Gezi Parkı Olaylarının Sosyal Medyaya Yansıma Biçiminin Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Değerlendirilmesi: Facebook Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi), Erzurum: Atatürk Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bayhan, V. (2002, Mayıs). Demokrasi ve Sivil Toplum Örgütlerinin Engelleri: Patronaj Ve Nepotizm. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 26(1), 1-13.
- Bayraktar, S. U. (2005). Hangi Sivil Toplum, Nasıl Bir Demokrasi? 1990'ların Türkiye'sinde Sivil Toplum (lar). *Sivil Toplum: Düşünce & Araştırma Dergisi*, 3(9).
- Bayram, S., (2012). Osmanlı Devleti'nde Ekonomik Hayatın Yerel Unsurları: Ahilik Teşkilâtı Ve Esnaf Loncaları. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 21, 81-115.
- Bayram, Y., (2006). *Küreselleşme Sürecinde Sivil Toplum ve Kamuoyu*. (Uzmanlık Tezi), Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı.
- Beckman, B. (1998). *Demokratikleşmeyi Açıklamak: Sivil Toplum Kavramı Üzerine Notlar. Sivil Toplum, Demokrasi Ve İslam Dünyası* (S. 1). İçinde İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Bekci, M., & Şahin, S. (2019). Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Faaliyet Gösteren Sivil Toplum Kuruluşları Üzerine Bir İnceleme. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(1), 81-105.
- Binark, F. M., Karataş, Ş., Çomu, T., & Koca, E. (2015). Türkiye'de Twitter'da Trol Kültürü. *Toplum ve Bilim*, (135), 124-157.
- Binark, F., & Koray, L. (2011). *Sivil Toplum Örgütleri İçin Bilişim Rehberi*. İstanbul: Stgm Yayınevi.
- Brisbane, S. A. (2011). A.S. *Who is Occupy Wall Street?* Sunday Review, The New York Times, <https://www.nytimes.com/2011/11/13/opinion/sunday/who-is-occupy-wall-street.html> Erişim Tarihi: 2 Nisan 2022.
- Bora, T. (2006). *Medeniyet Kaybı: Milliyetçilik ve Faşizm Üzerine Yazılar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bora, T. Ve Çağlar, S. (2002). Modernleşme ve Batılılaşmanın Bir Taşıyıcısı Olarak Sivil Toplum Kuruluşları. *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, Modernleşme ve Batıcılık*, 3. Cilt. Bora, T. Vd. (Der.) İçinde. 336-346.
- Bourassa, M. A. & Stang, A.C. (2015). Knowledge Is Power: Why Public Knowledge Matters To Charities, *International Journal Of Nonprofit And Voluntary Sector Marketing*, 21, 13-30
- Bozkurt, İ. (2004). *İletişim Odaklı Pazarlama*. İstanbul: Mediacat Yayınevi.

- C. Denney, F. (1999). : "Not-For-Profit Marketing İn The Real World: An Evaluation Of Barnardo's 1995 Promotional Campaign", *International Journal Of Nonprofit And Voluntary Sector Marketing* içinde (153-162), Henry Stewart Publications, Vol. 4, No. 2.
- Calhoun, C. J. (Ed.). (1992). *Habermas And The Public Sphere*. Polity Press.
- Castells, M. (2008). *Ağ Toplumunun Yükselişi, Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür* (I. Cilt). Çev. Ebru Kılıç. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları,
- Castells, M., & Cardoso, G. (2005). *The Network Society: From Knowledge To Policy*. *Washington, Dc: Center For Transatlantic Relations*, Paul H. Nitze School Of Advanced International Studies, Johns Hopkins University.
- Charles Nick and VENTO Jennifer, (2011), "Occupy Wall Street And The Fight For Economic Fairness", *Opini3n Politica Mundial*, E-ISSN 2014-0843, s.1.
- Chandhoke, N. (1995) *State And Civil Society: Explanation İn Political Theory*, New Delhi: Sage.
- Cho, M. & Schweickart, T. (2015). Nonprofits' Use Of Facebook: An Examination Of Organizational Message Strategies. Richard Waters (Ed.). *Public Relations İn The Nonprofit Sector* içinde (281-295). New York: Routhledge
- Chowdhury, N., Finlay-Notman, C., ve Howland, I. (2006). *CSO Capacity for Policy Engagement: Lessons Learned from the CSPP Consultations in Africa, Asia and Latin America*. Overseas Development Institue, London.
- Cılızoğlu, Y. G. (2005). *Sivil Toplum Örgütlerinin İletişim Süreci*, Kocaeli: Yayıncı Yayınları.
- Cohen, J. L. (1984). *Class And Civil Society: The Limits Of Marxian Critical Theory* Cambridge.
- Cüceloğlu, D. (2021). *Keşke'siz Bir Yaşam İçin İletişim Donanımları*. İstanbul: Remzi Kitap Evi.
- Çağatay, N., (1981). *Bir Türk Kurumu Olan Ahilik*, Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları.
- Çağltay K., (1995). *Herkes İçin İnternet*, Ankara: Türkiye İnternet Proje Grubu Yayınları.
- Çağlar, O. N. (2008). Postmodern Anlayışta Siyaset ve Kimlik. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(3), 369-386.
- Çağlar, S. (2001). *Sivil Toplum Örgütlerinin Siyasal İktidar Üzerindeki Etkisi (1961-1982) Anayasaları Açısından*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Edirne Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çaha, Ö. (1998). Türkiye'de Sivil Toplumun Sorunları. *Liberal Düşünce*, 10-11.
- Çaha, Ö., & Aydınlar, S. T. (2012). *Demokrasi*. Ed: Halis Çetin, *Siyaset Bilimi*, Ankara: Orion Kitabevi.
- Çakır, H. & Topçu, H. (2005, Şubat). Bir İletişim Dili Olarak İnternet. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(19), S. 71-96.
- Çetin, Ö. (2017). LinkedIn Üyelerini Mentorlarla Buluşturacak Bir Sistem Test Ediyor. Erişim Tarihi: 11 Mayıs 2022. <https://sosyalmedya.co/linkedin-uyelerini-mentorlarla-bulusturacak-bir-sistem-test-ediyor>

- Çıldan C., Ertemiz M., Küçük E., Tumuçin H. K & Albayrak D. (2012). *The Role Of Social Media İn Political Participation And Movements (Sosyal Medyanın Politik Katılım ve Hareketlerdeki Rolü*, Akademik Bilişim 2012 Konferansı, Uşak, Şubat, 2012. <https://Ab2012.Usak.Edu.Tr/Ab2012bk.Pdf>
- Çoban, B. (2011). Toplumsal Hareketler ve Radikal Medya. *Yeditepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 14. 5-18
- Dağcı, Gül Tuba ve Dal, Adnan (2014). Osmanlı'dan Günümüze Din-Devlet ve Laiklik Tartışmaları. *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, 2(1), 37-47.
- Debord, G. (2017). *Gösteri Toplumu* (7. B.). (A. Ekmekçi & O. Taşkent, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Dembinski, M., ve Joachim, J. (2014). Civil Society and the European Common Security and Defence Policy. *European Security*, 23(4), 449-465.
- Denney, F. C. (1998). Not-For-Profit Marketing in The Real World: An Evaluation of Barnardo's 1995 Promotional Campaign, *International Journal of Nonprofit and Voluntary Sector Marketing*, 4(2) 153–162.
- Dikmen M.C. (2007). *Sivil Toplum ve Türkiye Demokrasisindeki İzdüşümleri*, Ankara: Seçkin Yayınları.
- Dilmen, N. (2007). „*Real And Virtual Identities Considered*, 4th International Symposium Of Interactive Media Design, İstanbul.
- Doğan, İlyas (2002). *Özgürlükçü ve Totaliter Geleneğinde Sivil Toplum*, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Doğanlı, B. (2015). 5. STK (Vakıflar) ve Marka İmajı. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (43).
- Dondurucu, Z. B. (2014). *Sivil Toplum Kuruluşlarının Sosyal Medya Üzerinden Halka İlişkiler Çalışmaları*. (Yüksek Lisans Tezi) İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dökmen, Ü. (2003). *İletişim Çatışmaları ve Empati* (24. B.). İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Drucker, P. F. (2007). *Management Challenges For The 21st Century*. Routledge.
- Duman F., (2007), *Sivil Toplum*, Editör: Türköne, Mümtaz'er, Siyaset, 7. Baskı, Ankara: Lotus Yayınevi, S.363–364.
- Durak, İ. (2016). Sosyal Girişimcilik ve Ahilik Teşkilatı: Teorik Çerçeve. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (47), 101-120.
- Dursun, D. (1992), *Yönetim Din İlişkileri Açısından Osmanlı Devleti'nde Siyaset Ve Din*, İstanbul: İşaret Yayınları.
- Dursun, D., (1999), *Demokratikleşemeyen Türkiye*, İstanbul: İşaret Yayınları.
- Elibol, B. (2008). *Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşlarının Ormanlık Politikası Üzerine Etkileri*. (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Engin, B. (2011). *Yeni Medya ve Sosyal Hareketler*. Cesur Yeni Medya.
- Enginkaya, İ. K. (2015). *Sosyal Medya Pazarlaması*. İstanbul: Beta Yayınları.

- Ercan, H. (2002). Türkiye’de Sivil Toplum Tartışmaları Üzerine. *Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26(1), 69-79.
- Erdoğan-Tosun, G., ve Tepeciklioğlu, E. E. (2016). Sivil Toplum ve Baskı Grupları. *Siyaset Bilimi*, Ed.; Çetin H; Orion Kitapevi, Ankara, s. 509-556.
- Eren, V. Ve Aydın, A (2014). Sosyal Medyanın Kamuoyu Oluşturmadaki Rolü Ve Muhtemel Riskler. *Kmü Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*. 1. 197- 205.
- Ergüden, I. (2001). *Dünya Yerel Yönetim Ve Demokrasi Akademisi, & Sivil Toplum Örgütleri: Neoliberalizmin Araçları Mı, Halka Dayalı Alternatifler Mi?*. Demokrasi Kitaplığı.
- Erkan, A. (2010). *Sosyal Medya Pazarlaması: Sosyal Webde Pazarlama Stratejileri*. Ankara: Efil Yayınevi
- Erözden, O. (1998). *STK’lar ve Hukuki Çerçevede Yenilik Talepleri Üzerine Notlar*. *Merhaba Sivil Toplum*, (Der. Taciser Ulaş), Helsinki Yurttaşlar Derneği Yayını.
- Eryılmaz, B., (1996), *Osmanlı Devleti’nde Gayri Tebaanın Yönetim*, 2. Baskı, İstanbul: Risale Yayınları.
- Esposito, J. L. (2011). *What Everyone Needs to Know About Islam*. Oxford University Press: New York.
- Eston, D. (1989). *Siyasal Yaşamın Sistemik Analizi* (Çinceye Çeviren Wang Pu Zhen). Pekin: Huaxia Yayınevi.
- Fidan, Z. (2016). *Teknoloji Ve Siyasal İletişim: Seçim Kampanyalarında Yeni İletişim*. Konya: Literatürk Academia Yayınları.
- Fu, L. W. (2004). *Ağ Politikaları: Ağ Toplumu Ve Ulusal Yönetişim*. Pekin: Ticari Yayınları.
- Genç, Z. (2010). *Web 2.0 Yeniliklerinin Eğitimde Kullanımı: Bir Facebook Eğitim Uygulama Örneği*. Akademik Bilim’10 –XII Akademik Bilişim Konferansı Bildirisi. 237- 242. https://Ab.Org.Tr/Ab10/Kitap/Genc_Ab10.Pdf
- Gower, K. K. (2009). *Halkla İlişkiler Araştırmalarında Yol Ayrımı, Halkla İlişkiler Üzerine Disiplinlerarası Bir Alanın Yönelimleri*, Fatih Keskin, B. Pınar Özdemir (drl.), Dipnot Yayınları, Ankara.
- Özalp, Osman Nuri (2012). Arap Baharının Orta Asya Cumhuriyetlerini Etkileme Potansiyeli. *Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, 4(2), 251–259.
- Gökırmak, M. (2017). *Sivil Toplum ve Siyasal İktidar İlişkisinin Karşılaştırmalı Analizi* (Yüksek Lisans Tezi) Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Göksu, V. (2016). *Kamusal Alan ve Siyasal Katılma Mecrası Olarak Sosyal Medya*. Konya: Çizgi Kitapevi.
- Gönel, A.,(1998). *Araştırma Raporu: Önde Gelen Sivil Toplum Kuruluşları*, İstanbul, Tuses Vakfı.
- Gönenç, A. A. (2011). *Sivil Toplumun Düşünsel Temelleri ve Türkiye Prespektifi*. İstanbul: Altkitap Yayınevi.
- Gönenç, E. (2012). İnternet ve Türkiye’deki Gelişimi. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 0(16), 87-98.
- Göze, A., (2005). *Siyasi Düşünceler ve Yönetimler*, 10. Baskı, İstanbul: Beta Yayıncılık.

- Gözübenli, B. (2003). İslam Toplumunda Vakıf Kültürünün Doğuşu. *Yeni Ümit Dergisi*, 16.
- Gözübüyük Tamer, M. (2009). *Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Adaylık Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü*. (Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Ankara, 263 s.
- Gözübüyük, M. Y., & Doğan, İ. T. D. (2002). *Türkiye'de Demokrasi ve Hoşgörü Kültür ve Eğitiminin Yaygınlaştırılmasında Sivil Toplum Kuruluşlarının Yeri Ve Önemi* (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı.
- Gulati, G. J. (2010). *No Laughing Matter: The Role of New Media in the 2008 Election*. L. J. Sabato (Ed.), *The Year of Obama: How Barack Obama Won the White House* (s. 187-204). New York: Longman.
- Greenberg, J., & Macaulay, M. (2009). Npo 2.0? Exploring The Web Presence Of Environmental Nonprofit Organizations In Canada. *Global Media Journal – Canadian Edition*, 2(1), 63-88
- Güçdemir, Y. (2012). *Sanal Ortamda İletişim Bir Halkla İlişkiler Perspektifi*. İstanbul: Derin.
- Güder, N. (Ed.). (2005). *Sivil Toplumcunun El Kitabı*. Ankara: Sivil Toplum Geliştirme Programı.
- Güler, M. A. (2013). *Kriz Ve Yeni Toplumsal Hareketler: "İşgal Et" Örneği*. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi. 331-362.
- Güloğlu, T., M. E. (2006). *Sivil Toplum Kuruluşlarının Yerel Yönetimlere Etkisi Sivil Toplum / Sivil Toplum Kuruluşlarına Tarihsel Ve Kavramsal Bakış*. III. International "Ngo's" Conference. Çanakkale: Çanakkale 18 Mart Üniversitesi.
- Gün, T. (2017). İslam'da ve Müslüman Doğu Toplumlarında Sivil Toplum ve Demokrasi Kavramına İlişkin Tartışmalar. *TESAM Akademi Dergisi*, 4(1), 155-190.
- Gündüz, A. Y. (2006). Türkiye'de Yoksullukla Mücadele Üzerine Bir İnceleme. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(15), 34-55.
- Güneş İsmail. Sivil Toplum Kuruluşları. *Son Baskı Sanal Dergi*, 2004, S. 1.5.
- Gürdal, R., Ayan, C., Yakar, F., & Yücelen, U. (1997). *Türkiye Genç İş Adamları Derneği, 2000'li Yıllara Doğru Türkiye'nin Önde Gelen Sorunlarına Yaklaşımlar*, 21-Sivil Toplum Örgütleri. İstanbul: Simge Ofis Matbaacılık.
- H. Wright, Marshal, Bocarnea, Mihai C. (2007). "Contributions Of Unrestricted Funds The Donor Organization-Public Relationship And Alumni Attitudes And Behaviors", *Nonprofit Management & Leadership* İçinde (215-235), *Wiley Periodicals*, 18(2), 217.
- Habermas, J. (1997). *Kamusallığın Yapısal Dönüşümü*, Çev: Tanıl Bora ve Mithat Sancar. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Haşlak İ., Ve Güleler S., (2006). *Sosyal ve Siyasal Düşüncede Sivil Toplum Tartışmaları ve Toplulukçu Düşüncede Topluluk, Birey Ve Devlet Anlayışı*. Stk Kongre Kitabı.
- Hira, İ., Ve Şan, M., (2007). *Türkiye'de Sosyo-Politik Sistem ve Sivil Toplum Arayışları, Dönüşüm Sürecindeki Türkiye Aktörler, Alanlar, Sorunlar*. Ed: Davut Dursun ve Diğ., İstanbul: Alfa Yayınları.

Hootsuite, & We Are Social (2019, Ocak 31). *Digital 2019: Global Digital Overview*. Data Reportal: <https://Datareportal.Com/Reports/Digital-2021>.

Hoşut, S., & Deren Van Het Hof, S. (2014). A Decade Into Sustainability Reporting In Turkey. *Eurprera: Communication Ethics In A Connected World*. Brussels, 11-13.

[https://Data.Tuik.Gov.Tr/Bulten/Index?P=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(Bt\)-Kullanim-Arastirmasi-2020-33679](https://Data.Tuik.Gov.Tr/Bulten/Index?P=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(Bt)-Kullanim-Arastirmasi-2020-33679)

https://Tr.Wikipedia.Org/Wiki/Sosyal_İmleme

Işık, G. (2013). Yeni Toplumsal Hareketler ve Sanal Gerçeklik Boyutunda Gezi Parkı Eylemleri. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*. 1(8). 19-33.

İnalçık, H. (2019). *Osmanlı İmparatorluğu: Klasik Çağ (1300-1600)*. 26. Baskı, İstanbul: Kronik Kitap, 361 s.

İnalçık, H. (2020). *İmparatorluktan Cumhuriyete*. 5. Baskı, İstanbul: Kronik Kitap, 237 s.

İnanç, G. (2018). Wordpress Nedir? Erişim Tarihi: 29 Mayıs 2021. <https://Www.Mediatick.Com.Tr/Blog/Wordpress-Nedir>.

Jaatinen, U. S. M. (2002). New Approaches to Communication Management for Transformation and Change in Organisations, *Journal of Communication Management*, 6(2), 148-165.

Kanter, B. & Fine, A.H., (2010). *The Networked Nonprofit Connecting With Social Media To Drive Change*, San Francisco: Wiley

Karpat, K. H. (2017). *Türk Demokrasi Tarihi: Sosyal, Kültürel, Ekonomik Temeller.*). Baskı, İstanbul: Timaş Yayınları, 560 s.

Kavak, K. (2016). *Kamu Politikalarının Oluşturulması ve Uygulanmasında Dış Etkiler: Enerji Sektörü Örneği*. (Doktora Tezi) Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Ankara, 345 s.

Kaya K., (1988). Türkiye Diyanet Vakfının Türk Toplumundaki Yeri ve Önemi., *Diyanet Dergisi*, 25(1), Ankara, 1988, S.17.

Kaya, Ş. (2018). Kadın ve Sosyal Medya, *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 17 (2), 563-576.

Kaynar, Mete Kaan (2005). Sivil Toplumun Kavramsal Tarihi ve Sivil Toplumla İlgili Güncel Tartışmalar. *Hacettepe Üniversitesi İibf Dergisi*, Cilt: 23, Sayı: 1. S. 339-369.

Kaypak, Ş. (2012). Yerel Yönetimlerde Katılımcı/Müzakereci Demokrasi Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Önemi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 8(17), S. 171-196.

Keane, J., (1994), *Demokrasi Ve Sivil Toplum*, Çev. Necmi Erdoğan, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Keane, John (1993). *Sivil Toplum Ve Devlet*. Çev. Mehmet Küçük, Levent Köker Vd. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Kelsey, T. (2010). *Social Networking Spaces: From Facebook To Twitter And Everything In Between*, New York: Springer.

Kervegan, J. F. (2011). *Hegel ve Hegelcilik*, çev: İ. İsmail Yerguz, Ankara: Dost Yayınevi.

Kırışık, F., ve Sezer, Ö. (2015). Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin (BİT) Kamu Politikası Oluşturma Sürecindeki Rolü. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 15(2), 199-215.

Kızılar, H., (2015), Osmanlı Toplumunun Sosyal Dinamiklerinden Ahilik Kurumu, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 408-423.

Kim, P. S. (2011). Civic Engagement, Politics and Policy in South Korea: Significant Developments But a Considerable Way to Go. *Public Administration and Development*, 31: 83-90.

Köse H., (2008), İnternette “Açık” Ve Demokratik Yayıncılık: “Sanal Ortam Günlükleri” Ve “Wiki”Ler, *Marmara İletişim Dergisi*, 13, 83-93.

Kröger, S. (2018). Strategic or Principled? The Engagement of Civil Society Organizations with the EU. *Journal of Civil Society*, 14(1), 41-57.

Kuçuradi, I. (1998). *Üç Sempozyum: Sivil Toplum Kuruluşları*. Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.

Küçükcan, U. Vd. (2013). *Hareketli Görüntünün Tarihi* (2. B.). (F. Bodur, Dü.) Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi.

Küçükkaya A (2013). *Gezi Güncesi, Türkiye’yi Sarsan Otuz Gün Gezi Direnişi*, İstanbul: Cumhuriyet Kitapları, 95-189.

Küçüközyiğit, U. (2004). Küreselleşmeyle Yükselen Stk’lar. (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Lietsala, K. & Sirkkunen, E. (2008). *Social Media Introduction To The Tools Processes Of Participatory Economy*, Tampere: University Of Tampere.

Liu, X., Faes, L., Kale, A. U., Wagner, S. K., Fu, D. J., Bruynseels, A., ... & Denniston, A. K. (2019). A Comparison Of Deep Learning Performance Against Health-Care Professionals In Detecting Diseases From Medical İmaging: A Systematic Review And Meta-Analysis. *The Lancet Digital Health*, 1(6), E271-E297.

Loewenson, R. (2003). *Annotated Bibliography on Civil Society and Health Civil Society Influence on Global Health Policy*. World Health Organizations.

Mardin, Ş., (1986). *Din ve İdeoloji- Toplu Eserler 2*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Mardin, Ş., (2017). *Sivil Toplum*. Türkiye’de Toplum ve Siyaset Makaleler I İçinde, Derleyen: M. Türköne, T.Önder, İstanbul: İletişim Yayınları.

Marshall H., Thomas H. (1973). *Class, Citizenship And Social Development*, Greenwood Press, Westport, S. 72.

- Mayfield, A. (2008, Ağustos 8). [Www.İcrossing.Com/](http://www.İcrossing.Com/) Erişim Tarihi: 3 Haziran 2021. https://www.İcrossing.Com/Uk/Sites/Default/Files_Uk/İnsight_Pdf_Files/What%20is%20social%20media_İcrossing_Ebook.Pdf.
- Mcknight, B. (2005). *Siyasal İletişime Giriş* (Çinceye Çeviren Yin Qi). Pekin: Xinhua Yayınevi.
- Ming, Y. G. (2009). *Medya Ekonomisi Eğitimi*. Pekin: Çin Renmin Üniversitesi Basını.
- Mohun, S. (2002, Eylül 19). *Emoticons*. *The Guardian*: <https://www.theguardian.com/news/2002/sep/19/netnotes> (11.05.2021).
- Moreau, E. (2018). What Is Instagram, Anyway. Here's What Instagram Is All About And How People Are Using It [Online].
- Mostashari, A. (2005). *An Introduction To Non-Governmental Organizations (Ngo) Management*. Iranian Studies Group At Mıt, 2.
- Murat, B. E. L. G. E. (1988). *Sivil Toplum Örgütleri. Merhaba Sivil Toplum*, Der. Taciser Ulaş, Helsinki Yurttaşlar Derneği, İstanbul, (S 34).
- Narman, G. (2015). *Sivil Toplum Özel Sektör Etkileşimi ve STK'larda Yönetim İletişim ve Pazarlama, Halkla İlişkiler Perspektifinden Sivil Toplum*, Emel Karayel Bilbil (ed.), Pales Yayıncılık, İstanbul.
- Neslihan, E. (2013). *Sosyal Medyada İletişim Mikroblog Nedir ?* Erişim Tarihi: 11 Mayıs 2021 <http://iletisimnotlarim.blogspot.com/2013/05/mikroblog-nedir-bir-blog-yayn bicimi.html>
- Nonprofit Tech For Good. (2016). *Global Ngo Online Technology Report*.
- O'keefe, P. (2008). *Managing Online Forums: Everything You Need To Know To Create And Run Successful Community Discussion Boards*. New York: Amacom.
- Onat F. (2010). Bir Halkla İlişkiler Uygulama Alanı Olarak Sosyal Medya Kullanımı: Sivil Toplum Örgütleri Üzerine Bir İnceleme. *Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (31), 103-122.
- Onbaşı, F. (2005). *Sivil Toplum*. İstanbul: Timaş Yayın Grubu.
- Orgun, Ö. (2012). *Sivil Toplum Kuruluşu Üyelerinin Kurumsal İtibara Yönelik Algılamaları: Eskişehir İli Eğitim Sendikaları Üzerine Bir Araştırma*. (Yüksek Lisans Tezi), Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ortaylı, İ., (1995). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Millet Nizamı, Hamide Topçuoğlu'na Armağan*, Aühf. Yayını, Ankara.
- Osman, A. (2001). *Kuramsal ve Tarihsel Asamalarıyla Sivil Toplum*. İstanbul: Bayrak Yayıncılık.
- Örs, B., (1996). *Türkiye'de Askeri Müdahaleler: Bir Açıklama Modeli*. İstanbul: Der Yayınları.
- Özdemir, B. P. ve Yamanoglu, A.M. (2010). Türkiye'deki Sivil Toplum Kuruluşları Web Sitelerinin Diyalojik İletişim Kapasiteleri Üzerine Bir İnceleme. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*.

- Özdemir, B. Ymanoğlu, M. (2010). Türkiye'deki Sivil Toplum Kuruluşları Web Sitelerinin Diyalojik İletişim Kapasiteleri Üzerine Bir İnceleme. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(2), 3-36.
- Özet, İ. (2018). *Sivil toplum ve modernlik tahayyülü: Eğitim Gönüllüleri Vakfı örneği*. İstanbul: Hiperyayın.
- Özgül, G. E. (2015). Yanılsamalar Labirentinde Bir Yanılsama Olarak Özne. *İletişimde Sosyal Medya-Sosyal Medyada İletişim*, 83-107.
- Özkaya, Y., (1994), *Osmanlı İmparatorluğu'nda Ayanlık*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Özlem, D., Bilimleri, K., & Felsefesi, K. (1998). *Evenselcilik Mitosu ve Sosyal Bilimler*. Sosyal Bilimleri Yeniden Düşünmek, 4.
- Özmutaf, N., Çelikli, S. (2010). Sivil Toplum Kuruluşlarında İletişim Kalitesini Etkileyen Boyutlar: Ampirik Bir Yaklaşım. *Journal Of Yasar University*, 17(5).
- Öztürk, C. M. (2018). Kurumsal Kimlik Aracı Olarak Facebook:Türkiye'deki Sivil Toplum Kuruluşları (STK) Üzerine Bir Değerlendirme. *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, 28, 115-141. İletişim Fakültesi
- Phillips, D., & Young, P. (2009). *Online public relations: A practical guide to developing an online strategy in the world of social media*. Kogan Page Publishers.
- Pınar, A. (2011). *Halkla İlişkilerde Yeni Eğitimde Sosyal Medya*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Pitta, D. A. Ve Fowler, D. (2005). Internet Community Forums: An Untapped Resource For Consumers Marketers. *Journal Of Consumer Marketing*. 22(5), 265-274.
- Pollard, A., ve Court, J. (2005). *How Civil Society Organisations Use Evidence to Influence Policy Processes: A Literature Review*. Overseas Development Institute: London.
- Rec Türkiye (2008). "Sivil Toplum Kuruluşları İçin Rehberler, İletişim: Sık Karşılaşılan Sorulara Cevaplar", Ankara: Rec Türkiye Yayınları, 7-15.
- Rigby, B. (2008). *Mobilizing Generation 2.0: A Practical Guide To Using Web 2.0: Technologies To Recruit, Organize And Engage Youth*, San Francisco: Jossey-Bass.
- Ryfman P. (2006). *Sivil Toplum Kuruluşları*, 1. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sarıbay, A. Y. (1998). *Siyaset, Demokrasi ve Kimlik*. Asa Kitabevi.
- Sarıbay, A. (2000). *Türkiye'de Demokrasi ve Sivil Toplum, İçinde Global Yerel Eksenden Türkiye*, Der: E. Fuat Keyman- Ali Yaşar Sarıbay, İstanbul: Alfa, 99- 118.
- Savran, G. A. (2013). *Sivil Toplum ve Ötesi: Rousseau, Hegel Marx*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Saxton, D., & Waters, R., (2014). What Do Stakeholders Like On Facebook? Examining Public Reactions To Nonprofit Organizations' Informational, Promotional, And Community-Building Messages, *Journal Of Public Relations Research*, 26(3), 280-299.

- Sayimer, İ. (2008). *Sanal Ortamda Halkla İlişkiler*. Beta.
- Sayimer, İ. (2014). Yeni Medya Ortamlarında Ağlar Oluşturan Toplumsal Hareket Deneyimleri. *Elektronik Mesleki Gelişim ve Araştırma Dergisi*. 2. 97- 112.
- Schrama, R., ve Zhelyazkova, A. (2018). 'You can't have one without the other': the Differential Impact of Civil Society Strength on the Implementation of EU Policy. *Journal of European Public Policy*, 25(7), 1029-1048.
- Seligman, A. (1992). *The Idea Of Civil Society*, New York: Free Press.
- Sepetci, N. (2017). *Sosyal Medyada Mahremiyet Algısının Çöküşü: Instagram Örneği*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sivil Toplum Dergisi (2005): Stk'larda Halka İlişkiler Uygulamaları. *Sivil Toplum Dergisi*, Yıl 3,Sayı 9.
- Smith, J., Buse, K., ve Gordon, C. (2016). Civil Society: the Catalyst for Ensuring Health in Age of Sustainable Development. *Globalization and Health*, 12(40), 1-6.
- Solis, B., & Breakenridge, D. K. (2009). *Putting the public back in public relations: How social media is reinventing the aging business of PR*. Ft Press.
- Solmaz, B. ve Görkemli, H. N. (2012). Use of Social Media As A New Communication Tool: The Case of Konya Woman Associations. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. 28, 183-189.
- Sosyal Bilgi İşlem Ortamındaki Bilgilerin Kullanılması, [Http://www.ibm.com/privacy/details/tr/tr/](http://www.ibm.com/privacy/details/tr/tr/) Erişim Tarihi: 10.06.2021.
- Swingewood, Alan (1998). *Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi*. Çev. Osman Akınhay. Ankara: Bilim ve Sanat.
- Şahinoğlu, M. C. (2020). *Sivil Toplum Kuruluşları (STK)'nın Dış Politikaya Etkisi: İnsani Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı (İHH) Özelinde İnsani Yardım Kuruluşları Örneği*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Şapçı, A. A. (2015). *Sosyal Medyadaki Arayüzler*. İstanbul: Beyaz Yayınları.
- Şener B., Ve Çolak, (2015). Türkiye'de Yeni Sağ'ın Kamu Yönetimi Anlayışı: Turgut Özal Ve Anap. *Asos Jurnal Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(18), 393-417.
- Şivil, B. Y. (2020). *Türkiye'deki Sivil Toplum Kuruluşlarının Kurumsal Kimlik Aracı Olarak Instagram Kullanımı* (Doktora Tezi), İstanbul Aydın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Taciser, U. (1998). *Üç Sempozyum: Sivil Toplum Kuruluşları*. İstanbul: T.E. ve T.T.V. Yay
- Tamer, M. G. (2010). Tarihsel Süreçte Sivil Toplum. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 27(1).
- Tannenbaum G., Donald ve Schultz, David (2006). *Siyasi Düşünce Tarihi Filozoflar Ve Fikirleri*, Çev: Fatih Demirci, Ankara: Adres Yayınları.

- Taşçı, G. (2020). *Türkiye'deki Sivil Toplum Kuruluşlarının Türkiye-Ermenistan İlişkilerinin Normalleşme Sürecindeki Rollerini (1990-2015)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 140 s.
- Tekeli, İ. (1999). *Modernite Aşılırken Siyaset*. Ankara: İmge Kitabevi, 254 s.
- Tekeli, İ. (2000). Sivil Toplum Kuruluşları ve Yasalar-Etik-Deprem. Sivil Toplum Kuruluşları ve Etik Sempozyumu.
- Telli, A. (2012). Mısır Devriminde Sosyal Medyanın Rolü. *Bilge Strateji Jeopolitik, Ekonomi- Politik ve Sosyo-Kültürel Araştırmalar Dergisi*. 64- 92.
- Tibi, B. (1998). *İslam Uygarlığında Sivil Toplumun Kültürel Dayanağı: İslam ve Demokrasi-Uygarlıklar Arasında Köprüler*. Sivil Toplum, Demokrasi ve İslam Dünyası, Ed.; Özdalga E, Persson S; s. 31-44. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Timisi, N. (2003). *Yeni İletişim Teknolojileri Ve Demokrasi*, 1. Baskı, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Toksöz, L. & Kahraman, C. (2017). Türk Üniversite Öğrencilerinin Emoji Algısı. *Humanitas-Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(9), 247-256.
- Torus, E. (2007). *An Analysis on the Contribution of Civil Society to Democratic Consolidation in Turkey*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 204 s.
- Tosun, G. (2001). *Demokratikleşme Perspektifinden Devlet-Sivil Toplum İlişkisi*, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Tumay, M., Ve Okatan, F., (2015). Alexix De Tocqueville'e Göre Sivil Toplum, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Xix(3), 321- 339.
- Tuncel, G., (2011). *Sivil Toplum ve Devlet*. İstanbul: Bilsam Yayınları.
- Tunç H., Ve Aktaş H., (1989). Batıda ve Türkiye'de Sivil Toplum Gelişim Süreci. *Liberal Düşünce*, Kış-1989, S.72-89. <http://www.libertedownload.com/pdf>
- Tura, M. A. (2004). *Çağdaş Demokrasilerde Sivil Toplum Örgütlerinin Siyasal Sisteme Etkileri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tutgun Ünal, A. (2015). *Sosyal Medya Bağımliliği: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma*. (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Türk, G.D. (2013). *Demokrasinin Dördüncü Kuvveti Yeni Medya Teknolojileri*. İnet- Tr'13 Xviii. Türkiye'de İnternet Konferansı, İstanbul Üniversitesi, Aralık 2013, <http://inet-tr.org.tr/inetconf18/Kitap/Turk-İnet-Tr13.Pdf>
- Türk, G. D. (2013, Aralık 9-11). *Demokrasinin Dördüncü Kuvveti Yeni Medya Teknolojileri*. İnter-Tr13*XVIII. Türkiyede internet konferansı. İstanbul: İstanbul Marmara Üniversitesi.
- Tüsev: (2013). *Sivil Toplum İzleme Raporu 2012*. İstanbul: Tüsev Yayınları.
- Ulaş, V., (2013). Türkiye'de Sivil Toplum Ve Demokrasi İlişkisi, *C.Ü İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi*, 14(1), 399-418.

Usta S., (2006). *Avrupa Birliği'ne Giriş Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşları: Sivil Toplum, Demokrasi Ve Güven*, (Yüksek Lisans Tezi) Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Vergin, N., (2000). *Din, Toplum, ve Siyasal Sistem*. Bağlam Yayıncılık.

Vidacak, I. (2020). *Tools and Methods of CSO Participation in Public Policy Making: Overview of Good Practices in Croatia, Estonia and France*. TUSEV Publication: İstanbul.

Wikipedi, Web 2.0, 04.03.2010, [Http://Tr.Wikipedia.Org/Wiki/Web_2.0](http://tr.wikipedia.org/wiki/Web_2.0) Erişim Tarihi: 18.05.2021.

Waters, R.D. & Feneley, K.L. (2013). Virtual Stewardship İn The Age Of New Media: Have Nonprofit Organizations' Moved Beyond Web 1.0 Strategies?, *International Journal Of Nonprofit And Voluntary Sector Marketing*, 18:216-230.

Xiu, L. X. (2016). *Avrupa ve Amerika Ülkeleri Perspektifinden Sosyal Medyada Terörizm Araştırması*. (Yüksek Lisans Tezi), Şanghai, Çin: East China University Of Political Science And Law.

Yalçın, F. G. (2016). *Küçük İşletmenler İçin Sosyal Medya*. İstanbul: Abaküs Kitap Yayın Dağıtım Hizmetleri.

Yanık, C. Ve Öztürk, M. (2014). Toplumsal Hareketlerin Dönüşümü Üzerine Bir Değerlendirme. *Mukaddime Dergisi, Mardin Artuklu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayın Organı*. 1(5). 45-63.

Yanık, C., (2011). Gramsci'nin Hegemonya Kavramı ve Agonistik Çoğulcu Demokrasi: Birleşme Ve Ayrılma Noktaları. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 8, 29-30.

Yazgan, T. (1977). *Görüşler*, İstanbul: Kutsun Yayınevi.

Yıldırım, İ. (2004). *Demokrasi Sivil Toplum Kuruluşları ve Yönetişim*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, M. (2003). Sivil Toplum ve Devlet. *C.Ü Sosyal Bilimler Dergisi*, 27(2), 226-242.

Yıldırım, Y., (2012). *Şerif Mardin'in Işığında Türkiye'de Sivil Toplum ve Modernleşme*. İstanbul: Kum Saati Yayınları.

Yi, H. (2018). Sosyal Medya Kullanımının Kişisel Kullanım Psikolojisine Etkisi: [https://Wenku.Baidu.Com/View/029bf295fbd6195f312b3169a45177232f60e4a6.html](https://wenku.baidu.com/view/029bf295fbd6195f312b3169a45177232f60e4a6.html)

Yücekök, A. N. (1998). *19. Yüzyıl Osmanlı Toplumundan Günümüz Türkiye'sine Sivil Toplum Kuruluşları Ve Siyaset Sosyolojisi İlişkileri. Tanzimat'tan Günümüze İstanbul'da Stk'lar*, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Yüksek, D. (2015). *Alternatif Medya ve Direniş Kültürü: Sosyal Hareketlerde Birleştirici Güç Olarak Alternatif Medya, Direniş Çağında Türkiye'de Alternatif Medya*, Barış Çoban ve Bora Ataman(drl.), İstanbul: Kafka Yayınları.

Zarrella, D. (2010). *Social Media Marketing Book*. Sebastopol: O'reilly

Zürcher, E., (2010). *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, Çev: Yasemin Saner, 20. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.

([Http://Control.Blog.Sina.Com.Cn/Myblog/Htmlsource/Blog_Notopen.Php?UId=5458222419&Version=7&X](http://control.blog.sina.com.cn/myblog/htmlsource/blog_notopen.php?uid=5458222419&version=7&x) Erişim Tarihi: 8 Mayıs 2021).

([Http://Www.Biakraporu.Org/Docs/Rapor.Kisim5.Bolum04.Pdf](http://www.biakraporu.org/docs/rapor.kisim5.bolum04.pdf) Erişim Tarihi: 1 Haziran 2021).

([Http://Www.Dijitalhayatakademisi.Com/Sosyal-Medya-Ve-Toplum/](http://www.dijitalhayatakademisi.com/sosyal-medya-ve-toplum/) Erişim Tarihi: 22 Mayıs 2021).

([Https://Baike.Baidu.Com/İtem/79614](https://baike.baidu.com/item/79614) Erişim Tarihi: 1 Haziran 2021).

([Https://Baike.Baidu.Com/İtem/Twitter](https://baike.baidu.com/item/Twitter) Erişim Tarihi: 25 Mayıs 2021) .

([Https://Democracy-Reporting.Org/Country/Socialmedia-And-Democracy/](https://Democracy-Reporting.Org/Country/Socialmedia-And-Democracy/) Erişim Tarihi: 1 Haziran 2021).

([Https://Kobitek.Com/Blog_Nedir](https://kobitek.com/blog_nedir) Erişim Tarihi: 21 Mayıs 2021).

([Https://Wordpress.Org/About/](https://wordpress.org/about/) Erişim Tarihi: 29 Mayıs2021).

([Https://Www.Blogacmak.Com/Blog-Nedir/](https://www.blogacmak.com/blog-nedir/) Erişim Tarihi: 3 Haziran 2021)

([Https://Myspace.Com/Pressroom/Abountmyspace](https://myspace.com/pressroom/aboutmyspace) Erişim Tarihi: 11 Mayıs 2021).

“Darpa”, T.Y., [Https://Tr.Wikipedia.Org/Wiki/Darpa](https://tr.wikipedia.org/wiki/Darpa), (Erişim Tarihi: 01.06.2021).

AB Kapısında Sivil Toplum Dosyası, [Http://Www.Atonet.Org.Tr/Yeni/İndex](http://www.atonet.org.tr/yeni/index), (Erişim Tarihi: 06.06.2021).

